SAPIEHA Jan Fryderyk.

Annotacye historyczne o początku, dawnosci, zacnosci heroicznego y wielce sławnego w Krolestwie Polskim orderu kawalerow Białego Orła przez nayiasnieyszego Krola JMci Augusta II ... windykowanego y około początkow teraznieyszego wieku do nay-wspanialszego... splendoru w Polszcze y obcych krajach wywyzszonego, praca... zebrane, a zas od Adama Chodkiewicza ...: z łacińskiego języka przetłumaczone. Warszawa 1730 [Druk.] Typis Col. Regii Soc. Jesu 16° s. 7nlb., 244, 12nlb., tabl. 1.

ANNOTACYE
HISTORYCZNE
O POZCĄTKU, DAWNOCSI, ZACNOSCI, HEROICZNEGO Y WIELCE SŁAWNEGO
W KROLESTWIE POLSKIM ORDERU,
KAWALEROW BIAŁEGO ORŁA
Przez Nayjaśnieyſzego KROLA J Mći
AUGUSTA II.
z rozmaitych Rewolucyi
WINDYKOWANEGO
Y OKOŁO POCZĄTKOW TERAZNIEYSZEGO WIEKU
Do
naywſpanialſzego przedniey Godnośći ſplendoru
w Polſzcze y obcych Krajach
WYWYZSZONEGO
Pracą J. W. J. M. P. JANA FRYDERYKA S. P. R. Hrabi na Kodniu SAPIE[illegible]lana Trockiego Staroſty Brzeſkiego, Mar[illegible]nału Głownego W. X. L.
[illegible]iem
Inne Przednieyſ[illegible] w Chrze[illegible]e ORDERY teraz y niegdy kwitnące krotko opiſującym
ZEBRANE
A zaś od ADAMA CHODKIEWICZA, Błudeńſkiego Daugieliſkiego, Wielońſkiego Staroſty z Łacińſkiego Języka
PRZETŁUMACZONE.

---

w Warſzawie Typis Collegij Regij Soc: JESU, 1730.

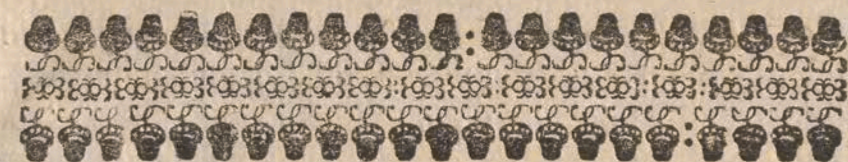
Pro Collegio Leopoliensi [illegible] 1731

Na
Kawalerſki Kleynot
BIAŁEGO ORŁA.

REgnanćie Ptaſtwa wieczna Ozdobo Sarmatow
Imienia y Narodu! białość wſzelkich kwiatow
Zwyćiężaſz, y ſłoniowey kośći, y likworu
Mlecznego, y Łabędźia właſnego kandoru,
Owſzem śniegi celujeſz ſrebrnym pior bielidłem,
Gdyś jednak zoſtał Pierśi Rycerſkich pieśćidłem;
Nie bielſzyś jeſt nad KANDOR Serca Krolewſkiego,
Y nad Szczerość Polak[illegible] ćiebie noſzacego.

JASNIE WIELMOZNEMU

JMCI P. JANOWI FRYDERYKOWI HRABI *na Kodniu* SAPIEZIE, KASZTELANOWI TROCKIEMU, BRZESKIEMU, &c. STAROSCIE

KAWALEROWI ORŁA BIAŁEGO:

ADAM CHODKIEWICZ, Błudenſki, Daugieliſki, Wielońſki, Beyſagolſki STAROSTA *Pomyślnego y długoletniego zdrowia życzy.*

JASNIE WIELMOZNY WUJU y DOBRODZIEJU.

T*A ieſt wrodzonego áffectu obligacya, wſzelkich ſzukać okkazyi do winney remonſtrowania wdzięczności*, ut ſervire queat tempora quærit amor. *Tym zaś większa moia, im obowiązańſza ku* Wielkiemu W. *M. M. Pana Jmieniowi.*

 Coż

Coż bowiem mocnieyszym do takowych oświadczenia dowodow może bydź incytamentem, & summum Virtutis calcar, *iako naturalna Rodzonego Siestrzeńca ku Wuiowi życzliwość, y zdewinkowana niezliczonemi tytułami lat moich edukacya, w ktorey cokolwiek literalnego odbieram progressu, ten wszystek osobliwemu, á prawie Oycowskiemu powinienem W. M. Pana staraniu. Niechćiała wspaniałość Serca Wujowskiego ostatniey, w Osobie moiey zasłużonego* in Republica *Domu dopuśćić* Eclypsim, *kiedy mię nie tylko hoynych faworow swoich, ále też przyzwoitego czwiczenia y experyencyi obiaśniła splendorem. Słuszna tedy żebym Publiczne nieskończonych obowiązkow ogłośił wyznanie*, Cujus stella sim? & Magni pars Sangvinis alta, cui Soli lucem meam debeam? *Zyczyłbym w prawdźie rzetelnieysza odebranych Dobrodźieystw uczynić rekognicya, ále że w teraznieyszym wieku moim innych nie mam do zarownania sposobow, niech tym czasem wyrażona w słowach wdzięczność, nie proporcyonalney rekompensy staie się trybutem, y zawarty w tych kartach, Szkolnych zabaw moich pożytek, pod przezorna W. M. Pana manudukcya*, secundùm modulos meos *awansowany, widocznym partykularney koło mnie* Sollicitudinis *będźie dokumentem. Jakoż przy odpoczyn-*

czyn-

czynku Domowym, *wźiałem przed ſię wytłumacze: nie z Łaćińſkiego ięzyka uczoną y pracowitą* o Polſkim Orderze Orła Białego, *W. M. Pana Hiſtoryą. Wſkrześiłeś* Wuiu *y Dobrodźieiu z popiołow niepamięći tego to niegdy ſławnego Fenixa, wyprowadźiwſzy utaioną wielom początku Jego ſtarożytność, znamienitą zacność; y niepoiednokrotną rejuweneſcencyą. Przyznaię, że śiła ten świetny Order* Cognatumq; Jnſigne Dijs *Nayiaśnieyſzemu* AUGUSTOWI II. *ſzczęśliwie Panuiacemu winien, iż chćiał bydź Jego Odnowićielem, lecz nie mało y W. M. Panu, żeś ſię wiecznym przed Narodami ſtał onegoż Ogłośićielem.* Maneat ſua Gloria chartis, poſteritas quas Sacra leget, ſtellæquè notabunt. Maneat *mowię* ſua Panegyris traditis *przez W. M. M. Pana* ad notitiam *Potomnośći* Operibus. *Ja tylko na dowod niewygaſłey nigdy ku Jmieniowi* SAPIEZYNSKIEMU *żarliwośći, nie tak annotacye Hiſtoryczne w Oyczyſtym Języku ſzczupłey pracy moiey, iako zacność Oryginalnego ſtylu* hiſce in folijs pretium non vile laborum W. *M. M. Panu prezentuię, y niby do obſzernego źrzodła*, exiguas *niezdolney Imitacyey* affundo guttas. *Zkąd* quisquis aquam hauriet, Puteum coronet eſt

neceſſe

necesse. Pro coronide *zaś tych kilku linij, wynurzone z serdecznego áffectu przydaię* Vota:

Te super Arctoi dominantia signa Bootæ
Fama canat COMITEM. Vesper Te serus adoret.

IOANNES FRIDERICUS
S. R. I. COMES SAPIEHA
Castellanus Trocensis Præfectus Brestiensis
Eques Aquilæ Albæ Anno Dni. 1730.

DEDIKACYA
Łaćińſkiego Authora przetłumaczona.

Nayjaśńieyſzemu Naypotężnieyſzemu

AUGUSTOWI II.

z Bożey Łaſki KROLOWI Polſkiemu &c: y ELEKTOROWI Saſkiemu &c.

Nayjaśńieyſzy y Naypotężnieyſzy KROLU *Panie á Panie Miłościwy,*

Rzez klimakteryczne kilku wiekow rewolucye, ledwie co nie żołwim krokiem zdałſię czołgać, oto na ſkinienie Twoie wznoſi ſię w gorę ORZEŁ!

Naypotężnieyſzy KROLU. Gdzie indziey w prawdzie on, na przykrych mieyſcach zakłada Gniazdo, na opokach przebywa, na przepaśćſtych Krzemieniach, y na niedoſtępnych bawi ſię ſkałach. Nigdzie iednak wynieśley, iako na Twoich właſnych y Wiernych Ziemian pierśiach, ſwoie lokuie Gniazdo; Krolewſkie bowiem Pierśi Libanu wzroſt, owſzem Cedrow Libańſkich wierzchołki przewyżſzaią czyli to co dzień więkſzego ſtarania ogromność, czyli niezmierney wielkomyślnośći wynioſłość zmiarkować zechcemy. Jle ſłońce Regnant Planet, tyle od ziemſkich dolin pektoralny AUGUSTA ieſt odległy firmament, Serdecznym ponieważ iaśnieie Słońcem. Serca Monarchow ſą to Słońca Kroleſtw, w pektoralnym zawarte zodyaku; Tam przychylne fortunie Poddanych Lata, przyiazne Mieśiące, wypogodzone Dni, ſpokoyne Nocy, Złote Godziny, wiie Słońca y Jutrzenki *Fabrykator*. Ieśli Serca Krolow w ręku ſą Boſkich, wſzakże nie bez przyległych tuż Pierśi, oboie iedney hołduią wſzyſtko rządzącey *Jntelligencyi*, dla czego wyżſzy oboygu nad zwyczaynego Słońca elewacyi Stopień naznaczamy. Mogłoż tedy wyżey wynieść ſię Orła Sarmackiego Gniazdo? iako gdy na Twoich *Nayiaśnieyſzy Panie* złożone Pierśiach, na zazdrość Samym Gwiazdom, nad widzialnym ſtanęło ſłońcem. Tam Regnant Pta-

ſtwa,

ſtwa, na bliſkich wſpoł panuiącego Feba promieniach, niezmrużoną paśie zrzenicę, ażeby więcey niż dwoy wiekiem podeſzły, odrodnego z kąd inąd nie zabrał Animuſzu. Tam karmiciel niegdy y wſpoł wychowaniec Polſkiego Narodu, Krola ma Swoiego Piaſtuna, y Krolewſkiemi karmi ſię Pierśiami, ażeby odnowioną co raz pokazał młodość. Tam wzaiemnie w mlecznym pior kąpie ſię Kandorze, aby AUGUSTOWI Naſzemu, mleko nawet Ptaſze w Polſzcze niezbywało. Lubo wara! y pierwſzemi piora wargami ſłodko-mlecznych zkoſztować delicyi, kiedy widzeniem Orła na Pierśiach Krolewſkich Gniazdo ſobie zakładaiącego Oczy naſycamy. Nie nawidzi bez wątpienia toPektoralne Gniazdo, gnuśnych nikczemnego oſpalſtwa pieſzczot, bo twardemi bułatami, nie bawełnianemi miękkośćiami ieſt uſłane, z zahartowanych w potach Marſowych Palmowych gałęźi utkane, owſzem z Saxońſkiego Krzemienia wycioſane, ſtraſzne nieprzyiaciołom ciſka iſkry. Serce *Nayłaſkawſzego AUGUSTA* nie ſmiem nazwać kamiennym! iako naydobrotliwſzemi osłodzone y zmiękczone faworami; Smiele iednak rzekę, iż ieſt Dyamentowe: bo żadną ceną nieoſzacowane, żadną śiłą nieſkruſzone. Kordyalne Pierśi Krolewſkich Słońce, Łaſkawe w prawdzie otaczaią promienie, ale też y Gradywa Strzały, y ułożone na krzyż Miecze

upromieniaią! ażeby Polski Ptak krom Serca y Piersi Monarchy, gdzie indziey przepaściſtych krzemieni, albo niedoſtępnych opok dla Gniazda nie ſzukał. Jakową mu zaś, y niby ſpokoynemu uſpieniu podobną prowidowało beſpieczność, bezſenne czuynego Serca Twego pieczołowanie? Niech Sam ſzczerze powie (ieżeli w Obrzydliwą Niewdzięczności Sowę zamienić ſię nie chce) Orzeł Sarmacki. Kwilić on tylko w ten czas nauczył ſię, wykrzykać cale ſię oduczył, kiedy
A. 1705. okrutnemi Szwedzkiego Lwa pazurami, do wnętrznych kollizyi pociągniony, na rożne ſtrony rozdwoiony, z obrony wielkich ſkrzydeł złupiony, po wydartey ſamego Cedru treści, po rozerwanych woiennych siłach, po zgruchotanych ſtarożytney mężności kościach, iuż prawie zemdlony y oſkubany ſchnął y niſzczał. Ktoż tułaiącego? kto osłabiałego Ptaka iakoby błędną, owſzem zgubioną Owieczkę, nie tylko na upurpurowanych poſadził ramionach; ale też do ſerdecznych przytulił Piersi? ieśli nie Ty *Naydobrotliwſzy Panie?* będąc zawſze obowiązuiącego pamiętny Charakteru: *Za Wiarę, za Trzodę, y za Wolność.* Iak prętko w tey twierdzy Miłości, zakładać Gniazdo począł, ſkoro do Serca Głowy ſwoiey powrocił, w lotow niegdy gornolotnych Ptakow Pan, potym *zwiedziony Gołąbek Serca nie maiący*, odetchnął, ożył, radoſnemi
Skrzy-

Skrzydłami weſele pokazał. Y na koniec Orlą znowu wziąwſzy na ſię poſtać, wrodzone pozyſkawſzy Serce, zachęciwſzy do lotu Orlęta ſwoie, tak unośił ſię nad niemi, iż do Pektoralnego Oyca Oyczyzny powracaiąc Gniazda, do teyże ich beſpieczeńſtwa ucieczki zgromadził! Ani dziw iż tak prętko domowe tam ſię zleciały Orły; gdzie w iedney Państwa Głowie, całey Rzeczypoſpolitey ciało było; kiedy zgodne AUGUSTA Pierśi, cudzoziemſkim nawet Gośćiom, wſpaniałą tamże pozwoliły rezydencyą. Toć to mieſzkanie *Conkordyi* nad Quirynalne okazalſze, pożądane całemu Swiatu zawiera w ſobie zgromadzenie *Sinceritatis*, to ieſt *Szczerośći*, iáko śćiſły życia poufałego węzeł, naymocnieyſze przyiazni utrzymanie, dowćipny Saſkiego y Brandeburſkiego Domu wynalazek. Tę nie dobytą affektow Fortecę, prezydyonalnym *Elephanta* garnizonem ubeſpieczyła *Dania*; ażeby Słoniowemi obwarowawſzy wieżami, większego nad kość Słoniową kandoru Serca Krolewſkiego, od ktorego życie naſze pochodzi, z wſzelką ſtrzegła pilnośćią. Na tym pektoralnym Placu, zpokrewniona Hiſzpania *Złotego Runa* uſzykowała Kawaleryą, gdyż innego żadnego miedzy ſwemi *Argonautami* zdolnieyſzego do konſerwowania tak drogiego Depozytu nie nalazła *Jazona*: ktorego Pierśi, lubo ſą miękkſze, nad Tyryiſkiey wełny Pur-

Ordery od N. Krola JMci przyięte.

purę, atoli zawzięta zazdrość nie ſmie ich attakować. Wyſtawiła w teyże Pektoralney Swiątyni Ołtarz *Jendrzeia*, pułnocnych Narodow Apoſtoła *Roſſya.* Wſzakże nigdzie wygodniey wotywne zawartych Soiuſzow tablice zawieśić, nigdzie przyzwoiciey, iako przy tym Ołtarzu, ziednoczonych na obronę Ołtarzow, y Oyczyzny Potencyi zawrzeć nie mogła kolligacyey. Tak w niezmierzoney iednych Pierśi cyrcumferencyi, Pięcioraką Orderowych Inſygniow obiąłeś liczbę, iż tyśiącznym było by tam doſyć ieſzcze mieyſca. Rozproſzyłeś z promieniami Słonecznemi, wypielęgowanego przy Słońcu Ptaka, bez żadnego iednak na częśći podziału, zupełną naymnieyſzych Pior zachowuiąc całość. Iak delikatnie piaſtuie konferowanego od Ciebie Sarmackiego Orła, AUGUSTA Nadzieia wielka, owſzem iuż konſolacya przednia Rodzicielſka, Nayiaśnieyſzy Krolewic FRYDERYK AUGUST? znać nawet y ztąd, że mu podeſłał *Złotego Runa* wełnę, aby tym miękkczey na Porfirowych ſpoczywał Pierśiach. Poſtrzegł powabne innym ponęty zwycięſki Monarcha *Roſſyiſki Piotr II*, y zaraz Białego Orła do Czarnego zwabił, ażeby rożność bliżey śiebie położona, tym ſię wdzięczniey wydawała. Widzieli toż ſamo pokrewni, y pograniczni Potentaci. FRYDERYK Elektoralny Dziedzic Brandeburſki, Weyſenfelſcy, Sprembergenſcy, Barbienſcy,
Wirtem-

Wirtemberſcy, Haſcy, Anhaltſcy, tudźieſz inśi Sławni Xiążeta: Y piękną emulacyą zdjęci, do Gniazd Pierśi ſwoich Polſkiego zaprośili Orła, ażeby między heroicznego ferworu płomieniami, zwyczajem Fenixa tamże wiekował. Co rzeknę o tak wielkich Ptaka Białego Piaſtunach, pod Twoim *Niezwyćiężony KROLU* Naywyżſzym Rządem, do dźwigania całego prawie Swiata zdolnych Atlantach; Dwudźieſtu ſześćiu za Sarmackiemi Granicami Orłonośnych Kawalerow, życzliwemu Tobie piorowi godźiło ſię zkonnotować, gdy tę kończyłem lukubracyą. Reſzta zaś ich, ile ſię nas znayduje w Granicach Panowania Twego, wznośiemy ſię pod ſame Obłoki, abyśmy Cię lotnieyſzego nad Orły, Gniazdo niedośćigłey Sławy wyżey Gwiazd lokującego, lubo nierownym krokiem konwojowali. Maſz wielu na ktorych łonie, przykładem Swiątobliwych Predeceſſorow mogłbyś beſpiecznie ſpoczywać; każdy z Poddanych, takowe ukoronowaney Głowie ofiaruje wezgłowie, ochotniey jednak ći, ktorych pilna na wſzelkie do oświadczenia wdzięcznośći okkazye czułość, oſpałemi być nie pozwala. Jedna troiſta liczba Sapieżyńſkiego Domu, do Orlich Kawalerow inkorporowana zgromadzenia, nigdy leniwa nie będźie do Twych Pańſkich Uſług: Ja zaś z młodośći Twemi *Naydobrotliwſzy Panie* ſzczycący ſię Faworami gdy, na

tych

tych lichych kartach, Hystoryczne o *Początku, Dawności, y Zacności, Heroicznego Orderu Orlego* Majestatowi Twemu dedykuję *Annotacye*; Szczerzeć życzę, ażebyś pomnożywszy dni długo-letniego wieku, nie tylko ile Rycerskich Orderow w tey Xiędze wyrażonych, ale ile Poddanych liczysz, tyle Nam szczęśliwie panował Lat spokoynych:

Konserwuyćie Dom Pana Nieba nam życzliwie.
Niech oglada Prawnukow Potomki szczęśliwe.

DYSKURS JNFORMUIĄCY
O Rycerzach álbo Kawalerach.

NIm świeżſzą Rycerzow álbo Kawalerow godnośći preeminencyą wywodźić zacznę, nie ſpodźiewam ſię pracy moiey nagany, gdy dawnieyſzą iey zacność, Czytelnika áſpektowi niby Jliadę w orzechowey łupinie zamkniętą wyſtawię. Jako bowiem przezornego Goſpodarza, ſłuſznie ten zaſługuie pochwałę, ktokolwiek z Skarbu ſwego nowe y ſtare rzeczy prezentuie, tak byłby poczytany za Gośćia w domu *właſnym*, ktoryby nowemi tylko chćiał ſię popiſywać, w konſerwacyi ſtarodawnych *ſprzętow*, od wielu wiekow zebranych cale niedbały. Ledwo tedy, owſzem Swiat ieſzcze Rzymu nie adorował, á iuż między Hebreami y Grekami, prerogatywa Rycerzow oſobliwą miała honoru ſławę. Rozumiałbym raczey, że po pierwſzey złotego wieku niewinnośći, y ſpokoynośći, od oźiębłych owych ſłow: *Meum & Tuum*, to ieſt Moie y Twoie, cale zlodowaćiałey, rowno z czaſem żelaznym, chćiwośći pożary, ambicyi upały, woien ogniſte potoki, na ten podmieśięczny Swiat wybuchnęły; Ztąd zaraz potrzebne były do boiu Woyſka do Woyſk Wodzowie, Wodzom Zoł-

nierze, Zołnierzom przyzwoita broń, do dźwigania broni sposobne konie, słonie; wielbłądy, dla tych zaś ućierania świadomi ieźdźcy wyniknęli.

W ten czas był każdy Rycerz co konia ośiadał;
Y nim na placu Marsa umieiętnie władał.

Co się tycze Greckiey Monarchyiey czytamy starodawny tam być zwyczay, że oprocz płaszczow Macedońskim Bohatyrom przedtym rozdawanych, oprocz Woiennego oręża, chorągwi, łańcuchow, y obszernych przywileiow, długą szatą, *stula* od Grekow zwaną Oyczystych zwyćięzcow przyodźiewali. Pewna iednak iest, że nie pierwśi Grecy takowych nadgrod byli wynalezcami, ponieważ dalcko dawniey u Assyriiczykow, Medow, Persow, Chaldeow, y Hebreow (iako się niżey pokaże) kwitnęły. A tak Prawem niby Narodow przyięty zwyczay, do Rzymskiey potym przeniosł się Rzeczypospolitey. A zaż mogł się czego Swiat nauczyć? álbo co umieć? o czym by Rzym nie wiedźiał! Przy samych zaraz powstaiącey tak wielkiey machiny początkach, *Romulus* Miasta Rzymskiego Fundator, sześćset Mężow z obywatelow dla swoiey Osoby straży wybrał, y wspaniałym *Rycerzow* Jmieniem przyozdobił, za dalszym potym lepszego porządku y wzmagaiącey się rządow

formy

formy uſtanowieniem, ſynowie Senatorow do tytułu Rycerzow wywyżſzeni, zwali ſię *Celeres* álbo *prętcy*, ażeby między Senatem y poſpolſtwem, rowną trzymaiąc wagę, nie leniwie Dobro poſpolite promowowali. Przyimowani zaś byli do tego honoru przeż *Cenſorow* álbo *ſtanowiſk Przełożonych*, nie bez wielu rozmaitych ceremonij; álbowiem procz Pierśćienia podczas ſolenney inauguracyi ſwoiey końſerowanego, ktorego zawſze zażywać mogli, oprocz pozornych *Wielmożnośći y Swietnośći* intytulacyi, mieli Prawo używania Purpury złotem przetykaney, podobney *Todze* długiey Senatorow, z ſzczupleyſzemi iednak rękawami zrobioney, ktorą nazywali *Anguſtus clavus* to ieſt *wąſka ſzata*, dla dyſtynkcyi od Togi ſzerokiey Senatorſkiey. W prętce potym poczęli ſię rownać powadze Senatorſkiey. Gdyż ſkoro *Juniuſz Brutus* od tyrańſtwa *Tarquiniuſza* hardego Rzeczpoſpolitą oſwobodźił, á Krolewſką władzę na wieczne czaſy wyrugował, wnet przybrawſzy ſobie Trzyſta Kawalerow, przez ichże dźielność, ozdobę y ſławę Oyczyznie przywroćił, y niemi wakuiące po zeyśćiu Senatorow krzeſła zaſadźił. Znowu pod *Kaiuſem Gracchem* Rycerze po między Senatorow byli pomieſzani. Między in-

ſzemi Brat Tyberyuſza y *Livius Druſus* zupełną moc otrzymali być przytomnemi przy walnych Seymowych obradach, álbo Senatorſkich konferencyach; mieli przytym wolność zdania ſwego, y ſwobodnego głoſu, ſłuchania ſpraw kontrowerſyi, traktowania intereſſa więkſzey importancyi, to ieſt do powſzechnego Dobra wſzyſtkich ſtanow należące. Na wſzelkich igrzyſkach ſolennych y reprezentacyach publicznych, Rycerze przednieyſze mieyſca na Amphiteatrach zabierali; to ieſt według Prawa *Roſciuſſa* na ſtopniu *Oſkalina* zaśiadaiąc, y rozniąc śię od innych złotemi pierśćieniami. Ciż prawie ſami nad Prowincyami mieczem podbitemi przełożoni bywali, oſobliwie zaś uſtawiczny nad Ægiptem rząd trzymali. Za czaſem całey Rzeczypoſpolitey (że tak rzekę) ćiało, ze trzech pryncypalnych członkow złożone było, podług świadectwa Pöety.

Auſonius Edil: 11. *W'aleczny Rzym troiakim ogniwem ſpoiony*
Z Rycerzow, y Poſpolſtwa, z Senatu złożony:

Martialis lib: 1. Epig. 3. Czemu y drugi przyſpiewuie mowiąc o ſwey Xiędze:
Będźie miał w niey Senator, y Rycerz co czytać,
Y Poſpolſtwo może śię czego tam dopytać.

Roſła gdźie daley Rycerſkiey dyſtynkcyi eſtymacya, gdy z niey nie iuż po żadnych ſtopniach, lecz ie-

dnym

dnym prawie skokiem na przednieyszych dygnitarstwach częstokroć stawano; tak wielki ow wolnośći obrońca *Pompeiuß*, Rycerza dostoyność w naywyższą Konsularną zamienił władzę. *Tyberiuß* pewnemu Kawalerowi powierzył Kommendy nad Pięćią tyśiącami innych Kawalerow, nazywanych *Augurtani* álbo *Auguriales*, y maiących w swoim zgromadzeniu Syna iego *Drusa*, y wnukow, to iest *Tyta Klaudiußa*, y *Germanika*. *Tytus* potym na Thron wywyższony, nikomu Pretoryalney, álbo straży Osoby swoiey nie dawał zwierzchnośći, ktoryby nie był z liczby Rycerzow; z iaką przytym przezornośćią takowych wybierano Kandydatow? iakiemi zaszczycali się Przywileiami? niech się godźi usłyszeć *Alexandra* od *Alexandra* mowiącego: *Obwarowano za rzecz być niesłuszna, żeby nowi Obywatele w liczbie Rycerzow mieśćili się, chybaby naznaczony Nowicyatowi swemu czas przebyli.* Otoż ta była essencyalna starożytney dźielnośći kondycya! *Obwarowano przytym, áżeby do tey preeminencyi nie przyimowano, áni prawa noßenia złotych pierśćieni dawano, chyba temu, ktoryby był sam uczćiwy z Oyca y Dziada ßlachetny*; dla czego *Severus* Cesarz surowym edyktem zakazał, *áżeby do Rycerza prerogatywy żaden wyzwoleniec nie był przypuszczony.*

Otoż wolna y niepoſpolita urodzenia ſzczęśliwość! *Na koniec oboſtrzono wiecznym Senatu wyrokiem, áżeby nikt, czyiby Oćiec, Dźiad, álbo Małżonek był Rycerzem Rzymſkim, podłym rzemioſtem nie mazał ſię.* Otoż maſz ſpływaiącą na potomkow ſławę! y tylko wolnych kunſztow praktykę. Z tym wſzyſtkim przy takowym utalentowanych Oſob wyborze, iak wielka ich była mnogość? y z tąd dochodźić można, iż poprzyśiężony Rzymian Nieprzyiaćiel *Annibal* zbiwſzy ádwerſarzow przez pamiętną pod *Kannami* porażkę, na znak pewnego zwyćięſtwa, nie ieden pułkorzec Pierśćieniami Rycerzow napełniony odeſłał do Karthaginy. Wodz Hiſtorykow zarowno y Politykow *Tacyt*, wielorakie tychże ſamych wyraża rożnośći, to ieſt: *Ramneńſkich*, *Tacieńſkich*, *Cornicularios*, *Commeatiles*, wymieniaiąc Kawalerow; przydaią ſię do tych *Treceńſcy*, ktorym pierśćienie, y łańcuchy złote konferowane bywały; tudźież *Monozońſcy* álbo *Jednopaśni* ktorym ieden pas Rycerſki nalezał. Kwitnął takowey rekompenſy ſpoſob przed Monarchią Rzymian u Troiańczykow, właſnych ich Protho-Przodkow, iako wſpomina *Homerus* o *Achilleśie* y *Hektorze*, tudźież o *Patroklu*: *Wirgiliuſz Maro o Eneaſzu y Turnie*, *&c*: Ła-

two

two naydźie kto źechce u *Tacyta* ſtrarożytny zdawna zwyczay konferowania Bohatyrom po zwyćięſkiey bitwie mieczow: *Broń przypaſać [mowi on] nie w przod bywał zwyczay, áż komuby Miaſto zdolność y ſpoſobność przyznało; tudźież áżby na ſamym Seymie Monarcha iaki, álbo Pokrewny Iego, tarcza y ſzabla młodźiana przyozdobił. To u nich było Toga, to pierwſzym młodośći honorem; przedtym Domowych tylko ozdob, wnet Rzeczypoſpolitey uczeſtnikami ſtawali ſię &c:* Paſow zaś zł tem y kleynotami iaśniejących nie zapomniał *Klaudyan* w drugim Panegiryku *Stylikona*, wyliczaiąc rożne mężną Cnotę nadgradzaiące prezenta, iako to: *Rumaki, rzędy, ſzable, zbroie, Paludamenty, Korony*, na długą potomnośći pamięć konſerwowane. Nayprzednieyſzą rekompſą każdego czaſu bywały złoty *Pierśćień* y *Łańcuch*, iako świadczy *Dion*, y *Cicero in Verrinis*. Lecz nie wſzyſtkim Łańcuchom rowny honor ſłużył, ponieważ o więkſzych y mnieyſzych wſpominaią ſtaroświeckie na marmurach napiſy niżey położone. Względem kſztałtu Łańcuchow, to ſię daie obſerwować, iż poſpolićie miały wiſzącą twarz Monarchy regalizuiącego, czym ozdobieni Kawalerowie *Baltheati* to ieſt *Przepaſanemi* nazywali ſię. Coż za dźiw tedy, iż zaraz od pierwſzych *Spennerus.* *Sanſovinus.*

Chrze-

Chrześćiaństwa na świećie początkow, po zrzuconym prożnego bałwochwalstwa ćiężarze, Cesarze, Krolowie, Xiążęta, tak sami do instytuowanych przez śiebie Kawalerskich Orderow w znaczney liczbie ubiegali się, iako też y inne zacnego urodzenia y zasług Osoby, do tychże samych przyimowali. Prym trzyma ten Order, ktory pierwszy z Monarchow, Krztem Swiętym obmytych postanowił *Konstantyn* Wielki; gdy po pogrążonym *Maxencyusza* tyraństwie, y uskromioney rebellij z tryumfem z Rzymu powroćił, y Krzyż zwyćięstwa swego prognostyk, dał za znamie Rycerzom. Następuiąca potym wielu lat y panuiących Cesarzow sukcessya, wnet tęż samę Rycerzow powagę uczyniła nader pomnożoną. Tak bowiem w Austryackich Annałach przez *Lazyusza* wydanych daie się czytać. Roku 1104. *Leopold* Margrabia Swięty, przepasany iest mieczem. *Ottocarus* z Margrabi Styryiskiego Xiążęcym tytułem wywyższony iest tego Roku ktorego y mieczem przepasany. Roku 1225. *Fryderyk* Xiąże Austryi y Styryi, poświęconego miecza honorem w Wiedniu był uczczony. Roku 1245. to iest pierwszego Panowania swego, *Fryderyk* Xiąże Austryacki w złoto y srebro przybrany, w dźień Swiętego Grzegorza

Sto

Sto Czterdzieśći Młodźianow w swoim Panstwie Szlachetnych zacnym obdarzył mieczem, oraz Pasem Rycerskim w Wiedniu. Godna rzecz przytym iest obserwacyi iż Krolow Synowie pospolićie od Rodźicow do iakiego postronnego Dworu posyłani bywali, áżeby tam byli Kawalerami Kreowani. Namienia *Paweł Dyakon* starodawną Longobardow Praktykę, takiemi słowy: *u Longobardow ten iest zwyczay, iż Krolewscy Synowie poty z Rodźicami do stołu nie śiadaią, aż wprzody od Krola obcey nacyi broń przyima.* Tak *Henryk* II. Kawalerem albo Rycerzem iest kreowany od Dawida Krola Szockiego, ktory wzaiemnie do niego posłał swego syna *Malkoma*, dla podobnego odebrania honoru. *Piotr* Arragoński Krol od Jnnocentego III. Papieza wźiął Pas Rycerski. *Alexander* Gwilhelma Krola Szockiego syn, od Henryka Krola Angielskiego; *Edward* I. od Alfonsa XI. Kastylij Krola; *Ferdynand* Jana I. Arragońskiego Krola Syn od Xiążęćia Kandyey. *Jan* I. Xiążę Brabantski od Krola Francuskiego, y innych wiele ktorych długoby wyliczać takimże sposobem przepasanych było. Oręza na ten czas Konferowane nażywały się *Bronią Rycerską* albo *Bronią Męską*, iakoby przez takową inauguracyą, od młodego dziećińśtwa do Męskiey lat doyrzałośći razem przychodźili;

dźili; tym czaſem extraordinaryiny zwyczay ſłuſznie może wzniecić podziwienie, iż wyſokiey godności Panowie, z tym wſzyſtkim poddani, właſnym Monarchom Heroicznych Orderow Jnweſtitury Konferowali: Jako to *Franciſzek* I. Krol Francuſki od Piotra *Terrailly* Pana *de Baiard*; *Henryk* II. od Marſzałka de *Buyes*; *Ludwik* od Filipa dobrego Xiążęcia Burgundſkiego. *Edward* IV. od Xiążęcia de *Devenſhire*; *Henryk* VII. od Xiążęcia de *Arondel*; *Edward* VI. od Xiążęcia *de Sommerſeth* Orderowani być chćieli. Taka to Rycerſkich znakow była eſtymacya, że głowy nawet koronowane, z chwalebną żądzą choćiaſz z ręki niżſzych oſob Konferowane chętnie przyimowali. Już zaś tęż ſamę prærogatywę poddanym udźielać, albo podług upodobania znaki Rycerſkie częśćią przemieniać, częśćią przymnażać, nayczęſtſza to była Krolow zabawa. *Karol* wielki do *Miecza y Paſa* przydał *rękawice*; przydane były potym *Oſtrogi złote*, około ktorych Konferowania pamiętna relacya nayduie ſię u *Mezeryuſza*, to ieſt iż *S. Ludwik* Krol Francuſki do takowego Rycerſtwa Komputu przyiął Synowcow ſwoich, á ſynow Roberta Hrabi *Artezyey* w Ægipćie zabitego, y tę inauguracyą z naywiękſzą odprawił magnificencyą. *Bye* tak że w Metalliczney Hyſtoryey

Fran,

Francuſkiey pokazuie pewny pieniądz, ktorego iedna ſtrona reprezentuie Monarchę na Thronie śiedzącego w Krolewſkim odźieniu, przepaſuiącego Łańcuchem dwuch młodźianow klęczących, z Jnſkrypcyą w koło po łaćinie: *Ut ſitis præcincti virtutibus. Abyśćie byli przepaſani Cnotami.* Drugi przykład przywodzi *Mennens*, wyięty z Kronik Angielſkich *Roku* (mowi) 1316. *Pan Richard de Rodney Kreowany Rycerzem w Kieńśie, dnia przenieśienia S. Tomaſza Męczennika, przy obecnośći Pana Amalryka Hrabi de Zambroke, ktory mu miecz przypasywał, a Pan Maurycy de Barklay do prawey nogi iednę przypinał oſtrogę, do lewey zaś Bartłomiey de Badeliſmer y Baruter na Zamku. Y To gdy ſię ſtało odſzedł z Honorem.* Poty ieſt ſtyl Hyſtoryczny; lubo każda Nacya y Państwo partykularne Cerymonie y zwyczaie przy promocyi Kawalerow obſerwawały. *Jgnulfus* opiſuie zwyczay dawnych Saxonow Prawem nieiakim nieporuſzonym roborowany, *aby ten ktory Rycerſkiey Profeſsyi należyćie Konſekrować ſię umyślił, wieczorem przed tym do Biſkupa, Opata, Zakonnika, albo Kapłana z ſkruſzonym ſercem przyſzedł, z grzechow ſpowiedź uczynił, y rozgrzeſzony na modlitwie, w Kośćiele noc całą ſtrawił, á nazaiutrz Mſzy S. ſłuchać maiac, mieczę na ołtarzu ofiarował, po Ewangelij zaś aby*

 Kapłan

Kapłan benedykowany miecz na ßyię Rycerza z Błogosławieństwem położył, y Kommunią Swiętych taiemnic Chrystusowych pośilony, iuż prawym Rycerzem na zawße zostawał. Też same Ceremonie że u pułnocnych Narodow kwitneły, twierdzi *Jan* Biskup *Salisburgski* mowiąc: *Wßczał się obyczay Solenny iż tego dnia, ktorego każdy Rycerz Pasem ozdobiony bywa, ma iść uroczyśćie do Kośćioła, y na Ołtarzu złożywßy, y ofiarowawßy miecz, po uczynioney Publiczney Professyi, ma śiebie samego na obronę Kośćioła oddać, y tego samego miecza y funkcyi swoiey ustawiczną Panu BOGU przyrzec usługę.* Podobnego coś nayduie się u *Piotra* Biskupa *Blezeńskiego* w Liśćie 49. *teraz młodzi Rycerze miecze swoie z Ołtarza odbieraią, á żeby znali się być Synami Kośćioła, y dla honoru Duchowieństwa, dla obrony ubogich, dla pokarania złych ludzi, y dla Oyczyzny zaßczytu tym mieczem przepasywali się.* Przywodzi tu należących kilka przykładow *Otto* Opat Frisingeński, to iest *Fryderyka* I. Cesarza y *Gvillhelma de Rosse* Krola Angielskiego, ktory od Arcybiskupa Lanefranku, tudźiesz *Wilhelma* Hrabi Holandyey, ktory Roku 1248. na Seymie Koleńskim od Krola Czeskiego, przy assystencyi Piotra Kapucyusza Kardynała S. Gerzego y Legata Stolicy Apostolskiey, przed włożeniem Korony Cesarskiey, w Aqvisgranie

ſgranie do Rycerſkiey Kawaleryi byli przypuſzczeni. Na ukontentowanie chwalebney Czytelnika ćiekawośći, wyrazę wſzelkie obrządki pod czas pomienioney inauguracyey zachowane. Po Ewangelij u Mſzy ſpiewaney, Hrabia Holandyey proponowany był y prezentowany od Krola Czeſkiego temi ſłowy: *Waßey Przewielebnośći Oycze świątobliwy, prezentuiemy tego obranego zbroynego Zołnierza, pokornie ſuplikuiac, ażebyś waßa Przewielebność, poślubioną Jego profeſsyą przyiać raczył, iakoby do naßego Zołnierſkiego zgromadzenia mogł być wpiſany.* Wtym Kardynał obiaśnił mu eſſencyą tego ſłowa *Miles* albo *Zołnierz.*

Potym przeczytał mu Jnſtrukcyą prawdziwemu Zołnierzowi ſłużącą, iako naſtępuie: *Ta ieſt Reguła Zołnierſkiey Profeſsyi.*

I. Naprzod z pobożnym rozmyſlaniem, taiemnic Męki Pańſkiey ſłuchac codźiennie.

II. Za wiarę Katolicką mężnie pierśi zaſtawiać.

III. Kośćioł Swięty y Sług iego od wſzelkich Oppreſſorow zaſzczycać.

IV. Wdowom, śierotom, y opuſzczonym w ich potrzebach dać protekcyą.

V. Nieſprawiedliwych Woien unikać.

VI. Nieſłuſzney ſłużby nie przyimować.

VII. Swemu Monarſze w Rzeczach doczeſnych z rewerencyą być poſłuſznym.

VIII Dla uwolnienia każdego niewinnego poiedynku nie wzdrygać ſię.

IX. Rzeczpoſpolitą nienaruſzoną w ſwoim wigorze zachować.

X. Dobra Koronie hołduiące albo Ceſarzowi, nigdy nie alienować.

XI. Nienaganne przed Bogiem y Ludźmi, na tym świećie żyćie prowadźić.

Te uſtawy Zołnierſkiey Reguły, ieżeli pobożnie zachowaſʒ y one mężnie z pilnośćia wypełniſʒ, wiedz że na doczeſny honor na źiemi, á po ſkończonym tym żyćiu, na pokoy wieczny w niebie zaſłużyſʒ. To ſkończywſzy Hrabia z roſkazu Kardynała, obie ręce złożone na Ewangelij. ktora ze Mſzału czytana była położył, Pytał go potym tenże Rzymſki Purpurat; *Chceſʒli Zołnierſki ſtan w Jmie Pańſkie nabożnie przyiać, y Reguły tobie uſtnie opowiedźiane podług możnośći wykonać?* Na co odpowiedźiał Hrabia: *Chcę*; potym podaną ſobie od Kardynała przyśięgę naſtępuiącemi ſłowy wypełnił. *Ja Gwillhelm Holenderſkiey Milicyi Xiażę, Pańſtwa Ceſarſkiego Hołdownik wolny, pod przyśięgą ślubuię obſerwować Regułę Zołnierſką przed obecnośćią Pana mego Piotra ad velum aureum, Kardynała diakona y Apoſtolſkiey Stolice Legata, przez tę Swiętą Ewangelią ktorey ſię dotykam.* Na koniec przydał

Solen-

Solennizant; *Niech ta pobożna Profeſſya ſtanie ſię grzechow twoich odpuſzczeniem Amen.* Wnet Krol Czeſki rzekł: *na Cześć Boga wſzechmogacego ordynuię ćię na Zołnierza, y do zgromadzenia naſzego chętnie ćię przyimuię. Pamiętay zaś iż Odkupićiel świata przed Annaſzem Arcykapłanem za ćiebie był policzkowany y naygrawany, przed Piłatem Staroſtą biczowany, ćierniem Koronowany. Przed Herodem ſzatą przyodziany y wyśmiany. Przed wſzyſtkim ludem obnażony y zraniony na Krzyzu zawieſzony ieſt. Na ktorego obelgi życzęć pamiętać, ktorego Krzyż nośić radzę ći, ktorego śmierći abyś ſię mśćił upominam ćię* Wſzyſcy zatym po wyſłuchaney Mſzy z Kośćioła. wyſzli, przy odżywaiących ſię trąbach y kotłach. Hrabia zaś z Synem Krolewſkim z dźidą niby potyczkę iaką ztoczył. Potym dobył miecza iakoby chćiał zaczynać ſunkcye Orderu, ktory odebrał.

O Kawalerſka Profeſſyo! Szkoło cnoty, Akademio doſkonałośći, wielka nauko świątobliwośći? Jeżeli te wſzyſtkie Prawa punktualnie wypełnią ſię, tyle będzie niebieſkich mieſzkańcow na źiemi, ile Kawalerow. Z kąd niech zważy czytelnik, iak podobna niegdy nayśćiśleyſzych Zakonnikow oſtrośći żołnierſka była inſtytucya! iak wielka przybyła w Chrześćiańſtwie powaga temu imieniowi *Zołnierz*? kiedy

w ćie-

w ćieniach Pogańſtwa takiego nie maiąc ſplendoru, każdemu pieſzo woynę traktuiącemu ſłużyło, pochodzące od ſłowa liczby Tyśiączney, to ieſt *Mille*. Gdyż od pierwſzych Rzymian początkow, komput piechoty od Romuluſa Tyśiączny był naznaczony; za naſtępuiącemi zaś wiekami, tegoż imienia eſtymacya tąk ſię wyniosła, iż inne tytuły poprzedzała, iako z dawnieyſzych przywileiow Papieſkich oczywiśćie pokazuie ſię. W archiwach także Lowańſkich konſerwuią ſię takowe dokumenta, w ktorych oprocz *Zołnierſkiego* nazwiſka precedencyi, wyraźnie ieſt zakazano aby nikt Rycerſkim Paſem nie ważył ſię przepaſywać, albo Rycerſkiego Jmienia przywłaſzczać, chybaby przynamniey razy trzy na woiennych expedycyach przy boku Monarchy ſwego był przytomny, od ktorey iednak pomienioney obligacyi wyięći byli Krolewſcy Synowie, mianowićie we Francyi y innych Europy Dworow; albowiem *Filip Auguſt* Syna Ludwika ze ſtem ſzlachty rownego wieku, Paſem y godnośćią Rycerſką udarował *w Kompieniach* Mieśćie. S. Ludwik także toż oświadczył Filipowi III. ten Filipowi pięknemu ow trzem ſynom przy obecnośći Edwarda II. Krola Angielſkiego źięćia ſwego. Zwykły takowe przepaſania z wielką publiką y wſpaniałemi traktamentami

odpra-

odprawiać ſię iako piſze *Joinville* w życiu S. Ludwika, iż zaraz po odprawioney inauguracyi Hrabi Piktawſkiego, y Brata iego *w Somurze*, taki y tak koſztowny bankiet Gościom był ſprawiony, że mu rownego przeſzłe wieki nigdy nie widziały, iako publiczne zdanie ſądziło. Acz w ręku Monarchow było, bez tych publicznych Ceremonij prywatnie, á czaſem y za granicami Państ ſwoich Rycerzow Kreować. Godny wiary *Trithemius Opat* świadczy, że *Frideryk* II. Ceſarz podczas prywatney Konferencyi z Swiętym Ludwikiem Krolem Francuſkim, bez żadnych obrządkow, Hrabię *Prowincij* Rycerſką nadał prærogatywą, mieśiąca *Maia* w Roku 1415. podobnym ſpobem, Zygmunt Ceſarz będąc przytomnym w Parlamenćie Paryſkim, podczas ſprawy agituiącey ſię między Panami *Poſtellan y Signelli*, gdy pierwſzy drugiemu wyrzucał, iż nie był Kawalerem, na pomiarkowanie ich oświadczył ſię głośno, że mu należało Prawo Kreować Rycerzow, y zaraz bliżey do śiebie przyſtępuiącego y poklęknionego *Signella* grzbietu dotknął ſię mieczem, wziąwſzy go od ſtoiącego przy boku ſwoim dworzanina. Potym iednę z właſnych oſtrog do nogi iego przypiąć roſkazał y tak mieczem udarowanego za Rycerza ogłośił. Z tey akcyi, iako zważył *Tyllius*; nic ſię Prawu y powadze Krola Fran-

cuſkiego od Ceſarza nic ubliżyło. Wyraza też *Cuſpinianus* że *Rudolf* Ceſarz więcey niż *Dwieśćie* Kawalerow kreował, każdego z nich iedną ręką trzymaiąc, á drugą z letka po ramionach uderzaiąc, w obecnośći Krolow, Czeſkiego, Węgierſkiego, y Polſkiego, tudzieſz każdemu z nowo Kreowanych Rycerzow miecz do boku przypaſać roſkazał, inney żadney nad to nie zażywaiąc publiki. Ma procz tego oſobliwą cenę, Rycerſka godność ztąd, że ieſt prawie Kamieniem probierſkim originalney ſzlachetnośći od Przodkow wźiętey, y ieſt dowodem Męza z ſzlachetnego Herbu Urodzonego, tak iż zdà ſię z oboiey Liniey od ſamego Jowiſza Krew prowadźić. Oſobliwa rzecz do Konſideracyi podaie ſię w Kroleſtwie Arragońſkim, gdzie wſzyſcy z Rycerſkiego urodzenia albo Prozapij pochodzący, zowią ſię *Infants y Infantes*. W tym że Kroleſtwie każdy ſyn deſtynowany ieſt do woyny, y dla tego zowie ſię *Zołnierz* Oyczyſtym ięzykiem *Riccos hombres*. Przeto obowiązani ſą Rodzice męſką płeć, do woiennych applikować uſług. Lecz iż tam rożne ſą differencye *de Infants*, dla tego obſerwować ſię ma roznica między *Riccos hombres* y między innemi *Zołnierzami* czyli *Rycerzami*. Z tych niektorzy nazywaią ſię *Meſnadarij*, nie ktorzy zaś poſpolićie *Zołnierzami*, z tąd że od Zołnierzow po-

czątek ſwoy wiodą, lubo też tam imię *Żołnierza*, do- tych właśnie należy, ktorzy od Krola, Xiążęćia, albo Prałata Rycerſkim Paſem ozdobieni bywaią; ći iſtnie nażywać ſię zwykli *Cavalleros* to ieſt Kawalerami, á *Infantes* mianuią ſię *Ayas Dalgo.* Pierwſzych godność na tym zawiſła, iż mieli od Krola dobre ſobie prowenta naznaczone, z kamienic, z Miaſt, z Placow, y dla tego na woynach za Pana y Oyczyznę powinni byli albo zwyćiężyć albo zginąć. Przedtym *Riccos hombres* wielką mieli powagę, gdyż przed niemi *Insignia* Urzędow, iako przed ſamemi Monarchami noſzono, ich iednak ſynowie zwali ſię *Infantiones*, ani w przod Kawalerami byli, aż od Krola Rycerſką doſtoyność z zwykłemi Ceremoniami otrzymywali. To wyraźiwſzy około Kreowania Kawalerow, nie mniey potrzebna kweſtya może ſię namienić w iakich by okolicznośćiach czaſu Potentaći Rycerſkich znamion diſtributę poſpolićie czynić zwykli? odpowiadaią Chronografowie, że ią praktykowano podług woli promowuiących albo przed woienną Expedycyą, albo w ſamym punkćie ztoczenia bitwy, albo zaraz po tryumfalnych Bellony utarczkach. Swiadczy *Burchen* że Roku 1288. Jan Xiążę Brabantſki przed *Waryngeńską* Batalią 31. z walecznieyſzych Obywatelow Rycerzami Kreował. Godfred

także *Bullonenski* Xiążę, nim w odważną drogę do Ziemi Swiętey puśćił śię, 12 z męznieyszych na pamiątkę 12 Apostołow na Ryçerstwo przepasał. *Filip dobry* Xiążę Burgundski, w punkćie prawie utarczki z *Gandaweńczykami* Dwanaśćie z swych Poddanych mieczem y Pasem uzbroił. *Karol śmiały* Hrabia na ow czas *de Chavalles* w podobney circumstancyi Roku 1465. wielu na Rycerską godność inaugurował. *Maximilian* Xiążę Brabantski przed stoczeniem bitwy *Blangieńskiey* więcey niż 20. wspołwoiennikow swoich tymże uczćił honorem. Atoli częściey praktykowany był zwyczay, kreować Kawalerow po skończoney szczęśliwey bitwie, dla zachęcenia większego serca pretendentow. Tak *Ferdynand* Krol Kastyllij za świadectwem Hiszpańskiey Historyi *Roderika Diaz de Vivar* Męża sławnego, az po dodanym zręcznie sukkurśie Konimbryczykom Rycerską prerogatywą przyozdobił. *Karol* VIII. Krol Francuski podobną czynił promocyą, po otrzymaney wiktoryi *Fornueńskiey*; toż samo zrobił *Karol* V. Cesarz, po zwyciężonym Xiążęćiu Saskim, y po wźiętey przez poddanie się Fortecy *Tunis*, y Jan Austriak po zbitym woysku Francuskim Roku 1657; z tym wszystkim, nayzwyczayniey teraźnieyszych czasow naszych w dźień sam Koronacyi, Pasem y mieczem u-

zbraiać

zbraiać zwykli Monarchowie Kandydatow. Miecz zaiſte tą intencyą konferuią, aby go na obronę Pana ſwego dobywali, Pas zaś dla tego, żeby do Krola y Oyczyzny nierozdźielnie niby przywiązani nim byli. Namieniło ſię wyżey, że moc Kreowania Kawalerow pozwalana czaſem bywała Panom znacznieyſzym, owſzem też Hrabiom, ale że z racyi konferowania przez oſobę niżſzą, zdała ſię zmnieyſzona być cena y walor godnośći Rycerſkiey, zwyczay ten muśiano znieść, y zoſtała teraz pomieniona władza przy ſamych Monarchach, y wolnych Rzeczach poſpolitych. Może ſię z tey okkazyi powątpiwać, ieżeli oprocz Potentatow Chrześćiańſkich *Turcy* też y inni nieznaiący Krztu Swiętego, á tym ſamym nieprzyiaćiele Krzyza Swiętego w dziedzicznych ſwoich Pańſtwach mogą prawnie y ſłuſzńie kreować Kawalerow? wątpi *Sanovinus* ani ſię chce wdawać w kweſtyą o ſłuſznośći takowego aktu. Lubo twierdzi iako oczewiſty świadek że *Machomet II. Gentylemu* (Jmię takie nośił w ſamey rzeczy Katolik) *Bellinieniu* Włochowi, Malarzowi znamienitemu, dla pomalowania pewnych gmachow do Konſtantynopola ſprowadzonemu, dał przywiley na Rycerſką doſtoyność, ofiarowawſzy przytym zwyczaiem innych Monarchow piękny y koſztowny łańcuch złoty z wi-

ſzącym *Mieśiacem*. Jeżeli tedy *Bellinus* był prawdźiwym Kawalerem? y ieżeli godźiło ſię mu akceptować takie honory? nie rezolwowaną Kontrowerſyą Drugim do decyzyi zoſtawuię. Opuśćiwſzy zatym inne rzeczy, y ſpieſząc do końca tego dyſkurſu, cokolwiek ieſzcze o Rycerzach *Skutyferach* albo *Tarczonośnych*, y *Banarettach* powiedzieć należy; *Skutiferowie* tedy z naypierwſzego Rzymſkiey Milicyey zrzodła wynikneli; dla tego zaś zwani tak, iż oprocz innych woiennych orężow, *Tarczy* używali; teraz podług rożnych nacyi zwyczaiow dźielą ſię rozmaitemi ſtopniami. Są niemi nie ktorzy ſami tylko pierworodni Synowie Rycerzow albo Kawalerow *złotych*, niektorzy też boku y faworow Monarchow bliżśi. Na wielu mieyſcach we Włoſzech tytuł *Skutifera* ieſt dziedziczny w Familiach, tudzieſz y w Anglij mianowićie *Campiena*, ktorego funkcya ieſt podczas Koronacyi Krolewſkiey Uroczyſtośći, przechadzać ſię po ſali gdzie ſię bankiet publiczny odprawuie, y tych wſzyſtkich głośno na poiedynek wyzywać, ktorzy by Prawemu Monarſze poddaney recognicyi y poſłuſzeńſtwa oświadczać nie chćieli. Więcey o wielorakiey *Skutyferow* diferencyi, u rożnych authorow może ſię doczytać, Do *Bannarettow* albo *Baronettow* obiaśnienia nazwiſka y godnośći, nie co wyboczyć

życzy

życzy ſobie pioro. Pod tą denominacyą, poſpolićie w cudzych Kraiach zawiera ſię krew ſzlachecka, rozległe Włośći dźiedźicząca. Ci oſobliwie,ktorzy w ſwoich Dobr Juryzdykcyi, zebraną Zołnierzow właſnym koſztem chorągiew ſuſtentować mogą na uſługę Pana y Rzeczypoſpolitey, y maią moc werbować ludźi pod znaki przy tytule *Banarettow*; nie bez Solennych Ceremonij od Krolow ſobie nadanym. *U Karola Loyßau* czyta ſię naſzym mowienia ſpoſobem, naſtępuiąca relacya: *Bannarettowie, od ewokowania ich ſamych y poddanych pod niemi będacych ku obronie Pańſtwa tak ſą rzeczeni.* Przydaie przytym. *Rycerſka Szlachta ktora Choragiew zaćiagnać zdoła, maiac tyle Poddanych z ktorych by ſię mogła wyſtawić choragiew, nazywa ſię Rycerze Bonnaretti:* Za dawnych czaſow poſpolićie mężnieyśi żołnierze, przez Monarchow wybierani bywali do piaſtowania chorągiewnych znakow, za ktoremi zwyczaynie całe poſtępowało woyſko. Wſzakże z innych miar, nikomu nie tayno, że po utraconey w bitwie chorągwi, na tychmiaſt wſzyſtkie woyſka ſzyki mieſzać ſię muſzą, y dla tego dla piaſtowania iey, naywalecznieyſzych Mężow przybierano, iako u Rzymian byli, *Præpoſiti Labarorum*, to ieſt *Chorażowie*; za dalſzych lat czaſem tychże znano pod odmiennym y nowym tytułem *Bannarettow*.

Podo-

Podobna lubo pod innym Jmieniem godność (iako się wyżey rzekło) w Hiszpanij konferowana bywała ludźiom tylko wysokiey szlachetnośći, ktorzy pierwsze po Krolu mieysce miewali. *Za Panowania Adolfyndy Alfonsa Prawowiernego Corki, Don-filo Małżonki, po śmierći iego, Roku 783. Riccos Hombres nie raz wspomnieni poczatek swoy wźieli, co probuie sama Genealogia Domu Krolewskiego*. Tych taka była powaga, że w włafney Juryzdykcyi woyska zaćiągać mogli, ani nawet Krolom wolno było werbować ludźi, daleko bardźiey wypowiedźieć komu woynę, bez rady y konsensu stanu Rycerskiego, iako się w Polszcze praktykuie. We Francyi, y we Flandryi nikt się nie mogł tytułem *Bannaretta* zdobić, aż by wprzod był kreowany Rycerzem to iest *Kawalerem*; ći zaś ktorzy tego honoru dostąpili, naymniey 25. szlachty assystuiącey, y Gwardyą przy sobie mieć byli powinni. Taż prærogatywa bywała dźiedźiczna przy familiach, y przyłączona do dobr, Xięstw, Margrabstw, Hrabstw, &c. Obrządek inauguracyi Bannarettow, mianowićie w Xięstwie Burgundskim, gdźie naybardźiey potrzebnych do tego honoru należytośći z pilnośćtą przestrzegano, takim więc sposobem był praktykowany. Pewny Officialista zwany *Præco armorum* niby iaki *dozorca Ceremonij przy*

Rycer-

Rycerskich inauguracyach prezentował Xiążęćiu Rycerza, *łańcę* to iest włocznią, czyli kopią w ręku trzymaiącego, u ktorey wiśiała chorągiew z wyrażonemi iego herbami, y rzekł te istne słowa: *Naypotężnieyszy Xiażę y naywyższy Panie moy, oto nayniższy twoy poddany, z dawney Poddanych twoich Banarettow Familij pochodzacy, ale pod czas trwaiacego lennego dzierżenia Possessyi Bannarettowskiey, z rak wyższego nad soba dependuiacey, nie może ani powinien bez woli iego podnieść Choragwi, choćiaż z takiego Domu iest, przećięż starozytne Dobra dzierży, Prawem Feudalnym z Juryzdykcya, supplikuię tedy abyś raczył z konsideracyi zacnego iego urodzenia y zasług Przodkow, kreować go Bannarettem y pozwolenie dać do podnieśienia choragwi, ta nadzieia wsparty, choragiew y kleynot iego herbowny oto ci prezentuię. Niech mu też także wolno będzie mieć assistencya 25. osob, y Rotę Zołnierzow iak zwyczay nieśie*; Na co odpowiadał Xiąże. *Niech przyidzie, chętnie go uczyniemy Bannarettem.* Dopiero wyżey namieniony Officialista podał miecz Xiążęćiu. Ten zaś ręką lewą uzbroioną, włocznię z przypiętą chorągwią odebrawszy, koniec teyże samey prawą ręką ućinał, iż się stała czworograniastą, y tak ią w ręce Kandydata ow że Officialista oddawał mowiąc: *Zacny Rycerzu odbieray Honor*

nor Ktorym ćię Pan y Xiażę twoy dziś ozdabia, y bądź napotym dobrym Kawalerem, chorągwi twey na ſławę Domu twego zażywaiąc. Takim całe ſpoſobem Roku 1452. Ludwik *de Vico-ville* Pan *de Saias* od Filippa dobrego Xiążęćia Burgundyi do preeminencyi Rycerſkiey *Bannarettow w Rupelmundzie,* z wielą innemi był wywyżſzony. W Anglij pod Jmieniem *Baronetts* śiłu dotąd nayduie ſię, ktorych Chorągwie ſą ozdobione herbownemi znakami, na czworograniaſtym polu wyrażonemi, te bowiem *Jnſignia,* pokazuią Procedencyą ze krwi *Bannarettow.* Lecz wſzelkie dotąd wyliczone Rycerſkiey godnośći ſplendory, częśćią znacznie przyćmione, częśćią iuż zagaſłe w popiołach niepamięći ſą zagrzebione: Sama Flandrya iakie takie ich ślady zda ſię ieſzcze pokazywać od Xiążąt Burgundſkich zoſtawione, lubo od dawnych zwyczaiow tak dalece zmienione, że teraz nikt nie ma władzy werbować ludźi woiennych, chyba z dependencyą od Krolewſkich liſtow Przypowiednych, ktore wielom z Rycerſtwa udzielone bywaią. Dla czego śmiele bez żadney chluby cenſury powiem, że odłożywſzy na ſtronę nazwiſko, rzetelna *Bannarettow* prerogatywa kwitnie w Polſzcze. Tu bowiem ſtán Rycerſki, to ieſt wſzyſtka Szlachta, oſobliwie Senátorowie, podług dáwnych Praw maią

moc

moc zá liſtami Przypowiednemi Krolow,podnieśienia Chorągwi ná usługę Rzeczypoſpolitey; Czytamy, że z iedney *Szrzeniawczykow* Prozapii zá Krola Jagiełły, wiele Chorągiewnych znákow zupełnie zaćiągnionych pod czas *Grunendwaldſkiey* bitwy ſtánęło, co świadczą hyſtorye. Snadno w Kronikách Náſzych ſzperaiącym wiedźieć doſtánie ſię: Jako *Wiſzniowieckich*, *Oſtrogſkich*, *Potockich*, *Chodkiewiczow*, *Sapiehow*, &c. Familie, włáſne liczne pułki, y mężne woyſka przećiwko Krzyżakom, Moſkwie, Szwedom, Tátárom, Turkom, Kozakom ku obronie wſpolney Oyczyzny, ná plac Marſowy wyprowadzały. Dawne ná koniec Xiążąt y Krolow náſzych Przywileie, edykta, y inne przezorne wyroki reprezentuią potomnośći, rożne służące Rycerſtwu tytuły, tákim Káncellaryi ſtylem poſpolićie wyrážone: *Zá Radą Prałátow*, *Pánow*, *y Báronow Kroleſtwa Náſzego*, przez co iáśnie znáczą ſię Biſkupi, Senátorowie, á pod Jmieniem *Báronow* rożni ſtánu Rycerſkiego Dygnitárze. Nayduią ſię w ſtárych ſkryptách wielorákich Domow geneálogie, oprocz Xiążęcych, Kniaźiow, Hrábiow wſpaniałych Jmion, *antonomaſticè* też *wielkich Hrábiow* tytułámi wywyżſzone, tácy między innemi byli *Tęczyńſcy* &c. Ktoż zátym wątpić będźie, że tym wſzyſtkim zupełna moc udźielona była záćiągać ludźi pod Chorągwie,

zakłádać Zámki, liczną otáczać ſię Dworzan y żołnierzy aſsyſtencyą, co ſię do tąd práktykuie, gdy iednák nikt z Plebeiuſzow,to ieſt ze ſtánu proſtego, ták wielkiey prerogátywy być nie może uczeſtnikiem. Przydał náder znáczney wiekowi teraznieyſzemu ozdoby, przedni order Káwalerſki *Orłá Białego*, trybem Orley młodośći, w Polſkich Gránicach odnowiony, owſzem zá terminálnemi gránic kolumnámi ſzczęśliwie rozkrzewiony; do ktorego początkow y zácnośći obiaśnienia, gdy pioro ſpieſzy, tym czaſem przyiaźny Czytelniku, to co ſię nápiſoło zważay, co náſtępuie czytay, á ſam zdrow byway.

ROZDZIAŁ PIERWSZY
O Orderach Kawalerſkich w poſpolitośći.

RYcerſkich álbo Kawálerſkich Orderow po cáłym Swiećie ſłynących názwiſko, nádane maią od Ceſarzow, Krolow, Xiążąt, y wolnych Rzeczypoſpolitych naywyżſzych Rządcow, ziednoczone pewnych poważnemi znákami ozdobionych Oſob zgromadzenia. Dawano ie záś zawſze znácznieyſzym ludźiom dla rozmaitych przyczyn, to ieſt: álbo dla pobudzenia Chrześćiańſkiey pobożnośći w Kawalerách podobnym známieniem charákteryzowánych, y w iednę

niby

niby Familią polityczną zebránych, álbo dla iakowego ſławnego ewentu, poźney potomnośći, y pamiętnym Kronikom podania ; Wiele tym ſię ſpoſobem do Rycerſkich dźieł zachęcało, mianowićie w obronie Páńſtw od Nieprzyiaćioł Wiary y Oyczyzny. Toż było nadgrodą Obywatelow, Woyną y Pokoiem záſłużonych, toż Miniſtrow Monárchow, dla przyczynienia Krolewſkiey Magńificencyi nie poślednią bywáło ozdobą. Albowiem tákowe ná pierśiach Senátorow, y Pánow, boku y ſerca Krolewſkiego pobliżſzych iaśniejące znáki, od innych oſobliwiey dyſtyngwowáły; A te były nie inſze, tylko *Łáńcuch złoty, przepas Rycerſki,* ktory zwyczaynie *paſem* zwano, albo *wſtęga* pewnego koloru, dla pokazania tey dyſtynkcyey náznaczona. *Łáńcuchy* opaſywáły ſzyie, álbo boki Rycerzow, iáko y *przepaſy* od rámienia po niżey lendźwi ſpadáiące, co ſię y teraz ná obrazach y ſtatuách ſławnych Bohátyrow widźieć dáie, zkąd dawne poſzło názwiſko *Páſow Rycerſkich*, iako rzetelnych dowodow, pokázáney ná placu Marſowym dźielnośći, y wielorákich otrzymanych zwyćięſtw, álbo niepoſpolitey w turniejach, gonitwach, y tym podobnych Rycerſkich igrzyſkach umiejętnośći ; do ktorych nikt z podłey gminu kondycyey, procz zácnych ſtárożytnośćią Jmienia, y Szlachetnie urodzonych Familij,

przypuſzczony być nie mogł. Wſzakże wielka ieſt rożność między wſpaniałym, á podłym umyſłem. Jakoż tedy w ludźiach deſtynowanych do ákcyi dźielnych, urodzenia zácnośći, iáko cnoty podniety nie upátrywáć ? Zwyczay paſowania Káwálerow około wieku Jedynáſtego od Náro dzenia Páńſkiego tákowy być opiſuie *Sanſovinus*: Po odprawioney w Wigilią przyięćia, ſpowiedzi y Kommuniey Swiętey, ná záiutrz ſzedł kándydat w áſsyſtencyi dwoch dawnieyſzych Káwálerow do Thronu Monárchy, ktory go klęczącego, po odebraney przyśiędze ná záchowanie Praw o Orderze opiſanych, po bárkách mieczem wprzod pośwęconym zwykł zletka dotykáć, mowiąc: *Niech ćię Bog dobrym uczyni Rycerzem y S. N. Pátron Orderu.* Nádeſzło potym ſześć ſzlachetnych Pánienek w białych ſzátách, ná pamiątkę śiedmiu rádośći Nayświętſzey Pánny, y opaſywały Káwálera Rycerſkim paſem, przydawſzy miecz do boku; zátym náſtępowało Czterech Káwálerow znácznieſzych, liczbę Czterech Ewángeliſtow wyrażaiących, ktorzy *oſtrogi złote*, lub *złoćiſte* do nog przypinali; ná koniec Krolowa uiąwſzy zá rámie prawe, á wielka iáka Xiężna zá lewe, prowádźili 'go do wſpaniale ozdobionego śiedzenia, gdźie śiedzącego w pośrzodku między Krolem á Krolową, Krol przepaſał łáńcuchem

bogá-

bogátym z ſzczerego złota, inſze záś Oſoby pierwſzey extrakcyi oboiey płći, niżſze trzema ſtopniami bráły mieyſca. Po tey Cerymonij ſolennizuiący Prałát upominał temi práwie ſłowy: *Bądź nieporuſzonym w przećiwnośćiach, zácnym w pokrewieńſtwie, odważnym w Męſkiey cnoćie, hoynym bez rozrzutnośći, grzecznym w Dworſkich obyczaiach. Wyznáwać przytym będźieſz cáłym ſercem wiárę náſzę, ſzczerze y zupełnie bez żadney ſkázy, Swięte mieyſca iáko to Kośćioły, Klaſztory, Szpytále odwiedzać będźieſz, ubogim podaſz rękę, kácerſtwa unikáć będźieſz, owſzem przećiwko niemu powſtánieſz, Kápłánow uczćiſz dla ich charákteru, rzeczy iuż potwierdzonych potempiać nie będźieſz, w właſnym zdániu uporczywym, przyſzłych rzeczy zbyt ćiekáwym nie będźieſz, urázy ſzczerze odpuśćiſz, podrożnych mile przyimieſz, prawdę záwſze rzeczeſz, mniey przyſtoynych báńkietow unikrieſz, włoczyć ſię nie będźieſz, ſtrzegac ſię prożnowánia, owſzem pożytecznie czas ſwoy záwſze trawiąc, w Káwálerſkich kunſztach ćwiczyć ſię będźieſz, miłośierne uczynki potrzebnym oświadczyſz, podeſzłych w latach, y wſzelkie zwierzchnośći ſzanowáć będźieſz, z Pánámi wielkiemi konwerſowáć będźieſz, wſzelkie ſpráwy ſwoie náleżyćie odpráwiſz, kłotni, zwady, pieniactwa nie wzniećiſz, śiebie ſamego chwalić nie będźieſz, w przyzwoitey ſkromnośći záchowaſz ſię, ſtátecznie, y poważnie poſtępu-*

iąc

iąc ná kożdym mieyſcu, ludźi uczonych uczęſzczać będźieſz, zbytnich bogáctw pragnąć nie będźieſz, przećiwności Swiátá tego ćierpliwie znieśieſz, wſzyſtko ſprawiedliwie y po Chrześćiańſku czyniąc, ućiemiężonym, Wdowom, śierotom, daſz pomoc, po Bogu, Krolowi Pánu, y Oyczyznie wiernym będźieſz, zbytku w ſtroiu nád przyſtoyność nie záżyieſz, w proſtoćie ſercá z ludźmi, w ſzczerośći myśli z Bogiem żyć będźieſz, uzbroiony według S. Pawłá, Wiarą y Bogiem, odźiany ſpráwiedliwośćią, z tarczą Wiáry, z przyłbicą zbawienia, y z mieczem proſtey y ſzczerey myśli. Przy zákończeniu pomienionych Cerymoniy, Krol zwykł obłápić nowego Káwalera y pocałować; toż czynili y inni wſpoł Bráćia tegoż Orderu, przy powinſzowániu otrzymanego honoru. Ná oſtátek náſtępował záwołány z wielką ápparencyą Bańkiet. Jeſt zwyczay do tych czas ieſzcze trwaiący, iż nie tylko pierśi, álbo boki Rycerzow, ále też herby, pieczęći, Obrázy, pomienione znáki Orderowe ozdabiać y otáczać zwykły. Słuſznie tedy *Spenerus* w Xiędze Herbarza, między Inſygniami Káwalerſkich Orderow policza: złote *pierśćienie, Łáńcuchy, náráműenniki, przepaſania, y paſy Rycerſkie.* Pierwśi miedzy Monárchami Chrześćiańſkiemi Konſtántyn Wielki, Károl Wielki, Henryk myśliwy Ceſarze, iáko gonitw y Igrzyſk Marſowych, ták też

znákow

znákow Káwalerſkich wynálezcami być u Authorow pokázuią ſię. Acz zwyczay ten, że dawnieyſzych ieſzcze czaſow kwitnął: mniemaią. Ponieważ pomieniony *Spenerus* mowi: *Jáko więc pobudki do cnoty Rzymianie pod czas pokoiu w Domu nieiakie miewali, ták w polu pod czas woyny większym ieſzcze też ſame były bodcem do Heroicznych czynow. Prezenta bowiem Rycerſkie przezornie były náprzod wymyślone, y potym z Pańſtwem Rzymſkim ták rozmnożone, iż wiele kto Zołdow, ile Koron y iákich, ile nárámiennikow, y ozdob ſzyſzakow, ile łańcuchow, konſkich ſtroiow, dźid, przepaſań, y paſow Rycerſkich záſłużył, to wſzyſtko ná tarczy y ná ſzyſzaku wyryte pod czas woyny nośił, gdy zaś pokoy náſtąpił, y káżdy do Domu powroćił, zwykł te znáki zaſług ſwoich wieſzać po ścianach, y miaſto Herbow iákowych, y przednich kleynotow potomnym zoſtáwiać Sukceſſorom, gdyż Wodzowie w nadgrodę oświadczonych przewag, zá odważne dźieła, takowe prezenta Rycerſkie, y pewne portrety zaſłużonym Bohatyrom rozdawać zwykli.* U tychże Rzymian pierwſzy pułk nośił *Orła*, zkąd *Orłonośny* nazwany, ten inne ták komputem ludźi, iako godnośćią poprzedzał. Poty słowa *Spenera*. *Spelmannus* zaś przepaſanie wiſzące y tryumfalne, niegdy u Rzymian do Heroicznych ramion ádaptowane, we zwyczaiu być twierdźi. Ponieważ prze-

pasania, ktore zwyćiężonym odbierali, do właśnych ramion przypinali zwyćięzcy, na znak nieśmiertelney sławy, y otrzymanego nad nieprzyiaćielem tryumfu, iako o Manliuśie *Torquaćie* to iest *Łańcućie* powie się niżey, tym czasem tu się zdadzą należeć owe wiersze *Wirgiliusza*.

Virgilius Kochanowskiego.

Gdy w tym przepas z przyprawą na nim nienawiśną,
Y sprzączki, z znáiomemi strzępkami zabłysną
Stroy Palantow, ktorego gdy żywota zbawił
Ciężka rana; tym się był nieszczęsny przyprawił.

Aetius pisze że *pas* na ramieniu zawieszony znakiem był zwyćięstwa. Ztąd rownie *Manliusza* nie dawno wspomnionego łańcuch, wiekopomną sławę, y wielki w Rzymskiey Rzeczypospolitey nabył honor, iako znákomita zdobycz, zdarta pewnemu Francuzowi w potyczce, dla czego *Torquatow* albo *Łańcutow* Jmie, tudźiesz starożytny całey Familij herb spłynęły na sukcessorow, ktorzy z tego domu pochodzący *Torquati*, álbo *Łańcutowie* byli názwani, w czym świadczy *Svetoniusz* o zniesieniu mowiąc kleynotu tego, dla wywołania z Państwa zá zdradę teyże Familij. Oprocz tego byli u Rzymian *Torquati* álbo Łańcuźni Kawalerowie *dwoyraźni*, á drudzy zwyczayni.

P. Livius de priscis Romanorum

ni. Pierwszym ofiarowany bywał łańcuch ze szczere- *temporibus.*
go złota z dwoiakim żołdem, przy Publiczney cnoty pochwale; poślednieyśi iednym tylko żołdem kontentować się muśieli. Rozdawano też zá stárszych wiekow *pasy Rycerskie*, lecz rożne od *Przepasow*, gdyż *przepasania* nákształt bind, álbo szarp iakich, iako teraz u Orderow *wstęgi* álbo *łańcuchy*, do ramion przypinano, *Pasami* zaś Rycerze z wiszącym mieczem, iak y teraz zwyczay nieśie, biodra swe opasywali, y służyły do zawieszenia sahaydakow, szabli, proporcow, dźid álbo kopij, ktoremi zasłużeni od swoich Wodzow na rekompensę chwalebnych dźieł, y cnoty woienney, udarowani bywali. Toż y *Klaudyan* w drugim Panegiryku *Stylikona* zda się namieniać.

Ktory szaty Sydońskie, y Pasy perłámi,
Y Togi hawtowane suto kamieniami,
Y zielonym szmaragiem zbroie się błyszczace,
Szyszaki Hiacynthem mile iaśnieiace,
Y szable z rękoieśćmi Przodkow bogátemi,
Y Korony kleynotmi świecące rożnemi
Rozdaiesz, &c.

Z Tym wszystkim daleko ieszcze dawnieyszy *Pasow* zwyczay pokazuie się u Troiańskich Rycerzow, czego dowodem zemsta *Achillesa* nad *Hektorem*,

względem *Paſa Patrokla*, tudźieſz *Eneaſza* nad *Turnem* (iako ſię wyżey namieniło) względem *Paſa Pallanta.* Swiadczą Hiſtorycy że *Alexander Wielki* przykładem Anteceſſorow ſwoich wielu z Rycerſtwa Woyną zaſłużonego, z rady *Aryſtoteleſa* Filozofa kreował Kawalerami, rozdaiąc rozmaite oręża, powierzchowne znaki, Herby, Chorągwie, ſzarpy álbo *bindy przepaſuiace*, *Paſy*, *Łańcuchy złote*, obſzerne *Przywileia*, y inne reprezentuiące honor prerogatywy. U Rzymian ći *Livius Tacitus.* ktorzy *Paſami* byli udarowáni *Monozonij* Rycerze nazywali ſię, ktorym manele ſrebrne konferowano, *Cornicularij* byli zwani, ozdobieni *Łańcuchem*, u ktorego twarz ze złota wyobrażona Monarchy wiśiałá, *Baltheati*, álbo *Przepaſani* poſpolićie tytułowali ſię przytym *Rammenſes*, *Tatienſes*, *Commeatiles*, Rycerze, *Korony*, *Szyſzaki*, y inne Woienne ſprzęty reſpektem zaſług ſwoich otrzymywali. Nad to oprocz znacznych Prerogatyw, mieli ſobie pozwolony ubior *Purpury*, y wolność noſzenia *Pierśćieni* złotych, ná ktorych mieyſce za dalſzych naſtąpieniem wiekow, naſtały *oſtrogi złote* álbo pozłoćiſte. Dla czego *Franćiſzek Filelphus* człowiek ſwego czaſu uczony, pierwſzy Kawalerow takich, *złotemi* álbo *złoćiſtemi* nazwał; áby ználi obligacyą po Rycerſku konno być zawſze gotowemi, gdyż *oſtrogi* inaczey niezażywaią ſię, tylko do konia: Jaśniey

o tym

o tym doczytać się kożdy może w ſtarodawnych wielce, napiſanych na Marmurach wyrytych, we Włoſzech znayduiących się, mianowićie w Padwi, w Pałacu Pawła Ramuzego człowieka nauczonego tákowym ſtylem: *Sanſovinus.*

JANO PATRI

AUG. SACR.

C. JULIUS C. F. SER.

ÆTOR. ÆD.

DONATUS. AB. TI. CÆS.

AUG. F. AUGUSTO TORQUE

MAJORE BELLO DALMATICO.

OB HONOREM II. VIRATUS.

CUM LIBRIS. SUIS POS.

Podobne czytaią ſię Charaktery w Mieśćie Xięſtwa Florentſkiego Caſtella nazwanym.

Q. ALBIO Q. F. HOR. ILLICI

T. LEG. XX. VV.

 COR-

CORNICULARIO. PR. PR.
DONIS. DONATO. AB. DIVO.
TRAJANO. AUG.
TORQUIBUS, ARMILLIS,
PHALERIS, BELLO PARTHICO.
ET. AB.
IMP. CÆSARE TRAJANO
HADRIANO AUG. HASTA PURA,
ET CORONA AUREA.
AVILIA SOTERIS MATER.
FILIO, OPTIMO, PIENTISSIMO
L. D. D. D.

Tamże

Ł. Sicinius zębaty Pan Radny, ſto dwadźiśćia ośm razy w Bataliach bił ſię. Ná IX. Hercach zwyćięzſca XLV. ránami na ćiele znaczny bez otrzymania żadney z tyłu. Łupow wźioł XXXVII. upremiowany ſzczernemi Kopiami XLIX. Buńczukami XXV. Łańcuchami C. L. XXXIII. Naramiennikami CLX. Koronami XVI. Ciwilnemi XIII. Złotemi VIII. Baſztowemi trzema, Oblężenia L. Skarbowemi X. Niewolniczemi XX. Ceſarzom VIII.

VIII. za iego naybardźiey ſtaraniem tryumfuiacym aſſyſtował.

Krom Rzymu Swiatu panuiącego granic, iaki ſzacunek u obcych Narodow takowe miały ozdoby, Piſmo Swięte oczewiśćie wyświadcza; ponieważ Egiptſki *Farao*, chcąc wywyżſzyć ná naycelnieyſzy godnośći ſtopień, oſobliwy Hebreow zaſzczyt *Jozefa*, zdiąwſzy z palca ſwego Krolewſkiego pierśćień, włożył na iego rękę, y przyodźiawſzy ſzatą z biśioru, zawieśił na ſzyię bogáty Łańcuch złoty. Obiawienie *Jana Swiętego* ſkrytemi przyſzłych ewentow napełnione taiemnicami, Zwyćięzcy CHYSTUSOWI, *Przepaſanie* widźialne około pierśi przyznawa. *Jeremiaſz* z Mandatu Boſkiego kreuiąc Rycerzem *Judę*, dobył Miecza mowiąc: Odbieray ten Miecz Swięty, iako dar *Boſki*, ktorym zgromiſz przećiwnikow ludu iego Izráel. Zwykli ieſzcze ſtarzy przydawać Łańcuch złoty, takowym dźielnym Kawalerom, na znak śćiśleyſzego związku, y oſobliwſzego faworu. Xięgi *Machabeyſkie* toż ſamo dowodzą, mowiąc: ktokolwiek to piſmo przeczyta, y wytłumaczy mi, przyodźiany będźie purpurą, nośić będźie ná ſzyi Łańcuch złoty, będźie trzećią Oſobą w Krolеſtwie moim. Teraz do świeżſzych rzeczy udamy ſię. W Hiſzpanij ſławny kwitnął Order *Rycerſkiego Przepaſu*, álbo *de Banda*

podług

podług *Spennera* piſzącego. Alfons Wtory Krol Kaſtylij Roku 1332. nim Páńſtwo obiął, poſtanowił w Mieśćie *Victoria* álbo *Palentia* Order nazwany *de Banda*, dla tego tak rzeczony, iż w dźień inauguracyi odbierali Kawalerowie od Krola, iako naywyżſzego Miſtrza, y Orderu głowy, przepas, álbo wſtęgę czerwoną ná cztery palce ſzeroką, ktorą nośili od prawego ramienia wiſzącą pod lewy bok, do tey ozdoby tylko Szlachta przypuſzczani bywali, ktorzy przez dźieśięć lat woynę przećiw *Maurom* ſłużyli. Tenże Author wſpomina we Szwecyi Order pod Imieniem *Przepaſu Rycerſkiego*, ci Kawalerowie nośili Łańcuch złoty uformowany z małych mieczykow wiſzących, y wzaiem ſię końcami dotykaiących, niby krwawą w boiu utarczkę reprezentuiących. Nie od rzeczy zátym nie poślednı Author *Jan Limneus* z drugiemi wielu wſzyſtkich Orderow Łańcuchy y ozdoby, u Francuzow *Colliers*, u Włochow *di Collana* zowiące ſię, y inne podobne znaki, pod Jmieniem y tytułem *Przepaſow Rycerſkich* zamyka. Co ſię niżey opowie. Ale na coż polityczniey ſzey Europy w tey mierze zwyczaie opiſywać, kiedy y grube nawet Narody, takową honoru dyſtynkcyą ozdabiaią ſię, chcąc pokazać, że y między okropną opuſzczoney Arabij dźiczyzną, ozdobne czaſem wyraſtaią kwiaty, y

ty, y

ty, y między przygrubſzemi obyczaiami wynika, dobrego rozſądku iſkierka, defekt nie polorowanego dowćipu naturalną roſtropnośćią nadgradzaiąca. Ták Krolowie *Tafiletu* Maurowie, lubo przykopćiałych twarzy ſwoich widźieli ſzpetność, átoli Europeyſkiey świetney prerogátywy chćiwi, za dyſtyngwuiący znak, Łańcucha złotego używali y używaią. Ani Amerykańſkiey proſtoćie na Kawalerſkich znamionach zbywało, iake świadczy *Schurtzfleychius* piſzący o Orderach w te ſłowa: Jeſt ſię czemu dźiwować, że Páńſtwa y Króleſtwa Swiata nayodległeyſze, żadnemi nie wypolorowane naukámi, áni Chrześćiańſkiemi obrządkami *ułagodzone*, przyieły iednak y ápprobowały u śiebie Ordery. *Mekſykańczykowie*, y *Parkanowie* ſwoich *Tekuitlow* y *Oregonow* Japonczykowie podobnych*Nerygorow* á Turcy Kawalerow od *Mieśiąca* mieli w *Suźie* iako świadczy *Sanſovinus* y *Mennens*: Portugalczykowie poſtanowili Orderowe zgromadzenia, y tym ſpoſobem między tamecznym grubym Narodem władzę y powagę utrzymali. Tureccy Sołtani álbo Ceſarze Wſchodni, przy inaugurácyi wielkich Wezyrow, zwyczaynie kładą ná ſzyię ich Łańcuch złoty z wiſzącą Páńſtwa Pieczęćią, ażeby tym ſamym namieśniczą władzy ſwoiey im udźieloney preeminencyą pokazali. Jeżeli iednak godźi ſię piorowi nazad

powroćić do Europy, niewiem komu ieſt tayno, iż Wenecka y Hollenderſka Rzeczypoſpolite, Poſłow Cudzoźiemſkich po ſkończoney funkcyi nie inaczey do Domu odprawiaią, tylko złotym Łańcuchem uraczonych, ktorych odmowienie mieliby ſobie podług poſpolitego mniemania za uráźliwy ſamych Pryncypałow affront. Domowe náwet Kroniki rowne wſpominaią przykłady, z ktorych inne pominąwſzy,
Folio 18. przywodzę z *Demetryuſza Sulikowſkiego* w ſwoich Kommentarzach mowiącego: Że Poſłow Polſkich do Henryká Andagaweńſkiego Xiążęćia, obranego naywolnieyſzey nacyi Krola, ná ośiągnienie Thronu zapraſzaiących; nie inaczey tylko bogátemi Łańcuchami złotemi wſpaniale regálizowanych, Károl IX. Krol Francuſki od śiebie wypuśćił. Owſzem nikt wątpić nie może, iż żadnego cale nie maſz Monárchy, żadney mianowićie wolney Rzeczypoſpolitey, ktoreby dowćipnym wynalazkiem, to ieſt iákowym powierzchownym godnośći znákiem, czy to Oyczyzny ſynow przednieyſze záſługi nie rekompenſowali, czyli przyiaćioł y ſąśiadow áffekta śćiśley tym ſpoſobem ku ſobie nie obowiąwzywali. Mocne bowiem ſą związki takowego z towarzyſzenia, kiedy pod miłym wſpuł-Braći Imieniem, bardźiey niżeli kolligacyą, y pokrewieńſtwem, choćiaż odległe Národy z obopol-
nie

nie iednoczą ſię. Ztąd ći ſame Krolow Purpury w tákowe mieſzcząc ſię zgromadzenia, nie wſtydzą ſię nośić tytuł naywyżſzych Miſtrzow y Rządcow Orderow. Ochotnie naywſpániałſzą ſwoią preeminencyą z wiernemi poddanemi dzielą, gdy ich do podobnego rownych ozdob, y znakow uczeſtnictwa dobrotliwie przypuſzczaią, y przez zawieſzone przy ſercu zarobionego honoru donátywy pokazuią, iż znieść nie mogą, áby chwalebne wielkich ludzi czyny nie miały być upremiowane; Nie tylko iednak *Bellonie*, ále też y *Minerwie* konſekrowane pierśi, dla mądrych nauk głębokośći, zá dowćipne rzemioſł wolnych inweńcye, y inne známienite przymioty, łańcuchowemi kleynotámi częſtokroć iaśnieią. Ná koniec ieſt to uniwerſalna iakoby Prawem Narodow deſtynowana zaſłużonym w boiu dźielnośćią, radą w pokoiu, rekompenſa. Czego cena ażeby za naſtępuiącemi czaſami nie z taniała, ſłuſznie roſtropna Monarchow przezorność temu zábiega. Mnie zatym doſyć ieſt namienić o zacnośći Orderow, co ſię wyraźiło.

ROZDZIAŁ II.

O
Wielorakich Rożnicach *Kawalerow.*

MIędzy piękną Kawalerſkich Profeſſyi rożne Pańſtwa ozdabiaiących rozmaitośćią, oprocz całe Duchownych Religij, trzy rodzaie nayduią ſię; iedni ſą wraz Rycerze y Zakonnicy, iako to Kawalerowie *Maltańſcy*, ći bowiem zwyczaiem innych Zakonnikow troiakim Solennym obowiązuią ſię ślubem, to ieſt: *Uboſtwa*, ponieważ żadney właſnośći nie maią, áni mogą teſtamentem dyſponować Dobrami ruchomemi, gdyż cokolwiek nábyli to nie ſobie, ále Zakonowi Rycerſkiemu, przytym ſą obligowani do wypełnienia *Czyſtośći*, álbo bezżeńſtwa dożywotniego, nie mogąc tego czynić ſłuſznie y ważnie bez oſobliwey dyſpenſy Papieſkiey, ná koniec przyrzekáią *Poſłuſzeńſtwo* Stolicy Apoſtolſkiey, y Nay-wyżſzemu ſwemu Miſtrzowi, obiecuiąc do życia kreſu przećiwko poprzyśięgłym Nieprzyiaćiołom zbawiennego Krzyża woiować, áni z niemi w żadne pokoiu przymierza wchodźić. Jakaż chwalebnieyſza może ſię wymyślić reguła nad tę, mieć iednych z Niebem Nieprzyiaćioł; przećiwko bezrozumney Bogu rebellij przy Ołtarzach Jego zaſtawiać ſię; y ziednoczonemi

śiłámi

śiłami Honor y cześć Tworcy wszystkiego stworzenia bronić! Podobnie kiedyś kwitneli Rycerze *Teutońscy* w Prusiech *Krzyżacy* zwani, w Inflanćiech *Ensiferowie* álbo *Mieczowi*, ale miły ślubow Zakonnych ćiężar wraz z Wiarą Kátolicką z śiebie zrzućili. Byli dawnych wiekow w Chrześćiaństwie Rycerze *Hospitalarij*, iakoby od gośćinney ludzkośći, ktorą *Hospitalitatem* Łaćinnicy zowią, tytułowani, tych byłá funkcya przestrzegać bespieczeństwa drog, dla Peregrynantow ná mieysca święte w *Palestynie*, ktorą zwyczaynie Ziemią Swiętą zowią, przenaydroższą Zbawiwićiela Krwią skropioną, tudźiesz do *Kompostelli* idących, ná odwiedzenie grobu Swiętego Jakuba, przytym powinni byli trądem zarażonych, y innemi chorobami złożonych ludzi, w publicznych gospodach, álbo raczey Szpitalach, z naywiększą Chrześćiańskiey ku bliźniemu miłośći ápplikácyą opátrywać; Insze zaś wszelkie Ordery, po rozmaitych Páństwach nayduiące się: są szczernie Rycerskie, oraz Ciwilne, y dla honoru zwykłe być rozdawane. O liczbie takowych Kawalerow, dostatecznie nic się powiedźieć nie może, gdyż ich czasem więcey, czasem mniey bywa, podług woli Monárchow, Orderow Fundatorow. Jeżeli gdźie, tedy w kompućie tym, wola Krolow, stoi za Prawo. Promowuią ich częstokroć podczas zwołanego przez

Monarchę, dla tego końca publicznego kongreſſu, przy ſtraſznych bez-krwawey ofiary taiemnicach czaſem prywatnie ten honor konferuią, pewnemi ſtatutami, y Prawami okryślaią, prerogatywami y znacznieyſzemi prowentami nadaią. Niektore też Ordery żadnych nie maią intrat, iako to Kawalerowie *Złotego Runa*, *Słonia*, *Podwiązki*, *Swiętego Jędrzeia*, *Orła czarnego*, y innych wiele, u ktorych ſama cnota ſobie ceną naywiękſzą, á ſzczegulny honor, ieſt pobudką do zaſługowania ná otrzymanie tych Heroicznych ozdob. Miedzy temi Kawalerami niektorzy noſzą ſame tylko złote *Łańcuchy*, álbo ſame tylko *wſtęgi*: niektorym daią przy *Łańcuchach* wraz y *wſtęgi*. Y tak Kawalerowie Swiętego *Ducha* we Francyi zażywaią Łańcucha w dźień Zielonych Swiątek, ktory ieſt Feſt Imienny Orderu, tudźieſz pod przednieyſze w Roku Swięta, ále naybardźiey podczas przyięćia do zgromadzenia Kawalerſkiego, ták ſwoiey Oſoby, iako y drugich; innych zaś wſzelkich dni ná dowod przyiętego Orderu prerogatywy, *Przepas*, to ieſt *wſtęgę* błękitną wodniſtą u Fráncuzow (*Cordonbleu*) zwaną, z Krzyżem na ktorym ieſt Duch Swięty wyrażony, od rámienia iednego pod drugie wiſzącą nośić zwykli. Słuſzna bowiem, przypominalne wſpaniałey godnośći charaktery mieć uſtawicznie przed oczema, ażeby za-

wźięta

wźięta raz obligacya, do pokazania ná każdym mieyſcu proporcyonalnego temu ſtanowi ánimuſzu, przytomne zawſze miałá upomnienie. Z drugiey ſtrony, iáko rozmaitość rzeczy na Swiećie wydaiąca śię przydaie luſtru Ziemſkiey Machynie, tak odmienna Kawalerſkich ozdob álternata, tym bardźiey ćiekawych delektuie ſpektatorow. Inaczey walor ich przez codźienne używanie prętkoby z powſzedniał. A że namieniło ſię nieco o Kawalerach Maltáńſkich nayduiącyh ſię w Polſzcze, rozumiem że to wdźięcznie przyimie Czytelnik, gdy pryncypalnieyſze uſtawy y Prawa temu zgromadzeniu ſłużące niżey przydamy.

Uſtawy niektore generalne reguluiące ſię do Kawalerow Maltáńſkich.

MAią wielorákich Národow Języki właśne ſwoie rezydencye, ktore Konwentámi nazywaią, gdźie Kawalerowie ordynáryinie iadaią, y mieſzkaią, przy każdey rezydencyi wyſtawione ſą długie drzewca, do ktorych pod czas więkſzych Swiąt záwieſzaią trzy Chorągwie rozwinione, na iedney wydaie ſię herb Naywyżſzego Miſtrza, ná drugiey Nacyi, w ktorey ſą urodzeni y wychowáni Kawalerowie, na trzećiey Orderu znamie, z ośm kończaſtym wielkim Krzy-

żem

żem na Polu Krwawym, co wſzyſtko oſobliwą czyni ápparencyą tym mieſzkaniom, zkąd Chorągwie wywieſzane bywaią; ſkoro Kawaler Nacyi Niemieckiey przybędźie do zgromadzenia Kapitularnego; powinien zaraz wyliczyć gotowizną Dwieśćie Koronátow, czy to Nacyonalney w Niemczech Kapitule, czyli Publicznemu Skárbowi w Malćie. Co ſię zowie *Cło Przeyśćia*, á Kwota pieniędzy nazywa ſię *Paſtaſi*.

Każdemu z Kawalerow, ktorzy w *Walećie* Mieśćie rezyduią, przez całe zyćie ſtoł daią w mieſzkaniu Nacyonalnym, y przytym Dwadźieśćia y dwa Koronatow ze Skarbu. Jeżeliby zaś ktory nie w rezydencyi ſwoiey Nacyi, ále gdźie indźiey w Mieśćie iádać chćiał, tedy mu ná to ſześćdźieśiąt Koronátow co rocznie ze Skárbu dawane bywaią, Nowicyuſzowie iednák Kawalerowie pierwſzego Roku, oprocz wiktu, nie biorą tylko śiedm Koronátow.

Liczba Kawalerow częśćią w Malćie, częśćią po innych Kraiach mieſzkaiących, przechodzi Trzy Tyśiące, ktorych większá część w *Malćie* rezyduie.

Każdy Kawaler, náwet nie wyimuiąc Klerykow y uſługuiących bez żadney excepcyi ná wſzelkie woienne niebeſpieczeńſtwa przećiwko Turkom, naymniey razy trzy w każdym pułroczu wychodźić powinien.

Y to

Y to też ma ſię obſerwować, iż ieśliby ktory z Kawalerow w niewolą był wźięty, tedy ma ſię wykupić włąſnemi, álbo Pokrewnych ſwoich pieniędzmi.

Kawalerom cale ieſt zakazane Małżeńſtwo ślubne, daleko bardźiey przez ſam ákt y konſummacyą, ſpładzaiąc Potomſtwo nieprawego łoża, gdyż cale ten Rycerſki Zakon ieſt oraz y Duchowny.

Podobnie nie godźi ſię náznáczać ſobie przez teſtamenta Sukceſſorow ná Dobra ruchome; Albowiem wſzelkie pozoſtałe ſprzęta y ruchomośći cale powracáią do zgromadzenia, y z Prawa tegoż ſamego maią do Skarbu Kawalerow należeć; gdyby też ktory z Kawalerow przećiwko Chrześćianinowi, w przedśięwźięćiu ranienia dobył *miecza*, y po Nieprzyiaćielſku náſtępował *ná żyći*, wpada tym ſamym w exkommunikę Kośćielną, y do tego ſurowey kárze świeckiey, podług wielkośći wyſtępku ma podlegać.

Nie wolno żadnemu z Kawalerow, z Mieczem álbo orężem iakim ná Elekcyą, Wielkiego Miſtrza ſtawić ſię, álbo też w Pałacu Jego, y ná Kapitule z bronią prezentować ſię, wyiąwſzy tych, ktorzy zwykli áſſyſtować Wielkiemu Miſtrzowi, inaczey poſtępuiący ſobie, tracą ſwoy głos ná Kápitułach, y Trzyletnią honoru y wolnośći Poſſeſſyą; iednákże zważywſzy okolicznośći, ieżeliby pokazało ſię, że ſię to

z trefunku, á nie z umyślnego przedśiewźięćia ſtało, ná ten czas Nacyonalne Pryoráty od takiego wyſtępku uwolnić Kawalera,y honor mu przywroćić zaraz mogą. Między inſzemi,ieżeliby Kawaler znácznie przeſtąpił Kánony y Prawa ſwoie, tedy ma być mu naznaczona kara Czterdźieſtodniowego Poſtu,to ieſt przez całe śiedm dni w áreſzćie álbo w więźieniu ma żyć czarnym tylko chlebem y wodą.Potym z tamtąd go wyprowadzaią,ále przez Trzydźieśći dni nie ma wolnośći wchodźić do Konwentu ſwey Nácyi, áni przez ten czas konwerſowáć z Kawalerami, y Szlachetnemi Oſobami, iako od wſzelkiey ſuſpendowány ſpołeczności.

Oprocz wielu prerogátyw ma w Polſzcze oſobliwſzą pomieniony Rycerſki Zakon, iż Kawalerowie Jego inſtytucyi, z nayprzednieyſzych Familij wybrani, tak Duchownych Urzędow, iako Senátorſkich Krzeſeł, y innych Swieckich Dygnitarſtw mogą być Poſſeſſorámi; y tak za naſzych czaſow *Hieronim Lubomirſki* Profeſs niegdy Kawaler Maltańſki, Marſzałkiem Nádwornym Koronnym, oraz Opátem przez Kommendę ná ſtu wśiach Tynieckim, Reguły Swiętego Benedykta był doſyć długo. Wyliczywſzy iuż ogulnie znáki Kawalerſkie, z ktorych liczne Ordery ſwoy wźięły początek, do opiſania w ſzczegulnośći Naſzego przyſtąpić należy. RO-

ROZDZIAŁ III.
O początku Polskiego Orderu Orła Białego.

KTokolwiek ná powierzchowną postać Białego Orłá Orderowi naszemu partykularnie służącego ćiekawe rzući oko, pewnie go naydźie rowno z samą Polską, y z Pańſtwa początkiem starożytnego. Tego bez wątpienia pierwszy Fundátor *Lech* około Roku Pańskiego 550. ná przyszłych wolnośći Prognostyk, zá herbowny Kleynot następuiącemu *Lechitow* Narodowi náznaczył. Coby do obrania tego Herbu za pobudzaiący miał *instynkt*, nic pewnego rożniących się *Authorow* Koniektury nie wyrażaią. Albowiem iako zrzodła *Nilu*, nie obszerność samey rzeki, ále niezapamiętana utaiła starodawność, y darmo ćiekawi badacze do obfitych wod, beześennego y uśilnego potu przylewaią krople, tak w obiaśnieniu starożytnych czasow ćiemnośći, mało co informuie świeższych Pisarzow pracowitość. Cokolwiek odległeyszych od pamięći wiekow Dźieiopisowie mowią, wątpienia materyą następcom zostawuią, ludzkiey tylko powieśći szalą świadectwa ich ważącym; ztąd częstokroć na papierowym placu dysputuiącym zda- *Ines.*

 niem-

niem woiuią,y piorami łupią ſię. Każą wierzyć niektorzy, iż dawni Sarmatowie,od ktorych Polacy ſwoy rod prowadzą,poſpolićie *Sarmatami* álbo *Sauromatami* zwani, za panowania *Auguſta* Ceſarza całego prawie Swiata rząd trzymaiącego, w pewney Zwyćięſkiey bitwie, między inſzemi łupami wźieli Orły ſrebrne trzem Pułkom Rzymſkim, pod Kommendą *Qvintiliuſſa Varra* będącym ; tę tryumfalną walkę Roku Pańſkiego 10. w *Weſtfalij* nie daleko *Amaſis* y *Lupia* ztoczoną być wſpominaią, y że po oney ćięſzkiey klęſce wieczne poſtanowiono Prawo, ážeby Woyſka Rzymſkie tyle Pańſtw y Kroleſtw zwyćięzce, Granic Sarmackich płocho nie zaczepiali. Wſzakże y Lew nad inne zwierzęta zuchwalſzy, nie infeſtuie cudzego łożyſka, obronnym danego odporu raz odrażony wſtrętem, ſama tylko nierozgarniona mucha, poty napaſtuie, poki iey mśćiwa ręka nie zgniećie. Przyſzedł podobno przez długich wiekow tradycyą, ow tryumf ſławny, do wiadomośći Lecha poźnego Sarmatow potomka, dla czego na znak wieczney pamięći, iednego iakoby z wydartych Rzymſkich Orłow ſrebrnych, ktore ſię Anteceſſorom w zdobyczy doſtały, wſzakże, iednegoż z tymże Metallem koloru, Narodowi od śiebie ufundowanemu nadał,y za Herbowny kleynot zoſtawił. Bliżſza iednak początkom Polſkiego Jmienia,

nia, y podobieństwu przyzwoitsza innych Kronikarzow relacya. Ci mniemają z Pryncypałem Annalistow Oyczystych *Kromerem*, iż *Lechowi* z Sklawonij domowemi rozruchami zamieszaney, w głębsze pułnocne Kraje przychodniowi, naypierwsze trafiło się stanowisko na polach obszernie rozległych, gęstym lasem niby dla dodania weselszey situacyi otoczonych. Tam piękność położenia upatrującey gośćia zrzenicy, pokazało się wielkie gniazd Orlich mnostwo. Zdała się rzecz fortunnego Prognostyku, mianowićie w zabobonach Pogańskich wychowanemu Panu, y z każdego przypadkowego widowiska, przyszłych skutkow wrożki formującemu. Przeto nie tylko za uniwersalny powstającemu Państwu Herb dał Białego Orła, ale też z tey racyi założonemu zaraz przez się Miastu *Gnieznu* zostawił nazwisko Słowiańskim Językiem *Gniazdo* wyrażające. Trwa to dotąd, lubo przez alternatę nieszczęśliwych rewolucyi nieco zmnieyszone, atoli wspaniałemi zaszczyca się tytułami, będąc Stolicą Prymacyalną Arcy-Biskupa Gnieźnienskiego, Pierwszego w Polszcze Xiążęćia, Senatorskim Kasztellana Krzesłem, Rycerską Starosty juryzdykcyą ozdobione. Już to dawno nie tak na wiotkich kartach, jako na nieskażitelnych Karpatskich głazach wyryte wiersze w takowy sens ogłaszają:

Gdźie teraz Sarmacya, chwast się dziki rodźił,
Gdy po Deukaleona powodźi Swiat brodźił,
Pierwszy tam Lech z swym ludem zjawił się mieszkaniec,
Dla domowych rozterkow z Oyczyzny wygnaniec,
Urodźeniem Słowianin świetney Parenteli
W *Polach, ktore od obcych bystra KRUPA dźieli;*
W*rożkę dobrą ztąd czyniąc, iż widźiał iak wiele*
Orłow w pobliższym gaiu Gniazd wysokich śćiele;
W*ygnańca Oyca mamy, lecz początek taki*
Maią rożne krolestwa, Rzym dość ladaiaki.

ZGadza się tedy z prawdą Relacya Authora *Schonebeka*, opisującego między innemi Order Polski Białego Orła historycznym stylem mowiąc: iż się wiele nayduje Hystorykow, ktorzy twierdzą, że nie tylko taki Herbowny Kleynot Polakom *Lech* nadał, ale że też był Fundatorem *Orderu* pod tytułem *Białego Orła*; ani to rzecz niepodobna zdać się być komu może, albowiem postronnych Państw y obyczaiow ich wiadomośćią wypolorowany Pan, przykładem Rzymskiey Rzeczypospolitey, heroiczne swych Wojennikow dźieła, mogł podobnemi prezentami nadgradzać, ile że potym Przemysława Wtorego przezorność,nie zaniedbała takoweyże polityczney Inwencyi zażyć, do premiowania rownym sposobem znamienitych zbroynego Rycerstwa odwag, y Emulujące

z Spar-

fol. 43.

LECHVS PRIMVS PRINCEPS
POLONIÆ ET INSIGNIVM OR
DINIS AQVILÆ ALBÆ AVTHOR.

z Spartańſkiemi Murami ich pierśi Kawalerſkiemi ozdabiać znakami, iako ſię niżey obſzerniey pokaże. Po zeſzłych ná koniec Proto-Rodźica Polakow Lecha, tudźież Krakuſa, y Leſzkow Potomkach ná Popielu Wtorym, przez myſzy ſłuſźną karą Boſką, włáſnym przekleſtwem zćiągnioną pożartym, obrotney fortuny kołem za wolnemi doſtało ſię głoſami panowanie *Piaſtowi*, z Kruſzwicy Kołodźieiowi, potym do Sukceſſorow Jego Zemowita, Leſzka V. Zemomyſła, Mieczyſława, pierworodnego w Polſzcze prawowiernego Kośćioła Syna, do Boleſława Chrobrego Polſkiey Korony Jutrzenki, do Mieczyſława II. Kaźimierza I. y Boleſława Smiałego, świeżo obiaśnionych Koroną Krolewſką Anteceſſorſkich Głow fatalnego mroku. Tych wſzyſtkich Pieczęći, Obrazy, Monety, poſągi, inaczey widźieć ſię nie daią, tylko z wyobrażoną na pierśiach Heroicznych Orła Białego poſtaćią, luboć iak prętko Boleſławowi tyrańſko śmiałemu (gdyż Swiętego Staniſława Biſkupa Krakowſkiego Mordercy) tytuł Krolewſki dla ſtraſznego wyſtępku weſpoł z Panowaniem był odięty, tak też zaraz wſzelkie Kroleſtwa ozdoby na doł poſzły, y owſzem całey Rzeczypoſpolitey piękność zakopcona, y defigurowana zoſtała. Tak to za Purpuratow exceſſa Pańſtwa całe pokutować, y przynaymniey łzami właſnemi Pánow ſwoich

zmy-

zmywać zmazy muſzą, niby to iednego Fundatora Kroleſtw wina y kara, na liezne całych Narodo w rozćiągały ſię plemie. Jakoż Bolesław Krzywouſty Smiałego rodzony Synowiec, z tąd chwalebnieyſzy; że płochey nie miał śmiałośći, z tąd zaś nikczemnieyſzy że przezorney nie zażył wſpaniałośći, kontentuiąc ſię, iuż ſamym Xiążęcym nie Krolewſkim tytułem, y żeby więcey ieſzcze dodał nieſzczęśćia y upadku, całe Państwo między pięćiu Synow rozdźielił około Roku Pańſkiego 1140. Władysławowi nayſtarſzemu naywyżſzy rząd zlećił, z Krakowſkim, Sieradzkim, Łęczyckim Woiewodztwy, y Xięſtwem Szlońſkim; Bolesławowi Kędźierzawemu, Kuiawſkie, Chełminſkie z Ziemią Dobrzyńſką, Mieczysławowi Gnieźnieńſki, Poznańſki, KaliſkiTrakty, y Pomeranią. Henrykowi Sandomirſkie, yLubelſkie Woiewodztwa naznaczył, Kaźimierzowi młodemu nic całe nie dał, nie bez taiemnicy w wieſzczbiarſkich prognoſtykach utaioney. Jeżeli Łabędź właſney śmierći bywa ogłośićielem podług naturaliſtow, daleko prawdźiwiey iuż umieraiący prognoſtykuiące wydaią wyroki, bliſka nie powroconego ſnu ludzka śmiertelność poczynaiąc powieki zamykać, byſtrzeyſzym okiem częſto naſtępuiące widźi rewolucye. Przez taką ſcyſſyą od Krzywouſta uczynioną, rozdźielone na poboczne ſtrony Rzeczypo-

czypo-

Fol. 48.

SIGILLVM VETVSTISSIMVM MAIESTATICVM DVCVM ET REGVM POLONIÆ

Jan Surmacki

czypoſpolitey Ciało, ſzpetnie defigurowaną Swiatu reprezentowało poſtać, ponieważ każdy oſobliwym ſwym Prawem rządząc Prowincye, własnych barźiey pożytkow niżeli Publicznych ſzukał. Przyſzło nawet do tego, żę Herbowny Orzeł Biały ſadzą niepamięći zaczerniały, porzucony y prawie cale zatracony być zdał ſię; kiedy tym wſzyſtkim podźielonym Xiążętom zaniechawſzy oryginalnego Krolow kleynotu, Majeſtatowey Pieczęći, to jeſt Oſobę na Tronie śiedzącą; wyrażającey zażywać podobało ſię; Co ſię daie jeſzcze widźieć w ſtarodawnych Przywilejach. Tymże przykładem ſwoich Xiążąt, Prowincye odmienne ſobie *przy*brały Herby, dotąd znayduiące ſię w znamionach *Xięſtw*, Wojewodztw, Ziem, y Powiatow: *Atoli* niektorzy Hiſtorycy weſpoł z *Paprockim* ſądzą, iż Prowincye y Woiewodztwa, ieſzcze od Bolesława Chrobrego nadane ſobie miały Herby, inni ieſzcze dwunaſtu Woiewodow Panowaniu tychże dyſtrybutę przypiſuią. Niech będźie ſwoia wiara każdemu, pewnieyſza to, za świadectwem *Bielſkiego*, że Xiążęta Szląſcy Białego Orła, w Czarnego, Zołtego, Czerwonego, Pſtrego, rożnie zamienili. Kto zatym przeczyć będźie, że też y Kroleſtw ozdoby przemiiaiącey ſą podległe odmianie, kiedy ieſt ſwoy Państwom upadek, to ieſt Klimakteryczny kres potencyi y ſzczę-

 śliwo-

śliwośći; Ktoż śię zadźiwi, że w tak opłakanym Rzeczypospolitey stanie pod Władysławem Plwaczem, pod Bolesławem Kędźierzawym, Mieczysławem starym, Kaźimierzem sprawiedliwym, Leszkiem Białym, Bolesławem Wstydliwym, Henrykiem dobrym, Orzeł Biały bynamniey nie odmłodniawszy, w śmiertelnych już był zagrzebiony ćieniach, y zacnego pod Jego Imieniem Orderu splendor, więcey niż przez dwa wieki przygaszony będąc zniszczeć muśiał. Wszakże nikt nie wznieći ognia dawno w bladych zagasłego popiołach; Snadniey naruszone grożących ruiną budynkow naprawić dachy, niźli iuż cale obalone postawić iak były. Jeżeli nie iest rzecz nowa pod słońcem staroletnie drzewa, po długim ich wzrośćie w iedney wyćiąc godźinie, pewnie za iedyny cud byłoby to poczytano, gdyby wyćięte, w momenćie podnioższy śię zaraz rozźieleniały.

ROZDZIAŁ IV.

O dawnym używaniu heroicznego Orderu w Polszcze Białego Orła.

DArmo śię gniewamy na dawne owe przysłowie, *po szkodźie Polak mądry*; na censurę naszę obrocone. Chwalebnieysza jest kiedykolwiek przynamniey

mniey być mądrym, niźli nigdy. Dosyć dobrze tam się błąd poprawia, gdźie się postrzeże. Kiedy tedy Pánowie Polscy z iedney strony w zadymionych w prawdźie od starodawnośći, lecz iaśnieiących od niezwyćiężoney potęgi Krolow przeszłych obrazach, tudźież w wielkośći czynow pod czas pokoiu y Woyny Antecessorow przeyrzeli się; z drugiey zaś, opłakany na wiele Xięstw Rzeczypospolitey rozdźiał, wzdrygnionym nad ohydą spraw swoich okiem przeniknęli, zdrowsze za zrządzeniem Boskim przed się brać rady, y one do skutku przywodźić poczęli. Dla czego zdało się wszystkim dobrze Oyczyznie życzącym, iednę z wielu *Xiążąt głowę* wywyższyć wolnemi głosami, to iest iednego Krola obrać, ktoryby rozszarpane Krolestwa częśći ziednoczył, o Dobropospolite y pokoy poddanych generalną stárał się prowidencyą, y od wszystkich był szanowany. Wszakże ile razy ná firmamenćie Nieba dwoie álbo więcey Słońca widźiemy, zmyśloną ná samo tylko spoyrzenie świátłość być mniemamy; álbo za dźiw ieden groźnym Kometom rowny poczytamy. Jednym tylko Słońcem y iednym Mieśiącem, mnieysze gwiazdy zwyczaynie reguluią się. Straszydłem była (ieżeli nie w baiecznym Pòetow mozgu zrodzona) *Hydra* Siedmgłowna w Lerneyskich bagnach wychowana; y dla

tego prętko zginęła że rożnemi głowami, rożnych wyćieczek szukała. Liczne oczy ogon nadętego Pawa zdadzą się oświecać, á w samey rzeczy żadne nie widźi. Przeto Roku reparowanego zbawienia ludzkiego 1595. w Niedźielę, dnia 26. Czerwca doroczną Swiętych Jana y Pawła Męczennikow uroczystośćią, bardźiey świetnego, uczćił Swiat Polski wschodzącego pierwszey wielkośći Planetę Nayiaśnieyszego *Przemysława* Wtorego; milszy pewnie ten po chmurach posępnych *Phœbus*, po zániedbałym od 215. Lat Krolewskim Tytule, oprocz rozrzuconych na wszystkie strony naywyższey godnośći promieni, zacnemi wrodzonego Geniuszu przymiotami, tudźież wlaney do Heroicznych dźieł skłonnośći światłem, całą rozweselił Oyczyznę; gdy zachowaną przez tak wielu lat rewolucye pod pilną strażą Duchowieństwa Koroną, z Małżonką swoią Ryxą Rytygiera Szwedzkiego Krola Corką, od Jakuba Swinki Arcybiskupa w Bazylice Metropolitańskiey Gnieźnieńskiey, przy liczney ássystencyi Biskupow, Prałatow, Senátorow, y Rycerstwa, między radosnemi wszelkiego ludu okrzykámi ukoronowany zaiaśniał. Był to Przemysławá Pierwszego Xiążęćia Poznańskiego po śmierći Oyca ná Swiat wydany Syn, z Elżbiety Henryka pobożnego Xiążęćia Słąskiego Corki, Władysławа Plwacza, ktory miał za sobą Krystynę Hen-

ryka

ryka Cesarza Corkę wnuk, Mieczysława starego, Małżeńskim węzłem skolligowanego z Giertrudą Corką Gieyzy, trzećiego Krola Węgierskiego nadwnuk, Bolesława Krzywoustego Prawnuk, Władysława Hermanna Praprawnuk; *Mąż* ten śmiały y do naytrudnieyszych dźieł zgodny, zgromadzonemi nie małemi Prowincyami, sukcessyinym Prawem ná się spadłemi, iako to *M*onarchią Brandeburską, Pomeranią, Krakowskim, y Sandomirskim Woiewodztwami do iednego ćiała Rzeczypospolitey przyłączonemi, á tym samym znaczną potencyą y bogactwy zmocniony, o to iedynie starał się, iakoby dawne ozdoby y splendor zupełnie mogł Państwu przywroćić. Dla czego náprzod wielką Pieczęć Koronną z iedney strony postać *Orła Białego*, z drugiey wyobrażenie swoie na Maiestaćie Krola śiedzącego reprezentuiącą wyrznąć roskazał, ná ktorey z reassumawanego Herbu okoliczności, tákowy Łáćińskim ięzykiem około Orła napis wydawał się: *Reddidit ipse suis victricia signa Polonis.* To iest po Polsku;

Ten przywroćił Polakom Orłá zwyćięskiego
Herbowne znaki, prawie iuż zarzuconego.

OKoło też twarzy Krolewskiey Osoby wyrysowane czytały się charaktery. *Pieczęć Przemysława Krola, Xiążęćia Pomorskiego.* A tak nie bez mocnego fundamentu zważaiąc podobne Herby ná Chorągwiach

gwiach, Numizmatach, y Monetach, niektorzy Authorowie Przemyſława Wtorego zá reſtawratora, owſzem za pierwſzego prawie wynalazcę Polſkiego Orderu Białego Orła uznawaią: twierdząc że on przećiwko Litwie ná ten czas Pogánom, áż pod Łęczycę, Nieprzyiaćielſkim zabiegiem wſzyſtko plądruiącey, nakſztałt pułku Orłonośnego u Rzymian nad inne w Eſtymacyi przednieyſzego, pewną Milicyą zbroyną, z Rycerſtwa ozdobionego Łańcuchem, od ktorego wiſzący na pierśiach Orzeł Biały wydawał ſię złożoną, poſtanowił. Trwa dotąd takowey Milicyi authorament, pod Imieniem *Huſſarzow*, z wyboru Szlacheckiey Krwie zebrany, pryncypalny Woyſk zaſzczyt, tudźież obfite Dygnitarzow całego Kroleſtwa zgromadzenie. Byłby ten pewnie w właſnym Domu gośćiem, y dźieiow Oyczyſtych mniey wiadomym, ktoby nie wiedźiał iakie na ten czas od Litwy y Niemcow Woienne zapały, przez zazdrość ſąśiedzkiey złośći, z zdradliwych traktatowego niby pokoiu popiołow wzniecone, nayſkrytſzym Rzeczypoſpolitey wnętrznośćiom dogrzewały; y obfite Prowincye, Miaſta, y włośći pożerały; Zkąd wątpić nie godźi ſię, iż na ugaſzenie wniwecz obracaiących takowych płomieni, tudźież ná wieczną pamiątkę przywroconych ozdob, y politycznieyſzych obyczaiow wypolorowanego Kroleſtwa,

PREMISLAVS II. REX POLONIÆ DVX
POMERANIÆ ORDINIS AQVILÆ ALBÆ
INVENTOR EX ANTIQVISSIMO PRO
TOTYPO DELINEATVS.

leſtwa, wſpaniały we wſzyſtkim Przemyſław wzwyż wſpomnionym wynalazkiem oźiębłe prawie poddanych ánimuſze pokrzepił. Rosłaby bez miary codźień pomnożona Krolewſkiego Jmienia chwała, gdyby ią zaiadła pogránicznych Nácyi zazdrość, okrutnym zębem nie przećięła, y lotnego ſławy pędu przez poſpieſzoną śmierć nie przerwała. Ták to rzeczom wielkim Nieba dalſzego wzroſtu kładą metę: Między Tronem á Truną, między berłem á motyką, nieſtatek kondycyi ludzkiey nie wielką czyni odległość. Z wynioſłośći w niſkość, iako z gory w dolinę prętkim ſpadkiem lećiemy. Podobnym ſzwankiem zginął pełen ſławy Krol *Przemyſław*; gdy wDomu dla ſzczęśliwego *Panowania* u wſzyſtkich pozyſkał miłość, za Granicą wielu *nienawiść* dla zbytniey potencyi *ná śię obroćił*. Albowiem od Ottona długiego, y drugiego tegoż Jmienia, tudźież Jana Margrabiow Brandeburſkich Konrada Synow, á ſwoich od Konſtancyi Sieſtrzeńcow, za podaniem krwawey rady Wacława Krola Czeſkiego, w *Rogoźnie* Miaſteczku oſmego Mieśiąca Panowania ſwego Tyrańſko zabity poległ. Przypadło tey wielkiey ofiary morderſtwo w dźień Swiętey Dorothy Pánny y Męczenniczki, iuż nie źimowych roż niewinną Purpurą, lecz krwawą poſoką náznaczony, wieku iego 38. Roku. Przeżył

iuż w prawdźie rożowe lata, nie doszedł iednák doyrzałey Lilij śiwizny. Schowany w Oyczystym grobie w Poznaniu, podawszy z pogrzebowym świátłem Panowánie, w ręce Wencesława Czecha, y Władysława Łokietka, przez rozdźielone głosy obranego. Jedyna iego dźiśięćioletnia Corka Ryxa, pomienionemu Wacławowi, potym ná Thron Polski podnieśionemu, Małżeńskim związkiem złączona, wielkim Swiátu stała się przykładem, że nayukochańsze Rodźicow poćiechy, wraz z nábytą rzęśistym potem sławą, z zebranemi skárbami, z wysłużonemi honorami, częstokroć głownym na łup idą Nieprzyiaćiołom, dźiwną przypadkow záchodzących odmianą:

Jeden śmierć za swe zbrodnie, á drugi Korony
Odbiera za też same, iákby záslużony.

Dworzanie Przemysława z Herbu *Zaręmba* y *Nałęcz* bezecnego zaboystwa społecznicy, ná pokaranie zdrady, z całemi Familiami odsądzeni byli od preeminencyi Szlacheckiey, oraz zakazano im zażywać koloru czerwonego ná pieczęćiach y sukniach, dosyć go maiąc od wylaney krwi Pana swego. Atoli wiernieyśi Krolom y Oyczyznie tychże Familij Sukcessorowie, chwalebnie od Przodkow odrodźiwszy się, zaćiągnioną originalną zmazę, wyćiśnionym pod ćiężarem szyszakow z czoła potem, y otrzymanych Ran

poto-

potokiem zmyli; Tudźież pierwszemu honorowi są przywroceni, gdy Kaźimierzowi Wielkiemu przeważne w bitwach przećiwko Ruśi czynili usługi. Omyła widzę nie raz, ieżeli generalnie brać się będźie Pôëty wyrok:

Wiek codźień gorszy, y co raz się psuje,
Po cnym Rodźicu, zły Syn następuje,
W*nuk też Oycowskiey sławy nie poprawi,*
Chyba gorszego Prawnuka wystawi.

CZęsto błędy Rodźicow poprawuią dźieći, ani przykładem bydląt (ktore w tych stopy wstępują co idą przed niemi) ale prostą cnoty drogą tam postępują gdźie iść należy. Są niektorzy Historykowie, dla tego tak nieszczęsliwą śmiercią Przemysława być pokaranego zapewne twierdzący; iż pierwszą Zonę Ludgardę albo Laugardę Brandeburską dla cale niewinney wady niepłodnośći, gwałtownym uduszeniem skryćie z gładźić rozkazał. Tak to choćiażby Szkarłatnym abo Purpurowym przykryte płaszczem zbrodnie, długo się utaić nie mogą. Odwłacza nie umyka sprawiedliwa pomsta, ćięszką mśćiwego Miecza karę. Nie prętko na Potentatow karki, swoię plagę spuszcza, aby tym śilnieyszym razem uderzyła. Skryte nieprawośći, odkrywa żyćia koniec. Temu Krolowi *Gwagnina* Ręka taką przypisała pochwałę:

Stracił Koronę exceſs krwawy Bolesława,
Przywróciła Polakom dzielność Przemysława,
Sławny był który pierwsza obdarzył Korona,
Sławny był y ten, który przywrócił stracona;
Celował naymężnieyszych cnota Bohatyrow,
Jakim być nie ſpeciło owych dawnych Cyrow,
Lecz kiedy celebruje ſolennie Liika,
Zazdrość tuż na zaſadzce, á z niey śmierć potyka:
Ostrożnie w krotofilach żyicie Potentaci,
W nich nie ieden ſwe życie przez zazdroſnych traci;
Tak zginał Cyrus, tak y Macedońska zbroja
Z Filippem, tak przez zazdrośc poſzła z dymem Troja.

ROZDZIAŁ V.

O Renowacyi Orderu Polſkiego Białego Orła.

PO ſkwapliwym y załoſnym zeyściu Przemysława Wtorego, ſprzeczka była o ſłuſzność Sukceſſyi na Tron między Zięciem jego Wacławem Krolem Czeſkim, á Władysławem Łokietkiem; lecz śmiertelne nożyce nić życia iednego przećiąwſzy, doſyć prętko kontrowerſyą uſpokoiły, ponieważ po kilku latach, ledwie kiedy w Polſzcze widziany, wſzyſtkim

iednak

iednák ohydzony *Wacław*, w Pradze Czeſkiey zákończywſzy życie, ſpoſobnieyſzą drogę, bo od Emulanta uprzątnioną do deſtynowanego Thronu otworzył *Władyſławowi*. Był to Xiążęcia Kuiawſkiego y Łęczyckiego Syn, z Gertrudy Xiężny Wrocławſkiey ſpłodzony, Konrada Xiążęcia Mazowieckiego Wnuk, Káźimierza Wtorego, Brata Mieczyſława ſtárego Nadwnuk, Władyſława Hermanna Prawnuk; názwiſko Łokietka od małey ſtátury nábył, lubo tak Jmienia, iako małego wzroſtu miarę, Olbrzymią przewyżſzył ſławą, gdy z potężnym Antagoniſtą wyżey wſpomnionym Wacławem Czeſkim o Berło Krolewſkie woiuiąc, ćięſzkiemi przytym naiazdámi około Roku 1320. od Krzyżakow, od Pogan Litwy y od Tatarow wexowány, ná obronę granic ſwoich y na ukrocenie zkolligowanych ku zgubie Kroleſtwa potencyi, upadły Order Orła Białego podźwignął, owſzem chćiał być Jego prawie Authorem. Lecz zbytniemi Litwy naiazdami częſto przygnębiony ſkutecznieyſze ubeſpieczenia Páńſtwa śrzodki zdrową radą wynalazł, namyśliwſzy ſię ożenić Syná Kaźimierza z Aldoną Giedymina Xiążęcia Wielkiego Litewſkiego Corką. Tak to dźiewoſłębia *Juno* weſelnemi pochodniami, pożeraiące *Bellony* płomienie záćmić álbo zagaśić umie. Uſtępuie *Hymeneuſzowi Gradivus*, y milczeć mu-

ſzą tam Woienne trąby, gdźie ſię wdźięczne przy kon. traktach Małżeńſkich odzywaią ſonaty. Bez trudnośći Giedymin konkurrencyi przez Posłow uczynioney przyzwolił, y zawarſzy z Krolem y Rzecząpoſpolitą przymierze, wraz wyſłał Corkę, licznemi rożney kondycyi, płći y wieku niewolnikow tyśiącami, niby w poſagu otoczoną. Przyiechała w krotce z tryumfem do Stołecznego Miaſta Krakowá, gdźie náprzod w fundámentalnych Chrześćiańſkiey Wiáry początkach od Nankiera Biſkupa Krakowſkiego nauczona, Chrzeſt Swięty z Jmieniem Anny przyieła, y z ſolenną potym Ceremonią poślubiła za Małżonka Każimierza ná ten czas Szeſnáſtoletniego Roku Pańſkiego 1325. od tych czas Polſka po więkſzey częśći przeſzłemi Woynámi zniſzczona, zániedbana, y opuſzczona, ludnieyſza y Goſpodarnieyſza być poczeła, oſadźiwſzy wſzędźie Wśie przyprowadzonemi z niewoli ludźmi. Ták pożądany ewent, gdy wieczney pamięći godźien był Memoryáłu, Władyſław Krol przerzeczony Order na obronę Gránic Oyczyſtych wprzody poſtanowiony, iuż ná znak zawartego przymierza y zkolligowaney przyiaźni z Národem poiednánym powtore wznowił, co chćiał wyraźniey pokazać, gdy przydał wizerunk wiecznośći, to ieſt okrągły cyrkuł, ktorego Orzeł w ſponach trzymał,

z pewnym iakoby prognoſtykiem náſtąpioney potym między Polſką y Litewſką Nácyą wieczney Unij. Jnauguracyą Orlego Orderu y wſpomnione circumſtancye wyraźnie obiaśnił *Moreriuß* fol. 100. w Dykcyonárzu Hiſtorycznym takowemi ſłowy : *Order Rycerſki w Polſzcze Orła Białego inſtytuowany był przez Krola Władyſława Łokietka , pod czas weſelney uroczyſtośći Syná Jego Kaźimierza Wielkiego, z Anną Xiężną Litewſką , około Roku* 1325. *Gniazdo Orle náleżione niegdy przez dawnieyßych Krolow Polſkich przy założeniu Miaſta Gnieżna, dało okkazyą do wźięćia Orła Białego za znák Orderu, ktorego łáńcuch złoty z wiſzącym Orłem Białym w Koronie, ſzyie Kawalerow otaczał. Poty ſłowa Morerego.* Nad ktoremi darmo ſię bawić. Ponieważ zgodne innych Latopiſcow zachodzą w tym zdania. Niektorzy iednák mowią, że tenże ſam Łańcuch małemi Orlikami był przeplatány , od ktorego więkſzy Orzeł wiſiał. Zgadza ſię z *Morerym* ſławny ſwego wieku Dźiciow Kronikarz *Kromer* w ſtarodawnym rękopiśmie ſwoim. Tudźież *Vallemont* w Elementach Hiſtoryi uniwerſalney w Roku wyżey namienionym, do inſzych Orderow Rycerſkich, y ten przydaie mowiąc : *Order Kawalerow Orła Białego inſtituowany ieſt przez Władyſława Krola Polſkiego , pod czas weſela Syná Jego z Anną Giedyminowną Xiężną*

Litewſka, Krol Polſki naywyżßa był iego Głowa : Bynamniey nie odłącza ſię od tegoż zdania y prawdy *Cavelier* świeży Author, gdy o wznowionym znowu tymże Orderze przez Nayiaśnieyſzego Krola Jmśći AUGUSTA II. ták piſze : *Może ſię ta inſtytucya brać za reaſſumpcya dawnego Orderu w Polſzcze Białego Orła, wprowadzonego przez Władyſława Łokietka Roku* 1325. *pod czas weſela Syna ſwego Kaźimierza Wielkiego, z Anną Xiężną Litewſką Giedymina Xiążęćia Bałwochwalcy Corką, na dowod uweſelenia całego Kroleſtwa z nawrocenia do Wiary ták wielkiey Xiężney. Krol Polſki Naywyżßym Rzadca tego był Orderu, Kawalerowie zaś nośili Łańcuch złoty z wißacym ná pierśiach Orłem Białym ukoronowanym; Obowiazani byli* W*iarę y Oyczyznę bronić. Spennerus zaś w Herbarzu ſwoim toż ſamo ogłaſza : Order Białego Orła w Polſzcze przypiſuie ſię* W*ładyſławowi Łokietkowi Roku* 1325. *y honorowi weſelnemu Syná Jego Kaźimierza, gdy brał w Małżeńſtwo* G*edymina Litewſkiego Corkę, troiſty Łańcuch Orła Białego ukoronowanego, y na mnieyſzych dwoch łańcußkach zawießonego trzymał.* Jednoż rozumie z pierwſzemi rzetelny świadek *Schonebeck* w Hiſtoryi o Orderach, to tylko przydawſzy, iakoby na mieyſcu opuſzczoney od innych circumſtancyi, że oprocz wiſzącego na ſzyi Orła Białego poſtáći ná Łańcuchu

fol. 64.

VLADISLAVS LOCTICVS REX PO
LONIÆ INSTITVTOR ORDINIS HE
ROICI AQVILÆ ALBÆ A°. MCCCXXV

cuchu złotym, nośili Kawalerowie ubior błękitny, ná ktorym także Orzeł srebrem haftowany wydawał się. Daremna rzecz do Rzek przylewać kropel, to iest do wielu Authorow, więcey ieszcze przydawać, kiedy żaden przećiwko iednopiszącym, iáko przećiwko wodźie płynąć nie śmie, godna też wiedźieć nim o tym w następuiącym Rozdźiale umyślnie namieni się, iż nie tylko ten Polski Order, o ktorym mowiemy, ále też inne wszelkie mianowićie w Polszcze, za dawnych wiekow pospolićie názywały się. *Balthei Militares*, to iest *Przepasy Rycerskie*: Dla tego podobno, że szczegulnie tylko Rycerskim ludźiom heroiczną cnotą znamienitym, nayczęśćiey bywały konferowane. Mniemała przezor na starożytność, iż daremne Jmie nośić iest to srogi kryminał, álbo wielkiego Jmienia, álbo obyczaiow trzeba odmienić harmonią. Byłby ten pewnym pośmiewiskiem pospolstwa, ktoregoby niezdolne pierśi między domowemi śćianami przy kominku wychowane, woienych zásług nagroda przepasywała. Będźie podobno dawnych wiadomośći chćiwy Czytelnik potrzebował informacyi, kogoby tamtych czasow niepospolite potkało szczęśćie, pierwszym być między Kawalerami, tym Orderowym Łańcuchem ozdobionemi? coby były za pierwiastki owey miłey wiosny, świeżą dwoch Narodow Kolligacyą rozweselaią.

laiącey? ktorychby Order naſz miał niby iakich Pátryarchow? Te pytania lubo bardzo potrzebne, dawno ſą w głębokim zágrzebione milczeniu. Proſtota bowiem wiekow owych, miaſto piora kopią uzbroiona, kontentowała ſię żelaznym ſtylem, literalnego álbo zażyć nie umiała, álbo nim gardźiła; Y co było godnego piſania Marſowemi ſztychami z Xiąg wykłoła. Przodkowie naśi gdy godne dźieła Hiſtorycznego piora czynili, piſać o nich zániedbali. Jednę pamiętną ieſzcze Władyſława Łokietka piſmem Annaliſtow podaną ſobie mamy ákcyą. To ieſt, iż przeniożſzy Koronácyine Krolow ornamenta do Krakowa, tamże z Jadwigą Zoną ieſt Koronowány w dźień Swiętego Sebaſtyana Roku 1316. Odtąd to Miaſto od Krakuſa niegdy założone, podnioſło wyſoko głowę, y prym wźięło przed Gnieznem dawnych Polakow Gniazdem, wſpaniały odebrawſzy tytuł Stolicy całego Kroleſtwa, ktorym Jmieniem iużeśmy go wcześnie wyżey uczćili. Od tych czas trwały począł ſię zwyczay paſowania Rycerzow ná Rynku Krakowſkim (o czym niżey.) Ná oſtatek Łokietny Monárcha wielkośćią czynow, nie ná ieden ſławy ſążeń, małośći ſtatury nadſtawiwſzy, tym tryumfalne dźieła zapieczętował, że heroiczną duſzę w ręce Bogá oddał Roku Pańſkiego 1333. w dźień zbroynego Rycerza Jerzego Swiętego, iakoby

Rycer-

Rycerſkiego Orderu Fundator, takiego przewodnika do ſzczęśliwey wieczności mieć záſłużył. Pochowany w Grobie ſtároświeckiey ſtruktury w w ſpaniałey Káthedralney Bazylice Krakowſkiey, ktory ſię dotąd widźieć daie. *Mniemaią* niektorzy iż Polſki Order wznowił przez chwalebną emulacyą, wiedząc o podobnym pod tytułem Orła Białego kwitnącym w Czechach. Twierdzą álbowiem że Fundátor Krolеſtwa Czeſkiego *Czech* Brat rodzony *Lecha*, ná pamiątkę bliſkiey krwi, tudźież wraz powſtaiących Národow, podobne Bráterſkiemu Rycerſkie poſtanowił zgromadzenie. Lubo podobnieyſza ieſt że Czeſki Order Wacław *Łokietka emulant ufundował*, ážeby Teścia ſwego Przemyſława Wtorego, wznowićiela Polſkiego Orderu naśladował, chcąc w Dźiedźicznym ſwym Państwie záchować pamięć przezacney Kolligacyi, y wmowić tym ſamym pretenſyą do Korony Polſkiey Sukceſſorom. Jakoż Syn Jego Wenceſław żwawą Woyną Władyſława Łokietka prześladował, y z Poſſeſſyi Tronu wyzuć umyślił, y iuż tym końcem z gotowemi licznemi Woyſkámi dążył do Polſkich granic, ále od ſwoichże Czechow zábity w Ołomucu, płochey ámbicyi odnioſł karę, kiedy cudzego Państwa ſzukáiąc, właśne żyćie mizernie poſtradał; Tytuł iednak Krola Polſkiego do oſtatniego tchu upornie

ſobie przywłaſzczał. Cożkolwiek bądź, to ieſt pewna, że Czeſkiego Orderu Fundatora nie wſpominaią Hiſtorycy, tylko podobnego tamże Polſkiemu czynią wzmiankę, y że z tamtąd rozkrzewiony był w pobliſkiey *Auſtryi* pod Regułą Swiętego Bazylego, y że Kawalerowie *Rycerze Karni* tamże názywali ſię. Przyczyna nazwiſka tákiego była, iż właśne obyczaie do ſkromnieyſzego we wſzelkiey uczćiwośći żyćia ſtoſować, y Kommendźie ſwoiey podległych żołnierzow od zbytniey licencyi, ſurowſzey dyſcypliny hamulcem wſtrzymywać powinni byli. Wſpomina o tym wſpołbraterſtwie nie pośledni Hiſtoryk *Mennens* gdy tak mowi: *Łańcuch Orderu dyſcypliny nośi znák Białego Orła, obowiazani byli Kawalerowie* W*iary Katolickiey bronić, oraz Krolowi ſwemu y Oyczyznie być wiernemi,* &c. O czym obſzerniey *Schonebeck* pod tytułem Orła Białego. Chcąc zaś do Łokietka, od ktorego trochę zboczyliśmy ieſzcze wroćić ſię, to przydaiemy, że ná poćiechę zaſmuconey śmierćią ſwą Oyczyzny, iedynego zoſtawił Syná Każimierza Wielkiego, á między Corkami Elżbietę Károla Węgierſkiego Krola Małżonkę. Upragnionym ná koniec ſwym prochom ná iakąkolwiek ochłodę, przyzwoitą y nie przymuſzoną, bo dobrowolnie z weny Pöetyckiey płynącą otrzymał pochwałę, ták u *Gwagnina* nayduiącą ſię:

Niſkie-

Niſkiego wzroſtu ledwie coś nad łokieć byłem ;
Atoli w małym ćiele okazale żyłem ;
Nie będę ſię z krwi Pruſkiey áni Czeſkiey chlubił ,
Ani żem Gedymina klęſkami przygubił ,
Fortunę zwyćiężyłem, z ktoram ſię paſował ,
Gdy przez śmierć czarny Leßek Ziemi ábdankował,
Po trzykroć z Tronu ſpadłem ! przez ćię ſprawiedliwa
Zemſto, dała mi znowu wſtać bitwa ſzczęśliwa.
Mężom trzeba wielkiego ſerca, á nie ćiała !
Wſzak Goliata, Malca ręka pokonała.
Wſzak ſzczupły Polifema ztarł Uliſſes nogą,
On pogromił człowieka , ia Boginią ſrogą.

ROZDZIAŁ VI.

Order Orła Białego pod Imieniem Przepaſu Rycerſkiego , niektorym zaſłużonym Oſobom konſeruie ſię.

JAko w ludźiach tak w Jmionach Fortuna czyni álternatę. Między Filozofami mało waży Kweſtya o Jmieniu ; Przećiwnym ſpoſobem , dochodzącym początkow ſtarożytnośći , nie małą ſprawuie trudność , kiedy częſtokroć Jmiona z rzeczą ſamą zgadzaią ſię. Jmie tedy Heroicznych Orderow , ktore te-

raz po Polſku Kawalerye álbo Ordery zowiemy, mniey było używane dawnych czaſow. Wſzelkie takowe dyſtyngwuiące znaki, iako to: Krzyże, Łańcuchy, wſtęgi, Portrety, y inne tym podobne Szlachetnym Rycerzom rozdawane, mianowićie w Polſzcze poſpolitym ſzczyćiły ſię nazwiſkiem *Przepaſu*, álbo *Przepaſania* Rycerſkiego, po Łaćinie *Balthei Militaris*. Co też wyżey wſpomniony *Jan Limneus* rzetelnie wyraża. *Sa* (*mowi*) *Rycerſkie zgromadzenia, iedne Duchowne álbo Zakonne (Di Croce) ktore Francuźi Zakonami, Hyſzpani prawie Habitami zowią. Drugiego Rodzaiu Kawalerſkie Towarzyſtwa ſa te, ktore Francuźi Orderami, Włośi od złotego Przepaſu Rycerſkiego Baltheus rzeczonego, ktory wiſząc ſzyię opaſuie (di Collana)nazywaią á po naſzemu Kawalerowie álbo Rycerze łańcuchowi*. Nikt do takiey godnośći przypuſzczony być nie mogł oprocz Majeſtatu, Senátu y Szlachty. U nas zaś nie inaczey Oyczyſtym ięzykiem wyrażić można: *Kreować Kawalera*, tylko temi ſłowy: *Paſować na Rycerſtwo*, iakoby ſię rzekło przepaſać kogo na Rycerza álbo Kawalera; ponieważ *Przepas* álbo *Pas* w Słowiańſkim ięzyku, w Łaćińſkim *Baltheum, Zonam*, znaczy. Przydawano przytym ſłowo Rycerſki álbo Kawalerſki, iż takowe kleynoty walecznym tylko Woiennikom, dla wielkich zaſług w boiu

y po-

y pokoiu oświadczonych, ośobliwie iednak dla Heroiczney iakiey ákcyi ukoronowani Rekompensatorowie konferowali: *Gdyż u Gotthow Baltha toż ſamo znaczyło co u Łaćinnikow Audax, u Polakow Odważny, za świadectwem Spelmanna in Gloſſario fol:* 57. Z tąd lubo nie ſzczegulne (nad Fenixa przećie ieśli wierzyć mamy) rzadſze, w ſtarodawnych Hiſtoryach podobnych inauguracyi czytamy przykłady. Jako bowiem częſte używanie, tak zbytnia rzeczy drogich mnogość traći ſwoię cenę. Wſzakże za nic by były nieoſzacowane Perły, gdyby ſię w lada ſtawie łowiły. Sama tedy rzadkość poćiągała ludźi do podźiwienia, á podźiwienie ſprawowało rewerencyą, kiedy przednieyſzych woiennych Wodzow Rycerſkiemi Łańcuchami przepaſywano. Tu ieſt mieyſce o takowych ozdobach podług każdey Nacyi maniery wynaleźionych cokolwiek namienić. W Hiſzpanij Order *Balthei Militaris* to ieſt przepaſu Rycerſkiego, tamecznym ięzykiem rzeczony *de Banda*, álbo *ſzarpy* czyli *wſtęgi* iedwabney, ktorą Kawalerowie od ramienia iednego pod drugie niżey paſa wiſzącą nośili, ſławny niegdy bywał, iako ſię nie raz wſpomniało. Kawalerowie Swiętego *Urſa* od *Fryderyka Sveva* Ceſarza Rzymſkiego kreowani, podczas inweſtytury ſwoiey, złotym Łańcuchem z przydanym metalem Niedźwiedźia *Danet.*

reprezentuiącym, iako Rycerskim Pasem przepasywali się. Swiadczy *Schonebeck*. Rycerzom *Złotey ostrogi* od Konstantyna Wielkiego (iako się wielom zda) instituowanym, , przepasanie złote szerokie, to iest Łańcuch z Krzyżem ośmiokończastym na ksztalt Maltańskiego; od ktorego złota ostroga wiśiała, ná barki kładźiono. Kawalerowie *Pánny Maryi de Carduo* to iest od *Osetu* we Francyi, tudźież *Smoka*, w Arragonij, we Włoszech w Węgrzech, y w Niemczech, z dawnych czasow sławni; Przepasanie także Rycerskie, to iest Łańcuch z Krzyżem, za świadectwem tegoż *Schonebecka* odbierali. Co same słowa Zygmunta Cesarza pod czas installacyi Bazylego *de Colalto* ná Kawaleryą *Smoka* y *Stuły* obiaśniaią w następuiący sens. *Ciebie ktorego własną ręką naszą, Rycerskim pasem, y Orderem naszym pod tytułem Smoka, tudźież zacnego Brata naszego Krola Arragońskiego, stuły álbo Amfryzyi znákiem przyozdobiliśmy, &c.* Przepasanie to álbo Pas, był to Łańcuch na szyi złoty, z wiszącym wywroconego Smoka wyobrażeniem, pokonaną Hussytow Herezyą symbolizuiącego. We Szwecyi (iuż się powiedźiało) Order *Pasa Rycerskiego* y *Miecza* zażywał Łańcucha złotego z małych mieczykow złotych wzaiemnie z sobą zpiętych, y niby krwawy poiedynek reprezentuiących uformowanego. Kawalerowie

Krwie

Krwie Chrystusowey w Xięstwie Mantuańskim przy Cerymoniach przyięćia swego do Orderu, trzy razy Mieczem po barkach od Xiążęćia dotknieni, Przepasanie Rycerskie to iest *Łańcuch bogaty* odbierać zwykli: O wielorakich podobnych zwyczaiach, każdy się doczytać może w Relacyach Historykow, dla czego też y nasz Polski Białego Orła łańcuchowy niegdy Order, y iego dystyngwuiący Kleynot, pod Jmieniem *Balthei Militaris* to iest *Przepasu* álbo *Przepásania Rycerskiego*, za Panowania Kazimierza Wielkiego y Władysława Jagiełły, pamięć y ślad swoy zostawił u *Herburta: Roku potym* (powiada on) *od Narodzenia* Folio 222.
Pańskiego 1345, *Jan Czeski Krol Polakom woynę wypowiedźiał, y takim w práwdźie chćiwego ánimuszu zapałem, że lubo dla starośći y prac osłabiały, náwet iuż y drugie utraćił oko, przećie z tym się chlubił, że nie wprzody umrze, aż się Krakowskich murow zwyćięska dotknie ręka. Lecz mu w tym fortuna nie korrespondowała, bo szpetnie od Polakow porażony ućiekać muśiał. Dank tey chwalebney ákcyi przyznano Prandoćie Galce z Herbu Odrowąż, ktorego za to wielkiemi podarunkami y Przepasem Rycerskim Kaźimierz upremiował.* Więc muśieli bez wątpienia nie tylko tego samego, ále y innych też Kawalerow Polakow Marsową dźielnośćią sławnieyszych, tak Kaźimierz iako Antecessorowie ie-

go do

go do podobnego dyſtynkcyi honoru przypuſzczać. Po ſkończoney Piaſtowſkiey Genealogiczney Linij ná Kaźimierzu Wielkim obięła Tron Polſki Familia Węgierſka, to ieſt Ludwik Krol Węgierſki z rodzoney Sioſtry Kaźimierza ſpłodzony. Ten ledwo co Sarmacką Koroną Roku 1371. ſkronie ſwe opaſał, zdięty ponętą domowego Kraiu odiechał do Węgier, zóſtawiwſzy Rząd zupełny w Polſzcze Matce ſwey Elżbiećie, ktora niewypowiedźianych nieſzczęśliwośći była okkazyą, uwiożſzy co więkſza do Węgier Koronę Polſką, y inne ſplendory Krolewſkie; Rzadko potym Ludwik pokazywał ſię, owſzem nákſztalt błyſkawicy, ledwo tylko co zabłyſnął, zaraz zwykł znikać, przez co wſzelkie Rzeczypoſpolitey ozdoby nieznośnie ſzwankować muśiały. Między takowemi tedy załośnego mroku Swiata Polſkiego nieſzczęśliwośćiami, heroiczny też pod Imieniem *Przepaſu Rycerſkiego* ow Order, z całą Rzecząpoſpolitą zdał ſię być weſpuł zagrzebiony; Lubo pod Władyſławem Ludwika Sukceſſorem, tyle razy upadły, znowu niby wſkrzeſzonym pokazuie ſię u *Herburta*, Woynę Krzyżacką opiſuiącego w nizey położone ſłowa. *W tym nieiaki Luſadczyk Dypold Kiekierycki nazwany, Zołnierz mężny od głowy do nog uzbroiony, wypadſzy z ſzyku Nieprzyiaćielſkiego, złożył natarczywą kopią do*

Krola

Krola, tákże też zbroynego, wzáiemnie Krol ſwoię ku niemu obroćił, ále Zbigniew Oleśnicki, nie maiąc iuż inſzey broni, poprzedźiwſzy Krola (áżeby włáſnym niebeśpieczeńſtwem Páńſkie záſłonił) z boku Dypolda w pułzłomaną dźidą ztráćił z koniá, ktorego Halabárdnicy Krolewſcy záraz ná tymże mieyſcu dobili. Ták odwáżna y pamiętna Szlachetnego Młodźiáná ákcya, Krol potym wielkiemi dárámi y Biſkupſtwem Krakowſkim nadgrodźił; Ponieważ on do Duchownego ſtanu iuż ná ten czas zamyślaiąc, ofiárowány ſobie Przepás Rycerſki przyiąć wymowił ſię. Poty Herburta relacya.

ROZDZIAŁ VII.

Pokazuie ſię zacność Orderu Polſkiego ztąd, że był Nayiaśnieyſzym Oſobom ofiárowány, y tytułem Kawalerow złotych od Hiſtorykow uczczony.

JEżeli ſię bez pochlebſtwa przywary godźi mowić: *Nie poślednia pochwała ieſt, wielkim podobać ſię Pánom;* daleko bardźiey bez podeyrzenia chluby śmiele powiem, iz niezmierny prawie Orderowi naſzemu ſtał ſię z tąd honor, że Nayiaśnieyſzemi tytułami iaśniejący Potentáći, w oſobliwſzey mieli go eſtymacyi. Wſzakże y małe rzeczy wielkiey nabywaią ceny,

gdy wielkich maią eſtymatorow. Wſzelka moneta nie miałaby waloru ſwego áni kurrencyi u ludźi, gdy by iſtnym Twarzy Monarchow wyobrażeniem nie była uczczona. Naycelnieyſza ta rzecz być muśi, co do pozyſkania śiebie wielkich Kompetytorow pociąga żądze. Y tak za Zygmunta Pierwſzego Każimierzowego Syna, Jagiełły Wnuka, Order Polſki Xiążęcym Mitrom do otrzymania śiebie czynił pragnie-
Fol. 113. nie, za świadectwem *Alexandra Gwagnina*, ktory pierwſzą Xiążęćia Pruſkiego inweſtyturę, y na Rycerſką Kawaleryą wywyżſzenie tak opiſuie: *Roku* 1525. *dnia* 8. *Kwietnia Pruſka Prowincya ádminiſtrowana dotąd przez Zakonnych Rycerzow Krzyżakow, ná ten czas świecki rząd przyięła, y iak mowią ſekularyzowana zoſtała. Albrycht bowiem Brandeburſki Margrabia, w porządku trzydźieſty czwarty y oſtatni Miſtrz Krzyżakow, woynę z Polakami zprzykrzywſzy długą, á widząc że trudno było przećiw wodźie płynąć, przeiednać ſobie Krola, przez medyacyą Braći y Kolligatow ſtarał śię: Co otrzymawſzy przyiechał w prętce do Krakowa, y wykonał tam przy obecnośći Xiążąt ſolenną przyśięgę Krolowi Polſkiemu Zygmuntowi, na Maieſtaćie umyślnie ſporządzonym w Rynku Krakowſkim śiedzącemu, y wſzyſtkiemi ozdobami Krolewſkiemi przyodźianemu. Gdźie wſpomnionego Albrychta Margrabię Brandeburſkiego*

ſkiego, po wypełnionym publicznie iuramenćie, Krol Zygmunt Xiążęćiem Pruſkim, y Kawalerem oraz (iako zowią) złotym kreował: Zgadzaią ſię z tą relacyą *Salomon Neugebaver*, y *Wapowſki* w Hiſtoryi Polſkiey; Owſzem pierwſzy to przydał, że przy ceremoniach Hołdu álbo Inweſtytury, berłowładna Zygmuntá ręka na ſzyię pomienionego Xiążęćia wſpaniały Kawalerſki Łańcuch włożyła. Do teyże ſentencyi przypada często namieniony *Schonebeck*, opiſuiąc Krzyżacką Hiſtoryą, y tak mowi: *Na ten czas odebrał Krol Polſki przyśięgę od wielkiego Miſtrza klęczącego y Braći iego ná wierność, ktorego Xiążęćiem w Prusiech poſtawił, y ná nowo Kawalerem kreował, zawieśiwſzy na ſzyię iego Łańcuch złoty, y nadawſzy Xięſtwo Pruſkie herbem Orła Czarnego.* Szczyćił ſię podobnym ſpoſobem Dom *Telefuzow* w Woiewodztwie Podolſkim zacny, *iż ieden z nich za otrzymane w woiennych expedycyach Laury Łańcuchem złotym z poważnym znakiem Orła poſtaći, od tegoż Krola był przepaſany*, ktory to za nie oſzacowany kleynot w Domowym ſkarbcu Potomkowie konſerwowali: Y za panowania Zygmunta Auguſta, prawego po Oycu Sukceſſora, nie tayne były tegoż Orderu ślady, Xiążęcemi ſtopami naznaczone. Gdy Relacya przytomnego świadka tegoż *Gwagnina* y Rycerza na ten czas między wielą innemi ſzlachetnemi

Fol. 508.
Vap. f. 29.

ludźmi paſowanego, opiſuiącego zaś hołdowniczą Inweſtyturę Fryderyka Albrychta na Kawaleryą, y na Xięſtwo w Prusiech, Sukceſſyinym po Albrychćie Oycu porządkiem na niego zpadłe, godnym wiary piorem to formalnie wyraźiła. Roku 1569. Mieśiąca *Lipca* na Seymie walnym w Lublinie Albrycht Fryderyk Margrabia Brandeburſki, Albrychta wſpomnionego Xiążęćia Pruſkiego Syn, po Oycu to Xięſtwo ſpadłe maiący, przyśięgę Krolowi Polſkiemu wykonał takowym ſpoſobem: *Dnia* 19. *Mieśiaca Lipca* ozdobny Tron álbo iako zowią Maieſtat Krolewſki bławatem, y drogiemi dywanami obity, na przedmieśćiu Lubelſkim Koſztownie wyſtawiono, gdźie Krol śiedźieć miał. Konkurs ludźi na tym placu był niezrachowany, napełnione bowiem nim były drogi, y wſzyſtkie ulice, ktorędy iść miano. Każdy ſię ſtarał w nayprzyſtoynieyſzym odźieniu y rynſztunku pokazać ſię. Tym czaſem Krol z Zamku na Tron ruſzył ſię wielką y wſpaniałą Senatorow y Urzędnikow Kroleſtwa całego otoczony Koroną. Przy áſſyſtencyi zaś pryncypalnieyſzych Dygnitarzow y Dworzan, okázałą y dużą Chorągiew białą, nowemu Xiążęćiu podług zwyczaiu z innemi Inſigniami deſtynowaną nośił *Erazm Dębiński* Syn Kanclerza Koronnego, potym Krol zboczył do pewnego Domu od

przy-

przygotowanego Maiestatu pobliższego, gdźie wdźiał na śię ubior Krolewski, to iest sandały złote, Dalmatykę białą, Kapę bogatą, Koronę kamieniami drogiemi misternie sadzoną, przy tym rękawice pierśćieniami y kleynotami ozdobione. Ustroiony tym, wspaniałym ubiorem Krol ruszył śię ku *Theatrum*, idąc między Jakubem Uchańskim Arcybiskupem Gnieznieńskim Prymasem, y Padniewskim Biskupem Krakowskim, przy liczney frekwencyi w przedźie y w tyle pierwszych Panow y Senatorow tak Duchownych iako Swieckich; poprzedzał Krola z dobytym mieczem obośiecznym Miecznik Koronny *Jędrzey Zborowski*, Jabłko złote z krzyżykiem niosł, *Piotr Zborowski* Woiewoda Sandomirski, á Berło *Stanisław Myszkowski* Woiewoda Krakowski. Skoro Krol zaśiadł na Maiestaćie, Czterech Graffow Niemieckich z Prus, Jmieniem Xiążęćia swego z uniżonośćią przyklęknąwszy przystąpili, y ieden z nich miał mowę zacną do Jego Krolewskiey Mośći; po ktorey zkończoney, Krol czterech znacznych Panow swoich z Niemieckiemi Legatami po Xiążęćia Pruskiego wyprawił. Przyszedszy tedy Xiąże *Albrycht Fryderyk* wyśmienitą wymową miał Oracyą do Krola, osobliwszą wierność, posłuszeństwo, y podległość oświadczaiąc: Odpowiedźiano Xiążęćiu y Jego Konsy-

liarzom od Tronu po Łacinie, upewniaiąc tak ſamego Xiążęcia, iako wſzyſtkich Poddanych, Panow, y Rady Jego o Faworach, Łaſce Krolewſkiey, y wſzelakiey obronie. To ſkończywſzy przyſtąpił Xiąże do Tronu, gdźie poklęknąwſzy nogi Krolewſkie z wielką rewerencyą obłapił, tudźież z rąk Jego Chorągiew białą z *Czarnym Orłem* Litery *S* y *A* związane na piersiach maiącym odebrał; oraz przez uſta Maieſtatu był inſtytuowany temi ſłowy: *My Zygmunt Auguſt KROL przychylaiac ſię do Waßey prośby y Poddanych Waßych, podaiemy y pozwalamy Prześwietnośći Twoiey, iakośmy Rodźicowi Twemu Prześwietnemu podali Hołdowniczym Prawem, Ziemie, Miaſta Miaſteczka, y Zamki w Prusiech, y na też ſame Prześwietnośći Twoiey daiemy Inweſtyturę, przez podanie tey Choragwi, y tak Was utwierdzamy z łaſki y dobrotliwośći Naſzey, ktora ku Prześwietnośći Twoiey iako Wnukowi Naſzemu nayukochańſzemu świadczemy; Spodźiewaiac ſię, że tey dobroći Naſzey Prześwietność Twoia przy należytey wiernośći pamiętna będźieſz.* Xiąże zá tym Pruſkie koniec Chorągwi trzymaiąc, na Ewangelij położył palce, y temi przyśięgał ſłowy. *Ja Albrycht Fryderyk Margrabia Brandeburſki, w Prusiech, Szczeċińſki, Pomorſki, Słowieńſki, Kaſzubſki, Rugij Xiaże, Burgrabia Norembevſki, obiecuię y przyśięgam, iż Nay-*

iaśniey-

iaśnieyßemu Monarſze Panu, Panu Zygmuntowi Auguſtowi Krolowi Polſkiemu niezwyćiężonemu, Wielkiemu Xiażęćiu Litewſkiemu, Ruſkiemu y wſzyſtkich Ziem Pruſkich Pánu y Dźiedźicowi, iako memu naturalnemu y Dźiedźicznemu Panu, y Jego Krolewſkiey Mśći Dźiedźicom y Sukceſſorom Krolom, y Krolestwu Polſkiemu, wiernym y poſtuſßnym będę, o Dobro Jego Krolewſkiey Mośći Maieſtatu, Sukceſſorow y całego Kroleſtwa Polſkiego ſtarać ſię będę, wſzelkiey ſzkody przestrzegać będę, to wſzystko czyniac co do wiernego Wazalla y Hołdownika należy. Na czym mi Boże pomoż, y Swięta Jego Ewangelia. Po takowey przyśiędze Krol wźiął miecz obośieczny od Miecznika Koronnego Pana *Jędrzeia Zborowſkiego,* y nowego Xiążęćia podług zwyczaiu nachylonego trzy razy przepaſał mowiąc: *Przypaſuy ten miecz na lędźwie twoie iak naymocniey.* Potym mu Łańcuch złoty godny Krolewſkiey Magnificencyi na ſzyię włożył. Toż *Bielſki* w Kronice Polſkiey iaśnie wyraża. *Pod Seym w Lublinie walny* (mowi on) *Roku* 1569. *dnia* 19. *Czerwca. Albrycht Fryderyk Margrabia Brandeburſki, drugi Xiaże w Pruśiech, przyśiagł na hołd Augustowi Krolowi na Tronie śiedzacemu. Gdźie Jego ſamego, y innych wiele przy nim Krol Kawalerow kreował. Chwałkowſki* też wſpomina w Hiſtoryi Pruſkiey po Polſku piſaney, nie

tylko

tylko Albrychta Xiążęćia promocyą do preeminencyi Kawalerſkiey, y że był trzy razy po barkach mieczem dotkniony od Krola, tudźież złotym Łańcuchem udarowany, ále też y innych twierdźi być nie mało ták z Polſkich, iako Cudzoźiemſkich Pánow podobnie promowowanych, y rowną prerogatywą uczczonych. Pewnie Xiąże Albrycht Fryderyk z Krolow Polſkich krwie pochodzący, nie inſzego iakiego Orderu Łańcuchem y znakami, chyba ſtarożytnego Polſkiego być mogł ozdobionym y przepaſanym; Ponieważ wſzyſtkim wiadomo, że ten tylko ieden Order w Polſkim Kroleſtwie niegdy iaśniał, y ſami tylko Krolowie Polſcy maią konferowania onego moc y Práwo. Nie pośledniey ſzy od wſpomnionych, ſławny *Stefan* Krol Domowi *Sapieżyńſkiemu* oświadczył fawor, kiedy *Jędrzeia* Pierwſzego tego Jmienia *Sapiehę*, wprzod Xiężny Czartoryſkiey, á potym Dębińſkiey Kaſztelana Krakowſkiego Wnuczki Małżonka, w komput Kawalerow Rycerſkim Łańcuchem nadánych przyiąć raczył. Zaſłużył on na takowy reſpekt, pamiętnym na potomne wieki zwyćięſtwem pod Wędą w Inflanćiech, z małą liczbą ludźi, Dwadźieśćia Cztery Tyśiące Moſkwy ſzczętem zbiwſzy, y Oboz cały potężnego Nieprzyiaćiela zabrawſzy, ſprawiedliwy tedy zaſług Heroicznych ſzacownik,

owſzem

owſzem z właſnego Jmienia *Koronuiący Stefan*, Łańcuchem złotym z wiſzącym Kroleſtwa kleynotem, regalizować go nie zaniechał, konferowawſzy potym niby w przydatku Senatorſkie Krzesła; Jako to Wendenſkie, Połockie, na koniec Smoleńſkie Woiewodztwa, nad to Hetmańſką W. X. L. Buławę, Rzeczyckie y Rumborſkie Staroſtwa. Zeby zaś tym lepiey wiadomo było; iż Zygmunt Auguſt z áffektu oſobliwego offiarował Fryderykowi Albrychtowi bliſkiemu Wnukowi ſwoiemu Kawalerſkie ornamenta, wątpić nie trzeba, że promocya álbo kreowanie Kawalerow, od iedynego Krolow upodobania y Łaſki dobrowolnie udźielaiącey ſię zawiſła. Czego dowodem *Zygmunt Trzeći* Krol Polſki, ten lubo publicznie z ſolenną Cerymonią, y z przepyſzną pompą przyimował hołd na Xięſtwo Pruſkie, od Janá Zygmunta Brandeburczyka, przećie go do preeminencyi Rycerſkiey nie wywyżſzył, áni kogo innego tym honorem nie uraczył, iako Author Prawa Prus Xiążęcych iaśnie wyraża; *że Krol Zygmunt Trzeći nikogo w ten czas Kawalerem nie kreował, y nie paſował.* Tym czaſem ktoby ſię pytał o przyczynę, czemu pośledznieyśi Krolowie Polſcy, áni ſami wznowionego tyle razy Oyczyſtego Orderu nie nośili? áni drugim udźielali, moim zdaniem nie inſza będźie racya, tylko że wſzyſcy prawie Kro-

N lowie

lowie obcym Orderom ſami inkorporowani byli. Począ wſzy bowiem od Kaźimierza Jagiełłowicza Kawalera *S. Jerzego* álbo *Podwiązki*, w Anglij dotąd kwitnącey, tudźież od Syna Jego Zygmunta Pierwſzego, y od Wnuka Zygmunta Auguſta, naſtępuiących po Henryku y Stefanie Czterech Krolow, *Złotego Runa* Kawalerow liczemy; iako to Zygmunta Trzećiego, Władyſława Czwartego, Jana Kaźimierza, y Michała Pierwſzego, áni godna rzecz podźiwienia, że za poſtronnemi ubiegaiąc ſię domowych ozdob zaniedbali; owſzem takowe z obcemi Potentatami chwytaiąc ztowarzyſzenia, miły własnego Kroleſtwa pokoy, burzliwym częſtokroć zawikłali zamieſzaniem. Tak Zebrzydowſka Konfederacya obowiązaną podobnym związkiem z poſtronnemi przyiaźń, Zygmuntowi Trzećiemu uſzczypliwie wyrzucała. Nie byli wolni od takowychże zarzutow Władyſław Czwarty, y Jan Kaźimierz; Michałowi Krolowi rownie przyięty bez wiedzy Rzeczypoſpolitey Order *Złotego Runa*, dość wymawiał Prażmowſki Prymas na Senatorſkiey radźie; Mniey dyſkretnieyſzą cenſurę odnioſł y Jan Trzeći, dla konferowanego ſobie od Krola Francuſkiego Orderu *S. Ducha*; zagraniczne bowiem takie Inſignia y znaki, podaią u właſnych Poddanych w ſuſpicyą prywatney Kointelligencyi Krolow Polſkich,

Supplem: Morerij Hollandicũ ſub Ordine Periſcelidis

y Narod wrodzoną nader kochaiący wolność, zagranicznym Potencyom nie iako czynią podległym. Daleko tedy lepiey y pożyteczniey do utrzymania wzaiemney między ſtanami konfidencyi byłoby, właſny ſtarożytny Order, żadnemu z Cudzoźiemſkich ſławy ſplendorem nieuſtępuiący konſerwować, niżeli przywoźne z kąd inąd zprowadzać, nie bez znacznego uſzczerbku powinney od Poddanych Monarchom ſwoim życzliwośći, y wzruſzenia Publicznego Pokoiu ſamego Krolcſtwa. Miłość ieſt to rzecz podeyrzenia y boiaźni pełna, iak ſię prętko poſtrzeże być przenieśioną do obcych, w *zelotypią* odmienia ſię. Luboć oſtrożna Zygmunta Trzećiego przezorność, ku końcowi Panowania, tę cenſury notę zgładźić nieiako uśiłowała, y pouſalſzą podległych Prowincyi miłość Władyſławowi Synowi zoſtawić nie zaniechała; A to przez przywrocenie Domowego Orderu. Albowiem na portrećie Albrychta *Radźiwiła* Kanclerza W. X. L. w Białey konſerwowanym, y na Obraźie Kaźimierza Lwa *Sapiehy* tegoż Xięſtwa potym Podkanclerzego w Zamku Kodeńſkim złożonym, po dźiś dźień wydaie ſię na pierśiach każdego z nich ozdabiaiący niegdy żyiących Łańcuch złoty z Orłem Białym, ktorego ſpony trzymaią Cyrkuł także złoty na dwoch Łańcuſzkach mnieyſzych zawieſzony. Obligowani

znać byli (*ile domyślić ſię można*) przez takowy ſymbolizuiący ornament Rycerze godne wieczności przez cyrkuł wyrażoney, za Wiarę, Oyczyznę, y Krola czynić akcye, nie mniey przyzwoite, y zbawieniu duſzy potrzebne mieć obyczaie. Inaczey co pomoże przez cały wiek ſłużyć świątowey prożności, żadnego nie poświęciwſzy momentu ſzczęśliwey wieczności. Wielka część wieku mowi *Stoik* ginie u prożnuiących, większa u źle czyniących, naywiękſza u co innego czyniących. Jakoż nie to czyniemy, co czynić mamy, kiedy w biegu śmiertelnego życia, do sfery nieśmiertelnego ſzczęścia nie dążemy. Na koniec ſtarożytność oryginalna Orderu naſzego, może ſię nowym dokumentem gruntownie probować, że wſpołwieczni wſzyſcy Senatorowie, y więksi Urzędnicy, ktorych teraz Miniſtrámi zowiemy, Łańcuchy złote na piersiach álbo przez piersi od ramienia wiſzące noſzywali; Co oczewiście widzieć ſię doſtaie na ſtarodawnych Obrazach y poſągach. Y teraz nawet Pieczętarze Duchowni, poki na Biſkupią godność nie poſtapią, złotemi Łańcuchami przepaſuią ſię. Między inſzemi pomnię ſłyſzaną od Xiążęcia Jmści Kaźimierza Czartoryſkiego terazniey ſzego Kaſztelana Wileńſkiego, iako powagą Oſoby ztwierdzoną, tak żadney wątpliwości nie podległą relacyą, że w ſtarym

Zam-

Zamku Warſzawſkim pewną widźiał Xięgę z reſzty Biblioteki oſtatnich Xiążąt Mazowieckich, z Krolewſkiego Piaſtow rodu pochodzących, w ktorey wydrukowany był Herb tychże Xiążąt, złotym Łańcuchem miſternie reprezentowanym otoczony, od ktorego *Białego Orła* wyobrażenie wiśiało. Przydał y to że takowa Relacya doſzła do uſzu Nayiaśnieyſzego Krola Jegomośći *Auguſta Wtorego* ſzczęśliwie nam Panuiącego, y że dała mu ſkuteczny pochop, do wznowienia tegoż ſtarożytnego Orderu. Umyślnie zatym wraz zkupioną przykładow wielorakość zebraliśmy, áżeby ſtarożytność y godność zacnego Orderu naſzego tym dowodniey Swiatu była wiadoma. Bardźiey bowiem do przyięćia ludzkiey wiary pewnośći, wzruſzamy ſię przykładami, á niżeli ſłowy.

ROZDZAŁ VIII.

O Rycerzach na zaiutrz po Koronacyi od Krolow Polſkich w Rynku Krakowſkim paſowanych.

GEnerálny zwyczay iakoby prawem Narodow utwierdzony, moc nieodbitey otrzymał cerymonij; iż Krolowie, mianowićie przez wolne głoſy na Tron wywyżſzeni, przy Koronacyi ſwoiey, na Ry-

cerſtwo wielu zaſłużonych paſować zwykli. Y tak Ceſarze Rzymſcy, ieżeli w *Aqviſgranie* koronuią ſię, po zakończonym ákćie Koronacyinym, wźiąwſzy na
Heyſ. ſię ubior Ceſarſki y zaśiadſzy na Krześle, mieczem Karola Wielkiego rożnych *Grafow*, y *Baronow* Pańſtwa Rzymſkiego na to wybranych *Rycerzami złotemi* kreuią. Tenże zwyczay Krolowie Węgierſcy zachowuią, czyniąc *Kawalerow S. Stefana*, po-
Cavelier. dobnie y Polſcy Krolowie pod czas ſwey Koronacyi, *Rycerzow złotych* przepaſuią. Co wyraża *Kromer* w Hiſtoryi o położeniu y Narodźie Polſkim, naſtępuiącemi ſłowy. *Trzećiego dnia z ſolenna znowu pompa ukoronowany Krol konno iedźie na Rynek Miaſta maiac Swieckich Senatorow przed ſoba, á Duchownych za ſoba, z ktorych Pryncypalnieyśi Swieccy, Jabłko, Sceptrum, y dobyty miecz tuż przed nim nioſa. Tam iuż przygotowane Theatrum wynioſle bywa, na ktorym Krol Maieſtat zaśiada, á Senat zaś troche niżey wkoło; potym powſtawſzy mieczem ná cztery częśći Swiata błyſka, y znowu śiadſzy, tymże ſamym niektore Oſoby do tego deſtynowane, po trzy razy między łopatki z letka uderza, y tak Rycerzami złotemi kreuie álbo przepaſuie.* W tym iednak oſtrzegam, iż wielka ieſt między Kawalerami *Paſa Ryceſkiego* pod Kaźimierzem Wielkim rozdawanego, tudźież między

ſame-

ſamemi *Rycerzami złotemi* dyſtynkcya, owſzem differencya. Gdyż iako inſza ieſt światłość Słońca, inſza Mieśiąca, á inſza gwiazd, tak owi Kawalerowie, o ktorych w przeſzłych Rozdźiałach mowiło ſię, od tych o ktorych teraz mowiemy, nie tylko dawnośćią czaſu, ále y innemi okolicznośćiami cale ſą rożni. Tym bowiem poſpolićie z Mieyſkiego ſtanu wybranym konferowana niby to Rycerſka prerogatywa, nadaie weſpoł z potomkami ich moc nabywania y trzymania Dobr Ziemſkich, podług poſpolitego Szlacheckiego Prawa, tamći zaś, nie tylko Swietnym, ále też Nayiaśnieyſzym Anteceſſorow urodzeniem oświeceni (iako ſię w bliſko przeſzłym namieniło Rozdźiale) oprocz wolnego używania zacnych Kawalerſkich znakow, wſpanialſzego przez to Rodowitośći ſwoiey nie nabywali ſplendoru, potym przyięći bywaią do Orderu w innych czaſach oprocz Koronacyinych cerymonij, z inſzych miar nie poſpolitemi godnośćiami ozdobieni. A zaś Rycerzom z Mieyſkiey kondycyi wybranym, przez ſamego tylko Miecza uderzenie w Krakowie paſowanym, żaden Łańcuch, żadne oſtrogi, álbo miecz, áni żadne znaki do oczewiſtego noſzenia nie daią ſię, owſzem też ſame pozwolenie trzymania Dobr Ziemſkich, mniey ieſt ſkuteczne, chyba przez Konſtytucyą Seymową potwierdzone.

Naydu-

Nayduie ſię w Konſtytucyach na karćie 55. Konfirmacya podobnego przywileiu na *Rycerſtwo złote* pod Rokiem 1676. w takowy ſens: *Maiąc zaleconego w zaſługach Nayiaśnieyſzych Antecessorow naſzych, y Osoby Naſzey Krolewſkiey, Jana Każimierza Laurego, ktoregośmy ná ſzczęśliwey Koronacyi Naſzey Equitem auratum z łaſki Naſzey uczynili; Przywiley Osobie Jego od nas dany, temu honorowi ſłużacy praſenti lege approbuiemy.* Bardźiey tedy tacy ſą tytularni, niżeli reálni Rycerze, każdy zaś Krol niektorych z Mieſzczan Krakowſkich (ktorych iuż dawniey Bolesław wſtydliwy y inni Xiążęta Polſcy, za wierną obronę Zamku *Wawellu*, Prawem Maydeburſkim, pewnemi przywileiami y exempcyami nadali) y innych Cudzoźiemcow w Woiennych dźiełach wyprobowanych, za zaleceniem Hetmanow pomienionemi łaſki dokumentami kontentuie. Nie tak iednak do Eminencyi iakowego Orderu, iako do wolnośći dźierżenia dobra nie ruchome w Koronie wraz z ich Sukceſſorami przypuſzcza. Przywiley podobnego nadania zasłużonym *Consa* álbo *Bellony* wychowańcom wydawany więc bywał, nie pod Koronną Pieczęćią, ále pod partykularną to ieſt Maieſtatową, Krola w koronie z iabłkiem y Berłem na Thronie śiedzącego wyrażaiącą. Atoli widźiałem teraz Pieczęć Koronną wyćiśnioną u tákowego nada-

nia

nia, ktore tu dla ukontentowania ćiekawego Czytelnika wypiſuię. *AUGUST II. z Bożey łaſki Krol Polſki, Wielkie Xiaże Litewſkie, Pruſkie, Mazowieckie, Zmuydzkie, Kijowſkie, Wołyńſkie, Podolſkie, Smoleńſkie, Siewierſkie Czernichowſkie, y Elektor Saſki. Na wieczną rzeczy pamięć.* Oznaymuiemy wſzyſtkim y każdemu teraz y ná potym żyiącym ludźiom komu o tym wiedźieć należy. Wſpaniałey Monarchow władzy y ſzczęśliwośći, nic przyſtoynieyſzego być nie ſądźiemy, iako ludźi dobrze w Rzeczypoſpolitey zaſłużonych, oſobliwemi faworami y ſzczodrobliwośćią Krolewſką rekompenſować. Tym bowiem godnych Obywatelow poćiągnione ánimuſze, do znácznych y wiernych cnoty dania dowodow zachęcaią ſię, gdy ochotnym y nieuſtannym do walecznych akcyi przykładaią ſię ſtaraniem, czym y Krolewſkie zmacniaią ſię Throny, y każdego poććiwego y dobrego wſpaniały umyſł, do odważnych dźieł doſkonałośći, tudźież do Rycerſkich za Wiarę, y Oyczyznę odwag więkſzośći, ſnadniey ſię wzbudza. Ponieważ do wielkich rzeczy ſtworzona duſza, żadnemi nie śćiśniona gránicami, chćiwym nieśmiertelney ſławy nabyćia pałaiąc pragnieniem, wſzelkim do pozyſkania Monárchow łaſkawośći dąży uśiłowaniem; ážeby, by też przez żyćia y fortun ſtratę pomyślnym do niey przyiść mogła krokiem. Ná ktorey otrzy-

manie, zbroynych chorągwi pułki krwią właſną zbroczone iedynie zapalaią ſię, oſtre dobywaią ſię ſzable, y hoyney krwie nie oſzczędzaią ſię potoki. Przeto ſkorośmy na Thron Páńſtwa ſzczęśliwie wywyżſzeni, y z prowidencyi Boſkiey powołani zoſtali, zważaiąc coby naybardźiey wſpaniałośći Naſzey Krolewſkiey przyſtało, za rzecz ſłuſzną ſądziemy, áżebyśmy dobrze zaſłużonych w Oyczyznie Synow, hoyną łaſk Naſzych opatrzyli dyſtrybutą. Z takowych liczby, gdy nam dobrze ieſt wiadoma ſzlachetnego y ſławetnego *Jakuba Gryna*, ku nam y Nayiaśnieſzym Anteceſſorom Naſzym do wſzelkich zaſług ochota, álbowiem od młodego wieku w cnoćie wychowany, ſkoro doyrzalſze począł ſmakować teyże cnoty powaby, ſłodyczą ſwobod w naywolnieyſzym Kroleſtwie pociągniony, temu *Bellony* konſekrował ſię rzemioſłu, ktoregoby experyencyą naycelnieyſzey y nieoſzacowaney mogł doſtąpić wolnośći, ná tę mocną zarabiaiąc uśilnośćią, w rożnych expedycyach Woiennych pod Nayiaśnieyſżemi Anteceſſorami Naſzemi Janem Każimierzem, Michałem, y Janem Trzećim mężnie ſtawał, y w nich dźielność ſwoię przećiwko rebellizuiącym Kozakom na Ukrainie, tudźież przećiwko Turkom y Tatarom na Podolu, w bitwie Choćimſkiey, w dobywaniu Pawołoczy y Baru, w oblężeniu Zorawieńſkim, iako też we wſzelkich innych okkazyach Marſowych, ktore były w Wę-

grzech

grzech pod Strygonem, y gdźieindźiey po uwolnieniu Wiednia od oblężenia, tak dalece pokazał, iż nie tylko w Woyſku Koronnym Kapitańſką był regalizowany ſzarzą, ále też y u nas do tey przyſzedł konſideracyi, że go na początku Panowania Naſzego, hoyney nadgrody nadaniem ozdobić umyśliliśmy, na ten czas gdyśmy na zaiutrz po ſzczęśliwey Koronacyi Naſzey na Theatrum w Rynku Krakowſkim wyſtawionym zaśiedli, y tam dobrotliwośći Naſzey ku zasłużonym otworzyli ſkarby; za rzecz tedy słuſzną przerzeczonego Szlachetnego *Jakuba Gryna* Kapitana w Woyſku, nabytą właſnym potem cnotą zaleconego, Nam y *Maieſtatowi* Naſzemu Krolewſkiemu, w ochotney *usłudze* przychylnego, Krolewſkiey Munificencyi faworami przyozdobić ſądźiliśmy; iakoż na dniu pomienionym 16. *Września*, Roku teraznieyſzego, Krolewſkiemi przyodźieni znakami, gdyśmy od Magiſtratu Miaſta Naſzego Krakowſkiego podług zwyczaiu przyśięgę odbierali na Theatrum publicznym, *przed Thronem Naſzym nachylonego, troiakim uderzeniem miecza naſzego Krolewſkiego, Rycerzem go złotym weſpoł z Sukceſſorami ze krwi Jego pochodzącemi kreowaliśmy, Prawami y prerogatywami Rycerſkiemi nadaliśmy; oraz áby Dobra wſzelakie Ziemſkie, wolno y ſłuſznie trzymać, dźierżeć, podług upodobania ſwego kupować, y iako chćieć ſzafować, on y Sukceſſo-*

rowie Jego mogli, obyczaiem inney Szlachty Polskiey; zgodnych y sposobnych być ninieyszym Przywileiem uznaiemy. Co wszystko wyżey wyrażone za rzecz pewną y mocną mieć życząc, do wiadomośći wszelkich Krolestwa Naszego Państw, Magistratow, y Urzędow, Duchownych, y Swieckich y wszelkich innych donieść chcemy; Jakoż y donośiemy przez ten list, przykazuiąc wszystkim y każdemu z osobna: od sąśiadow zaś naszych, y innych Panowaniu Naszemu nie podległych mile żądaiąc, áżeby przerzeczonego Szlachetnego *Jakuba Gryna* Kapitana, y wszystkich od niego prawych Sukcessorow, nie tylko za prawdźiwych y rzetelnych *Rycerzow złotych* przyimowali, ále też im żadnym słowem y uczynkiem w niwczym nie uwłaczali, owsem przyiaźń y przychylność oświadczali, do Honorow konkurruiącym pomagali, by namniey cudzey cnoćie nie zazdroszcząc, dla powabu właśney do podobnych zasług. Dla czego, dla lepszey wiary, ten List ręką Naszą podpisaliśmy, y Pieczęć Koronną przyćisnąć rozkazaliśmy. Datt w Krakowie pod czas szczęśliwey Koronacyi Naszey Dnia 18. Września Roku 1697. Panowania Naszego Roku 1.

AUGUST KROL. (L. S.)

M. z Tęczyna Ossolinski, Chorąży Drohicki Sekretarz Pieczęći Większey Koronney.

ZWażywſzy bliſko położonego Przywileiu ſłowa, iaśnie widźieć każdy może, iako w przezroczyſtym zwierćiadła kryſztale, iż ći wſzelacy wyżſzey kondycyi Kompetytorowie, ktorych po Koronacyi na Rynku Krakowſkim Krolowie Polſcy zwykli mieczem paſować, nazywaią ſię w prawdźie poſpolićie *Rycerzami złotemi*, ále iak Niebo od źiemi, tak ſą rożni od tych, ktorych Zygmunt Pierwſzy y Auguſt, pod czas odbierania hołdu Xiążąt Pruſkich kreowali, tych bowiem ſame urodzenia ſzczęśćie, y niewątpliwa Szlachetnośći zacność nad proſtą kondycyą wynioſła. Y dla tego dawano im mianowićie Xiążęćiu Pruſkiemu, y innym znacznym ludźiom Polſkim y Grafom Niemieckim, ná pomnożenie więkſzey godnośći Łańcuch złoty, iako ſtarożytny Orderu Polſkiego kleynot, tamći zaś nie tak do zgromadzenia oſobliwſzemi znakami dyſtyngwowanego, iako do komputu niby uprzywileiowanych Pańſtwa mieſzkańcow, bez żadnego iednak powierzchnych ozdob, y innych znácznych ſtanowi Szlacheckiemu ſłużących prerogatyw nadania, przypuſzczeni bywaią.

ROZDZIAŁ IX.

O Reinſtytucyi Orderu Polſkiego Białego Orła, pod tytułem y protekcyą Imienia Boga Rodźicy Panny, Niepokalanie Poczętey.

OTrębuiąca prawdźiwie álbo opak ákcye ludzkie głośna ſława, miaſto trąby mowiącym piorem Hiſtorykow opatrzona ieſzcze w uſzach potomności nie zamilkła, iakim ochoty zapałem, Władyſław Czwarty Krol Polſki Portę Ottomańſką áttakować umyślił, pomyślnemi mianowićie początkami otrzymanego nad *Oſmanem* zwyćięſtwa zachęcony. Połowę ten zrobił, kto dobrze zaczął. Poſpolićie początek z końcem ma ſwoię konnexyą: Y iako z wſchodzącego Słońca całego dnia pogoda może ſię miarkować, tak od dobrych mocnego przedśiewźięćia początkow fortunne ſukceſſa rokuiemy. Do tego heroiczny niezwyćiężonego Władyſława duch zmierzał, áżeby co dobrze począł, podobnym dokończył ſkutkiem. Ztąd wyniknęła owa chwalebna, z Ceſarzem Rzymſkim, Moſkwą y Wenetámi liga; Tą intencyą Dwakroć ſto Tyśięcy Kozakow umowiono. Grecy przez ſekretne porozumienie ſię na Krolewſką ſtronę przećią-

gnieni,

fol. 125.

VLADISLAVS IV. D. G. REX POLONIÆ M.
DUX LIT. RVSS. PRVS. MAS. SAMO. LIV. NEC.
NON. SVEC. GOT. VAND. REX etc.

Jan Sarmacki F.

gnieni, przy tym właſnym koſztem, znaczne zaciągniono Woyſko. Nic mu więcey do tak pięknego dźieła dokończenia nie doſtawało, tylko iednoſtaynego Rzeczypoſpolitey zezwolenia, od ktorey nie więcey iako Trzydźieśći Tyśięcy Woyſka mieć potrzebował. Zycząc zaś w ſpolney Oyczyzny Synow gorętſzą wmowić do Heroicznych odwag ochotę przećiwko okrutnemu Jmienia Chrześćiańſkiego Nieprzyiaćielowi, poſtanowił Rycerſki Order pod tytułem Nayświętſzey MARYI Pánny Niepokalanie Poczętey, chcąc niby hardym brzydkiego Otthomanow Mieśiąca rogom, tą ktora ieſt piękna iako Xiężyc zaſtawić ſię. *Opiſał* przytym *tenże* Krol MARYI Rycerſtwo pewnemi uſtawami, podług ktorych powinni byli nośić *na* pierśiach Łańcuch złoty z Krzyżem ośmrogatym, na iedney ſtronie Obraz Niepokalanie Poczętey Pánny, na drugiey *Orła Białego z rozpiętemi ſkrzydłami* reprezentuiącym. Takowemi znakami Heroiczne ozdabiać y uzbraiać pierśi, coż innego było? ieżeli nie wzniećić z fundamentu prawie ſtarożytny Order Polſki, tyle razy ruinie bliſki, pod trwałą naypotężnieyſzey Nieba Krolowey protekcyą. Jeden bowiem Rycerz, wielom rowna ſię pułkom, ktory ma ſtawaiący przy ſobie Oboz w ſzyku śilny. Nayobronnieyſza to ieſt Forteca, oſobliwa opieka Bogarodźicy.

Joannes Chariſius.

dźicy. Jeſt ona wieżą nayſławnieyſzą, z ktorey 1000. wiśi puklerzow, owſzem wſzyſtek zbroynego Rycerſtwa rynſztunek. Należy przeto na tym mieyſcu pryncypalnieyſze pomienionego Orderu reguły krotko wyraźić, wyięte z Xięgi w Rzymie drukowaney pod tytułem: *Uſtawy zacnego y Heroicznego Orderu Kawalerow Niepokalaney Pánny.*

W Imię Páńſkie Amen.

WŁadyſław IV. z Bożey łaſki KROL Polſki, Wielkie Xiąże Litewſkie, Ruſkie, Pruſkie, Mazowieckie, Zmuydzkie, Inflantſkie, Siewierſkie, y Czernichowſkie; tudźież Szwedzki, Gottſki, Wandalſki, Dźiedźiczny Krol, obrany Wielkie Xiąże Moſkiewſkie.

NA wieczną rzeczy pamięć; Czyniemy wiadomo, iż iak prętko wolnemi y zgodnemi Polſkiego y Litewſkiego Národu głoſami, na Tronie Przodkow Naſzych zaśiedliśmy, y ow miecz tak wielu świątobliwych Prædeceſſorow Naſzych tryumfami znakomity, z rąk Biſkupich odebrany przy ſamych Ołtarzach Swiętych do boku Naſzego przypaſaliśmy; do tego naypierwſzą ſtarania Naſzego chęć obroćiliśmy, áżebyśmy

byśmy wſzelkie poddanych Naſzych w Woiennym kunſzćie ćwiczenie, od honoru y chwały Maieſtatu Boſkiego zaczynali. Albowiem walecznego Narodu pierśi, ktorym Bog za Wodza Nas naznaczyć raczył, żadnemi murami, áni twierdzami nie zaſłonione, bez partykularney Boga opatrznośći, otwarte Pánſtw Naſzych pola, gołą tylko zaſłonić mężnośćią, y uzbroione Nieprzyiacioł natárczywośći przełamać mniey potrafią. Jm zaś więcey z Nieba potrzebuią, y odbieraią pomocy, tym gorliwiey przy pokorney pobożnośći, oczekiwać powinne gornych śił ſukkurſu, y lubo wſzyſtka Szlachta, Rycerſką iako powinność tak y godność *wypełnia*, y *mało* ſię nayduie, ktorzyby w domu nie w Obozach młode lata trawili, átoli ći ktorych wſpaniałſzy umyſł y zacna mężność, nie tylko innych naśladować, ále też im kałauzować, áni część wieku iaką, lecz całe żyćie ſławie konſekrować obliguie, o tęż ſamę Nieba pomoc oſobliwym ſpoſobem ſtarać ſię maią. Takowych tedy pierśi ſtraſznym Pogáńſtwu Krzyża Swiętego puklerzem uzbroić chcemy, poſtanawiaiąc Order, ktory na chwałę Boga Naywyżſzego, y na honor naychwalebnieyſzey Mátki Jego funduiemy. Naznaczywſzy pewną liczbę Rycerzow ze krwi Szlacheckiey, ktorzy Orderu Rycerſkiego Kawalerami, pod tytułem

P Niepo-

Niepokalaney Pánny, áby się nazywali, mieć chcemy, y tak ich nazywamy. Oraz następuiące Ustawy iako pierwszy Author y Fundator podaiemy.

O Liczbie.

KOmput Kawalerow nie przeydźie Liczby 72. oprocz Krola, ta bowiem liczba Uczniow, Niebieskiemu podobała się Krolowi; tudźież Pátronki Naszey tak radośći, iako bolesći taiemnice, śiedmioraką Liczbę zawieraią.

O Urodzeniu.

URodzenie Kawalerow ma być Szlacheckie, ktorychby od Antenatow pochodząca dawność, żadną nie oszpecona zmazą, y żadnemu wątpliwośći nie podległa była podeyrzeniu.

O Oyczyznie.

POnieważ nie tylko do splendoru zgromadzenia Rycerskiego, ále też do pożytku y zaszczytu Państw nam podległych, ten Order reguluie się, Kawalerowie z tychże Poddanych Naszych Koronnych y Litewskich, tudźież przynależących Prowincyi wybrani być maią. Wolno iednak będźie Cesarzow,

Kro-

Krolow, Xiążąt, y inne zacne Oſoby Cudzoźiemſkie do tegoż Orderu przyiąć, byleby ich więcey nad 24. nie było. Reſzta áż do liczby 72. oprocz Krola, z Szlachty tylko Poddanych Naſzych złożona być powinna. Waruiemy też, áby nikt z Cudzoźiemcow, oprocz Naywyżſzych Kawalerſkich Orderow Miſtrzow, y Monarchow, do Naſzego Orderu przyięty być nie mogł, chybaby wprzod innym Rycerſkim znakom, Kompaniom, y ozdobom czynił renuncyacyą.

O Naywyżſzey Orderu Głowie.

ZWierzchność tego Orderu Nam ſamym do żyćia kreſu zachowuiemy. Po zeyśćiu zaś Naſzym naſtępuiący Krolowie Polſcy wolnie obrani wraz z Krolewſkiemi Inſigniami, tęż ſamę zwierzchność obeymą, y wſzelkie znaki Orderowe w dźień Koronacyi ſwoiey (chybaby dawniey w liczbie Kawalerow byli) na ſię wezmą.

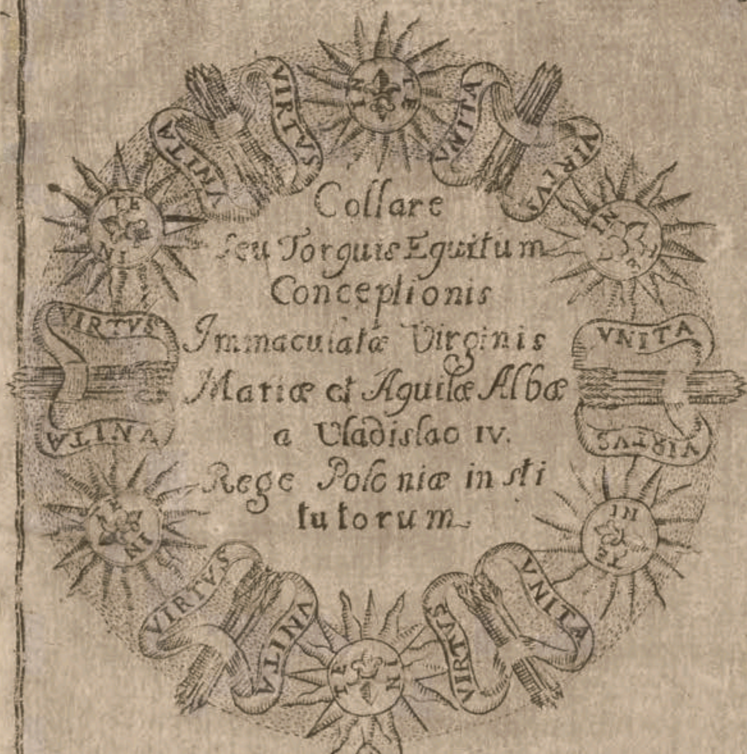
O Znamieniu albo Łańcuchu.

ZNamie Orderu Kawalerom Naſzym damy Łańcuch ze ſzczerego złota, bez żadney drogich kamieni, lub pereł przyſady, ktorego ſpoione ogniwa,

na przemianę reprezentować będą, iednę lilią naturalnie białą promieniami otoczoną z tym napiſem: *In Te.* Drugie zaś pęk ſtrzał, wſtęgą białą powiązany, z takim ſłow wyrazeniem. *Unita virtus*, to ieſt: *ziednoczona śiła.* Od Łańcucha Krzyż będźie wiśiał czerwony, ktorego w pośrzodku da ſię widźieć wizerunk Nayświętſzey Pánny, w poſturze dźiećinney, koloru białego, Smoka nogami depcącey, z takim ſłow dokładem: *Viciſti vince.* Zwyćiężyłaś zwyćiężay. O takowy Kleynot dla każdego z Kawalerow poſtaramy ſię, áż do kompletu liczby Siedmiudźieśiąt Trzech.

O *Używaniu onego.*

ZAżywać tego znáku będą Kawalerowie, y ſam Krol pod czas wſzelkich Orderu ſolennizacyi, tákże na inne Swięta, to ieſt na nowy Rok, na Trzy Krole, na Wielkanoc, na Zielone Swiątki, na Boże Ciało, y Boże Narodzenie, przytym we wſzyſtkie te dni, ktore Nayświętſzey Niebios Krolowey Pátronce Naſzey ſą poświęcone, ále nayoſobliwiey w dźień Niepokalanego Jey Poczęćia, ktory partykularnie obſerwować będą; y tegoż ſamego dnia do Swiętey Ciała Pańſkiego Kommunij przyſtępować maią. Tenże ſam Łańcuch nośić będą, w dni Swiętego Woyćiecha;

Ex altera parte.

Jan. Surmacki Scul.

ćiecha, Staniſława, Kaźimierza, y Franćiſzką; w powſzednie zaś ſamym tylko Krzyżem, y to mnieyſzym od ſolennego; na wſtędze białey od ſzyi zawieſzonym ozdobią ſię.

O Ubiorze.

POd czas Orderu Uroczyſtośći, Kawalerowie zwyczaiem Nacyi ſwoiey przyobleczeni (byleby ſpodni ubior purpurowego był koloru) przyodźiewaią ſię długim płaſzczem białym, więcey lewą rękę niż prawą okrywaiącym, á ten ma być z materyi Jedwabney podſzyty letſzą materyą *także* też Jedwabną, farby purpurowey, ktorego więkſza część ramiona otaczać będźie. Czapkę *też białą* mieć będą umyślnie na to zrobioną z takoweyże materyi, y podobnym podſzyćiem, *ktora* złotemi promieniami od wierzchu áż do śrzodka wypadaiącemi, część zaś Jey przednia wyobrażeniem Matki Bożey z złota y ſrebra haftowanym przyozdobi ſię. Ten ſtroy każdy z Kawalerow właſnym koſztem ſobie ſprawi.

O Kaplicy.

NA Kaplicę tego Orderu álbo mieyſce Nabożeńſtwa, naznacza ſię Kośćioł Pokoiu *żłobku Zbawićiela* nazwany, w Mieśćie Krakowſkim, w Konwen-

ćie OO. Bernardynow, około ktorego ozdob, osobliwe staranie mieć będą Kawalerowie, y tam ciała swoie (chybaby iaka poważna przyczyna, álbo ostatnia wola y dyspozycya insza czyia była) chować po śmierci rozkażą.

O Officyalistach Orderu.

OFficyalistow Order ten dwuch mieć będźie, z pomiędzy tychże Kawalerow od Krola naznaczonych, to iest *Kanclerza* y *Podskarbiego*, ktorych powinność y funkcya, z tychże samych ustaw pokaże się.

O Precedencyi.

MIędzy Kawalerami ten porządek zachowany będźie. Naprzod Monárchowie y Xiążęta krwi Krolewskiey, po tych Senátorowie, ktorzy do Orderu są przyięći, według mieysc w Senáćie swoich, inni zaś bądź to Urzędnicy Dworu Naszego, czyli nie? szczegulnie samą dawnośći czasu, ktorego znamie Orderu przyięli, prerogatywą zaszczycą się, co tylko pod czas dorocznego Festu Orderu rozumieć się ma. Zostawuiąc w cale w innych okkazyach preeminencye y precedencye wszelkich Dygnitarzow y Urzędnikow, podług używania y zwyczaiuRzeczypospolitey,czyliby

to byli

to byli Urzędnicy Dworu Naſzego, czyli Woiewodztw y Ziem.

O Zmarłych Kawalerach.

KAżdego Roku Krol, y Kawalerowie w żałobnych ſzatach z Pałacu do Kośćioła iść będą, gdźie za Zmarłych wſpołbraći ſwoich duſze nabożeńſtwo odprawią, y Kazania ſłuchać będą, ktore mieć powinien *Prałat* Naywyżſzy Orderu, o cnotach y dźiełach Zmarłych Kawalerow, áżeby y zeſzli z tego Swiata mieli ſwoię pochwałę, y żyiący dobrych czynow przykładami do cnoty y ſławy zachęcali ſię.

Co za powinność ku Zmarłym.

JAk prętko o śmierći Kawalera da ſię ſłyſzeć, każdy z Kawalerow za Konfratra ſwego duſzę ma dać na Mſzy 30. ſam zaś *Salve Regina* tyleż rázy odprawi:

O Pogrzebieniu Ciał Kawalerow.

Ciała Zmarłych Kawalerow, komubykolwiek odległość mieyſca, publiczne zabawy, y zdrowie pozwoliły, do grobu zaprowadzą, y iak naywiękſzą ku Zmarłemu miłość Chrześćiańſką oświadczą, na dowod tak zacnego Orderu związku.

O ode-

O Odeſłaniu Łańcucha.

SUkceſſorowie zmarłego Kawalera, naydaley we trzy Mieśiące Łańcuch powinni odeſłać do Podſkarbiego Orderu, álbo do ſamego Krola iako Naywyżſzego Miſtrza. Gdyby zaś ktory przez niedbalſtwo, álbo przypadek nieſpodźiany ſtraćił Łańcuch, tedy tyle złota do ſkarbu Orderu dać powinien, ileby potrzeba było na zrobienie nowego.

Dźieie Orderu.

KAnclerz Orderu, dla wzbudzenia podobnego w Bratach Naſzych ánimuſzu, przeſławne każdego czyny, y całego zgromadzenia znakomite dźieła w áktach konnotować będźie, żeby tych wiekowała pamięć, ktorych cnota y wſpaniałe ſerce nieśmiertelney ſławy godnemi przed Swiatem uczyniły.

O Prałaćie.

Pænitentiarius Ordinis. NOminować też będźiemy iednego z Prałatow, ktory Nam, y Sukceſſorom po Nas naſtępuiącym zdać ſię będźie, do odprawiania Mſzy ſolennych tylko na kongreſſach Orderowych, y żeby zmarłych Braći przyzwoitą na Kazaniu czynił pochwałę. Ktory to Prałat będźie nośił taki Krzyż, iakiego we dni powſzednie Kawalerowie zażywaią.

Wier-

Wierność ku Pánu y Oyczyznie.

NAd to, obligowani będą Kawalerowie Krola Páná, y Oyczyzny dobro, dostoieństwo y pożytki, tudźież Oyczystych Praw y swobod prerogatywy, po Bogu y Jego Bogarodźicy Pánnie, przy winnym honorze Kośćiołowi Matce y Stolicy Apostolskiey oddawanym, zawsze mieć przed oczyma.

Woyna przećiwko Turkom.

JEżeliby Woyna od Pogan y niewiernych Turkow powstawała, powinni mężnie zastawiać się, y śiły swoie łączyć; na Woynie *żołdem* naznaczonym kontentować się, od nikogo nic nie wymagać, od zdźierstwa swoich pohamować, y innych wspułwoiuiących ile możnośći od tegoż odwodźić.

Boga Cześć y Nayświętszey Panny.

PRzećiwko bluźniercom Boga y Matki Jego, by też z niebespieczeństwem żyćia swego powstać maią, cześć y chwałę Jey pomnażaiąc; Ustawy przy tym Orderu, y należyte Krolowi podług Praw Rzeczypospolitey posłuszeństwo zachowaią.

O Cudzoźiemcach.

GDyby kto z Potentatow, álbo zacnych Mężow zagranicznych o przyięćie do Orderu Naſzego expoſtulował, álbo My, lub Sukceſſorowie Naśi, kogo z nich tym kleynotem, to ieſt Orderu łańcuchem y Krzyżem uczćić chćieli, tedy przez Kanclerza álbo Sekretarza Orderu, (ieśliby był Monarcha álbo udźielny Xiążę) ieżeli zaś innemu komu z Panow, tedy przez oſtatniego Kawalera, nie przytomnemu to znamie Orderowe przeſłane być ma; z rąk Jego pod czas Mſzy ſolenney pomieniony Łańcuch odbierze, do ſłużenia iednak Woyny na Granicach Ruſkich (ieśliby Cudzoźiemcy niechćieli) nie będą obligowani. Mianowićie Monárchowie, ktorzy oprocz tego na odpor Pogańſkich inſultow śiły y ſkarby ſwoie ważąc, Kroleſtwu Polſkiemu gdźieby potrzeba wyćiągała pomocą być mogą, byleby iednak od innych Przezacnych Mężow, okrom Monárchow oſobliwa iaka uſługa Rzeczypoſpolitey oświadczona była.

O Mieyſcu kreowania Kawalerow.

OZdoby y znaki Orderu odbierać będą pod czas Mſzy ſolenney przed śpiewaniem Ewangelij. W dźień zaś naznaczony, wſzyſcy Kawalerowie, wyiąwſzy ſłuſzną przeſzkodę zatrudnionych, y tych, ktorym

emi-

eminencya godnośći ieſt racyą niebytnośći,zgromadzą-ſię, prowadźąc Krola z Pałacu, ktorego przez uſta dawnieyſzego Kawalera przyzwoitą przywitaią mową. Oraz wzaiemnie przez Kanclerza álbo Sekretarza Orderu odbiorą reſpons Oycowſkiey od Jego Krolewſkiey Mośći wdźięcznośći. Potym idąc po dwoch przed Krolem, takowymże iako Kawalerowie ſtroiem w dźień ten ubranym, zaprowadzą go do kośćioła, gdźie każdy ławkę ſwą, znákiem Orderowym y włáſnym Herbem ozdobioną zaśiędźie, y ſolenney o Niepokalanym Poczęćiu Bogarodźicy *Pánny*, *przez* tego, ktorego Krol za *pierwſzego*PrałátaOrderu poſtanowi, Mſzy śpiewaney z należytą *czćią* y Rewerencyą ſłuchać będźie; *gdźie* ſkoro naprzod Krol z mieyſca ſwego na *Offertorium* ruſzy ſię, *każdy* z Kawalerow ſwym porządkiem za nim naſtępować będźie. A po oddaniu przed Ołtarzem ofiarowania dáru, przyſtąpią do Krola dla pocałowania ręki Jego.

O Jałmużnach.

JAłmużnę na okup więźniow álbo na wſpomożenie potrzebnych każdemu z Kawalerow, podług Chrześćiańſkiey uczynnośći wolno będźie oświadczyć, á to do rąk Podſkarbiego Orderu, wolno ieſt tym końcem każdemu legować y darować wiele podobać ſię bę-

dźie, nie tylko Kawalerom, ále też y inſzym Oſobom takąż pobożnośćią wzruſzonym. Co iednak ma ſię tylko rozumieć o dobrach ruchomych. Temi ſpoſobami zebranych pieniędzy Podſkarbi Orderu przyśięgą obowiązany nie może na co inſzego obroćić, tylko na okup więźniow Zołnierzy, álbo na ſuſtentacyą potrzebuiących, y to według dyſpozycyi Krola y Kawalerow. Jeżeliby ktory z Kawalerow nie ſwą winą, lecz przez iakowe nieſzczęśćie do takiego przyſzedł uboſtwa, żeby bez ohydy Szlacheckiego ſtanu, y Kawalerſkiey godnośći, wyżywić ſię nie mogł; Takiego ſpolnym Konfratrow ſukkurſem zapomoc potrzeba. Co każdy Kawaler podług ſwey uczynnośći oświadczyć powinien.

Bractwo Niepokalanego Poczęćia Nayświętſzey Panny.

ZEby zaś Niepokalanie Poczętey Pánny honor pomnażał ſię, y ku tey naypotężnieyſzey zgromadzenia Naſzego Patronce nabożeńſtwo tym bardźiey ſzerzyło ſię, prośić będźiemy Oyca Swiętego o nádanie Archikonfraternij tegoż ſamego Niepokalanie Poczęćia Bogárodźicy Pánny, ktorą wprowadzą y poſtanowią Oycowie Bernárdyni przy *Kośćiele Pokoiu od Złobu* Zbawićiela nazwanym, w Stołecznym Mieśćie

Na-

Naſzym Krakowſkim. Do tey nie tylko Kawalerom zacnego Orderu tego, ale też wſzyſtkim w CHRYSTUSIE wiernym oboiey płći wpiſywać ſię wolno, innych zwyczaiem Bractw Zakonnych. Pomienioney iednak Konfraternij Braćia, ktorzyby nie byli Kawalerami, Krzyża áni innych Orderu Naſzego znakow, żadną miarą nośić nie odważą ſię, lecz tylko metálik złoty z wyobrażeniem Nayświętſzey Pánny w dźiećinnym wieku, y w kolorze białym, depcącey Smoka, z takową inſkrypcyą: *Dignare nos laudare te Virgo Sacrata*: to ieſt. Pozwol nam chwalić ćiebie Pánno Swięta. We wſzyſtkich zaś tych uſtaw artykułach, punktach, obligacyach, y kondycyach, Prawa, Konſtytucye Rzeczypoſpolitey, y ſtanu Szlacheckiego Korony Polſkiey y Wielkiego Xięſtwa Litewſkiego, tudźież ſwobody, prerogatywy podług dawnych Rzeczypoſpolitey zwyczaiow, y Oyczyſtych Konſtytucyi nienaruſzenie zachowane bydź powinne.

Te były Pryncypalnieyſze Polſkiego Orderu poſtanowienia, pod protekcyą MARYI od przezornego Prawodawcy Władyſława IV. z doſkonałą deliberacyą uformowane, z ktorych naymnieyſzego ſłowa y litery opuśćić ſię nie godźi, iakoby na złoćie lub Cedrze wyryte być miały. Atoli iednak za inſzym Dekretow Boſkich z rządzeniem, gdyby mi ſię za Panowania

tego Pána żyć zdarzyło, y żebym zdanie Jego wyrozumiał, álbo w radach Jego zostawał, życzyłbym bardźiey Kośćioł tytularny Orderowi własny, nie w *Krakowie*, ále na przykład we *Lwowie* w bliskośći Granic Tureckich naznaczyć. Owszem by przyzwoitsza rzecz była, dezygnować mieysce, na tak świątoblwe do Nabożeństwa Kawalerow kongressy, w Warszawie przy Rezydencyi Krolewskiey u OO. Trynitarzow, do ktorych wiernyh rąk, tak Kawalerowie, iako inne pobożnieysze Osoby hoyne Jałmużny daleko pewniey wnośićby mogły, niżeli do Podskarbiego Orderu, wielu interessow przeszkodami zatrudnionego. Ponieważ z osobliwey Instytucyi własna ta iest pomienionych Oycow powinność, więźniow pod Pogańskim Bisurmana ięczących Jarzmem okupem podźwignąć, co dotąd z gorliwą ku bliźniemu miłośćią wypełniaią skutkiem; Acz w prawdźie tak zacnemu wielkiego Koronata uśiłowaniu, lubo tylko między samemi dobrey woli granicami zawartemu, nic z powinney chwały uwłaczać nie należy. Zostawiwszy tedy w swoim wigorze zupełny Władysławowi Honor, na większość sławy Jego Bullę Papieską wcześnie otrzymaną, ktora wzwysz pomienione potwierdza Ustawy, tu kładę.

UR-

URBAN VIII.

Na wieczną Rzeczy pamięć.

WOiuiącego Kośćioła z nader hoyney łaſki Boſkiey, lubo przy zaſługach nie rownych trzymaiąc Rządy, między pierwſzemi Apoſtolſkiey uſługi pracami, w tym nayiękſzego uſtawicznie dokładamy ſtarania, áżeby Katolicka Wiara wſzędźie y w każdym Narodźie kwitnęła; tudźież za uśilną pomocą y dźielnośćią pobożnych Monarchow, y innych ludźi urodzeniem y cnotą zacnych, iako wiernych CHRYSTUSA Athletow co raz ſię lepiey ſzerzyła y krzewiła; dla czego Katolickich Potentatow na to zmierzaiące żądze, do łaſkawego wyſłuchania ochoczo przypuſzczać za rzecz pożyteczną w CHRYSTUSIE ſądziemy. A ponieważ miły Syn naſz Szlachetny Mąż Jerzy Oſſolinſki, Hrabia z Tęczyna, Naymilſzego w CHRYSTUSIE Syna Naſzego Władyſława Polſkiego y Szwedzkiego Krola Prześwietnego, do Nas y Stolicy Apoſtolſkiey Poſeł, Jmieniem tegoż Władyſława Krola nie dawno Nam donieść raczył, iż pomieniony Władyſław Krol podług Przodkow ſwoich żarliwośći dla obrony y rozſzerzenia Wiary, pewne zgromadzenie Rycerſkie pod tytułem Niepokalaney Bogarodźicy Pánny, w pewney liczbie Mężow z całego ſtanu

ſtanu Rycerſkiego oſobliwie wybranych, na więkſzą BOGA y Jego Nayświętſzey Mátki Pánny MRYI cześć y chwałę, oraz na teyże Wiary Katolickiey przećiwko Jey Nieprzyiaćiołom zaſzczyt y rozſzerzenie, ſpoſobem y kſztałtem niżey wyrażonym wzniećił, y fundował, przy dawnych Uſtawach naſtępuiącego Tenoru.

Tu ſię wyrażaią Uſtawy Orderu y Przywiley Krolewſki.

A tak, kiedy według teyże expoſtulacyi, pomieniony Jerzy Oſſolinſki Hrabia, zda ſię wielce pragnąć áby takowego Rycerſtwa podnieśienie y fundacya, tudźież wyrażone reguły mocą Naſzey Apoſtolſkiey władzy utwierdzone były, Jerzy pomieniony tegoż Władyſława Krola Jmieniem pokornie upraſzał, ábyśmy Je iak należy obwarować z dobrotliwośći Apoſtolſkiey chćieli. My tedy pobożnym y chwalebnym Władyſława Krola chęćiom, ile w Pánu możemy zadoſyć uczynić, y ſamemu Władyſławowi Krolowi, ku ktoremu oſobliwym Oycowſkiey miłośći áffektem unośiemy ſię, partykularne fawory y łaſki oświadczyć pragnąc, wzniecenie y fundacyą zgromádzenia Rycerſkiego wzwyż pomienionego, y Jego wyrażone

Prawa

Prawa (byleby *S. Concilium* Trydentſkiemu SS. Kanonom, y Apoſtolſkim Konſtytucyom nie były przećiwne, y uymy władzy mieyſca Biſkupow nie czyniły) powagą Apoſtolſką y ninieyſzym liſtem utwierdzamy y umacniamy, nienaruſzoną Apoſtolſkego ztwierdzenia moc przydaiemy, y wſzelkie ogulnie y zoſobna tak z Prawa, iako z uczynku defekta, ktoreby iakimkolwiek ſpoſobem zachodźiły nadgradzamy, daiąc wzwyſz przerzeczonym Prawom moc y walor, àżeby zupełne y całe ſkutki miały, y otrzymały, y przez wſzelakich pomienionego Orderu Rycerſkiego Braći Kawalerow, y inne w nimże będące Oſoby nie naruſzenie obſerwowane, oraz przez wſzelkich Biſkupow y Delegatow, nawet naſzych Apoſtolſkich Audytorow, wſzędźie za przyſądzone y uznane były; owſzem ktobykolwiek z iakieykolwiek władzy umyślnie álbo z niewiadomośći ſprzećiwił ſię temu, to wſzyſto za prożne y nieważne przyznawamy, mimo Konſtytucye y Ordynacye Apoſtolſkie, y inne wſzelkie, choćby też przyśięgą, konfirmacyą Apoſtolſką, álbo inſzą iaką mocą ſtwierdzone, także mimo liſty Apoſtolſkie iakimkolwiek ſpoſobem na przećiwko wydane, konfirmowane, y wznowione, ktorych wſzyſtkich, y każdego z nich Tenory, za zupełnie y doſtatecznie wyrażone maiąc, y one w in-

ſzych okolicznośćiach w ſwoiey mocy zachowuiąc, na ten czas oſobliwie, y wyraźnie im deroguiemy, y innym wſzelkim przećiwnym &c. Datt w Rzymie u S. Máryi większey *ſub Annulo Piſcatoris* Dnia 5. Lipca 1634. Papieſtwa Naſzego Roku 11.

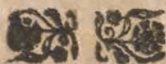
Ktożby tedy śmiał przedtym, y teraz ganić raz upodobany Swiata Głowie, owſzem od teyże potwierdzony walecznego Krola Władyſława Czwartego wynalazek, na pomnożenie Senatu, y Rycerſtwa Polſkiego ſplendoru, na wſpaniałſzą Dworu Krolewſkiego Magnificencyą, na zachęcenie przećiwko Biſtońſkiey Hydrze Synow Oyczyzny odwag, roſtropnie wymyslony, nikt pewnie zdrowego rozumu nie rzeknie, áżeby nie miał, nie tylko poſpolitey godny być pochwały, ále też z ſkrytey polityczney racyi Rrzeczypoſpolitey wielce pożyteczny: Tym bowiem ſpoſobem wielka inkonweniencya pod pozorem honoru utaiona mogła ſię uniknąć. Gdyż wiele z Krolow Naſzych od obcych Potentatow ofiarowane Cudzoźiemſkich Orderow ozdoby, y znamiona, radźi nie radźi przyimowali, ážeby nie zdali ſię zuchwale one odrzucać, álbo przynamniey iakowey nie polityki ſkazę na ſię zaćiągać. Już zaś takowe przyięćie obowiązywało ich nie wywikłanemi związſkami Braterſtwa do iakowegoś niby zawartego z poſtronnemi

przy-

przymierza, nie bez oczewiſtego niebeſpieczeńſtwa intrygowania wolną Rzeczpoſpolitą w cudze intereſſa. Na oddalenie tedy podeyrzanych inwolucyi, pomieniony Krol, Domowy Order Kawalerſki poſtanowił, álbo raczey ſtarodawny wſkrześił, żebyśmy cudzych nie zaćiągali. Chćiał przytym toż ſamo Rycerſkie zgromadzenie mieć z inſzemi Orderami nie wſpołſtowarzyſzone, iakoby Monárchowie Polſcy, Sąśiedzkich Pánow, przez konferowanie znamienitych Orderu ſwego znakow ku ſobie uczynili obowiązanych, á nie śiebie ſamych y Oyczyznę, przez przyięćie obcych, w cudzą nie potrzebnie wdawali ſubiekcyą. Na koniec chwalebne, y całemu Chrześćiańſtwu pożądane o wznowieniu Woyny przećiwko Turkom Władyſława zamyſły, nieprzyiaźnych zazdrość przez poſtronne fakcye Seym zerwawſzy rozproła. Zazdrość bez wątpienia pnie ſię na wierzchołki, o znizone mniey ſtoi doliny. Jako bowiem ćień ieſt ćiała towarzyſzem, tak ona w ślady za wſpaniałemi idźie umyſłami. Pokazać mi proſzę człowieka, ktoregoby cnota, granice zazdrośći przeſkoczyła; álbo ktoryby daleko za metą poćiſku ćięſzkich Jey poſtrzałow zoſtaiący, z iadowitego tey Furyi natrząſał ſię inſultu: Więc gdy uſtał koniec, uſtać y śrzodki muśiały! Y tak ten Order, iako bodźiec, y pobudka Woienney

R 2 mężno-

mężnośći przećiwko Nieprzyiaćiołom zbawiennego Krzyźa, pożądanego nie otrzymał effektu. Potym zaś częśćią okropne całego Krolestwa zamieszanie, przy żałosnych wznieconey na ten czas z piekielnego bagna Kozackiey rebellij circumstancyach, częśćią nie zwyćiężonego Krola śmierć skwapliwa, przezacney intencyi sukcessu cale pozbawiły. Z przedźiwney z tym wszystkim Nieba dyspozycyi rozumiem to się stało, żeby zupełna przedśiewźiętego dawno wykonania sława, teraznieyszemu Regnantowi Nayiaśnieyszemu AUGUSTOWI II. dostała się, iakoby piękne Predecessorow zamysły, piękność pokoiu iedynie kochaiący Monarcha, cnotą y panowania doskonałośćią Władysławowi podobny, do końca pomyślnym przyprowadźił skutkiem. Wszakże co przeszłe lata skaźiły, to świeższe po nich naprawiły.
Dźień Dniowi iest nauczyćielem,
co ieden zacznie, to drugi długą
nauką wyćwiczony, dosko-
naley kończy.

CEREMONIAŁ

Czyli

SPOSOB

PRzyimowania Rycerzow albo Kawalerow, do Heroicznego y zacnego w Polſzcze Orderu, Niepokalaney PANNY MARYI, Krzyzem czerwonym, na iedney ſtronie, Oblicze Bogarodźicy bez pierworodnego grzechu poczętey, na drugiey poſtać Orła białego reprezentuiącym, uzbroionych.

Od Urbana VIII. Papieza, Władyſławowi IV. Polſkiemu y Szwedzkiemu Krolowi przy Solennym pierwſzego Aktu ufundowaniu, y na potym, do zachowania podany.

Przez Albrychta zaś Xiążęćia Ra-

dźiwiła Kanclerza W. X. L. wraz z u-ſtawami tegoż Orderu, do Praw Rze-czypoſpolitey akkomodowany, y z woli J. K M. ułożony. Roku 1637. Z Biblioteki uczonego Gryphiuſza wyięty.

Przygotowanie w Kośćiele.

1. Maieſtat Nayiaśnieſzemu Krolowi Jmśći, pod zwykłym Baldachinem, y z herbem Krolewſkim ma być poſtawiony.
2. Siedzenie dla Nayiaśnieyſzego Krolewica Jmśći Każimierza, na przećiwko Krolewſkiego, tak że z herbem przybrane będźie.
3. Na lewey ſtronie w Kośćiele gdźie Krolewic Jmść zaśiędźie, mieyſca dla J. W. Kawalerow Kandydatow, z wyrobionemi nad każdego śiedzeniem ich że herbami, ſporządzone będą.
4. Przed Ołtarzem wielkim wezgłowie z klęczeniem, albo Faldyſtorz dla Krola poſtawią, gdźie klęczeć będźie, nim ubior Rycerſki przyimie z Rąk Xiążęćia Jmśći Arcybiſkupa.
5. Niedaleko z tamtąd od rogu Ewangelii, ku Ołtarzowi S.Bennona wyſtawiony będźie Tron o iednym graduśie z krzeſłem, gdźie Krol Jmść przyobleczony

iuż

iuż ubiorem Rycerſkim zaśiędźie, y podobnym deſtynowanych Kawalerow przyodźieie.

6. Na Ołtarzu Wielkim złożony będźie ſtroy Rycerſki, według ſtatury każdego zrobiony, ktory Xiąże Jmść Arcybiſkup przed przyśćiem Krolewſkim do Kośćioła poświęći.

Porządek iakim iść maią z Pałacu

1. Aſſyſtencya Dworſka podług zwyczaiu w przedźie ruſzy ſię, potym Kandydaći, za niemi zaraz Krol Jmść, maiąc tuż przed ſobą Nayiaśnieyſzrgo Krolewica Jmśći Kaźimierza.

2. Pod ſamo weyśćie w Kośćioł Krola Jmśći, odezwą ſię wokaliſtowie na Chorze ſpiewaiąc fraktem, ale wſzyſtkie zupełnie ſłowa całego Pſalmu śiedmdźieśiąt dźiewiątego.

3. Jak Krol Jmść przed wielkim Ołtarzem ſtanie, czytane będźie przez Jmśći Xiędza Nuncyuſza, albo komu by to zlećił, *Breve* Papieſkie.

4. Po przeczytanym Apoſtolſkim *Breve*, Krol J. poklęknie na przygotowanym wezgłowiu, trochę zaś niżey Krolewic Jmść, za nim toż uczynią y inni Kawalerowie Kandydaći.

5. Xiąże Jmść Arcy Biſkup pontyfikalnie ubrany, zacznie *Przyidź Duchu Swięty &c.*

Potym rzecze *Spuść Ducha twego, a będą ſtworzone,* Odp: *Y odnowiſz oblicze źiemie*

Panie wysłuchay modlitwę moię.
Odpo: *A wołanie moie niech do ćiebie przyidźie.*
Pan z wami.
Odpo: *Y z Duchem twoim.*

Modlmy się.

BOże w ktorego ręku są Serca Krolow, nakłoń na prozby nasze uszy pełne miłośierdźia twego, y sługę twego N. rządem mądrośći twoiey racz obdarzyć, ażeby wyczerpnąwszy z twego zrzodła rady, tobie podobał się, y wszystkie Krolestwa przewyższał; ćiebie całym sercem szukał, y o cokolwiek słusznie prośi, otrzymać mogł: przez Chrystusa Pana naszego Amen.

6. Po skończonych Modlitwach, śpiewana będźie *Ewangelia S. Łukasza* z Rozdźiału dźieśiątego, to iest następuiące słowa tegoż Ewangelisty:

7. *W on czas naznaczył Pan y innych śiedmdźieśiat dwoch y postał z nich po dwoch do wszelkiego Miasta y mieysca: &c:*

8. Potym Spiewana będźie *Epistola* po ktorey miasto *Graduału*, zaczną śpiewáć *Duchu S. Stworzyćielu &c:*

Xiążę Jmść Arcybiskup zacznie Ceremonią, pytaiąc się Krola klęczącego, *czego szukasz?*

Odpo: *Szukam tego abym się mogł stać, Rycerzem Niepokalaney PANNY, y innych na Boga y Jey cześć Rycerzow do śiebie przybrać.*

Spyta-

Spyta się znowu. *Jest żeś gotow sercem y usty przyiac Rycerstwo?* Odpo: *Jestem.*

Chceß że Krolestwa twego całość, godność, prawa, y pożytki po Bogu, po honorze Bogarodzicy Panny, y Kościoła Swiętego Matki naßzey mieć przed oczema? Odp: *chcę.*

Chceß że mężnie zastawiać się, y siły twoie łożyć, ieżeliby woyna przeciwko tobie Pogan y niewiernych powstała? Odp: *chcę.*

Chceßże się starać Rycerzow Orderu twoiego podług możnośći twoiey od wßelkiego zdźierstwa wstrzymać, aby nic nikomu gwałtem nie wydźierali, y żeby żołdem swym kontentowali się? Odp: *chcę.*

Chceßże cześć MARYI Panny pomnażać, y by też z niebespieczeństwem żyćia zastawić się, ażeby nikt przećiw Bogu, y Nayświętßey Matce MARYI, w obecnośći twoiey nie bluźnił? Odp: *chcę.*

Chceßże ustawy Orderu y powinną ku Braći twoiey zachować Miłość? Od. *chcę.*

Zatym Duchowieństwo rzecze: *Dźięki Bogu.*

To skończywszy Krol Jmść Miecz swoy goły poda w ręce Xiążęćia Jmśći Arcybiskupa.

Poświęcenie Miecza.

Pomoc naßa w Jmię Pana &c:

Modlmy się.

WYsłuchay prośiemy ćię Panie Modlitwy nasze

y ten Miecz ktorym ſię ſługa twoy przepaſać pragnie Reką Maieſtatu twego: racz pobłogoſławić,a żeby mogł być obrońcą Kośćiołow y Wdow, poganom zaś y innym przećiwnikom ſwoim poſtrachem, czyniąc mu z śiebie tak naćierania, iako ſprawiedliwey obrony ſkutek. Przez Chryſtuſa Pana naſzego Amen

Modlmy ſię

PObłogosław Panie S· Oycze, Wſzechmogący wieczny Boże, przez wezwanie Jmienia twego, przez przyiśćie na świat Chryſtuſa Syna twego Pana naſzego, y przez Dar Ducha Swiętego,y przez przyczynę Naydroższey Matki Syna twego Panny bez grzechu pierworodnego poczętey, ten Miecz, ażeby ten ſługa twoy ktory go dnia dźiśieyſzego za dozwoleniem łaſki twoiey przypaſuie, widomych Nieprzyiaćioł pokonał, y zwyćięſtwo otrzymawſzy; zawſze zoſtawał nienaruſzonym Przez Chryſtuſa Pana naſzego Amen.

Oddaie potym Miecz Xiążę Jmść Arcybiſkup mowiąc. *Odbieray N. Miecz Swięty w Jmię Oyca † y Syna † y Ducha S † Amen. Abyś go zażył na Obronę twoię, y Swiętego Kośćioła Bożego, na pohańbienie Nieprzyiaćioł Krzyża Chryſtuſowego y wiary Chrześćiańſkiey, a ileć ułomność Ludzka pozwoli, abyś nim nikogo nieſłuſznie nie ranił, honor Boga y Matki iego Niepokalaney Panny MARYI bronił, co niechay da ten, ktory z Oycem y z Duchem S. Kroluie, Bog na wieki wiekow Amen.*

w kła-

Wkładaiąc zaś miecz w pochwy, ten że Xiążę Jmść Arcybiſkup mowić będźie.

Opaſuy mieczem twoim lędźwie twoie naymocniey, w Jmię Pana JEZUSA CHRYSTUSA, y Jego Nayświętſzey Panny Matki, a zważay że Swięći nie Mieczem, ale przez wiarę Kroleſtwa nabywaią.

Przyodźieie potym Krola Jmśći Płaſzczem Rycerſkim, iuż od Oyca Swiętego poświęconym mowiąc naſtępuiące ſłowa.

Przyodźiewam ćię ſzatą Rycerſką białą, przez co był byś znany za Rycerza Niepokalaney Panny y Matki naſzey, ktora Modlitwami ſwemi niech ćię broni, y żywot wiecznyć wyiedna. Przez Chryſt: P. naſzego Amen.

Wkładaiąc też Krzyż u łańcucha wiſzący od Oyca Swiętego poświęcony, rzecze.

Odbieray Krzyż JEZUSA Chryſtuſa Odkupićiela naſzego, Liliami Niepokalaney Panny Matki iego bez grzechu poczętey przybrany, iako znak zdrowia y zwyćięſtwa naſzego, abyś go noſzac, ſtał ſię Rycerzem Jey, y aby przed tobą ućiekały wſzelkie Pogańſkie narody.

Na koniec przy włożeniu Szyſzaka takowych ſłow zażyie. *Odbieray przyłbicę, ażebyś ſię zaſłonił nią przećiw poſtrzałom Nieprzyiaćielſkim, znoſzac ie ćierpliwie, y niech ſię prędzey Szyſzak ſpada, niżlibyś miał z Placu umykać.*

Za tym Xiążę Jmść Arcybiſkup z przytomnym Du-

cho-

chowieństwem następuiacą będźie mowił Modlitwę:
Błogosławiony Pan, ktory sposobi ręce moie do potyczki y do Woyny, miłośierdźie moie y ućieczka moia, Schronićiel, y Obrońca y Protektor moy, y w nim pokładam nadźieię, ktory mi poddał lud moy.
Chwała Oycu y Synowi &c:
Zbaw sługę twego Panie Odp: *Boże moy ufaiacego w Tobie. Badź mu Panie twierdzą mocną* Odp: *Od Oblicza Nieprzyiaćielskiego.*

Modlmy się.

POBłogosław S. Wszechmogący y wieczny Boże, ktory wszystko sam opatruiesz, y dobrze rosporządzasz, ktoryś na powśćiągnienie złośći y niezbożnośći złych, y na obronienie sprawiedliwośći, używanie miecza na źiemi ludźiom z twoiey przezornośći pozwolił, y Rycerskie zgromadzenia dla zaszczytu ludu wzniećić chćiałeś, y ktoryś przez Błogosł: Jana żołnierzom do niego w Puszczy przychodzącym, aby żadnego nie biiąc ani raniąc, własnym kontentowali się żołdem nakazał, Miłośierdźia twego pokornie żebrzemy, a żebyś iako Dawidowi słudze twemu na zwyćiężenie Goliata władzy y śiły dodałeś y Judźie Machabeuszowi, z dźikich narodow Jmię twoie niewzywaiących tryumfować pozwoliłeś, tak y temu słudze twemu N. ktory świeżo pod ćiężar Rycerstwa barki poddaie śił y mocy, na większe

Wiary, nadźiei, miłośći, y twoiey boiaźni pomnożenia, tudźieſz pokory, wytrwania, posłuſzeńſtwa y ćierpliwośći użyczył, y wſzyſtko w nim świątobliwie ſprawował, aby nikogo tym mieczem albo innym nie słuſznie nie ranił, ale nim słuſznośći y ſprawiedliwośći bronił. A iako ſam na nową Kawalerſką podwyżſzon ieſt godność, tak aby dawnieyſzego wyżuwſzy człowieka, ze wſzyſtkiemi ſprawami ſwemi nowego przyoblekł, aby ſię ćiebie bał, y dobrze czćił, z niewiernemi ſtrzegł ſię ſpołkowania; y ſwoię ku bliźniemu pomnażał miłość, przedſięwźięćie ſwoie dobrze wypełnil y ſwoiey powinnośći we wſzyſtkim za doſyć uczynił: przez wezwanie Jmienia twego, y twegoż iednorodzonego Syna Pana naſzego JEZUSA CHRYSTUSA, ktoregoś dla zbawienia narodu ludzkiego z nienaruſzoney PANNY MARYI, bez pierworodney zmazy poczętey wćielonym być chćiał, niech przez prozbę tey że Naydoſtoynieyſzey PANNY, ktorzykolwiek tę miłośierdźia Krolową y Nayłaſkawſzą Panią ſwoię w tym Kawalerſkim zgromadzeniu pokornie czćić będą, z teraźnieyſzych niebeſpieczeńſtw wyrwani będą, y w obecnośći Boſkiey Majeſtatu twego, za popełnione y opuſzczone grzechy odpuſzczenie uproſzą, oraz niech zaſłużą teraz na łaſkę, ktorą pragną otrzymać, a potym ze wſzyſtkiemi Swiętemi zbawienie przez całą wieczność ośiągną. Przez tegoż Chryſtuſa Pana naſzego Amen.

Na koniec Xiążę Jmść Arcybiſkup pocałowanie pokoiu oświadczy Krolowi, iako głowie y Rządcy nowego Orderu Rycerſkiego, ktory na przygotowanym przy Ołtarzu S. Bennona zaśiadſzy Tronie, roſkaże przez Penitencyaryuſza; to ieſt Prałata Orderu, ogłośic śiebie, y innych Rycerzow.

Po promulgowaniu J. W. Kandydatow Kawalerow, naprzod przyſtąpi Nayiaśnieyſzy Krolewic Każimierz, ktorego poklęknionego przed Tronem Krol Jmść pytać ſię będźie.

Chceſʒ że Krzyż Chryſtuſa nośić y za niego mężnie woiować? Odp. *chcę*

Jeſt żeś gotow Sercem y uſty przyiać ſłużbę Rycerſką? Odp: *Jeſtem*

Chceſʒ że Nayiaśnieyſʒego Krola, Krolestwa y Rzeczypoſpolitey Polſkiey zdrowie godność, y pożytki, podług Praw Oyczyſtich, po Bogu y iego Matki Panny Maryi, tudźieſʒ S. Kośćioła Matki naſʒey honorze, mieć przed oczyma? Odp: *chcę.*

Chceſʒ że mężnie zaſtawiać ſię, y śiły twoie łożyć iezeliby woyna przećiwko Rzeczypoſpolitey od Pogan y niewiernych powſtała? Odp: *chcę*

Chceſʒże żołdem twoim kontentować ſię y ſtarać a żeby nikt nic od nikogo gwałtem nie wydźierał, owſʒem y innych od zdźierſtwa podług możnośći twoiey wſtrzymać? Odp: *chcę*

Chceſʒ

Chceſz że cześć Bogarodźicy Panny pomnażać, y zaſtawiać ſię, by też z niebeſpieczeńſtwem żyćia, a żeby nikt w obecnośći twoiey Boga y Swiętą Matkę iego nie bluźnił? Odp: *chcę.*

Chceſz że uſtawy przyiętego Orderu według Praw Rzeczypoſpolitey y powinną ku Braći twoim miłość zachować? Odp: *chcę.*

Na to Duchowieńſtwo rzecze. *Dźięki Bogu.*

Nakoniec Kawaler wyiąwſzy miecz ſwoy z pochew poda go w ręce Krolá Jmśći, Krol zaś Jmść, ſkłoniwſzy go ku Ołtarzowi nadoł, pokáże Xiążęćiu Jmśći Arcybiſkupowi, aby pobłogoſławił. Xiąże Jmść Arcybiſkup uczyniwſzy Krzyż nad nim, mowić będźie te ſłowa: *Pobłogoſław Panie Miecz ten, aby mogł być obroną Kośćiołow, Poganom zaś y innym przećiwnikom poſtrachem y boiaźnią, czyniąc tak naćierania, iako ſłuſzney obrony ſkutek. Przez Chryſtuſa Pana naſzego Amen.*

Potym Krol Jmść wkładaiąc miecz w pochwy Kawalera klęczącego rzecze. *Odbieray N. Miecz Swięty, W Jmię Oyca † y Syna † y Ducha S. † Amen abyś go zażywał na obronę twoię y S. Kośćioła Bożego, na pohanbienie nieprzyiaćiel Krzyża Chryſtuſowego y Wiary Chrześćiańſkiey; a ileć ułomność ludzka pozwoli, abyś nim nikogo nieſłuſznie nie ranił, Boſki y Niepokalaney Matki honor bronił. Co niechay da ten, ktory z Oycem y Duchem Swiętym kroluie na wieki wiekow Amen.*

Biorąc zaś płaſzcz iuż benedykowany, ktory Krolowi poda Prałat Orderu, tymże ſamym przyodźieie klęczącego Kawalera; mowiąc.

Wdźiewam na ćię ſzatę Rycerſką białą, przez co byś był poznany za Rycerza Niepokalaney Panny Matki naſzey, ktora ćię ſwemi prozbami niech broni, y wieczny żywot otrzyma.

Wkładaiąc Krol Krzyż od łańcucha wiſzący rzecze.

Odbieray Krzyż JEZUSA CHRYSTUSA *Odkupićiela naſzego Liliami Niepokalaney Panny Matki iego bez grzechu poczętey przybrany, iako znak zbawienia y zwyćięſtwa, a żebyś go noſząc ſtał ſię iey Rycerzem.*

Na oſtatek kładąc Szyſzak mowić będźie:

Odbieray tę Przyłbicę ktora ſię zaſtoniſz od poſtrzałow nieprzyiaćielſkich, znośić ie będźieſz ćierpliwie, iakoby prędzey ſzyſzak ſpadał ſię niżlibyś miał z placu umykać.

Odprawiwſzy nad każdym z Kawalerow aż do oſtatniego podobne Ceremonie, drudzy tym czaſzem oczekiwaiący ſtać będą porządkiem, twarzą obroconą do Krola Jmśći; po odprawieniu zaś tego wſzyſtkiego, Krol Jmść wſtanie y do mieyſca ſwego herbem właſnym ozdobionego y nagotowanego poydźie. Krolewic też Jmść Każimierz do ſwego, podobnie y J. W. Kawalerowie właſne śiedzenia obeymą.

Po *Offertorium* Nayiaśnieyſzy Krol przyſtąpi do Ołtarza, y odda Ofiary. Xiążę zaś Jmść Arcybiſkup

uczći go *pocałowaniem pokoiu*; ſkoro Krol Jmść powroći do ſwego mieyſca, Kawalerowie parami poydą, y uczyniwſzy wprzod reverencią Ołtarzowi, potym Maieſtatowi Pańſkiemu, ſwoie też dary ofiary oddadzą, podobnym pocałowaniem pokoiu będąc uczczeni; z tamtąd obrocą ſię do Tronu Krolewſkiego gdźie Krol Jmść dotykaiąc ſię każdego barkow; mowić będźie: *Oto ieſteśćie Kawalerami Orderu Niepokalaney Panny Maryi uczynieni, Patrz tedy abyś to rzeczą wypełnił, coś ſłowem przyrzekł.*

Z tamtąd każdy poydźie *na* ſwe mieyſce, gdy zaś czas Kommunij naſtąpi, naprzod Krol Jmść, a potym parami Kawalerowie do ſtołu Pańſkiego przyſtąpią. Po ſkończoney *Mſzy* Swiętey, śpiewane będźie *Te DEUM Laudamus*; tym czaſem zaś Proceſſya z Nayświętſzym Sakramentem po kośćiele obchodźić będźie, w ktorey przed ſamym Baldachinem nad Monſtrancyą nieśionym iść będą Kawalerowie, począwſzy od młodſzego, az do Krolewica Jmśći Kaźimierza, maiąc w ręku świece zapalone, za niemi też Krol Jmść poſtępować będźie.

Odprawiwſzy Proceſſyą y odebrawſzy od Xiążęćia Jmśći Arcybiſkupa po *Salvum fac* trzećią benedykcyą, tymże ſpoſobem y porządkiem iść będą do Pałacu, przy rezonancyi tym czaſem na Chorze Muzyki, y Dźiał bićia na pokazanie applauzu.

ſkoro

Skoro Krol Jmść powroći do ſwego pokoiu uśiądźie na Tronie, gdźie go Jmieniem wſzyſtkich Kawalerow przytomnych, naypierwſzy uczći Oracyą, winſzuiąc Maieſtatowi Pańſkiemu, y całemu światu Chrześćiańſkiemu ſzczęśliwych nowego Orderu początkow, na co Krol Jmść przez Kanclerza odpowie.

Zakończy wſzyſtkę uroczyſtość wſpaniale nagotowany Bankiet dla J. W. Kawalerow.

PRO
FIDE
LEGE
ET
GREGE
Jan Surmacki Scu

ROZDZIAŁ X.

O przywroconym znowu w Polskich y Obcych Kraiach splendorze Orderu Białego Orła, przez Nayiaśnieyszego y Nay potężnieyszego, AUGUSTA II. Krola Polskiego Elektora Saskiego.

NAyskutecznieysze małego serca lekarstwo każdemu, poty poki żyie dobrze tuszącemu Swięty Text podaie: *Gdy się będźiesz rozumiałbyć zgubionym, zaiaśnieiesz iako Jutrzenka*, Słońce iuż iuż do zachodu zbliżaiące zda się, że go Morze połyka; lecz skoro świt, pięknieysze wypływa. Latać y spadać Gwiazdy zdadzą się, ilekolwiek exhalacye widźiemy, atoli na stałym lokowane firmamenćie trzymaią się, y świecą. Nie ieden mimo baieczne wymysły, od upadku nowych śił nabywa Anteusz. Częstokroć wielom upadek przyniosł potym powstanie honoru? Y iako nikt fortunnym zbyt ufać nie ma sukcessom, tak też w złym raźie desperować nie powinien. Z śmierćią zatym Władysława Czwartego, wraz y ten heroiczny Order Polski, w prochach zapomnienia

zdał się niby iuż być pogrzebionym, zostawiwszy tylko szczupłą w domowych y obcych Historyach, y to pod rożnemi Jmionami, y nazwiskami swoię pamiątkę: Aliści Nayiaśnieyszy AUGUST Wtory przezorny starożytności Polskich badacz, cudownym prawie kunsztem, z Orlich popiołow wskrzeszonego Fenixa wyprowadził, na nieskończoną własnemu Jmieniowi sławę, na nieśmiertelną Rzeczypospolitey ozdobę y zasłużoną wierności Poddanych nagrodę. Dla czego Roku Pańskiego 1705. kiedy straszliwy Woyny Szwedzkiey wicher, rozdartą przez woienne wiolencye Rzeczpospolitą na rożne strony unosił, zebrawszy w *Tykocinie* wiele Pànow, niby w iakowym *Pantheon* Kościele wszystkich Bogow czći poświęconym, *dnia* 1. *Listopada* pewne Metalle złote przezroczystym szmelcem czerwonym okryte do noszenia przy piersiach, rozdawać zaczął; na iedney stronie wydawał się Orzeł Biały, z napisem. *Pro Fide, Rege, & Lege* to iest; *za Wiarę, Krola, y Wolność*, na drugiey stronie cyfra z liter Jmienia Krolewskiego A. R. wyrobiona. Podobało się w krotce potym Maiestatowi Pańskiemu wznowiony tym sposobem *Order*, do większey przyprowadzić Magnificencyi; iakoż kazał zrobić duże Krzyże ośmrogate nàksztàłt Francuskich Orderow Swiętego Ducha, czerwonym także przezroczystym szmel-

Cavelier. Limiers.

Vera delineatio Crucis Aguilæ Albæ in Th[illegible]
nia Cerulea pendentis.

ſzmelcem powleczone z białemi brzegami, na nich Orzeł biały rozćiągał ſkrzydła ſwoie, w kątach zaś wydawały ſię dyamentowe promienie, przy Koronie Krolewſkiey na wierzchu będącey, y tak z ſporządzonemi Krzyżami na białey wſtędze z czerwonemi ſzlakami, na pierśiach ozdobieni Pánowie uyrzeni byli. Atoli Roku 1713. zdało ſię ieſzcze coś poważnieyſzego y bardźiey zwykłego, áżeby Kawalerowie inſzą znowu modą zrobione Krzyże od lewego ramienia pod pas drugiego na wſtędze wodno-błękitney na cztery palce ſzerokiey, *S. Jędrzeia* Moſkiewſkiey, *Słonia* Duńſkiey, Francuſkiey *Cordon Bleu* podobney, zawieſzone nośili. Ten bowiem kolor, z dawnych czaſow od Władyſława Łokietka na płaſzcze Rycerzow (iako ſię namieniło wyżey) był przywłaſzczony. Tenże nad inne znacznieyſzy u ſtarożytnych wiekow znayduie ſię, podług Hiſtorykow, mianowićie *Spenera* Fol. 126. świadectwa: *Błękitny (mowi on) álbo Niebieſki przedni między innemi kolor, dobrotliwość, politykę, pokoiu żądze, ſtałe weſele, obrotność y moc znaczy.* Krore przymioty po wſzyſtkich rozdźielone, gdybyſię wraz ſkupiły, Cnotom y Talentom ukoronowanego Fundatora iſtnie korreſponduią. Dyfferencyą teraznieyſzych Krzyżow od dawnieyſzych odięta z wierzchu Korona czyni, ponieważ podobną Orzeł biały z rozćiągnionemi ſkrzydłami,

dłami, Koronę ná Głowie ſwey pokazuie, na drugiey zaś ſtronie, Krzyża wydaie ſię we śrzodku cyrkuł, na ktorym ieſt wyrażony Krzyżyk wſparty Herbownemi Saſkiemi Mieczami, y literami Jmienia Krolewſkiego przeplatany, z napiſem: *Pro Fide Rege & Lege*; przydana przy tym do boku Kawalerow, iakoby w ſtraży ſerca zawſze czuiąca złota Gwiazda ſłuſzney wielkośći haftowana, y gęſto promieniſta, maiąc we śrzodku Krzyż ze ſrebra, na ktorego rogach podobne ſłowa nayduią ſię: *Za Wiarę, Krola, y Wolność*: Tylko u ſamego Krola Jegomośći na mieyſcu ſłowa *pro Rege, za Krola*, położono *pro Grege*, to ieſt *za Trzodę*, iakoby rzekł za Poddanych. Dźień promocyi deſtynowany dla wybranych na Kawalerſką godność Rycerzow, bywa zwyczaynie tenże ſam, ktory wyraża Krolewſkie Jmie, y dla tego uroczyśćie obchodzony bywa: to ieſt Mieśiąca Auguſta Dźień wtory álbo bliſko potym, luboć y oprocz tego czaſu wolno podług upodobania J. K. M. z cyrkumſtancyi okkazyi, pomienionych Kawalerow kreować. Jakim by ſpoſobem, takowe ſolenne ákty odprawowane były? ponieważ nie ſą ieſzcze partykularnym ceremoniałem opiſane; co ſię tym czaſem praktykuie nie zawadźi námienić. Wokuie Jego Krolewſka Mość przed ſwoy Konſpekt Jegomośći Páná Marſzałka Wielkiego Koronnego, lub też

Kancle-

Vera delineatio Stellæ ad latus Equitis existentis.

J. Sarmacki Scul

Kanclerza Orderu, dla informowania ſię o konkurruiących ſubiektach, ktore maiąc podane, y prywatnie u śiebie roztrząſnąwſzy, determinuie niektorych z Kompetytorow częśćią proponowanych, częśćią wprzod ieſzcze z przenikaiącey Naywyżſzey reflexyi ſwoiey przeyrzanych; y temuż Jmśći Panu Marſzałkowi lub Kanclerzowi Orderu, ieśli ieſt przytomny, wolą ſwoię donośi, áżeby ich o naſtępuiącym faworze Pańſkim uwiadomił: wypełnia ochotnie takowe zlecenie, y tak Duchownych iako Swieckich Kandydatow o naſtępuiącey na zaiutrz promocyi z partykularney łaſki Pańſkiey pochodzącey oſtrzega. Oraz informuie każdego wcześnie, áby na *zaiutrz* wſzyſcy podług maniery ſwoiey Nácyi, byleby pod iednym kolorem Purpurowym, czyli ſuknem, czyli áxamitem przyodźieli ſię, y około dźieśiątey z rana do rezydencyi Jego ziechać ſię raczyli. Zdało ſię uważnemu Monarſze dla większey prerogatywy y godnośći, Purpurowy Kawalerom nadać kolor, ponieważ nad inne ieſt znacznieyſzy. *Symbolizuie bowiem nayprzednieyſzy Element Ognia, po Słońcu nad inne materyalne rzeczy iaśnieyſzy, przytym Oſobom na naywyżſzych Godnośiach położonym, iako to Papieżom, Monarchom, Kardynałom, Xiazętom, pierwſzym Magiſtratom, y Kroleſtw Senatorom z dawna ſłużу. Wyraża też przyzwoite Rycerzom przymioty, iako* *Sanſovinus.*

to odwagę, wſpaniałość umyſłu, moc, hoyność, y goraca miłość ku Bogu y bliźniemu. Korreſponduie także *Planećie Marſa, Elementowi Ognia; tudźież znakom Niebieſkim, Baranowi, Lwowi, y Strzelcu.* Jak prętko tedy według naznaczonego czaſu ziadą ſię Kandydaći, idą weſpoł z Jegomośćią Pánem Marſzałkiem na Pałac Krolewſki; gdźie ſtawaiącym przed obliczem Maieſtatu, popoprzedzaiących krotkich ſłowach ſzczegulną dobroć tchnących, rozdaie Jego Krolewſka Mość z rąk właſnych znaki y ozdoby Orderowe, na tychmiaſt ádaptuią do bokow Kawalerſkich też ſame wodnomodre wſtęgi z Krzyżami Orła Białego w dyamenty oprawnemi, oraz Gwiazdę iako ſię rzekło haftowaną na pierśi lewey u wierzchniey ſukni przyſzywaią. Duchowni podobny Krzyż noſzą na ſamych pierśiach na wſtędze także błękitney podług Francuſkiey maniery, przytym y Gwiazdę na lewym boku trybem Swieckich. Słuſznie tedy iak we Francyi Swiętego Ducha, tak y tu *Białego Orła* mieliby ſię nazywać *Kommendatorami.* Po oddaniu winnych dźięk Maieſtatowi za tak znacznego honoru prezent, nową iuż ozdobą przyodźiani Kawalerowie wychodzą do Antykamery to ieſt przedniego Pokoiu, Cudzoźiemſkiemi Miniſtrami, Senátorami, y innemi znacznemi Oſobami napełnionego, od ktorych powinſzowanie odbieraią, á

od

od dawnieyſzych Kawalerow przyiaźnym obłapieniem, y pocałowaniem w Jagody na znak przyiętego wſpołbraterſtwa uczczeni bywaią. Na oſtatek naſtępuie wſpaniały bańkiet, przed ktorym Krol ieſt witany od całego zgromadzenia Jmieniem Kawalerow przez naydawnieyſzego; Ná co ſam Monarcha krotkiemi ále ważnemi ſłowy ludzkość y przychylność ku wſzyſtkim wyraża wzaiemnie, y do pocałowania ręki ſwoiey, odźiany będąc tymże kolorem iako inni, z tą tylko dyfferencyą, że ma potrzeby u ſukien nie ſrebrne, iako u wſzyſtkich Kawalerow, ále złote, przypuſzcza miłośćiwie. Zaśiada potym do ſtołu na rogu, á inni Kawalerowie *minąwſzy znaczny* plac, Senatorowie po prawey Jego Krolewſkiey Mośći ręce, á Miniſtrowie po lewey mieyſca zabieraią. Dygnitarze Koronni álbo Litewſcy, czyli też Cudzoźiemſcy po Senátorach zaśiadaią, podług precedencyi dawnośći czaſu w przyięćiu Orderu. Wſzyſcy iednak w Purpurowym odźieniu, wyiąwſzy Duchownych, przyzwoity ſtanowi ſwemu kolor zachowuiących; oprocz ozdobionych Orderem oboiego ſtanu Oſob, nikt na te gody w inſzych nie ieſt wokowany ſukniach. Tym czaſem Trąby y Kotły na Dźiedźińcu odzywaią ſię. U *ſtołu* trzy zdrowia od Krola Jegomośći zwykły być pełnione; *Pierwſze* na pamiątkę inſtytuowanego

Orderu; na to wzaiemnym puharem w koley odpowiada nayduiący ſię na ten czas pierwſzy Senátor Kawaler, życzącym naylepſzego Pánu zdrowia. *Drugim* Maieſtat przepiia za zdrowie wſzyſtkich Kawalerow, za co y oni podobnym ſpoſobem ſpełniaią, wyznawaiąc niewygaſłą nigdy wdźięczność, za oświadczoną ku ſobie Pańſką munificencyą, y hoynie wylaną; tudźież za pomnożenie Rzeczypoſpolitey ozdob. *Trzećie* zdrowie berłowładna podaie Ręka, życząc áżeby wſzyſtkich w Roku naſtępuiącym w nienaruſzoney czerſtwośći mogł u ſtołu ſwego widźieć; wzaiem wypiiaią w koło z ápprekacyą długoletniego, y ſzczęśliwego J. K. M. Panowania. Po chwili wſtaią od ſtołu, y ſkoro Krol Jegomość do właſnego retyruie ſię pokoiu, każdy hoynie utraktowany do ſwoiey odieżdża ſtancyi; oprocz inſzych też obligacyi, nowo kreowani Kawalerowie, powinni nakſztałt Nowicyatu przez ćwierć Roku codźiennie nośić Order, to ieſt znamie Jego, za przeſtąpieniem czego dawnieyśi ſztrafuią, ále lekką karą. Acz y bez tego ilekolwiek przy-Pánu rezyduią, zacnym tym kleynotem przepaſani być zwykli, dla tym więkſzey Dworu Magnificencyi nie mniey y ſwoiey godnośći dyſtynkcyi tym świetniey pokazania. Atoli nie ieſt to rzecz eſſencyalna, byleby gwiazda na wierzchnich ſukniach haftowana

zawſze

zawſze y na każdym mieyſcu widźiana była. Przydaie nad to oſobliwſzey obſerwancyi trwaiący zwyczay: iż ſtoiące na Dźiedźińcu, w Pałacu, y przy drzwiach Pokoiow Krolewſkich ſzylwachy, przechodzącym Kawalerom broń prezentuią, á mowiąc po żołnierſku ſkweruią. Inne zaś Gwardye ſzykuią ſię dla uczynienia czći więkſzey. Ma bowiem nieporuſzone Prawa polityczna ludzkość, ktorych naymnieyſze uraża opuſzczenie; ściśle ſię zachowuią układne obyczaie, áżeby za wyſtąpieniem, iakowemu nie podlegały grubiańſtwu. Tym czaſem do extrakcyi Oſob w Order Naſz przyiętych wroćmy ſię. Przypuſzczeni ſą do niego rożni Potentaći y ludźie Zagraniczni, tak urodzenia, *iako* godnośći wynioſłośćią znacznieyśi; ći mianowićie, ktorych wyprobowane dobrego ſąśiedztwa *dowody* zalecaią, *álbo ktorych*, ſtateczney przyiaźni bardźiey pretendować należy, áżeby w każdey nagłey potrzebie mogli być pomocni. Nie tylkoć to poſpolity lud w przyiaźni profitu ſzuka, ále też wſzyſtkich Państw ſzczęśliwość, wzaiemney y niepłonney benewolencyi pomocą funduie ſię y utwierdza. Komuż tayno? iak wiele nam pomogły Ceſarza Jegomośći Chrześćiańſkiego auxyliarne pośiłki, do wyrugowania Szwedzkiey potencyi pod Janem Każimierzem, ſamey iuż Oyczyzny wnętrznośći pożeraiącey?

cey? Kto nie wie? iak zręcznie Krol Duńſki pod Berłem tegoż Każimierza ſłabą iuż ręką trzymanym, zuchwałe Godzkiego Lwa śiły, przez dywerſyą Woyny ukroćił? Czy nie żyią ći? ktorzy ieſzcze patrzali, na zawartą Wenetow, y Moſky z Rzecząpoſpolitą Naſzą Ligę, wſpolne pożytki przynoſzącą, kiedy obſzerne nieśmiertelney ſławy, całemu zaś Chrześćiańſtwu żyzne otworzyła żniwo, przez owo pamiętne Wiedeńſkie zwyćięſtwo, Polſkiemu Jmieniowi przypiſane? wiadomo każdemu, iako od Elektorow Brandeburſkich przyiazne ſukkurſy, áż za Kamieniec na Granicę Polſką podeſłane przećiwko Pogańſtwu, za Ołtarze y fortuny Naſze niegdy mężnie ſtawały. Y to nie tayno, że Kurlandzcy Xiążęta wierni Rzeczypoſpolitey hołdownicy, częśćią przez dodanie ludźi, częśćią właſnemi Oſobami przećiw poprzyśiężonym Krzyża Swiętego Nieprzyiaćiołom, tudźież przećiwko Szwedom, z utratą właſnych Prowincyi, Woyſka Rzeczypoſpolitey, nie bez oczewiſtego áwantazu zmacniali; y owſzem ta cała Szlachetna Nacya, iako też y Pruſka, nie odrodne walecznych owych Krzyżakow plemie, rownemi z nami w Rzeczypoſpolitey zaſzczycone prerogatywami, nie tylko ſtarożytnośćią y zacnośćią urodzenia, ále też dźielnemi czynami w Woyſkach Koronnych y Litewſkich, pod czas rożnych okkazyi rzetelnie

nie

nie nie raz Swiatu pokazały, coby mogły uczynić rowną cnotą złączone ramiona. Stwierdźiła gruntowniey nie rozerwaną iedność taż zacna Kurlandzka Prowincya, kiedy przez nową teraz Ordynacyą na obronę Rzeczypoſpolitey pod czas Woyny, pewne pośiłki pieniężne ochotnie na zawſze poſtanowiła. Opuſzczam wiele od Sąśiedzkich Narodow oświadczonych Rzeczypoſpolitey wygod y przyſług; ilekolwiek delikatney przyiaźni węzłem, y ludzkośćią umieliśmy ich ſobie przywiązać. Jakoż żadnego ſkuteczniey-ſzego do pociągnienia żelaza Magneſu nie wydała natura, iakim ieſt miłość zkonfederowana, nie użytſze nad twardą ſtal *zmiękczaiąca* ſerca, y miłą ponętą do ſzczerey pociągaiąca konfidencyi. Mocnieyſzy nad Gordyiſki węzeł ieſt związek przyiaźni, gdyż nayoſtrzeyſzy miecz przećiąć go nie potrafi. Subtelne w prawdźie, y ledwo paięczym śiatkom niepodobne zdaią śię pektoralne Heroicznych Orderow wſtęgi, ále daleko mocniey Kolegow ſwoich krępuią, niżeli ſławne Gallikańſkiego Herkuleſa łańcuchy. Przyznałby każdy w dochodzeniu ćiekawie Państw ſekretow ſtooczny Argus, mniey opatrzną y przezorną, owſzem cale o Dobro ſwoie y całość oſpałą być Polſkę, gdyby Spartańſkim tylko opatrzona zaſzczytem, y żadnych Fortec nie obwarowana zaſłoną, ſzczegulnie rozległych

głych pol Páni, takich przynamniey twierdz z obopolney ſąśiedzkich Narodow przyiaźni, Rycerſkiemi wſtęgami, niby iakowemi Geometrycznemi ſznurami wymierzonych, wyſtawić ku pożytkowi ſwemu zaniedbała. Niech iuż przenikaiące Politykow dowćipy decyduią, ieżeli ſzczęśliwie panuiący Regnant Sarmacki AUGUST Wtory, naywyżſzego mądrośći polityczney nie doſtąpił ſtopnia, kiedy dla ugruntowania przyległego Sąśiedztwa przychylnośći, z Oycowſkiego prawie o Dobro Poſpolite pieczołowania, Zagranicznych niektorych Potentatow, y inne zacne Oſoby do komputu Kawalerow Orła Białego łaſkawie przyimuie; ktoreby zaś Prawa do tego, y Uſtawy naznaczył Kawalerom? darmo ſię o tym pytać, ponieważ ten Pan dobrze przeniknął wſpaniały Geniuſz Oyczyzny Synow, że im więkſzą wolnośćią inſze Nacye celuią, tym ſą wiernieyśi *Monarchom ſwoim.* Doſyć im na Konſtytucyach *Domowych*, ażeby mnogość Praw nowych, nie zdała ſię pokazywać zepſowaną Rzecz—poſpolitą. Dobrowolnie Krolom ſą poſłuſzni, ktorych dobrowolnie obieraią ſobie za Panow. Przytym też wrodzona Narodu do Heroicznych dźieł ſkłonność, Uſtaw piſanych, do odważnych rezolucyi mniey potrzebuiąca, ſama ſobie ieſt incitamentem; z tym wſzyſtkim ći, ktorzy takowe znamienite ozdoby z liczby

nazna-

naznaczonych Orderem noſzą, za naypewnieyſzy mają one poczytać dowod, y niby rękoymią ſzczerey ku Oyczyznie Pańſkiey miłośći, za śćiśleyſzy Maieſtatu z Rzecząpoſpolitą związek, y za nieſkończoną chyba z ſamym żyćiem wieczney wdźięczności ku J. K. M. obligacyą. Zważaiąc przytym dokładniey wprowadzone Orderu Naſzego zwyczaie, łatwo każdy obaczy, iż w śiłu rzeczach zgadzaią ſię z Uſtawami Kawalerow, przez Władyſława Czwartego inſtytuowanych; rowna bowiem liczba wſpołbraći śiedmdźieśiąt dwoch, Urodzenie z wyſokiey Krwie od ſamego prawie Jowiſza zpływaiące, ſamym tylko należąca Krolom Polſkim Orderu *Zwierzchność*, wſzelkie prawie tamtemu pokazuią podobieńſtwo, y rowność. Tu należy także przypomnieć przyiętą od zgromadzenia Naſzego podobnie (iako y Władyſławowſkim Kawalerom niegdy nadana była) protekcyą naydoſtoynieyſzey Bogarodźicy Pánny MARYI, *Inſignia* álbo kleynoty Orderowe ſumptem Monarchy ſporządzone, świadczenie Duſzom zmarłych ratunku, kolor ubioru zwierzchniego Purpurowy, ſpodniego biały, ochotną ná obronę Wiary, Pana y Wolnośći Rycerſką uſługę, hoyną na wykupienie Więzniow, y podparćie potrzebnych pomoc, publiczną mowę do Maieſtatu przez naydawnieyſzego Kawalera, pocałowanie ręki Kro-

lewſkiey, ſolenny bańkiet, precedencyą wyiąwſzy Senatorow, podług dawnośći promocyi do Orderu obſerwowaną, y to tylko pod czas Orderowego dorocznego Feſtu, zachowawſzy w innych wſzelkich okkazyach Dygnitarzow, y Urzędnikow mieyſca, dawno po Woiewodztwach y Powiatach używane, przyięćie Oſob Duchownych, y Cudzoźiemcow, ktorych wielkość Jmienia, nie poſzlakowana poććiwość, y oczewiſty zaleca pożytek, &c. Kiedy Naſz tedy Order przez Nayiaśnieyſzego AUGUSTA II. ſzczęśliwie Panuiącego pod ſtarożytnym *Białego Orła* tytułem, y protekcyą *Niepokalaney Pánny* właſnym wyrokiem dawno ogłoſzoney Krolowey Polſkiey, około początkow wieku teraznieyſzego wſkrzeſzony, z Władyſławowſką inſtytucyą, mało co wyiąwſzy álbo odmieniwſzy, po więkſzey częśći zgadza ſię, przeto nowey od Stolicy Apoſtolſkiey áprobacyi (*maiąc iuż ią dawno za ſtaraniem* Jerzego Oſſolinſkiego, ſławnego od Władyſława IV. y Rzeczypoſpolitey Poſła otzrymaną) mniey zda ſię potrzebować. Z tego co ſię powiedźiało, ſłuſznie wnieśie łaſkawy Czytelnik, iż wznowienie tego Orderu, podeyrzaney w inſzych okkazyach nowośći cenſury, by namniey nie obawia ſię; gdyż ſię nic w nim nie nayduie, coby ſię iuż dawniey w Polſzcze nie praktykowało, coby w domowych, y obcych Hiſtoryach wy-
ſławio-

ſławione, w innych Chrześćiaſkich Páńſtwach dobrze wypolorowanych ſpolne, nawet od ſamego Namieſtnika Chryſtuſowego ſtwierdzone nie było. Owſzem by też nayſkrzętnieyſzy Cenſurant w tym nic przećiwnego Prawom iakoby wolney Rzeczypoſpolitey uznać nie może, wnet bowiem podobnemi przykładami świegotliwy przytnie ſobie ięzyk. Niech obroći otarſzy bielmo zazdrośći, ćiekawe oko na Rzeczpoſpolitą Wenecką, między ſpołecznemi Chrześćiańſtwa zgromadzeniami naywolnieyſzą, w utrzymaniu przodkow wolnośći nayprzezornieyſzą, w zachowaniu rownośći, przećiwko ámbicyi y zuchwałośći możnieyſzych nayoſtrożnieyſzą, częſtokroć y nader ſurową, z tym wſzyſtkim oprocz Senátorſkich Krzeſeł, y innych Urzędow, zwykła rozdawać Order S. Marka, Kawalerom noſzączym złoty Metal z wyobrażeniem tego Swiętego Ewangeliſty, y z napiſem: *Pax Tibi Marce Evangeliſta meus*: To ieſt: *Pokoy Markowi Ewangeliśćie memu*. Taż, Kawalerow *Stuły złotey* kreuie, ktorzy na ramieniu lewym zawieſzaią znamie nakſztałt ſtuły po ſame kolana wiſzącey, brzegami bogáto haſtowaney, á przećie żadney przez to Praw ſwoich na wolnośći y rownośći wſpartych nie ponośi uymy; wſzakże za świadectwem *Juliuſza Ceſarza*, wſpaniałe Duſze bardźiey powierzchownemi Honoru znakami, niżeli droższemi nad złoto darami,

álbo drogiemi kamieniami y bogactwy, z Krolewſkih ſkarbow na dobrze zaſłużonych wyſypanemi kontentuią ſię. A tak wzbudzony w Kroleſtwie Polſkim Rycerſki Order, nie tylko nie ieſt przećiwny Prawom Oyczyſtym, ále raczey Prawa utrzymuie. Co ſame ſłowa na nim wyrażone oświadczaią, ſplendor Narodu pomnaża, Sąśiadow przyiaźń konſerwuie, Synow Oyczyzny, do uczćiwey dobrych dźieł ánimuie emulácyi; Z kąd ſama wyćiąga ſłuſzność, áby wſzyſtkie Rzeczypoſpolitey ſtany, tak opatrznemu około pomnożenia ozdob ſwoich Pańſkiemu Jmieniowi, iak nayſolennieyſze wdźięcznego Serca wyznanie, w publicznych na potomną pamięć zapiſáły Annałach. Już tedy ieżeli ſię godźi oprocz Delfickich wyrokow prognoſtykować, bez żadnego zawodu można ſię ſpodźiewać ſtałey tak zacnego Orderu trwałośći, więcey dalſzey ruinie nie podlegaiącego. Krolowieć to *Polſcy długim* porządkiem na Tron naſtępuiący, Jego *Piaſtunami*, y *chwieiącemu* ſię (ſtrzeż Boże) Atlantami będą, poſtronnych Potentatow y Pánow Koronowane álbo Mitrowane głowy do niegoż przyięte, weſprą. Mocne polityczne racye zaſzczycą, kongreſſa publiczne iako teraz, tak y potym w niezwiędłym wigorze utrzymywać zechcą. Kto wątpić może? iż ſam Dom Nayiaśnieyſzy Saſki od
tak

tak zacnego Krolewſkiego Jmienia memoryału, fatalną odwroći odmianę; owſzem mu na nieśmiertelną ſławnego Monárchy pamięć, nieuſtanną obwaruie długowieczność. Gdyby zaś Polſka pomienioney ozdobie upaść dopuśćiła, y moc konferowania znakow Orderowych, mało co odmieniwſzy do Zagranicznych przeniosła ſię Potentatow, o iak ſzpetna nieſławy zmaza? iak ſtraſzna nikczemnego niedbalſtwa nota, pięknemu Národowi byłaby zadana! Ba y z publicznych racyi wielceby ſzkodliwe pochodźiły konſekwencye, gdyby dyſtrybucyina *takowych* honoru Inſigniow władza, *z uymą* prerogatywy Krolow Sarmackich wyſzła za Granicę, y Order *Polſki* w Nayświetleyſzym ſplendoru ſwego ſtanąwſzy południu, inſze krom Krola Polſkiego Planet ſwoich Słońce muśiał ádorować, &c. Rozumiem że też wdźięczny będźie ćiekawy Czytelnik, gdy w naſtępuiącym Rozdźiale komput Kawalerow Orła Białego, nie iuż według dawnośći ich promocyi, ále podług porządku Dygnitarſtw y Urzędow, ktore w Rzeczypoſpolitey trzymaią, położę.

ROZDZIAŁ XI.

Kawalerow żyiących y zeszłych w Polszcze, y za Granicą wyraża.

Nayiaśnieyszy y Naypotężnieyszy AUGUST II. z Bożey łaski KROL Polski, Wielki Xiąże Litewski, &c. ELEKTOR Saski, Naywyższy Rządca, Głowa, y Fundator ORDERU.

KAWALEROWIE.

NAyiaśnieyszy Krolewic Jegomość August Fryderyk.
Nayiaśnieyszy Fryderyk, Krolewica Jegomośći Syn Xiąże Saski.
Janusz Xiąże Wiśniowiecki, Kasztelan Krakowski.
Frančiszek Wielopolski Woiewoda Krakowski.
Każimierz Ogiński Woiewoda Wileński
Jerzy Lubomirski Woiewoda Sandomirski.
Każimierz Xiąże Czartoryski Kasztelan Wileński.
Jan Sapieha Kasztelan Trocki.

Jozef

Jozef Potocki Woiewoda Kijowſki.
Jan Jabłonowſki Woiewoda Ruſki.
Michał Potocki Woiewoda Wołyńſki.
Stefan Humiecki Woiewoda Podolſki.
Jan Tarło Woiewoda Lubelſki.
Franćiſzek Załuſki Woiewoda Płocki.
Michał Sapieha Woiewoda Podlaſki.
Franćiſzek Bielińſki Woiewoda Chełmińſki.
Bogusław Łubińſki Kaſztelan Sandomirſki.
Jozef Mniſzek Marſzałek Wielki Koronny.
Alexander Sapieha Marſzałek Wielki W. X. L.
Jan Szembek Kanclerz Koronny.
Michał Xiąże *Wiſzniowiecki* Kanclerz W. X. L.
Jan Lipſki Podkanclerzy Koronny. *Duchowny*. Kanclerz Orderu.
Michał Xiąże Czartoryſki Podkanclerzy W. X. L.
Maxymilian Oſſolinſki Podſkarbi Wielki Koronny.
Stanisław Poniatowſki Podſkarbi Wielki W. X. L.
Paweł Xiąże Sanguſzko Marſzałek Nadworny W. X. L.
Krzyſztof Towiańſki Podkomorzy Koronny.
Bogusław Donhoff Podkomorzy W. X. L.
Antoni Moſzyńſki Podſkarbi Nadworny Koronny.
Jan Branicki Chorąży Koronny.
Alexander Lubomirſki Miecznik Koronny.

Michał Xiąże Radźiwił Koniuſzy W. X. L.
Michał Bieliński Czeſznik Koronny.
Jerzy Lubomirſki Piſarz Polny Koronny.
Theodor Lubomirſki Staroſta Spiſki.
Auguſt Xiąże Czartoryſki Generał Gwardyi Koronney.

Miniſtrowie Saxońſcy.

WOldemar Baron de Lowendal Naywyżſzy Marſzałek Saſki
Piotr Graff Lagniaſco
Auguſt Graff Wackerburth
Krzyſztof Graff Manteufel
Antoni Graff Lutzelburg
Karol Graff Hoymb Ablegat J. K. M. we Francyi
Karol Graff Flodrop.
Jozef Margrabia de Fleuri
Henryk Graff *de* Freiſen
Jan Adolf Loſs. Marſzałek Dworu Krola Jegomośći.

Kawalerowie Zagraniczni.

FRyderyk Elektoralny Dźiedźic Brandeburſki
Jan Adolf Xiąże Saſki de Weyſenfels.
Jerzy Xiąże Saſki de Barby.
Henryk Xiąże Saſki de Mersburg.

Auguſt

August Xiążę Sax-Weymar.
Maurycy Xiążę Saſki de Neuſztad - - - *Duchowny*
Jerzy Margraff Brandeburſki de Bareyt
Ludwik Xiążę de Wirtemberg
Wilhelm Xiążę Haſki de Caſzel.
Auguſt Xiążę Anthaltſki.
Maurycy Graff de Saxonia)
Jerzy de Saxonia) *Synowie Naturalni J. K. M.*
Graff Rutowſki)
Xiążę Albani we Włoſzech.
Xiążę Bazyli Dołhoruki - - - - - - *w Moſkwie*
Xiążę Waſyl Wołodymirowicz Dołhoruki *w Moſkwie*
Xiążę Sergi Dołhoruki - - - - - - - *w Moſkwie*
Xiążę Jan Alexiciowicz Dołhoruki - - - *w Moſkwie*
Xiążę Jerzy Trubecki - - - - - - *w Moſkwie*
Graff Bazyli Sołtykow — — — *w Moſkwie*
Graff Gabryel Gołowkin Kanclerz - *w Moſkwie*
Graff Jakub Bruſs Feltmarſzałek — *w Moſkwie*
Erdmann Graff de Promnitz
Graff Konigſeck Poſeł Ceſarſki — — *w Hiſzpanij*
Graff de Wratiſław Poſeł Ceſarſki — — *w Moſkwie*
Leopold Graff Waldſteyn
Generał Groncau — — — — *w Pruśiech.*

Kawalerowie Zmarli.

Piotr I. Car Moſkiewſki umarł w Peterburgu Roku 1725. dnia 8. Lutego

Katarzyna Carowa umarła w Peterburgu Roku 1727.

Piotr II. Car Moſkiewſki umarł na Stolicy Roku 1730. dnia 30. Stycznia.

Jozef Xiąże Saſki umarł Roku 1729. dnia 14. Marca w Dreznie

Alexy Carowicz umarł w Peterburgu Roku 1718. dnia 7. Lipca.

Alexander Xiąże Mężykow umarł na Syłkach w Syberyj Roku 1730.

Piotr Szafirow w Moſkwie

Xiąże Galiczyn w Moſkwie

Graff Tolſtoy w Moſkwie

Generał Seiſſan w Hiſzpanij

Hieronim Lubomirſki *Kaſztelan* Krakowſki umarł w Rzeſzowie 1706.

Adam Sieniawſki Kaſztelan Krakowſki umarł we Lwowie 1726. dnia 18. Lutego.

Jerzy Lubomirſki Woiewoda Krakowſki umarł w Warſzawie 1727. dnia 27. Sierpnia

Kaźimierz Sapieha Woiewoda Wileńſki w Grodnie dnia 13. Marca

Ludwik Pośiey Woiewoda Wileńſki w Rożance 1730. dnia 3. Stycznia

Stani-

Stanisław Morsztyn Woiewoda Sandomirski umarł 1717. w Dobrach swych.

Stanisław Donhoff Woiewoda Połocki we Gdańsku 1728. dnia 2. Sierpnia.

Alexander Łaszcz Woiewoda Bełzki w swoich Dobrach 1720.

Stefan Potocki Woiewoda Bełzki w Horodence 1727. dnia 1. Sierpnia.

Stanisław Rzewuski Woiewoda Bełzki we Lwowie 1728. dnia 4. Listopada

Jan Xiążę Radźiwił Woiewoda Nowogrodzki w Ciemkowiczach 1729. w Marcu.

Stanisław Chomętowski Woiewoda Mazowiecki w Drohobyczy 1728. dnia 1. Września.

Jakub Rybiński Woiewoda Chełmiński w Lublinie 1725. 16. Grudnia.

Piotr Kczewski Woiewoda Malborski w Warszawie 1722.

Kaźimierz Bieliński Marszałek Wielki Koronny w Warszawie 1713.

Karol Xiążę Radźiwił Kanclerz Litewski w Białey 1718. dnia 2. Sierpnia.

Jan Przebendowski Podskarbi Wielki Koronny w Przygodźicach 1729.

Władysław Dąbski Marszałek Nadworny Koronny w Warszawie 1725.

Stefan Potocki Marſzałek Nadworny Koronny we Lwowie Roku 1730. dnia 5. Maia.

Jakub Dunin Referendarz Koronny w Białey 1730. dnia 23. Stycznia.

Jakub Fleming Koniuſzy W. X. L. w Wiedniu 1728. dnia 30. Kwietnia.

Xiąże Grzegorz Dołhoruki w Moſkwie 1726.

Graff *de Fitzdom* zabity w Warſzawie 1726. dnia 13. Kwietnia.

Krzyſztof Graff *de Watzdorff* w Dreźnie 1728.

Xiąże Replin w Rydze umarł 1719.

Innych, mianowićie w Cudzych Kraiach zeſzłych nie wſpominamy nie maiac doſtateczney Informacyi.

ROZDZIAŁ XII.

Porządek Krolow Polſkich, Senatorow y Urzędnikow Koronnych y W. X. L. wyłiczaiący.

PONieważ Nayiaśnieyśi y Naypotężnieyśi Krolowie Polſcy Naywyżſzemi ſą Orderu Dyſtrybutorami, y Głową, Senatorowie zaś, Miniſtrowie, Urzędnicy, y Dygnitarze Koronni y W. X. L. tudźież inkorporowanych Prowincyi reprezentuią nieiakie źrzodło,

zkąd

zkąd wynikaią Kawalerowie tegoż Orderu, za rzecz tedy niezdrożną być ſądzę, nie przerwaną Krolow ſukceſſyą, oraz Senatorow y Urzędnikow porządek wyraźić.

Xiążęta, y Krolowie Polſcy.

LEch I.
Wiżymierz.
Dwanaśćie Woiewodow.
Krakus.
Lech II.
Wenda Xiężna
Dwanaśćie Woiewodow.
Przemyſław álbo Leſzek.
Leſzek II.
Leſzek III.
Popiel I.
Popiel II.
Piaſt.
Zemowit
Leſzek IV.
Zemomyſław.
Mieczyſław I. Xiąże Chrześćiańſki.
Bolesław Chrobry I. Krol Polſki.
Mieczyſław II. Krol Polſki.
Kaźimierz I. Krol.

Bolesław II. *Smiały*, zrzucony z Thronu y tytułu Krolewskiego dla zabićia S. Stanisława.
Władysław Herman *Brat Jego* Xiąże.
Bolesław III. *Krzywousty*.
Władysław *Plwacz* nazwany.
Bolesław IV. *Kędźierzawy*.
Mieczysław III. *Stary*.
Kaźimierz II. *Sprawiedliwy*.
Leszek V. *Biały*.
Bolesław *Wstydliwy*.
Leszek *Czarny*.
Henryk *Dobry*.
Przemysław II. Reassumował tytuł Krolewski.
Wacław *Czech*.
Władysław *Łokietek*.
Kaźimierz *Wielki*.
Ludwik *Węgrzyn*.
Jadwiga z Władysławem Jagiełłem.
Władysław Jagiełłowicz.
Kaźimierz Jagiełłowicz.
Jan Albrycht.
Alexander.
Zygmunt I.
Zygmunt II. August.
Henryk *Walezyusz*.
Stefan Batory.

Zygmunt III.
Władysław IV. Zygmunta Syn.
Jan Każimierz.
Michał Korybuth Wiśniowiecki.
Jan III. Sobieſki.
Auguſt II. Elektor Saxońſki.

Senatorowie y Miniſtrowie Koronni y Litewſcy ſwym porządkiem.

ARcybiſkup Gnieźnieńſki Prymas y Pierwſzy Xiążę
Arcybiſkup Lwowſki
Biſkup Krakowſki Xiążę Siewierſki
Biſkup Kuiawſki y Pomorſki
Biſkup Poznańſki } *alternatę maią.*
Biſkup Wileńſki }
Biſkup Płocki
Biſkup Warmińſki y Sambienſki Xiążę S. P. R. }
Biſkup Łucki y Brzeſki *alternáta.* }
Biſkup Przemyſki
Biſkup Zmuydzki *álbo* Miednicki
Biſkup Chełmińſki y Pomezańſki
Biſkup Chełmſki
Biſkup Kijowſki y Czerniechowſki
Biſkup Kamieniecki
Biſkup Smoleńſki
Biſkup Inflantſki y Piltyńſki.

Sena-

Senatorowie Swieccy.

KAſztelan Krakowſki.
Woiewoda Krakowſki.
Woiewoda Poznańſki)
Woiewoda Wileńſki) *alternata.*
Woiewoda Sandomirſki
Kaſztelan Wileńſki
Woiewoda Kaliſki
Woiewoda Trocki
Woiewoda Sieradzki
Kaſztelan Trocki
Woiewoda Łęczycki
Staroſta Generalny Zmuydzki
Woiewoda Brzeſki Kuiawſki
Woiewoda Generalny Kijowſki
Woiewoda Jnowrocławſki
Woiewoda Generalny Ruſki
Woiewoda Wołyńſki
Woiewoda Podolſki
Woiewoda Smoleńſki
Woiewoda Lubelſki
Woiewoda Połocki
Woiewoda Bełzki
Woiewoda Nowogrodzki
Woiewoda Płocki

Woiewoda Witebſki
Woiewoda Generalny Mazowiecki
Woiewoda Podlaſki
Woiewoda Rawſki
Woiewoda Brześćiańſki
Woiewoda Chełmińſki
Woiewoda Mśćiſławſki
Woiewoda Malborſki
Woiewoda Bracławſki
Woiewoda Pomorſki
Woiewoda Mińſki
Woiewoda Inflantſki
Woiewoda Czerniechowſki.

To trzeba wiedźieć, że trzech Kaſztelanow: Krakowſki, Wileńſki, y Trocki, tudźież ieden Staroſta Zmuydzki między Woiewodami w Senaćie mieyſca ſwoie maią.

Kaſztelani Więkśi.

Kaſztelan Poznańſki
Kaſztelan Sandomirſki
Kaſztelan Kaliſki
Kaſztelan Woynicki
Kaſztelan Gnieznieńſki
Kaſztelan Sieradzki

Kaſztelan Łęczycki
Kaſztelan Zmuydzki
Kaſztelan Brzeſki Kuiawſki
Kaſztelan Kijowſki
Kaſztelan Jnowrocławſki
Kaſztelan Lwowſki
Kaſztelan Wołyńſki
Kaſztelan Kamieniecki
Kaſztelan Smoleńſki
Kaſztelan Lubelſki
Kaſztelan Połocki
Kaſztelan Bełzki
Kaſztelan Nowogrodzki
Kaſztelan Płocki
Kaſztelan Witebſki
Kaſztelan Czerſki
Kaſztelan Podlaſki
Kaſztelan Rawſki
Kaſztelan Brześćiańſki
Kaſztelan Chełmińſki
Kaſztelan Mśćiſławſki
Kaſztelan Elblądzki
Kaſztelan Bracławſki
Kaſztelan Gdańſki
Kaſztelan Mińſki

Kaſztelan Jnflantſki
Kaſztelan Czerniechowſki.

Miniſtrowie, Senatorowie Krzeſłowi.

Marſzałek Wielki Koronny
Marſzałek Wielki W. X. L.
Kanclerz Wielki Koronny
Kanclerz Wielki W. X. L.
Podkanclerzy Koronny
Podkanclerzy W. X. L.
Podſkarbi Wielki Koronny
Podſkarbi Wielki W. X. L.
Marſzałek Nadworny Koronny
Marſzałek Nadworny W. X. L.

Kaſztelani Mnieyśi.

Kaſztelan Sandecki
Kaſztelan Miedzyrzecki
Kaſztelan Wiślicki
Kaſztelan Biecki
Kaſztelan Rogożinſki
Kaſztelan Radomſki
Kaſztelan Zawichoſtſki
Kaſztelan Lędzki
Kaſztelan Srzemſki
Kaſztelan Zarnowſki

Kaſztelan Małogoſtſki
Kaſztelan Wieluńſki
Kaſztelan Przemyſki
Kaſztelan Halicki
Kaſztelan Sanocki
Kaſztelan Chełmſki
Kaſztelan Dobrzyńſki
Kaſztelan Połaniecki
Kaſztelan Przemęcki
Kaſztelan Krzywińſki
Kaſztelan Czechowſki
Kaſztelan Nakielſki
Kaſztelan Roſpierſki
Kaſztelan Biechowſki
Kaſztelan Bydgoſtſki
Kaſztelan Brzeźińſki
Kaſztelan Kruświcki
Kaſztelan Oświećimſki
Kaſztelan Kamieńſki
Kaſztelan Spicymirſki
Kaſztelan Jnowłodzki
Kaſztelan Kowalſki
Kaſztelan Santocki
Kaſztelan Sochaczewſki
Kaſztelan Warſzawſki
Kaſztelan Goſtyńſki

Kasztelan Wiſki
Kaſztelan Raćiońſki
Kaſztelan Sierpſki
Kaſztelan Wyſzogrodzki
Kaſztelan Rypińſki
Kaſztelan Zakroczymſki
Kaſztelan Ciechanowſki
Kaſztelan Liwſki
Kaſztelan Słońſki
Kaſztelan Lubaczewſki
Kaſztelan Konarſki Sieradzki
Kaſztelan Konarſki Łęczycki
Kaſztelan Konarſki Kujawſki.

Urzędnicy ſtanu Rycerſkiego Koronni y Litewſcy.

Hetman Wielki Koronny
Hetman Wielki Litewſki
Hetman Polny Koronny
Hetman Polny W. X. L:

Jeżeli nie ſa Senatorami tedy ſa Miniſtrami ſtanu Rycerſkiego.

Sekretarz Wielki Koronny } *Duchowni.*
Sekretarz Wielki W. X. L. }
Referendarz Koronny *Duchowny.*

Referendarz W. X. L. *Duchowny*.
Referendarz Koronny *Swiecki*
Referendarz W. X. L. *Swiecki*.
Podkomorzy Koronny
Podkomorzy W. X. L.
Podſkarbi Nadworny Koronny
Podſkarbi Nadworny W. X. L.
Chorąży Wielki Koronny
Chorąży Wielki W. X. L.
Miecznik Koronny
Miecznik W. X. L.
Koniuſzy Koronny
Koniuſzy Litewſki
Kuchmiſtrz Koronny
Kuchmiſtrz W. X. L.
Podczaſzy Koronny
Podczaſzy Litewſki
Krayczy Koronny
Krayczy Litewſki
Stolnik Koronny
Stolnik Litewſki
Podſtoli Koronny
Podſtoli Litewſki
Czeſznik Koronny
Czeſznik Litewſki

Łowczy Wielki Koronny
Łowczy Wielki Litewſki
Piſarz Polny Koronny
Piſarz Polny W. X. L.
Oboźny Koronny
Oboźny Litewſki
Strażnik Koronny
Strażnik W. X. L.
Generał Artyleryi Koronney
Generał Artyleryi Litewſkiey
Piſarze Czterey W. X. L.
Regent Kancellaryi Wielkiey Koronney
Regent Kancellaryi *Wielkiey* W. X. L.
Regent Kancellaryi Mnieyſzey Koronney
Regent Kancellaryi Mnieyſzey W. X. L.
Chorąży Nadworny Koronny
Chorąży Nadworny Litewſki
Jnſtygator Koronny
Jnſtygator W. X. L.
Podkoniuſzy Koronny
Podkoniuſzy Litewſki
Piſarz Dekretowy Koronny
Piſarz Dekretowy Litewſki
Vice-Inſtygator Koronny
Vice-Inſtygator Litewſki

Piſarz

Pisarz Skarbowy Koronny
Kustosz Koronny
Oboźny Polny Koronny
Oboźny Polny Litewski
Strażnik Polny Koronny
Strażnik Polny Litewski
Łowczy Nadworny Koronny
Łowczy Nadworny W. X. L.
Pisarz Wielki Koronny
Skarbny W. X. L.

Ci wszyscy Urzędnicy z Szlachetnych są wybrani Familij, niektorzy o mieysce, nie maiąc go sobie Prawem opisanego, między sobą dysputuią.

Dygnitarze Woiewodztw Ziem y Powiatow Koronnych y Litewskich.

PODkomorzy
Starosta Sądowy, *w Wielko-Polszcze zaś Poznański zowie się Generałem Wielko-Polskim, Krakowski Generałem Mało-Polskim, Kamieniecki Generałem Podolskim.*

CHorąży
Sędzia Ziemski
Stolnik
Podczaszy

Pod-

Podſędek Ziemſki
Podſtoli
Czeſznik
Łowczy
Woyſki
Piſarz Ziemſki
Miecznik
Urzędnicy Grodzcy
Skarbnicy
Piſarze Skarbowi
Staroſtowie Prowentowi.

W *Wielkim Xięſtwie* Litewſkim ſą Marſzałkowie Powiatowi, y Ciwunowie po Woiewodztwach, tudźież wiele innych od Koronnych rożnych Urzędnikow, ktorych śiłaby wyliczać. Tamże częſtokroć Staroſta Sądowy poprzedza Podkomorzych, w Pruśiech także ieſt oſobliwy Miecznik, y Podſkarbi Ziem Pruſkich; oſtatniego Urząd poſpolićie z Senatorſką godnośćią tameczneyProwincyi bywa złączony. Tegoż Xięſtwa publicznych kongreſſow zawſze ieſt Prezydentem Biſkup Warmińſki S. P. R. Xiąże.

Naſtępuią potym Officyaliſtowie Woyſkowi Polſkiego y Cudzoźiemſkiego áuthoramentu iako to Pułkownicy, Regimentarze, Generałowie Leytnanći,

 Gene-

Generałowie Majorowie, Oberſztleytnanći y inni. Tak to wolność pol Páni, niby zebranemi na rozległych rowninach kwiatami rożnych Dygnitarſtw Urzędami Polſką ozdabia Rzeczpoſpolitą; áby Ją Swiatu, Krolową w odźieniu świetnym, ſamą rożnośćią wdźięcznym pokazała. Jeżeli zaś gwiazdy ſą Niebieſkiemi kwiatami, pewnie z polarnemi to ieſt gornemi Ogrodami Polſka emuluie; Gdźie przy pięknej y ozdobney honorow dyſpozycyi, inſza ieſt iaſność Słońca, inſza Mieśiąca, inſza gwiazd; owſzem gwiazda od Gwiazdy rożni ſię w świetle. Już tedy precz ztąd fatalna zawſze niezgodo; álbowiem iako zgodna ſtanow rozmaitość delektuie, tak też przećiwnym ſpoſobem wzaiemne rozrożnienie ćięſzko trapi.

PRZYDATEK

Znakomitſze w Chrześćiańſtwie Kawalerſkie Ordery, teraz albo przedtym kwitnące, krotko wyrażaiący.

AGni DEI, álbo *Baranka Bożego* Order we Szwecyi; Jan Magnus Krol Szwedzki Roku 1564. dnia 10. Lipca pod czas Koronacyi ſwoiey w Mieśćie *Upſal* konferował wielu tamecznym Pánom; Łańcuch reprezentował cyrkuły ukoronowane, ktore dwa Lwy trzymały, z wiſzącym wyobrażeniem Zbawićiela, na ſpo-

Baranka Bożego we Szwecyi 1564.

Torques Variorum Ordinum Principaliorum nunc Vigentium Genuine delineati.

ſpodźie zaś wydawał ſię *Baránek Boży z chorągiewką* iako ſię zwykł malować przy takowym napiśie: *BOG Obrońca moy.* Ale iuż *zginął ten Order.*

Alæ S. Michàëlis albo *ſkrzydła S. Michała* Order fundowany Roku 1171. przez Alfonſa I. Krola Portugalſkiego, na pamiątkę widźialney protekcyi tego S. Archanioła w potyczce przećiwko Maurom 1139. znak Orderu był Krzyż czerwony nakſztałt Miecza, tudźież lilie ſzkarłatne na białych ſukniach przyſzyte, z napiſem: *Kto nad BOGA.* Niektorzy twierdżą lilie być złote, y że ten Order inſtytuowany ieſt od Alfonſa Krola Portugalſkiego około Roku 1165. maiąc na płaſzczach białych Kawalerowie wyrażone ſkrzydło koloru Purpurowego w promieniſtym cyrkule złotym. Obſerwowali Regułę Swiętego Benedykta y Cyſterſow: *Lecz y ten Order iuż więcey nie ieſt.*

Skrzydła S. Michała w Portugallij 1171.

Alcantary Kawalerowie w Hiſzpanij wźięli początek od tego zgromadzenia, ktore ieden z Panow Legionu Jmieniem *Gomeſius Fernandus,* za panowania Ferdynanda Krola wzniećił przećiwko Maurom. Naprzod nadane mieli ſobie Jmie od Zamku, *Juliana od Gruſzki* nazwanego. Krol Protektorem tego Orderu ogłośił ſię przez Przywiley nadany Roku 1176. Papieże zaś Alexander III. y Luciuſz III. Roku 1183. tenże potwierdźili; nośili Rycerze *Gruſzkę źieloną*, w po-

Alkantaryiſki w Hiſzpanij 1176.

długowatym cyrkule złotym, ktorą wſpierał krzyż także źielony nákſztałt Lilij wyrobiony, na polu złotym, lecz potym ſama Gruſzka za znak zoſtała. Dał im Alphons XII. Alkantarę Miaſto, nad Tagiem Rzeką, á ponieważ mieyſce to należało wprzody do Kawalerow Kalatrawenſkich, przeto z tey racyi tymże ſamym Jch poddał. Powiedaią iż dla tego zażywali na znak Orderu dwoch rękawic żelaznych z Kalatraweńſkiego Orderu wźiętych. Na koniec otrzymali pozwolenie, ażeby na lewym boku mogli nośić Krzyż w lilie kończący ſię koloru źielonego. Adryan VI. Papież z faworu ku Dyſcypułowi niegdy ſwewu Karolowi V. Trzy Ordery, to ieſt S. Jakuba, Kalatraweńſki, y Alkantary, wiecznemi czaſy do Korony Kaſtylij przyłączył. Ktore to nadanie przyznaią niektorzy Alexandrowi VI. z reſpektu ku Ferdynandowi y Jzabelli.

Alexandra Newſkiego w Moſkwie 1725.

Alexandra Newſkiego. Cara niegdy Moſkiewſkiego, gdźie go czczą za Swiętego w Manaſterze nad Rzeką Newą, poſtanowiony Order Roku 1725. od Katarzyny pozoſtałey Wdowy Piotra I. Cara Moſkiewſkiego, około czaſu ſolennych Poślubin właſney Corki Xiążęćiu Hołſztyńſkiemu Gottorpieńſkiemu. Znak Orderu ieſt wſtęga czerwona z Krzyżem tegoż koloru, obrazkiem pomienionego Alexandra ze ſzmel-

cu

cu ozdobionym ; tudźież gwiazda ſrebrna haftowana na lewym boku Kawalerow, przyięći ſą do niego z Polakow: *Antoni* y *Piotr Sapiehowie*, *Merecki* y *Zdźitowſki Staroſtowie*, y *Krzyſztof Urbanowicz Generał Maior Woyſk Ruſkich.*

Amaranty Order Roku 1645. od Kryſtyny Krolowey Szwedzkiey wzniecony. Znak zgromadzenia był cyrkuł Laurowy, w ktorym wydawały ſię te ſłowa po Włoſku: *Miło Spodźiewac ſię.* We śrzodku zaś dały ſię widźieć litery A. w cyfrze, dyamentami ſadzone: Władyſław IV. Krol Polſki był też z liczby Kawalerow tego Orderu, ktory takowe Jmie wźiął od pewney Damy podobnego nazwiſka Krolowey Kryſtyny faworytki; *Już y ten Order upadł.* *Amaranty we Szwecyi 1645.*

Ampułki albo S. *Remigiuſza* Order we Francyi, na pamiątkę zeſłanego z Nieba tegoż naczynia do krztu Klodoweuſza Krola Francuſkiego, Roku 499. inſtytuowany. Ten Order czterem Baronom, *de Terriger*, *de Belleſtre de Sonaſtre*, y *de Lomverſy* Opatow S. Remigiuſza (ktore Opactwo ieſt w Mieśćie *Reins*) Wazallom właſny, zażywa krzyża złotego biało ſzmelcowanego, we czterech kątach tyleż lilij maiącego, we śrzodku zaś wydaie ſię Gołąbek ampułkę z ręki człowieczey noſkiem przyimuiący. Ten znak noſzą na wſtędze iedwabney czarney, na ſzyi zawieſzony; tu- *Ampułki we Francyi 499.*

dźież podobny na Płaſzcach, kiedy po mienioną Ampułkę do pomaſzczenia pod czas Kornacyi Krolow przynoſzą.

S. Andrze-ia w Szko cyi 1369. *S. Andrzeia od Oſetu* Order w Kroleſtwie Szockim; Początek Jego przypiſuie ſię pewnemu widzeniu Krola Szockiego; ktory Krzyż taki, na iakim S. Andrzey Męczeńſką śmierć podiął, w iaſności na Niebie widźiał, na zwyćięſtwa przećiwko Szotom prognoſtyk. Zkąd takowy Krzyż na orężach y Chorągwiach Szockich zażywany bywał, á Rycerze pod tytułem S. Andrzeia poſtanowieni ſą. Łańcuch reprezentuie kwiat oſetu źiela, y liśćia powikłane z wiſzącym wyobrażeniem S. Andrzeia w Owale, y z inſkrypcyą: *Nikt mię darmo nie zaczepi.* Jnſtytucyą tego Orderu mniemaią być około Roku 1369. Jakub II. Krol Angielſki już prawie upadły wſkrześił Roku 1687. Znak godnośći teraz ieſt wſtęga źielona od ramienia iednego pod drugie wiſząca z Metallem S. Andrzeia.

S. Andrze-ia w Mo-ſkwie 1698. *S. Andrzeia* w Moſkwie Order inſtytuowany ieſt Roku 1698. od Piotra I. Cara Moſkiewſkiego. Twierdźi bowiem Ruś, iż ten S. Apoſtoł naypierwey w owych Kraiach opowiadał Ewangelią. Znak Orderu ieſt Krzyż ukośno złożony z Obrazem S. Andrzeia, ktory dwoygłowny Orzeł na pierśiach piaſtuie, maiący

nad

nad ſobą koronę Ceſarſką, zawieſzony bywa na wſtędze błękitney wodniſtey od ramienia prawego pod lewe, na przećiwko zaś wydaie ſię gwiazda ſrebrem haſtowana na ſukniach Kawalerow, maiąca we śrzodku mały krzyżyk ukośny na polu czerwononym, z Inſkrypcyą na polu błękitnym w około takową: *Piotr Car y Samodźierzca cały Ruśi.* Konferowany ieſt tenże Order *Nayiaśnieyſzemu AUGUSTOWI II. Krolowi Polſkiemu, tudzież Jakubowi Grafowi Flemingowi Koniuſzemu niegdy W. X. L. y Janowi Hrabi Sapieżie Staroście Bobruyſkiemu, Feltmarſzałkowi Woyſk Ruſkich.*

Annuncyacyi albo *Zwiaſtowania* Nayświętſzey Panny w Sabaudyi Kawalerowie ſławni, Fundatora maią Amadeuſza VI. Hrabię Sabaudſkiego Roku 1355. Amadeuſz zaś VIII. Pierwſzy Xiąże Sabaudſki konſekrował Order Miłośći Boſkiey, ktora naſzey ludzkiey naturze ziednoczyła Słowo Przedwieczne w taiemnicy Nayświętſzego Wćielenia; Łańcuch od ktorego wiśi reprezentacya Zwiaſtowania Nayświętſzey Panny dany na mieyſcu S. Maurycego Rycerza, zażywanego niegdy od Karola III. Roku 1518. Inni twierdzą iż oba te Obrazy nie były przedtym zażywane, tylko wydawał ſię troiſty węzeł (iako zowią Rycerſki) powikłany z wiſzącym pierśćieniem. Teraz zaś znak Orderu repre-

Zwiaſtowania N. P. w Sabaudyi 1355.

żen-

zentuie cztery złote blachy łańcuſzkiem tegoż Metallu nakſztałt węzłow, iako Je poſpolićie zowią (miłośći) ſpoione, á na nich takowe czytaią ſię litery. F.E.R.T. to ieſt *Fortitudo Ejus Rhodum Tenuit.* Co po Polſku

Rhod wyſpa. wykłada ſię : *Męſtwo Jego Rhod trzymało.* Karol III. Xiąże przydał do Łańcucha piętnaśćieRoż biało y czerwono nakrapianych. Feſt Orderu corocznie bywa ſolennizowany tegoż dnia, ktorego Jmię nośi. Naywyżſzą Głową ieſt każdy Xiąże Sabaudſki á teraz Krol Sardyńſki.

S. Antoniego Opata w Ethiopij 370. *S. Antoniego Opata* w Ethiopij álbo Murzyńſkiey Ziemi ſławny bywał niegdy Order, od Carow Abyſſyńſkich fundowany na obronę przećiwko Poganom Wiary, za poradą S. Bazylego Wielkiego, ktorego też Regułę Rycerze przyięli ; Wyſpa *Meroe*, ktorą rzeka *Nil* oblewa, dana im ieſt ná ſubſiſtencyą od Klaudyuſza Cara Abyſſyńſkiego, álbo iako go poſpolićie zowią *Prezbitera Jana.* S. Pius V. y Leo, Papieże znamienitemi Order nadali Przywileiami ; Liczba Kawalerow przechodźiła 3000. Przeſzli też potym y do Europy, pryncypalną otrzymawſzy rezydencyą w Delfinaćie w Mieśćie Wiedeń nazwanym. Rycerze przednieyśi nośili litery T. S. y krzyż podwoyny S. Antoniego, ieden z drugim złączony; inni zaś iednego tylko zażywali, na znak Orderu, ktory iuż *temi czaſy zginał.*

S. Anto-

S. Antoniego w Bawaryi Order Łańcuchowy fundowany był Roku 1382. od Roberta Bawarczyka Hrabi Hannonij, Holandyi, y Zelandyi. Koniec zgromadzenia tego był, woiować przećiwko Turkom, *ále y ten Order iuż upadł.* S. Antoniego w Bawaryi 1382.

Aquilæ Albæ álbo *Orła Białego* w Polſzcze od Krola Władyſława Łokietka Roku 1325. wzniecony Order, wiadomy przedtym pod Jmieniem *Balthei Militaris*, to ieſt *Przepaſu Rycerſkiego*. Kawalerowie zaś co go nośili poſpolićie nazywani bywali *Złotemi Rycerzami*; Ten iuż prawie upadły, Nayiaśnieyſzy AUGUST II. Roku 1705. podźwignął. O czym więcey opowie ninieyſze *opiſanie*. Nie mnieyſza dźielność ieſt nabyte rzeczy utrzymać, iako nowych nabywać, ani mnieyſzey potrzeba mocy upadaiącemu Swiatu poddać ramiona, iako na nowo podmieśięczną ſtworzyć machinę. Większa ieſt wſkrzeſzać umarłych, niżeli na Swiat wydać żywych. Zaleca Architekta ſame dźieło, kiedy z obalonych ruin, wyprowadźi gmach iaki, świeżą ſtrukturą pozornieyſzy. Orła białego w Polſzcze 1325.

Aquilæ Candidæ álbo *Orła Siwego* Order w Auſtryi, y w Czechach, pod Jmieniem *diſciplinarum* álbo *karnośći*, y pod Regułą S. Bazylego, rożny iednak od Polſkiego nayduie ſię tylko w ſtarodawnych piſmach od mola ztoczonych, w rzeczy ſamey dawno Orła Siwego w Auſtryi y w Czechach.

iuż zginął. Nawet o początku y Roku Jnſtytucyi Jego nie wiedzą. Nie każdy Orzeł z Fenixem emu- lować potrafi co raz odmłodniewaiąc.

Orła Czarnego w Pruśiech 1701. Aquilæ Nigræ álbo *Orła Czarnego* w Pruśiech Order, winien ſwoy początek Fryderykowi I. Roku 1701. Napis nośi: *Suum cuiquè*, to ieſt *ſwoie każdemu*; chcąc wyraźić, iż ſprawiedliwość każdemu od Monarchy oświadczona być powinna. Liczba Kawalerow oprocz Xiążąt krwi Panuiącey nie przechodźi Trzydźieſtu, ći ktorzy do tego ſą przyięći Orderu, wprzody odbieraią dawnieyſzy *Generoſitatis* to ieſt *Hoynośći* Jmieniem nazwany. Znak zaś godnośći Kawalerſkiey ieſt Krzyż błękitny, maiąc w kątach Orły roſpięte, á we śrzodku litery F. R. noſzą go od ramienia lewego pod bok prawy na ſzerokiey wſtędze pomarańczowey, tudźież gwiazdę ſrebrem haftowaną z Orłem Czarnym, w iedney ſponie *koronę* laurową, w drugiey piorun trzymaiącym: przy wzwyſz pomienioney Inſkrypcyi: Tenże nie ieſt wſpolny z innemi Kawalerami wyiąwſzy Monarchow y Xiążąt.

Snowidła w Neapolu 1417. De S. Argata to ieſt *Snowidła* Kawalerowie w Kroleſtwie Neapolitańſkim od Ludwika III. Krola wznowieni, lecz zgaſła w tamtym Kroleſtwie Andegaweńſka linia, wraz y ten Order ſwoią przywaliła ruiną. Twierdzą że pomieniony Order około Roku 1417. był inſtytuowany.

Armel·

Armellini álbo *Gronoſtaia* Order w Brytanij, zna za Fundatora Jana V. Xiążęcia Brytannij około Roku 1365. niektorzy mienią go być dawnieyſzym, y tylko na ow czas odnowionym; nośili Rycerze złoty Łańcuch z inſkrypcyą: *Aż do życia kreſu*, korreſpondował utaionemu iakoby wieſzczemu charakterowi ſkutek, coż bowiem prędzey upływaiącego nad czas, co nad życie, by też naydłuższe krotſzego? nie ieſt rzecz długa, ktora koniec odbiera, ulatuie niepowrotny czas, z ktorym y tego też *Orderu uleciała trwałość.* *Gronoſtaia w Brytanij 1365.*

Armellini álbo *Gronoſtaia* w Arragonij Order od Ferdynanda V. Krola poſtanowiony Roku 1483. kiedy wyrugował z Kalabryi Xiążęcia *Lotharyńſkiego*, y po przytłumioney konſpiracyi Xiążęcia *Seſzy* y *Reſſanu* krewnego ſwego w ſpokoyną obiął poſſeſſyą Kroleſtwo Neapolitańſkie. Jnſkrypcya Orderu była: *malo mori quam fædari* to ieſt: *wolę umrzeć niż ſię pokalać.* Dla upomnienia takowym haſłem Kawalerow, iż raczey maią ſobie śmierć obrać, niżeli honoru y wierność ku Panom ſwoim ſzwank ponieść, *iuż y ten Order zginał.* *Gronoſtaia w Arragonij 1483.*

Awizeńſcy Rycerze zwali ſię więc w Portugallij Eboreńſkiemi, álbowiem odebrane od Maurow to ieſt Saracenow Eborę Miaſto Alphons Krol dla wygodnego mieyſca położenia Kalatraweńſkim uſtapił, áżeby uſtawicznemi wybiegami Pogan infeſtowali, zkąd im *Awizeńſcy Rycerze w Portugallij 1204.*

 nada-

nadane Jmie było Eboreńſkich Kawalerow, lecz trzeći w porządku Miſtrz, gdy Zamek *Avis* rzeczony z niewiernych rąk wydarty, tymże ſamym poſtąpił, od niego potym nazwiſko wźięli. Approbował Order Jnnocenty III. Roku 1204. Jan zaś Syn naturalny Piotra Krola Luzytańſkiego, naywyżſzy Miſtrz á potym Krol, od Kalaſtraweńſkich Rycerzow ſwoich odłączył. W ten czas dopiero za znak godnośći nadany im ieſt Krzyż źielony na ſpodźie przydlużſzy, wyrzućiwſzy *Gruſzkę* Alkantareńſkiego Orderu, lubo wprzody nośili nákſztałt Kalatraweńſkiego Krzyż czerwony, z przydanemi dwoma na dole ptaſzkami. Jnaczey trochę *Favinus*, y *Paillot* informuie, iż ten Order od Alphonſa pod Jmieniem Braći *S. Maryi Eboreńſkiey*, był inſtytuowany; poddawſzy go Kalatraweńſkim Rycerzom, ktorzy potym cokolwiek w Portugallij dźierżeli, takową im kondycyą uſtąpili. Tenże Author pomienionym Rycerzom przyznawa za znak godnośći Krzyż źielony w lilie kończący ſię, z reprezentowanemi na ſpodźie dwoma ptaſzkami czarnemi, wzaiem na ſię poglądaiącemi.

Złoćiśći Rycerze w Polſzcze 1316. Aurati álbo *Złoćiśći Rycerze* w Polſzcze ći ſię zowią, ktorych pod czas Koronacyi, każdy Krol Polſki na Rynku Krakowſkim troiakim miecza uderzeniem po między łopatki *paſuie*, y do honoru Rycerſkiego przypuſz-

puſzczać raczy, o ktorych więcey wyżey doczytać ſię może. Zwyczay ten wſzczął ſię Roku 1316.

Aurei vel Aurati, to ieſt *Złoći* álbo *Złoćiśći* Rycerze ći ſię zowią w Niemczech, ktorych Ceſarze podobnym ſpoſobem, mieczem Karola Wielkiego pod czas ſwoiey Koronacyi paſować zwykli, wybrani do tego bywaią z Grafow, Baronow, y Szlachty rzeſzy Niemieckiey. *Złoći w Niemczech.*

Aurei, *Złoći* álbo *Złoćiśći* Kawalerowie w Polſzcze ći byli, ktorzy *przepaſu Rycerſkiego* álbo *Orła Białego* Order nośili, z tych przednieyſzych wſpominaią Hiſtorycy; *Prandotę Odrowąża, Zbigniewa Oleśnickiego, Albrychta Brandeburſkiego Xiążęćia w Prußiech, y Syna Jego Fryderyka Albrychta, Alexandra Gwagnina Gubernatora Witebſkiego, iednego z Familij Telefuſow, Andrzeia na Kodniu Sapiehę Woiewodę Połockiego, wielu Xiążąt Mazowieckich z Krolewſkiey Piaſtowſkiey linij pochodzących, Albrychta Radźiwiła Kanclerza, Kazimierzá Lwa Sapiehę Podkanclerzego W. X. L. y innych wielu* z Polſkiey y Niemieckiey Nacyi Pánow. *Złoći w Polſzcze.*

Aurei *Złoći* álbo *Złoćiśći* Rycerze zowią ſię y ći, ktorym oſtrogi złote, álbo złoćiſte od Potentatow konferuią ſię o tych niżey będźie obſzerniey, owſzem za ſtarodawnych wiekow wſzelkich prawie Orderow Kawalerowie *złotemi, złoćiſtemi* álbo *pozłacanemi* nazywani bywali.

Runa złote-go w Hiszpanij 1430. Aurei Velleris álbo *Złotego Runa* Order w Hiszpanij y Niemczech, słusznie pryncypalne między innemi obeymuie mieysce, fundowany iest od Filippa Dobrego Xiążęcia Burgundskiego Roku 1430. w Miesiącu Styczniu, kiedy Jzabellę Jnfantkę Portugalską poymował, chcąc go podobno stosować do Runa Gedeona, w Xięgach *Judic: 6.* y 37. y 39. wspominanego, co się samo wydaie na staroświeckich szpalerach; Łańcuch złoty iest reprezentuiący wiele krzesiw, y krzemiennych kamieni, z ktorych iskry wybuchaią, z przydanym napisem: *W przod razi nim płomień wyniknie.* Tudźież *nagroda nie mała za pracę.* Na dole zaś wiśi *Baranek złoty.* Przyieli sobie Kawalerowie za Patrona S. Andrzeia, z początku nie było ich tylko 25. za Karola V. komput był 51. Na potym nieokryślona moc dana iest Krolom kreowania podług swoiey woli. Z Polakow wiele nośiło ten Order, iako to Krolowie Polscy, y Krolewicowie; *Zygmunt I. y August, Zygmunt III. Władysław IV. Jan Każimierz, Michał, August II. Fryderyk August Krolewic Xiaże Saskie, Jakub Ludwik Jana III. Krola Polskiego Syn, Jan Hrabia z Tęczyna Woiewoda Sandomirski, Mikołay Sapieha* Woiewoda *Miński, Alexander Sołtan Podskarbi* W. X. L. za świadectwem *Okolskiego.*

Łaźni w An- Balnei, álbo *Łaźni* Rycerze instytuowani są Roku

1400.

1400. przez Henryka IV. Krola Angielſkiego z oſobliwemi ceremoniami, ktorych każdy doczytać ſię może u *Cambdena*. Znamie Orderu był ocyrkuł złoty zawieraiący w ſobie trzy Korony tegoż metállu, z napiſem: *Tria in unum*, to ieſt *Trzy ſą iedno*. Już prawie upadły, temi czaſy w Anglij znowu powſtał, teyże intytulacyi Rycerze ſławni być u Authorow nayduią ſię w inſzych też Kraiach, iako to we Francyi y Włoſzech, lecz więcey tam ich *niewidać teraz*. *galij Francyi y we Włoſzech 1528.*

Balthei Militaris álbo *Przepaſu Rycerſkiego* Kawalerowie we Szwecyi, zażywali Łańcucha z mieczykow złożonego, ktore wiſząc od niego, krwawą niby bitwę, między ſobą wydawali. Fundatora tego Orderu kładą Guſtawa I. Krola Szwedzkiego około Roku 1528. álbo też 1560. *iuż uſtał.* *Przepaſu Rycerſkiego w Polſzcze 1325.*

Balthei Militaris albo *Przepaſu Rycerſkiego* Order w Polſzcze tenże był co y *Białego Orła*; o czym obſzerniey w tey Xiędze.

Balthei ſeu Bandæ, to ieſt *Przepaſu, wſtęgi, lub ſzarpy* czerwoney, (á iako niektorzy mniemaią białey) w Hiſzpanij Order, Alphons II. Krol Kaſtylij Roku 1339. nim Państwo obiął w Mieśćie *Wiktoryi* álbo *Palencyi* poſtanowił. Tego dnia ktorego od Krola Naywyżſzego Miſtrza Orderu kreowani byli Kawalerowie, *Wſtęgę czerwoną* na cztery palce ſzeroką *Przepaſu w Hiſzpanij 1332.*

odbie-

odbierali, y nośili ią od prawego ramienia pod lewe ſpuſzczoną. Przypuſzczani zaś bywali do tego zgromadzenia Szlachta (wyiąwſzy pierworodnych Synow) ktorzyby lat dźieśięć Woynę ſłużyli, ále *y ten uſtał.* Z Polakow do tego Orderu był przyięty *Jerzy Sapieha Staroſta Wilkiſki, Poſeł niegdy Polſki od Zygmunta Krola do Hiſzpanij wyſłany.* Co świadczą dawne piſma.

Balthei Militaris álbo *Przepaſu Rycerſkiego* Kawalerowie, ſtarodawnych wiekow ći ſię wſzyſcy zwali, ktorychkolwiek łańcuch od iakiego Monarchy ofiarowany, ſzyię álbo boki ukośnie wiſząc przepaſywał, owſzem wſzelkie dyſtyngwuiące znaki Rycerſkie, iako to Łańcuchy, wſtęgi pewnego koloru, Krzyże, miecze, Metalle, y tym podobne, *Przepaſami* poſpolićie, *Rycerze* zaś *Przepaſanemi* nazywali ſię.

S. Błażeia w Armenij 1119. *S. Błażeia* y *N. Pánny* Order Łańcuchowy, na Dworze niegdy Krolow Ormiańſkich w Ptolomaydźie był ſławny. *Inſtytucyą* Jego wſpominaią Roku 1119. lecz z upadkiem w Wſchodnich Kraiách rzeczy Chrześćiańſtwa, y *ten Order upadł.*

S. Brygitty we Szwecyi 1366. *S. Brygitty* Order fundowany od niey Roku 1366. y od Urbana V. ápprobowany kwitnął we Szwecyi, nie trwał iednak tylko z żyćiem Fundatorki ſwoiey. Nośili Kawalerowie Krzyż błękitny płomieniſtemi promieniami otoczony:

Bur-

Burgundſkiego Krzyża Rycerzow, Author ieſt Karol V. pod czas expedycyi Afrykańſkiey, gdźie *Maleaſſa* przywróćił ná Thron *Tunetu*; dokąd tryumfalnie wieżdżał Roku 1535. y pomieniony Order poſtanowił, na pamiątkę fortunnego tryumfu; znamie nadał Krzyż z krzeſiwem, y z krzemiennym kamieniem, iſkry rozśiewaiącym przy Inſkrypcyi: *BARBARIA.* Łańcuch zaś złożony był z krzyżykow na krześiwie położonych. *Warennus* piſze iż Krzyż był nakſztałt piły reprezentowany, przez dwie laſki Regimentarſkie przechodzący. *Już y ten Order uſtał.* *Krzyża Burgunſkiego w Niemczech 1535.*

Crucyaty Rycerſtwo ći byli, ktorzykolwiek za podnietą żarliwośći ku Wierze Chrześćiańſkiey, na odyſkanie Ziemi Swiętey, pod znakiem Krzyża Swiętego przećiwko niewiernym woiowali.

Kalatraweńſkich Kawalerow Order w Hiſzpanij wzniecony Roku 1158. Jmię mowią ztąd im ieſt nadane, iż gdy Miaſta *Kalatrawy* od Krola Sancyuſza III. ſobie nadanego bronić od niewiernych nie śmieli, ofiarowali ſię na utrzymanie tego mieyſca *Raymund* Nawarczyk Opat Cyſterſki, y *Dydak* Velasqvez Zakonnik, przed tym Zołnierze. Ani płocha ich była rezolucya, albowiem wkrotce te twierdze tak ufortyfikowali, iż ſtraſznemi ſtali ſię niewiernym. Znak Orderu był przyſzyty na płaſzczu Krzyż czerwony, *Kalatraweńſcy w Hiſzpanij 1158.*

przydawſzy na dole dwa łańcuchy żelazne, ktoremi ręce Niewolnikow okowane być zwykły. Potym też y to przydano, że Krzyż kończył ſię nákſztałt lilij. Wielkie Miſtrzowſtwo tego zgromadzenia inkorporowane ieſt Koronie, od Ferdynanda Krola z faworu Jnnocentego Oſmego Papieża.

Oſtrogi złote w Rzymie 1559. *Calcarium Aureorum* álbo *Oſtrog złotych* Order wielce ſtarodawny, gdyż powiedaią, że inſtytuowany ieſzcze od Konſtantyna Wielkiego Ceſarza, átoli y to pewna że był reformowany około Roku 1559. przez áuthentyczną Bullę Piuſa IV. Papieża, udźielaiącą znaczne honory Kawalerom. Trwa ten Order dotąd w Rzymie, rozdawany od Papieża na znak nie małey godnośći, y ći Kawalerowie zowią ſię też złotemi.

Głowy Trupiey w Niemczech 1652. *Calvariæ humanæ* álbo *Trupiey Głowy* Author Orderu ieſt, *Silvius Nimrot* Xiążę Wirtemberſki na Szlońſku Roku 1652. y bywał udźielany oboiey płći. Pomieniony Xiążę ogłośił ſię za Pierwſzego Miſtrza, á Małżonki Jego Matka Zofia Magdalena z Piaſtow Familij Lignicka y Brzeſka Xiężna wźięła na ſię tytuł Naywyżſzey Miſtrzyni. Już żaś prawie upadły Wnuczka Fundatora Ludwika Elżbieta, pozoſtała Wdowa po Filippie Saſkim Xiążęćiu Merſburſkim, tenże ſam Order wznowiła Roku 1709. takową kondycyą, áżeby zawſze Naywyżſza Miſtrzyni była z

Domu

Domu Wirtemberſkich Xiążąt. Przypuſzczane do niego były wſzelkie iakieykolwiek kondycyi Matrony, z względu nie tak zacnego urodzenia, iako życia przykładnego. Teraz iuż Męſzczyzny nie ſą przyimowani tylko białegłowy, ktore maią iednego Kawalera iako Dyrektora zgromadzenia, y Podſkarbiego Archiwow, Prowentow, y Ornamentow. Są im pewne podane reguły, noſzą zaś *Trupia Głowę* ze złota na wſtędze białey á na guziku czarnym wiſzącą, z temi ſłowy: *Memento mori* to ieſt, *Pamiętay na śmierć*. Jeżeli ktora z Sioſtry zeydźie z tego Swiata, drugie pewinne przez cały Rok nośić wſtęgę czarną, położoną na białey Orderowey, z napiſanym Jmieniem zmarłey.

Calza, álbo *Pończochy* Rycerſki Order w Państwie Weneckim inſtytuowany ieſt z okkazyi wzniecone go w Hiſzpanij *de Banda*, álbo *Przepaſu* nazwanego, dla exercytowania Młodźi w Woienney experyencyi na źiemi y na Morzu; dla czego inſtytycya Jego ma ſię kłaść koło Roku 1562. iuż prawie upadły wſkrześiła Rzeczpoſpolita. *Pończochy w Wenecyi 1562.*

Canis & Galli Gallinacei, to ieſt: *Pieſka y Kura* Ordery właſne Familij *Mommorantſkiey*, przypiſuią ſię Burhardowi Mommorancemu pod Filippem I. Krolem. Łańcuch Rycerſki reprezentował wiele głow Jele- *Pieſka y Kura we Francyi 199.*

nich, z wiſzącym wyobrażeniem *Pieſka* y *Kura*, *wierność* y *czułość* ſymbolizuiącemi. Niektorzy Authorowie przyznaią pomieniony Order inſzemu tegoż Jmienia Mommorancemu, żyiącemu za czaſow Klodoweuſza Krola Francuſkiego; przeto początek Jego y Jnſtytucya muśiała być koło Roku 499. *iuż go więcey nie maſz*.

Pieſka w Nawaryi 722. Canis Ordo to ieſt *Pieſka* Order Roku 722. kwitnął w Kroleſtwie Nawarſkim, rozdawany niegdy na znak wierności, y ten iuż *uſtał*.

Oſetu Maryi we Francyi 1370. Cardui MARIÆ to ieſt *Oſetu MARYI* Kawalerowie wznieceni od Ludwika II. Xiążęcia Borbońſkiego: gdy Orleanſka y Burgundſka fakcye partykularne ſobie Ordery poſtanowiły; podług zaś inſzych pod czas ſolennego Weſela z Anną Delfinowną Awerniey Roku 1370. byli fundowani. Łańcuch Orderowy złoty, złożony był z Kuratow *Liliowych*, y z liśćia *Oſetu* żiela, od ktorego wiśiał Krzyż z napiſem: *Spes* to ieſt *nadżieia* y *ten iuż zniknał*.

S. Katarzyny na Gorze Sinai w Paleſtynie 1067. S. Catharinæ to ieſt *S. Katarzyny* na Gorze *Sinai* Order, fundowany od Xiążęcych Oſob pobożnych w Paleſtynie Roku 1067. dla opatrzenia drog beſpieczności peregrynuiącym na mieyſca Swięte; Konferowany bywał od przełożonego Konwentu Synaitańſkiego, trybem Gwardyana Jerozolimſkiego, wizytu-

iącym

iącym grob S. Katarzyny. Znak Orderu ieſt Krzyż Jerozolimſki, w koło ſrebrne, ſześćią promieniami obiaśnione, y czerwonemi ćwiekami pobite, wprawiony.

S. Catharinæ in Moſchovia to ieſt *S. Katarzyny w Moſkwie* Jnſtytuowany Order dla Dam, przez Piotra I. Cara Moſkiewſkiego Roku 1715. dał moc Małżonce ſwoiey tenże ſam rozdawać, trwa dotąd na tamtym Dworze, maiąc za znamię metal złoty w dyamenty oprawny, z wyobrażeniem S. Katarzyny, wiſzący na wſtędze białey od prawego ramienia pod lewe. Przytym wydaie ſię na lewym boku Gwiazda haftowana, maiąca we śrzodku Krzyż z napiſem *Miłośćią y wiernośćią*. *S. Katarzyny w Moſkwie 1715.*

Charitatis proximi, álbo *Miłośći bliźniego* w Niemczech Order powinien ſwoy początek teraznieyſzey Ceſarzowey Elżbiećie Kryſtynie Roku 1708. Ta Monarchini nim ſię ruſzyła z Wiednia do Hiſzpanij, do dźiśieyſzego Małżonka Karola VI. Arcy-Xiążęćia na ten czas Auſtryackiego, dobiiaiącego ſię tamtego Kroleſtwa ſukceſſyi, poſtanowiła ten Order, do ktorego ktokolwiek oboiey płći ieſt przypuſzczony, może y drugą do niego przybrać Oſobę, byleby Ją prezentował zgromadzeniu, y ręczył ſię za uczćiwe żyćie, y za wierność Jey. Krzyż Orderu złoty bywa zawieſzony *Miłośći bliźniego w Niemczech 1708.*

 na pier-

na pierśiach, na wſtędze czerwoney.

Miłośći Chrześći-áńſkiey we Francyi 1580. Charitatis Christianæ álbo *Chrześćiáńſkiey miłośći* we Francyi Order Roku 1580. od Henryka III. Krola Polſkiego, á potym Francuſkiego fundowany ieſt dla tych, ktorzy pod czas Woiennego nieſzczęśćia ſkaleczeni, do dalſzey ſłużby nie zgodni byli. Znak Orderu był Krzyż biały, kończący ſię iak kotwica, z materyi iedwabney wyrznięty, y haftowany, kolorem błękitnym otoczony; we śrzodku zaś wydawała ſię Lilia złota z napiſem: *Za wierne uſługi*, tak świadczy *Morerius*: lecz *Spennerus* namienia, że Krzyż bywał złoty álbo ſrebrny, obramowany błękitnym kolorem, á we śrzodku było pole czworograniaſte błękitne, maiące w ſobie lilią złotą haftowaną. *Już y ten Order uſtał.*

Cherubina we Szwecyi 1334. *Cherubina* álbo *JESU* Order był we Szwecyi Ryćerſki, Łańcuch Jego podwoyny wyrażał głowy Cherubinow y Seraphinow na ſię poglądaiących, z przeplatanemi Krzyżami Patryarchalnemi dla honoru *Upſalſkiey* Kathedry: na ſpodźie zaś wiśiał Obraz Chryſtuſa Pana, á według *Paillota* litery Jmienia JEZUS, na błękitnym owalnym polu, pod ktoremi wydawały ſię ćwieki Męki Pańſkiey, czarnego y białego koloru. Tenże Author Jnſtytucyą kładźie pomienioney Kawaleryi od Magnuſa III. Krola Szwedzkiego

Roku

Roku 1334. *Już y tey nie maſz.*

Cypryiſki álbo *Luzyniańſki* Order zwany też *Miecza y milczenia*, około Roku 1195. wzniecony. Luzyniańſka niegdy Familia kreowała Kawalerow, ktorzy od Wyſpy *Cypru*, lub od Domu pomienionego, álbo od *Miecza* nazwiſko nośili; Łańcuch wyrażał Charaktery z wiſzącym Mieczem, ktorego pochwy ſrebrem, rękoieść złotem powleczone były, z przydanym napiſem: *Dla utrzymania ſprawiedliwośći.* *Paillotus* y *Favinus* Jnſtytucyą Orderu przyznaie oſobliwie Gwidonowi Krolowi, oraz wyraża Łańcuch, że reprezentował węzły (iako mowią) miłośći z iedwabnych ſznurkow, maiący litery S. R złote po kilkokrotnie powtorzone. Wiśiał zaś u ſpodu w polu owalnym *Mieczyk* ſrebrny, z rękoieśćią złotą, y z napiſem: *Beſpieczeńſtwo Kroleſtwa.* *Miecza y milczenia w Cyprze 1195.*

Clavis Aureæ álbo *Klucza Złotego* Rycerze, nazywaią ſię u Ceſarzow y Krolow ćiż ſami, ktorzy ſą Jch *Podkomorzowie*, noſzą Klucz złoty niżey paſa, w ſznury złote obwiniony. *Klucza złotego w Niemczech.*

Claromontanæ MARIÆ álbo *Nayświętſzey Panny Częſtochowſkiey* w Polſzcze; 1716. pod czas domowych oſtatnich rozruchow nośić małe obrazki na pierśiach wſzczął ſię zwyczay. Dla czego wſzelkiey kondycyi ludźie Nabożeńſtwem pałaiący ku temu Swiętemu *Częſtochowſkiey N. P. w Polſzcze 1716.*

miey-

mieyſcu, álbo go odwiedzaiący, podobne portrećiki na pierśiach nośić zwykli: Ták należy czćić Krolowę Polſką; niech zawſze wiśi u pierśi obowiązanych wizerunk świeży tey, z ktorey wiśi Tyśiąc puklerzow Polſkę zaſtaniaiących: Słuſzna nośić przy ſercu wyobrażenie Páni naſzey, ktora ma w Sercu ſwoim Kroleſtwo naſze, álbowiem dowćipne Nabożeńſtwo ku Jey Obrazowi, Rewerencyalną cześć ſamey Bogarodźicy Pánnie oddaie.

Gołąbka w Kaſtylij 1379. Columbæ & Rationis álbo *Gołąbka* Order poſtanowiony koło Roku 1379. álbo (iak ſię zda innym) poźniey. Jan I. Krol Kaſtyllij czyli Syn Jego Henryk III. ażeby Dworzan ſwoich do przyzwoitey wſpaniałego umyſłu exercytacyi przyzwyczaił, dwa Ordery poſtanowił; Jeden *Gołębicy* to ieſt *Ducha S.* drugi *Rationis* álbo *Rozſadku* nazwane. Łańcuh dwoiſty złoty, ſłonecznemi promieniami iednemi proſtemi, drugiemi zaś wyłamanemi był ozdobiony, maiąc przy tym ze złota *Gołąbka lecacego* figurę; Kreowano więc Kawalerow pod czas Zielonych Swiątek; *Już y te Ordery dawno uſtały.*

Niepokalanego Poczęćia N. P. we Włoſzech 1619. Conceptionis Beatiſſimæ álbo *Niepokalanego Poczęćia* Order Jnſtytuowany *w Mantuey* Roku 1619. od Ferdynanda Xiążęćia, tudźież od Karola Gonzagi Xiążęćia Niwernij y od Adolfa Hrabi Albiey; potwierdzony

dzony od Urbana VIII. ktory, znak Kawalerſki to ieſt Krzyż z własnych rąk konferował Kawalerom, y Xiążęciu Niwernij Roko 1624. *Już y tego nie maſz.*

Conceptionis Jmmaculatæ V. MARIÆ, to ieſt *Niepokalanego Poczęcia Pánny MARYI* w Polſzcze, inſtytuowany był Order od Krola Władyſława IV. y ápprobowany od Urbana VIII. Papieża Roku 1634. dnia 5. Lipca. Komput Kawalerow był naznaczony 72. á Naywyżſzym Miſtrzem to ieſt Głową ich Krol Polſki. Znamie było Łańcuch ſzczerozłoty bez żadnych kleynotow, ktorego ogniwa wzaiem ſpoione na przemianę reprezentowały, iednę Lilią białą w pośrzodku promieni z inſkrypcyą: *In Te*, to ieſt *w Tobie*, drugie pęk ſtrzał związanych białą wſtęgą, przy tych ſłowach: *Unita virtus*, *ziednoczona cnota.* Wiśiał u Łańcucha Krzyż czerwony, maiący w pośrzodku wizerunk N. P. w dźiećińſtwie, w białym odźieniu, Smoka depcącey, przy inſkrypcyi: *Viciſti; vince, Zwyćiężyłaś, zwyćiężay.* Na drugiey zaś ſtronie Krzyża wydawał ſię *Orzeł Biały*; ktore to znamie kożdy Kawaler nośił. Koniec y intencya była tego zgromadzenia Woyna przećiw Turkom; potym na mieyſcu tego Orderu, ſubſtytuowany teraz ieſt ſtarożytny *Orła Białego.* Tak miłą przemianą naſtępuie po ſobie uſzykowany Planet porządek! Xiężyc ſuk-

Niepokalanego Poczęcia Maryi Panny w Polſzcze 1634.

ceduie po Słońcu, znowu maiąc Słońce po ſobie, iakby iakie bliźnięta były, podobnośćią ieżeli nie rownośćią z ſobą certuiące. Oprocz nieſtworzonego Słońca, y teraz *Orzeł Biały* zanurza oczy w Pánnę nad Xiężyc pięknieyſzą; ániby miał tyle kandoru, gdyby w pierwſzym Panieńſkiego Słońca wſchodźie, zmazę iaką poſtrzegł.

Zgody Order w Niemczech 1660. Concordiæ álbo *Zgody Order*, Roku 1660. fundował Erneſt Margrabia Brandeburſki, za powrotem z Hiſzpanij, po przywroconym pokoiu, y ziednoczeniu wielu w Europie Potentatow na rożne fakcye roztargnionych. Rozdawał Kawalerom Krzyże dyamentowe, maiące w ſobie cyrkuły złote w puł przedźielone, gdźie wydawały ſię rozczki oliwne na Krzyż położone, przez dwie Korony przechodzące; á na wierzchu Mitra Xiążęca z napiſem: *Concordant*, to ieſt *iednocza ſię*. Przytym wyrażone było Jmię Fundatora y Rok Jnſtytucyi, był ten Order w wielkiey reputacyi, wielu bowiem Xiążąt y Pánow mieli ſobie za honor być do niego przypuſzczonemi.

Korony Krolewſkiey w Niemczech 802 Coronæ Regiæ Order to ieſt *Korony Krolewſkiey* w Niemczech około Roku 802. wſkrześił Karol Wielki dla Freyzow, ktorzy przećiwko Saxonom mężnie woiowali; Za znak mieli Koronę złotą, ktorą na boku nośili Kawalerowie, przy tych ſłowach: *Coronabitur*

bitur

bitur legitimè certans, Ukoronowany będźie mężnie ſtawaiący. Już uſtał.

Coſmæ & Damiani to ieſt *S. Kozmy y Damiana* Roku 1030. ſundowane było Rycerſtwo w Paleſtynie, od wielu Oſob pobożnych, ktore nie mało Szpitalow dla chorych wyſtawiały w Jerozolimie, y gdźie indźiey; Ten Order z zwiędłym Chrześćiańſtwem w *Syryi* zwiędniał. *Koſmy y Damiana w Paleſtynie 1030.*

S. Crucis álbo *S. Krzyża* w Niemczech Order Białogłowſki Roku 1668. od Eleonory Gonzagi Cesarzowey wźiął początek, okkazyą Jnſtytucyi było gwałtowne pogorzenie Pałacu Ceſarſkiego w Wiedniu, gdźie gdy wſzyſtko pożeraiący niſzczył płomień, między innemi wielkiey ceny ſkarbami, ktoreſię doſtały na łup burzyćielowi ogniowi, iedyne drzewo Krzyża Swiętego, w krzyżu złotym będące nienaruſzone zoſtało. Ktore Nayiaśnieyſzy Dom Auſtryacki przez wiele wiekow wenerował, y konſerwował. Gdy tedy tak wielki Kleynot nie bez cudu ocalały, był znaleźiony, pomieniona Ceſarzowa wznieciła Order na cześć Krzyża Swiętego, pod protekcyą Nayświętſzey Pánny y S. Jozefa; potwierdzony potym przez Klemenſa IX. Papieża, ktory Biſkupa á teraz Arcybiſkupa Wiedeńſkiego, poſtanowił za Dyrerektora Duchownego tego zgromadzenia. Kożda *S. Krzyża w Niemczech 1668.*

Cesarzowa ieſt wielką Miſtrzynią, Damy tylko Katoliczki przyięte być mogą, y to obligowane do niektorych uczynkow pobożnych. Doroczny Feſt Orderu odprawuie ſię dnia 3. Maia, za znamie zaś noſzą Kawalerki to ieſt przednie Damy na boku lewym Krzyż złoty, w Figurze owalney ſzarego koloru, pośrzod pierśi Orła Ceſarſkiego dwoygłownego położony; przy tych ſłowach: *Salus & gloria*, *Zdrowie y chwała.* Wſtęga na ktorey wiśi ten zacny prezent, ieſt czarnego koloru, wiele Dam Polſkich ma tenże Order.

Łabędźia y Boćiana we Flandryi 711.

Cygni & Ciconiæ *Łabędźia y Boćiana* Order we Flandryi, *Rychard de Waſſeburg* czyni wzmiankę o Orderze Boćiana y Łabędźia wraz położonym. *Morerius* wſpomina Authora Jego Roku 711. *Theodoryka* Xiążęćia Kliwij, ktory iednę Corkę *Beatę* zoſtawił. Ta prześladowanie ćierpiąc od ſąśiadow, wyzuć Ją ze wſzelkich Dobr uśiłuiących, z chroniła ſię do Zamku *Neuſburk* nazwanego, gdźie od walecznego Kawalera Eliaſza mężnie obroniona, temuż ſię poślubiła. Ponieważ zaś pomieniony Bohatyr miał na Tarczy wyobrażonego *Łabędźia*, przeto prętko inſtytuowany ieſt Order pod tytułem Łabędźiowym, oraz złączony z Boćianim, *iuż oba zginęły*.

Dannebro-

Dannebrogu w Danij Order, podług niektorych

Autho-

Authorow rowno z ſamym Kroleſtwem ſwoy prowadźi początek, lecz pewniey ieſt y beſpieczniey iść za tych zdaniem, ktorzy fundacyą onego przypiſuią przećiwko niewiernym na ten czas Jnflantczykom Waldemarowi II. Krolowi Roku 1219. ten Rycerzom nadał za znamie Krzyż biały czerwonym kolorem otoczony; Taki tedy nośili pod czas wſzelkich Woien y utarczek, nawet y na Chorągwiach; Upadł był ten Order, ále potym od Kryſtyana V. Krola Duńſkiego, dla chwalebney Szlacheckiey mężnośći emulacyi odnowiony Roku 1671. *w dźień* Krzćin Syna ſwego Fryderyka IV. Krolewica, co ſię ſtało z wielką pompą, kiedy nayprzednieyśi Pánowie y Dworzanie Kawalerami kreowani byli. Na ten czas poſtanowiono *też*, áżeby nikt do przednieyſzego w owym Państwie Orderu *Słonia* nie był promowowany, áżby wprzod *Dannebrogu* Order odebrał. Znak Jego ieſt Krzyż złoty białego ſzmelcu, brzegi maiący czerwone, jedynaſtą dyamentami ozdobiony; nośi ſię zaś na wſtędze ſzerokiey białey z brzegami czerwonego koloru, z iednego ramienia pod drugie wiſzącey. Przytym na prawym boku ſukien iaśnieie gwiazda ſrebrna podobnym Kolorem czerwonym obwiedźiona. Z napiſem. *Reſtitutor*, *Odnowićiel* y z literami C. S.

gu w Danij, 1219.

Draconis inverſi, *Smoka wywroconego* w Niemczech *Smoka wy-*

 poſta-

wroconego w Niemczech 1420. postanowieni Rycerze Roku 1420. od Zygmunta Cesarza, przeciwko Herctykom, wielkich Woien y złego w Niemczech Authorom; Nośili więc Smoka wiszącego na Łańcuchu dwoistym złotym, Krzyżami Pátryarchalnemi przeplatanym; Jntencya instytucyi była pogrążenie Herezyi, y odszczepieństwa ukrocenie. Codźiennie zaś zażywali Krzyża źielonego w lilie kończącego się. *Na koniec y tych iuż nie masz.*

Smoka w Węgrzech y Czechach 1421. Draconis álbo *Smoka* w Węgrzech y Czechach Kawalerowie, używali Krzyża źielonego na płaszczach szkarłatnych, *y ten Order upadł.*

Słonia w Daniey 1478 Elephanta albo *Słonia* w Danij Order, Roku 1478. wźiął początek od Krystyana I. Krola Duńskiego, pod czas solennego Wesela Syna Jego Jana, z Krystyną Xiężną Saską, lubo go niektorzy przypisuią Fryderykowi I. álbo Drugiemu, owszem Krystyanowi *IV. Pierwsza* Cerymonia odprawiła się w pryncypalnym owego Krolestwa Metropolitańskim Kośćiele Lundeńskim; z razu zażywany był Łańcuch złoty z Słoniami wieże na grzbiećie maiącemi, tudźiez z ostrogami(á według Paillota Krzyżami nakształt kotwic) przeplatany, z wiszącym wizerunkiem Nayświętszey Pánny w promieniach, na nie wielkim metallu złotym wyrażonym. Teraz zaś za nastąpieniem odmiany Wiary, w używaniu iest sam *Słoń* z wieżą, iako Hiero-

gli-

gliſik roſtropnośći,mężnośći y łaſkawośći,przywiązany u wſtęgi ſzerokiey błękitney od ramienia lewego niżey paſa wiſzącey. Na ſukniach wydaie ſię gwiazda ośmgraniaſta ſrebrna przy lewym boku, w ktorey śrzodku ieſt mały krzyżyk haſtowany ſrebrem na polu czerwonym. Nie rozdaie ſię ten Order tylko pod czas Koronacyi Krolow Duńſkich, y to naywiękſzym Xiążętom y Panom, ktorzy iednak wprzod Kawalerami *Dannebrogu* kreowani bywaią, wyiąwſzy Monarchow, z ktorych ieſt *Nayiaśnieyſzy* AUGUST II. *KrolPolſki*; *z Panow zaś był niegdy Piaſeczyńſki* W*oiewoda Smoleńſki Poſeł na ow czas Polſki w Daniey*, á nie dawno *Jakub Graff de Fleming Koniuſzy* W. X. L.

Enſiferowie álbo *Mieczonośni* w Jnflanćiech byli Rycerze CHRYSTUSOWI iako ich zwano, inſtytuowani dla woiowania przećiwko Poganom, y podbićia Jnflant. Nośili za znak Kawaleryi dwa Miecze czerwone na krzyż złożone na płaſzczach przyſzyte, czaſami bywali ziednoczeni z Krzyżakami Pruſkiemi, owſzem niektorzy twierdzą że ich byli Plemie, lecz ſię potym rozdźielili. Na oſtatek upadło to Rycerſtwo, kiedy Jnflanty poddawſzy w moc Polakom, *Gothard Kietler* oſtatni ich wielki Miſtrz zoſtał Xiążęćiem Kurlandzkim. *Mieczonośni w Inflanćiech 1197.*

Fratres Hilares S. MARIÆ, álbo *Braćia weſeli S.* *Braćia we-*

MA-

ſeli we Włoſzech 1233. *MARYI* Roku 1233. Inſtytuowani ſą we Włoſzech w Bononij, przez Bartłomieia Dominikana Biſkupa Vicentyńſkiego przećiwko niewiernym, y Kacerzom. Urban IV. ápprobował Order 1261. nośili Kawálerowie ſuknie białe y popielate, tudźież Krzyż czerwony na białym polu, z dwoma gwiazdami dwa wyżſze kąty ozdabiaiącemi, dla tego zaś zwali ſię *Weſołą Bráćią*, iż zawſze byli weſeli, y z ſwego ſzczęśćia kontenći żyli. *Y ten Order iuż nie ieſt więcey.*

Szczodrobliwośći w Pruśiech 1685. Generoſitatis, to ieſt *Szczodrobliwośći* Order w Pruśiech Roku 1685. poſtanowił Fryderyk III. Dźiedźicz. ny na ten czas Elektoralny Xiąże Brandeburſki, znak onego ieſt Krzyż błękitny, maiący cztery Orły w kątach, z takowym we śrzodku napiſem: *Generoſitas, Szczodrobliwość*, noſzą go na ſzyi na czarney wſtędze. Z Polakow przyięći do Orderu nayduią ſię. *Xiąże Mikołay Radźiwił Miecznik na ten czas W. X. L. á teraz Woiewoda Nowogrodzki. Jerzy Sapieha Staroſta Wilkowſki, y Graff à Szliven Woiewodźic Inflantſki.*

Genety Zwierzątka we Francyi 738. *Genety* tak rzeczonego Zwierzątka Order, Roku 738. mowią wźiął początek od Karola Martella Monarchy Francuſkiego, Dźiada Karola Wielkiego Ceſarza. Niektorzy piſzą, iż te nazwiſko nabył od *Joanny* Zony Jego, poſpolićie *Geannette* zwaney, lub

też od Zwierzątka tegoż Jmienia, ktore Łaśicy ieſt podobne, czerwonemi cętkami upſtrzone, y nayduie ſię często w tey ſtronie Hiſzpaniey, gdźie Saraceni ośiedli byli, y od pomienionego Karola Roku 738. w Turońſkiey Prowincyi krwawą bitwą pokonani zoſtali. W ich tedy Obozie nie mało ſkurek pomienionego zwierzątka (ktore mowią że zapach z śiebie wydaią) niektore też żywe Martellus nalazł. Pierwſza koniektura niepewna, bo Karol nie miał tylko dwie Zony, iedna *Ruſtruda*, álbo *Giertruda*, druga *Swachilda* zwały ſię. O Joannie wielkie u Hiſtorykow milczenie, owſzem owych czaſow ledwo Jmie Joanny w Domu Krolewſkim, álbo w innych Familiach Francuſkich pryncypalnieyſzych nayduie ſię. Piſzą zaś, że ten Order trwał áż do czaſow S. Ludwika Dźiewiątego. Łańcuch dwoiſty ſzczerozłoty, z czerwonych był Roż złożony, od ktorego wiśiała figura Zwierzątka *Genetty* czarney, czerwonemi cętkami naznaczoney, na źiemi kwiećiſtey niby śiedzącey, obrożkę liliami złotemi upſtrzoną maiącey. *Już y ten Order zginął.*

S. Georgij *S. Jerzego* w Niemczech Orderu Inſtytucya, dla pilnowania Granic Niemieckich, y Węgierſkich wznieconego, przypiſuie ſię Rudolfowi Habſpurſkiemu Roku 1280. w Karyntyey, ktoremu Miaſto *S. Jerzego w Niemczech* 1280.

Jmieniem tego Swiętego Męczennika zwane nadane było. Niektorzy tenże ſam przyznaią Fryderykowi III. lub też Maxymilianowi I. koło Roku 1494. przećiwko Turkom być poſtanowiony. Znamie miał Krzyża złotego, na kożdym końcu troyregatego, w koronę niby wſzczepionego. Dawnieyſzy zaś Krzyż mniemaią być czerwony ńa polu białym. *Już y ten zginał.*

S. Jerzego w Palestynie 312. S. Georgij álbo *Anioła Złotego* Kawalerowie Palestyńscy, prowadzą początek ſwoy od Konſtantyna Wielkiego Roku 312. Jnni zaś przypiſuią tę Jnſtytucyą Ceſarzom Wſchodnim, z Familij *Komnenow*, liczył ten Order 34. Naywyżſzych Miſtrzow, lecz po wźiętym od Turkow Konſtantynopolu, dużo ſzwankował. Wiele Potentatow wſkrześić go ſtarali ſię, iednak doſtał ſię na koniec ten honor Karolowi V. Ceſarzowi, ogłośił ſię bowiem za Protektora Orderu, kreowawſzy naypierwſzym Kawalerem Syna ſwego naturalnego Jana Auſtryaka, gdy mu podawał Chorągiew Chrześćiańſtwa na Woynę, przećiwko niewiernym, zabieraiącemu ſię na owę ſławną Bataliją pod *Lepantem*, Roku 1571. Była ta bitwa Machometom wielce fatalna, gdyż ſtraćili więcey niż Trzydźieśći Tyśięcy Woyſka, y okrętow 400. Znak Orderu ieſt Łańcuch złoty, złożony z liter na ſtarodawney Chorągwi *Labarum* za Konſtantyna zwaney, wyrażonych; przy ktorym wiśiał wizerunk S.

Jerze-

JerzegoSmoka przebijaiącego.Xiąże Parmeńſki z Domu Farnezow ieſt teraz Naywyżſzym Orderu Miſtrzem,y S.P.R. Xiążęćiem tytułowany,z ktorym Familia Kommenow, z Dekretu Ceſarſkiego o tenże honor dyſputuie. Z tego zgromadzenia, nayduią ſię Swięći Ludźie, wielą czynami ſławni to ieſt Rycerze między Swiętych policzeni. *Dymitr, Prokop, Hippolit, Merkuryuſz, Theodor, Witalis*, y inni wielcy Męczennicy. Między Potentatami pomieniony Order Konſtantynowy piaſtuiącemi, pryncypalni od Authorow wſpominaią ſię *Fryderyk Ceſarz Zachodni, z Henrykiem Synem, Filip Francuſki, Rychard Angielſki, Gwilhelm Sycyliyſki, Balthaſar Węgierſki, Kaźimierz Polſki, Alfons Arragońſki, Alfons IX. Kaſtyliyſki, z Synem Emanuelem,Krolowie; Otto Xiaże Burgundſki, Thomaſz Hrabia Allobrogow, Obiſſon, Margrabia Eſteńſki, Jan Fryderyk Gonzaga, Albrycht Hrabia Hebſpurſki, Filip Hrabia Flandryi, Karol V. Auſtryak Ceſarz Rzymſki z Synem Janem.* Wielkiemi przytym faworami od Papieżow ten Order ieſt nadany, iako to od Leona I. Roku 456. Tudźież od Ceſarzow, Krolow, y Xiążąt rożnemi prerogatywami ozdobiony.Jan III.Krol Polſki, za Heroiczne ákcye Kawalerow Konſtantynowych pod czas oblężenia Wiedeńſkiego pokazane, tychże ſamych znamienitemi udarował Przywileiami, z wol-

nym ich używaniem w Krolestwie Polskim Więcey doczytać się każdy może w Authorze *Schonebeck.*

S. *Jerzego w Niemczech* 1450. S. Georgij *S. Jerzego* Kawalerowie od Fryderyka IV. Cesarza Roku 1450. Instytuowani, *już więcey nie są.*

S. *Jerzego w Genuey* 1452. S. Georgij *S. Jerzego* Order w *Genuey* dotąd sławny trwa wznowiony od tegoż Fryderyka IV. Roku 1452. gdy iechał na swoią Koronacyą do Rzymu. *Rzeczpospolita Genueńska* rozdaie go y teraz ludźiom zacnym, to iest Kzyż czerwony na złotym Łańcuchu zawieszony.

S. *Jerzego de Alphama w Aragonij* 1201. S. Georgij de Alphama, *S. Jerzego od Alfamy.* W Arragonij fundowany Order około Roku 1201. potym iest inkorporowany do Orderu *Montezyi*. Znakiem był Krzyż czerwony na płaszczu białym.

S. *Jerzego w Rzymie* 1492. S. Georgij *S. Jerzego* Order w Rzymie Roku 1492. od Alexandra VI. Papieża postanowiony, miał za znak Krzyż złoty w cyrkule nakształt korony wyrobionym położony. *Już ustał.*

S. *Jerzego w Rzymie* S. Georgij *S. Jerzego* także w Rzymie od Piusa IV. Papieża Instytuowane zgromadzenie Kawalerow, ktorych powinność była nośić Papieża, gdy publicznie wychodźił, *ále y ći ustali.*

S. *Jerzego we Włoszech.* S. Georgij *S. Jerzego* Kawalerowie fundowani od Pawła III. w Rawennie, *za czasem ustali.*

S. *Jerzego ábo Podwiązki.* S. Georgij *S. Jerzego* w Anglij *patrzeć pod Orderem Podwiązki.*

S. Geryona Rycerze znaią za Fundatora Fryderyka *Barbarossę*, 1190. Jnni mowią Fryderyka II. Jnstytuowani byli na cześć S. Geryona, ktory w Kolonij z 318. Towarzystwa Męczeńską odniosł koronę, znak Orderu był na sukniach białych Krzyż czarny, iedney tylko Nacyi Niemieckiey był do niego przystęp. *Już więcey nie iest.* *w Anglij. S. Geryona w Niemczech 190.*

Gladij álbo *Miecza* Kawalerow we Szwecyi, wolno widźieć pod tytułem: *Balthei Militaris. Przepasu Rycerskiego.* *Miecza álbo Przepasu we Szwecyi 1518.*

S. Huberta Order w Niemczech Roku 1444. przez Gotharda Xiążęćia Julij, Kliwij, y Gor; fundowany iest, na podźiękowanie Panu Bogu za otrzymane zwyćięstwa; po skończoney Familiey Kliweńskiey, upadł był; lecz Gwilhelm Elektor y Woiewoda Rheński, dla ozdoby swego Dworu, tenże sam wskrześił 1709. Przyłączywszy tytuł Naywyższego Mistrza sobie y Sukcessorom swoim; przytym do innych Orderow nie pozwolił ákcessu Kawalerom, ktorzy noszą Krzyż biały z wyobrażeniem S. Huberta, wiszący od ramienia prawego pod lewe na wstędze czerwoney, na cztery palce szerokiey, tudźież gwiazdę srebrną na stronie serca z krzyżykiem w cyrkule, y z takową na koło inskrypcyą: *Przyiaźni y cnoty przymierze* álbo iak drudzy twierdzą: *W wierności stateczny.* Xią- *S. Huberta w Niemczech 1444.*

żęta Witemberſcy ſukceſſyą Domu Kliweńſkiego pretenduiący, tenże Order na Dworze ſwoim rozdaią, y naywyżſzą Jego zwierzchność ſobie przywłaſzczaią. Z Polakow ma go konferowanego od Elektora Neyburſkiego *Michał Radźiwił Koniuſzy* W. X. L.

Jeża we Francyi 1393. Hyſtricis álbo *Jeża* Order inſtytuował Roku 1393. Karol Aureliańſki Xiążę, czyli Jego Oćiec Ludwik, z napiſem: *Z bliſka y zdaleka*: na Łańcuchu troiſtym złotym wiśiał obraz Jeża na źiemi źieloney y kwiećiſtey. Potym Ludwik Karol XII. przydał koronę, y inſkrypcyą: *Zemśćił ſię Przodkow Troi.* Już y ten *nie ieſt więcey.*

S. Jakuba w Hiſzpanij 1175. *S. Jakuba* Kawalerowie w Hiſzpanij, tey ſię poſzlubili uſłudze Roku 1175. álbo 1158. áżeby wizytuiącym Grob tego Swiętego Apoſtoła pomocą byli, y ich od Nieprzyiaćioł zaſzczycali: Pryncypalną mieli rezydencyą w Szpitalu S. MARYI na Przedmieśćiu Legioneńſkim; zażywaią Krzyża czerwonego, nakſztałt Miecza uformowanego, ktory wiśi od Łańcucha troiſtego na konſze perłowey, napis na rękoieśći mieczyſtego krzyża taki znayduie ſię: *Czerwienieie miecz krwią Przodkow.* Naywyżſzy Orderu rząd przyłączył Adryan Papież do Korony Hiſzpańſkiey.

S. Jakuba w Holandyi 1290. *S. Jakuba* w Holandyi Order fundował Florus V. Hrabia Holandyi Zelandyi, y Fryzyi, Roku 1290

zaży-

zażywał Łańcucha ſześćią konchami morſkiemi ozdobionego, z wiſzącą figurą S. Apoſtoła. Ten Order odłączył ſię od Hiſzpańſkiego, pod Dyonizym Krolem Portugalſkim, za pozwoleniem Mikołaia IV. y Celeſt: V. przez to ſię rożnili Kawalerowie od pierwſzych, iż mieli obwodkę złotą koło Krzyża czerwonego. *Już uſtali.*

JEZUSA Chryſtuſa Kawalerowie, od Jana XX. Papieza być ſię mienią inſtytuowani koło Roku 1317. nośili Krzyż czerwony, złotem obwiedźiony; Siłu Prałatow, Xiążęcych y Kardynalſkich, w Rzymie takowemi ſą ozdobieni Krzyżami. Chćiał był Papież tenże Order inkorporować do Portugalſkiego podobnego Jmienia, ále ſię to nie ſtało; *trwa dotąd.* *Jezuſa Chryſtuſa w Rzymie 1317.*

JEZUSA Chryſtuſa Order w Portugaliey inſtytuowany Roku 1318. od Krola Dyonizego. Kawalerowie czarno ubrani, nośili na Łańcuchu troiſtym złoty Krzyż czerwony, á podług niektorych czarny, maiąc mnieyſzy, ieden na drugim położony koloru białego, powinność ich była *w Betyce* przećiwko Maurom zaſtawiać ſię. Jan XXII. Roku 1319. Order ápprobował, Juliuſz zaś III. naywyżſze Miſtrzowſtwo do Korony Portugálſkiey przyłączył 1550. *Jezuſa Chryſtuſa w Portugalij 1318.*

JEZUSA Chryſtuſa Order Kawalerſki inſtytuowany w Awenionie 1320. przez Jana XXII. Papieża; *iuż o nim więcey nie ſłychać.* *JEZUSA Chryſtuſa we Wło-*

JEZU-

szech 1310. *JEZUSA Chrystusa w Hiszpanij* 1210. *JEZUSA Chrystusa* Rycerski Order w Hiszpanij, wiedźie początek od tych, ktorych ieszcze S. Dominik instytuował przećiwko Heretykom Albigensom, Kazaniami swemi nie nawroconym. Trwał nawet y potym, gdy iuż Jmię Albigensow przepadło. Jnnocenty III. Ustawy ich ápprobował Roku 1210. za znak był Krzyż z lilij w puł białych, w puł czarnych, y z pola na ośm części podźielonego złożony. *Już go więcey nie masz.*

Jezusa Maryi w Rzymie 1615. *JEZUSA MARYI.* Order Rycerski we Włoszech fundowany od Pawła V. Papieża 1615. *Już zniknał.*

S. Jana Chrzćićiela w Palestynie 1099. *S. Jana Chrzćićiela Akkonitańskiego* álbo w Ptolomaidźie Rycerze z Palestyny początek wźięli, ktorą wprzody *Acè*, potym *Aceon* zwano, konsekrowali usługi y starania swoie chorym, tudźież prowadzeniu y odprowadzeniu Pielgrzymow; po wźiętey Ptolomaidźie od Turkow, przeszli do Hiszpaniey. Jnstytucyą ich przypisuią Gotfredowi Bulloniuszowi 1099. Zażywali Krzyża białego nakształt Maltańskich. *Ustali.*

S. Jana w Prusiech *S. Jana* Order rozdaie Dom Brandeburski iako Kommendy, álbo Probostwa rożne Orderu Maltańskiego, przez Woynę Mieczem nabyte trzymaiący, Krzyże są złote biało szmelcowane, na wstędze czarney,

ney, álbo na Łańcuchu złotym na ſzyi wiſzące ktorych zażywaią Kawalerowie.

SS. Jana y Tomaſza Sławni niegdy Rycerze byli w Syryi około śrzodka wieku Trzynaſtego, od Alexandra VI. odebrali za znak Orderu Krzyż czerwony, z obrażeniem pomienionych Swiętych. *Alfons* mądry Krol Kaſtylij wiele im Dobrodźieyſtw wyświadczył, potym będąc wypędzeni z Syryi, złączyli ſię z Maltańſkiemi, z tym wſzyſtkim ći, ktorzy ſię udali do Hiſzpanij w Granicach pierwſzey inſtytucyi długo żyli pod Jmieniem Kawalerow S. Tomaſza. *Już ich więcey nie maſz.* *SS. Jana y Tomaſza w Syryi 1250.*

S. Jana Nepomucena Pobożna konfederacya álbo Kongregacya obligowana ieſt oczewiśćie nośić wizerunk Jego na piersiach, álbo na innym iakim uczćiwym mieyſcu. Nayiaśnieyſza Ceſarzowa terazniey ſza Elźbieta wiele zacnych Oſob podobnemi metallami w dyamenty oprawnemi regalizowała. Przybyła na koniec czwarta do trzech *gratia* z pokrewney Polakom Czeſkiey Nacyi pochodząca; trudno policzać za małą łaſkę, nayſkutecznieyſzą niebeſpieczeńſtwa ſławy obronę, niech każdy Nepomuceńſkiego zgromadzenia Brat, ſławy ſwoiey będźie pewien dźiedźictwa, álbowiem długo potrwa tak zacna poſſeſſya, y choćby głębokim Mołdawy nurtem była zatopiona, *S. Jana Nepomucena w Czechach 1706.*

tym znamienitſza wypłynie. Approbowana ta pobożna konfederacya od Klemenſa XI. 1706.

S. Juliana w Hiſzpanij 1156. *S. Juliana* Order tenże ieſt co y Alkantary, pod tamtym o tym *naydźieſz.*

Węzłow we Francyi 1498. Laquearum álbo *Węzłow* iako mowią miłośći Order, Roku 1498. od Anny Brytańſkiey Xiężney Frančiſzka Corki, Karola VIII. Krola Francuſkiego pozoſtałey Wdowy, inſtytuowany; Jnſkrypcya Jego była: *Ciało mam uwolnione.* Stoſuiąc do tego, iż Fundatorka iuż była wolna od Małżeńſkiego ſtanu, dla czego Łańcuch był złożony z węzłow, czyli ſznureczkow powikłanych, tenże znak około Herbu kładła, y rozdawała Damom Dworu ſwego, zkąd zwyczay wſzczął ſię, że wſzyſtkie Wdowy podobnemi węzłami Herby ſwe na pieczęćiach otaczaią.

Lauretańſcy w Rzymie 1587. *Lauretańſcy* we Włoſzech Kawalerowie fundowani 1587. od Sixtuſa V. Papieża, iuż *ich nie widać.*

S. Łazarza y Maurycego w Sabaudyi 1528. *SS. Łazarza y Maurycego* Kawalerowie u Sabaudczykow ſławni ſą. Co ſię tknie Orderu S. Łazarza, początek tego przypiſuią S. Bazylemu Wielkiemu 366. Roku, ktory Szpital pod tytułem S. Łazarza wyſtawił, ále przy pierwſzey Jnſtytucyi prawie upadł, y znowu gdy Jeruzalem Chrześćianie dobyli, odnowił ſię; gdźie pomienieni Rycerze wſzelkich ludźi Chrześćiańſkich do ſwego mieſzkania przyimowali.

Dla

Dla czego pomnożyły się fundacye tego zgromadzenia, na ten czas dla opatrzenia trędowatych destynowanego z Panow szczodrobliwośći do Francyi zaś pod Ludwikiem młodszym przyszli, obiąwszy pierwsze śiedlisko w *Bogniaku* blisko *Aurelianu*, od Krola sobie naznaczone. Zażywaią zaś za znak Krzyża ośmrogatego źielonego z brzegami białemi, ktoremu Emanuel Filibertus Xiąże Sabaudski 1572. gdy od Grzegorza VIII. (przy kontradykcyi iednak dla Prawa Francyi Krola Henryka III.) Mistrzostwo Orderu, iuż prawie zagasłego otrzymał, y z drugim S. *Maurycego* złączył; nadał Krzyż biały, na końcach gałeczki niby iabłuszka maiący. Ten zaś *ktory* pod Jmieniem Maurycego *słynął*, fundowany iest Order od Amadea I. Xiążęćia Sabaudskigo, lecz kiedy do *Rypalij* retyrował się na pustelnicże żyćie, y Kawalerowie pomienieni zwali się *Pustelnikami S. Maurycego*, ktorego za Patrona Sabaudyi pospolita wieść ogłasza. Miasto Łańcucha noszą się Krzyże na wstędze czerwoney.

S. Łazarza, y *Gory Karmelu* We Francyi Kawalerowie, instytuowani 365. Roku, dotąd tamże są sławni z razu byli *Hospitalarij* álbo *gośćinność* zachowuiący. W Mieśćie Ptolomaydźie, pod Baldwinem Cesarzem Konstantynopolitańskim około Roku 1104. pod czas oblężenia Ptolomaidy; piękne y mężne ákcye czy– *S. Łazarza y Gory Karmelu we Francyi 1655.*

 nili,

nili, dla tego Rycerſką przyięli profeſſyą, za dalſzym czaſem naypierwey do Francyi udali ſię, y na trzy części podźielili ſię. Ci ktorzy we Włoſzech mieſzkali, oſobliwego mieli Miſtrza, ktorzy w Neapolim y Sycyliyſkim Kroleſtwie ośiedli, byli podlegli przez Bullę Grzegorza XIII. Xiążęćiu Sabaudſkiemu, iako ſię námieniło. Francuſcy na koniec za ſtaraniem Henrykow Krolow III. y IV. odłączyli ſię od inſzych Braći przez Bullę Pawła V. Roku 1607. y nowe, lubo iednych uſtaw z pierwſzemi, uformowali zgromadzenie. Od owego czaſu kwitnął w tym to Kroleſtwie Order, áż przez nieſzczęśliwość Woien będąc iuż nachylonym, od Ludwika Wielkiego dawnemu ieſt przywrocony ſplendorowi Roku 1655. nie przyimuią ſię do niego tylko Szlachta, y maią oſobliwego Naywyżſzego Miſtrza, noſzą Krzyż biały na Łańcuchu złotym ſzmelcowany, na ktorego iedney ſtronie wydaie ſię poſtać S. Łazarza, na drugiey Nayświętſzey Panny z Gory Karmelu, gdyż dla dyfferencyi Sabaudſkiego tegoż Jmienia Orderu, przydał Krol Francuſki Order Gory Karmelu, y tak oba złączone, złączonym Jmieniem áby były nazywane poſtanowił. Temi czaſy noſzą niektorzy pomieniony Krzyż od ramienia prawego pod lewe wiſzący na ſzerokiey wſtędze czerwoney, tudźież gwiazdę ſre-

brem

brem haftowaną na fukni. Z tego Orderu Polacy *Jakub Dunin Referendarz niegdy Koronny*, *Generał Granowfki*, y *Jan Dzbańfki.*

Leenæ álbo *Lwicy* Kawalerya w Neapolitańfkim Krolestwie trwała do czafow Władysława Krola, dyfferencye między Domem Andegaweńfkim y Duracyuszami dały okkazyą Jnftytucyi oney. Lecz *wprętce upadła.* *Lwicy w Neapolu 1385.*

Lilij y Gryfa Rycerze od Ferdynanda Krola Arragońfkiego na cześć Nayświętfzey Panny fundowani Roku 1413. Łańuch nośili złoty z liliowych kwiatow, y z Gryfow złożony, u ktorego wiśiał Obraz Bogarodźicy, Dźiećiątko piastuiącey. w Hiszpanij ten Order nazywał się, *de la Tarra. Już go więcey nie masz.* *Lilij y Gryfa w Arragonij 1413.*

S. Ludwika we Francyi Kawalerowie, fundowani od Ludwika XIV. 1693. Roku. Sam Krol ogłośił się Naywyfzym Mistrzem, chcąc mieć w tymże honorze y Sukceffforow fwoich. Podźielił Kawalerow na kilka częśći; Pierwśi tytułuią się *Wielkiego Krzyża*, y pono ich tylko fześć bywa; Drudzy nazywaią się *Kommendatorami*, inni z małemi Krzyżami chodzą. Dawany bywa ten Order famym tylko Officyaliftom Woyfkowym, ktorzy przyśięgaią żyć y umierać w Katolickiey Wierze, y fwemu Panu być wiernemi. *S. Ludwika we Francyi 1693.*

Schadzaią się corocznie w Dźień S. Ludwika, y maią nie małe intraty. Krzyż Orderowy iest złoty, na wstążce czerwoney, czerwonego szmelcu, maiąc w pośrzodku wyobrażenie pomienionego Swiętego Krola, tudźież w kątach cztery złote Lilie. Ci zaś co maią wielkie Krzyże zawieszaią Je przez się, na wstędze szerokiey czerwonego takźe koloru, przytym maią na boku lewym u sukien. ćierniową Koronę złotem haftowáną, trzy goźdźie Męki Pańskiey zawieraiącą; Kommendatorowie iednak tey Korony nie używaią, gdyż są Duchowni.

Mieśiąca y Gwiazdy w Sycylij 1268. Lunæ & Stellæ *Mieśiaca y Gwiazdy* Order, wźiął początek w Sycylij 1268. od Karola Brata S. Ludwika, w Messynie Mieśćie. Klemens IV. ápprobował go, potym na mieysce tego, nastał drugi samey tylko gwiazdy; ktory y teraz w onym Krolestwie kwitnie.

Mieśiąca na Nowiu w Sycylij 1464. Lunæ Crescentis, *Miśiaca w Nowiu* Order, postanowił Renat Andegaweński Krol Sycylij y Neapolu 1464. w Andegawie. Znamie Jego było Xiężyc w Nowiu od Łańcucha troistego wiszący z napisem: *Los* álbo *Lozen Croissant.* Y ten też Order z Familią Andegaweńską zagasł.

S. Marka w Wenecyi. *S. Marka* Order wielce sławny w Rzeczypospolitey Weneckiey, obowiązani są Kawalerowie oppo-

nować

nować się Turkom, znak Orderu iest metal złoty na Łańcuchu z postaćią Lwa skrzydlastego, y z napisem: Pokoy Tobie Marku Ewangelista moy. Rycerze pospolićie zowią się Synowie S. Marka, nie dostępuią tego honoru, tylko za wielkie czyny y usługi Oyczyznie wyświadczone. Ktorzykolwiek są do tey godnośći przyięći, tym samym maią Jndygenat y wolność położenia na Hełmie Herbu swego Lwiey paszczęki, co u Wenetow za znak Naywyższego honoru poczytano.

S. MARYI od Lilij Order fundowany powiedaią od Garcyi VI. Krola Nawarskiego 1408. w Mieśćie *Naiera*, destynowanych było Kawalerow 38. ktorzyby ustawnie woiowali, y starali się wykorzenić Maurow z Krolestwa. Łańcuch nośili dwoisty złożony z liter: M. zwyczaiem dawnym wyrobionych, od ktorego wiśiała figura okrągło podługowata, maiąca w sobie lilią niby dopiero z źiemi wynikaiącą, literę M. ukoronowaną dźwigaiącą: Naywyższym Mistrzem był Krol Nawarry. iuż *y ten Order zginął.* *S. Maryi od Lilij w Nawarrze 1408.*

S. MARYI Kawaleryi Authorowie byli y Fundatorowie Piotr, Jan y Bernard Petryniani Braćia we Włoszech, otrzymawszy potwierdzenie Orderu od Pawła V. Papieża Roku 1618. Jntencya tey Jnstytucyi była woiować przećiwko Turkom, y bronić *S. Maryi we Włoszech 1618.*

Wiary Chrześćiańſkiey. Nośili zaś Kawalerowie cyrkuł w Krzyżu nakſztałt Lilij kończącym ſię, w ktorym litery S. M. to ieſt *S. MARYA* koroną y gwiazdami uwieńczone wydawały ſię przy napiśie: *Pod tym znakiem zwyćiężę*. Przytym w każdym końćie Krzyża reprezentowane były gwiazdeczki promieniſte. *Już y ten Order uſtał.*

S. Maryi od Pokuty SS. Męczenników. S. MARIÆ de Pænitentia SS. Martyrum, to ieſt *S. MARYI od Pokuty SS. Męczennikow*, Jako ſą Zakonnicy, tak też byli y Kawalerowie podobnemi ozdobieni znakami, pod iednym Jmieniem; *uſtał iuż y ten Order.*

S. Maryi Rożańcowey w Hiſz. panij 1235. *S. MARYI Rożańcowey* Kawalerowie około Roku 1235. wkrotce po śmierći S. Dominika inſtytuowani byli przez Fryderyka Arcybiſkupa Toletańſkiego. Lecz ten Order iuż w nabożeńſtwa Bractwo przemienił ſię, y trwa w Rożańcowych Paćiorkach ktorych zażywać wolno każdemu.

S. Maryi Magdaleny we Francyi 1614. *S. Maryi Magdaleny* Order fundowany Roku 1414. od Jana *Chenel* Szlachćica Francuſkiego. Profeſſya Jego była unikać poiedynkow, wyiąwſzy za honor Boſki, y za Oyczyznę. *Zaraz zniknał.*

Matron cnoćie poświęconych *Matron cnoćie poświęconych.* Zgromadzenie Eleonora Wdowa po Ferdynanćie III. Ceſarzu inſtytuowała Roku 1662, ogłośiwſzy ſię ſama naywyſzą Miſtrzy-

ſtrzynią. Był ten Order znaczną pobudką do praktykowania cnoty, y życia przykładnego Damom Dworſkim, liczba ich nie przechodźiła 30. y miały niektore uſtawy. Nośiły zaś na pierśiach Słońce złote wieńcem laurowym ukoronowane, z inſkrypcyą: *Sama wſzędźie tryumfuie*, to ieſt *Cnota*. *Już więcey nie ieſt*. *w Niemczech 1662.*

Maltańſki Order álbo Braći Gośćinność zachowuiących, czyli S. Jana Chrzćićiela, wźiął początek w Jerozolimie od tych Kawalerow, ktorzy w Szpitalach uſługe Pielgrzymow, tudźież na obronę ich od Zboycow Arabſkich konſekrowali ſię. Wprętce ten Order przez Woienne ákcye ſtał ſię wielce potężnym, po wźiętey znowu Jerozolimie od Turkow, bawili ſię nie co *w Ptolomaidźie*, lecz po utraconym tymże *Mieśćie*, *w Cyprze* ośiedli; y podbiwſzy pod Nieprzyiaćielami *Rhod*, Roku 1308. poczęli ſię zwać *Rhodyiſkiemi*. Na koniec gdy y z tamtąd od Turkow rugowani byli 1523. Karol V. dał im Maltę Jnſułę ktorą do tych czas Kawalerowie pod ſwoim Miſtrzem mężnie utrzymuią. Na wiele Językow, to ieſt Prowincyi dźielą ſię, iako to *Arwernia*, *Francya*, *Włochy*, *Arragonia*, *Anglia*, *Niemcy*, y *Kaſtylia*. Zażywaią Krzyża ośmrogatego białego, na pamiątkę Ośmiu Błogoſławieńſtwa, ktory przyſzywaią na Płaſzczach, noſząc drugi taki ze złota z ſzmelcu białego, *Maltańſki w Europie 1308.* *Rhod wyſpa*

zawieſzony na pierśiach na wſtążce czarney lub na łańcuſzku, lub też przez ſię na ſzerokiey wſtędze. Naywyżſzy Miſtrz ma podobny tytuł Kardynałom, to ieſt *Eminentiſsimi*, y wſzelkie udźielne prerogatywy. Poſłowie Jego tymże ſpoſobem ſą traktowani na Dworach Monarchow, iakoby od koronowaney Głowy byli poſłani. Dedukcya prawdźiwego Szlachectwa naybardźiey ieſt potrzebna do otrzymania tego Orderu, dla tego chyba tylko Potentaći, Panowie y Szlachta przypuſzczeni bywaią. Polakow wiele było y teraz ieſt Kawalerami.

S. Michała w Neapolu 1483. *S. Michała* Kawalerowie w Neapolu od Ferdynanda Krola Kaſtylijſkiego Jnſtytuowani, zażywali Łańcucha złotego w kołka wyrobionego, z metalem, na ktorym był napis: *Decorum* to ieſt *Przyſtoynie*. Wielu rozumieią że ten Order był złączony z drugim *Armellini* álbo Gronoſtaia nazwanym. *Oba iuż zeſzli*.

S. Michała we Francyi 1469. *S. Michała* Order we Francyi zna za Fundatora Roku 1469. w Ambozycey Krola Ludwika XI. Łańcuch ieſt złożony z Konchow morſkich przy wiſzącym Obraźie S. Michała, doświadczonego przećiwko Anglikom, Francyi Obrońcy; czytały ſię przytym takowe charaktery: *Niezmierzonego poſtrach Oceanu*. Złączony ieſt teraz z Orderem S. Ducha przed ktorego przyięćiem w Wigilią bywa konferowany.

Montis

Montis Gaudij álbo *Gory Wesela* Fundowany Order Roku 1180. przez pewne pobożne Osoby. Jmie wźiął od pewney gory takowego nazwiska blisko Jerozolimy. Alfons IX Krol Hiszpański zbogaćił ten Order w Hiszpanij ktory potym był złączony z Kalatraweńskim. *Na ostatek wcale upadł.* *Gory Wesela w Palestynie 1180.*

Montezyi Rycerze od Jakuba II. Krola Arragońskigo 1317. postanowieni, mianowićie w Krolestwie Walencyi, za czasem przyłączeni są do Kalatraweńskich. *Montezae Rycerze w Arragonij 1317.*

Nawy álbo *Konchy* Kawalerowie zwali się też Zeglarzami S. Mikołaia, tych instytucyą przypisuią Karolowi Duracyuszowi Krolowi Neapolitańskiemu Roku 1381. znowu ich powiedaią odnowił S. Ludwik Krol Francuski, pod tytułem *Konchy Morskiey*, czego znaki po Wschodniey expedycyey na monetach nawet wydawały się. Tenże Order *Paillot* nazywa *Okrętu* álbo *Zamorskiey Expedycyi*, lub też *puł Mieśiaca*, álbowiem u Łańcucha ktorego zażywali, wiśiał cyrkuł w ktorym Okręt wydawał się y sam był z Konchow y z puł Miśiącow na przemiany złożony. *Już zginął.* *Nawy albo Konchy w Neapolu 1381.*

Nodi álbo *Węzła* Rycerze kreowani od Ludwika Krolewica Węgierskiego, Krola potym Neapolitańskiego, po zawartych kontraktach Małżeńskich, *Węzła w Neapolu 1352.*

y zakończoney ſtraſzney Woynie z Joanną Krolową Neapolitańſką, na pamiątkę tedy pożądanego pokoiu, Krol pomieniony Order fundował Roku 1352. Kreowawſzy 60. Kawalerow z Francuſkiey y Neapolitańſkiey Szłachty, pod tytułem *Węzła*; álbowiem rozdał każdemu z nich Węzły złote perłami, y drogiemi kamieniami ſadzone, ażeby ie na ramionach nośili, przydawſzy oraz za Patrona S. Mikołaia. Klemens VI. podał im Regułę do obſerwowania S. Bazylego. *Już ich więcey nie maſz.*

Pawenzy żieloney we Francyi 1352. Parmæ Viridis to ieſt *Pawenzy Zieloney* Kawalerowie od Karola VI. Krola Francuſkiego Roku 1352. Jnſtytuowani, *uſtali.*

Partycypantow zgromadzenie w Rzymie 1559. Participantium Societas *Participantow Zgromadzenie* od Piuſa V. Roku 1559. wzniecone, y wielą nadane ieſt Przywileiami. Znak Rycerſki był Obraz S. Ambrożego Biſkupa z iedney ſtrony, á z drugiey herb Papieſki. *Już y tych nie maſz.*

Męki Pańſkiey w Anglij 1380. Paſſionis Dominicæ, álbo *Męki Pańſkiey* Order, od Rycharda II. Krola Angielſkiego fundowany, na oſwobodzenie Ziemi Swiętey Roku 1380. czyli podług niektorych 1400. zażywał Krzyża czerwonego dużego złotem y ſrebrem nakrapianego Mękę Pańſką reprezentuiącego; we śrzodku wydawał ſię *Baranek Boży* w promieniach, znak CHRYSTUSA Zmartwychwſtałego. *Już y ten uſtał.* Paſſio-

Paſſionis Dominicæ, *Męki Pańſkiey* Kawalerya od pewnego Xiążęćia Saſkiego Roku 1671. Jnſtytuowana, *y ta zgineła.* *Męki Pańſkiey w Saxonij 1671.*

Paſſionis Nobilis álbo *Paſſyey Szlachetney* w Niemczech Order, fundowany od Xiążęćia Saſkiego *de Weyſenfels* Roku 1704. Feſt Orderu w dźień S. Jana odprawuie ſię. Znak godnośći ieſt wſtęga biała na ramieniu prawym, z oboch brzegow ćiągnionym złotem hawtowana, u ktorey wiśi *złota* gwiazda maiąca w ſobie litery J. G. to ieſt: Jan Jerzy na polu błękitnym, nad Krzyżem zaś czerwonym ieſt herb Xięſtwa. *De Querfurt,* z napiſem: *Kocham Honor, ktory Cnota rodźi.* *Paſſyi Szlachetney w Niemczech 1704.*

Periſcelidis álbo *Podwiązki,* tudźież S. Jerzego w Anglij Order nayſławnieyſzy, od Eduarda III. Krola Angielſkiego Roku 1435. wzniecony, z małey okkazyi. Eſtymował ten Monarcha oſobliwſzym affektem Graffowę Saliburgſką rzadkiey pięknośći Damę, tey powabem, żadney nie omieſzkał okkazyi, przez ktorąby pokazać nie miał paſſyi ſwoich dowodow. Pewnego czaſu na publicznym balu tańcuiąc Graffowa z Krolem, zgubiła podwiązkę błękitną, on ſkoro ią poſtrzegł leżącą na źiemi właſnemi rękami podnioſł. Przytomni Dworzanie, wnet tę akcyą Krolewſką opacznie tłumaczyć poczęli. Co nie mało ſamego Kro- *Podwiązki w Anglij 1435.*

la, y niewinney Graffowey cnotę uraźiło. Dla czego Krol pokazuiąc niewinność Jntencyi swoiey, zaraz wyrzekł językiem Francuskim tamtego wieku te słowa: *Niech się ten wstydźi kto źle rozumie.* Potym z tym się odezwał, iż od tąd ktokolwiek z tey ákcyi iego natrząsałby się, potym za naygodnieyszego będźie się rozumiał, komuby się dostało nośić podobną podwiązkę. Zgromadźiwszy tedy cały Dwor y Panow w Zamku *Windzor* nazwanym, instytuował pomieniony Order pod Protekcyą S. Jerzego Patrona Angliey, ktory od tego czasu ma wielką sławę. Nic bowiem większego Panowie Angielscy spodźiewać się nie mogą, iako być przyiętemi do tey Kawalcryi. Z początku nie było ich tylko 40. teraz więcey. Noszą *Podwiązkę* na znak dystyngwuiący błękitnego koloru na lewey nodze, z wyrażonym charakterem złotem hawtowanym wyżey wspomnionych słow Krolewskich. Na prawey zaś nodze żadney nawet ordynaryiney nie zażywaią, dla tym większey Orderu ápparencyi. Przytym na wstędze szerokiey błękitney od ramienia lewego przez się, Kawalerowie noszą postać S. Jerzego ze złota misternie wyrobioną, á w dni Swiąt solennieyszych, na pierśiach u wspaniałego Łańcucha zawieszoną. Na sukniach też wydaie się gwiazda srebrem hawtowana z krzyżykiem; do tegoż Or-

deru przypuszczony był *Kaźimierz Jagiełłowicz Krol Polski od Henryka VI. Krola Angielskiego*, iako świadczy Supplement Holenderski Dykcyonarza Historycznego *Moreryußa*.

SS. Piotra y Pawła Jnstytuowany Order Roku 1520. od Leona X. Papieża, Paweł iednak III. 1540. wznowił drugi pod Jmieniem S. Pawła. Na koniec ażeby pierwszego pamięć nie zginęła, oba połączył. *Rozdaia go Papieże do tych czas.* *S. Piotra y Pawła w Rzymie 1520.*

Quercus albo *Dębu* Order w Krolestwie Nawaryi Roku 722. kwitnął fundowany od Garcyi Xymenes Xiążęćia z Krolewskiey Gottow krwie pochodzącego, ktory po otrzymanych wielu zwyćięstwach nad Poganami, świątobliwy w pustyniach Afrykańskich Pustelnik, potym Woiennik y sławny Woysk Wodz, gdy ie prowadźił przećiwko Mauron, uyrzał iaśnieiący Krzyż na wierzchołku drzewa dębowego, od Aniołow adorowany, iako pewny zwyćięstwa następuiącego znak, przeto po otrzymaney Wiktoryi Order *Dębu* przerzeczony Xymenes instytuował. Nośili Kawalerowie przy pierśiach na sukni białey wyszywane Drzewo, na ktorym wspierał się Krzyż Czerwony. Tenże znak wźiął za Herb, miasto starożytnych u Gottow trzech Koron, przydawszy te słowa: *Nie będę się bał Tyśiacow okrążaiących mię.* Y *Dębu w Nawarrze Roku 722.*

poda-

podawſzy pewne uſtawy Rycerzom, ktorzy po wielu rewolucyach tamtego Krolestwa, *iuż uſtali.*

Rozſądku Kawalero wie w Kaſtylij 1379. Rationis álbo *Rozſądku* Kawalerowie wźięli początek 1379. od Jana I. Krola Kaſtylij, konferowany bywał Order Bohatyrom ſławnym za wielkie zaſługi; dawano im bowiem Chorągiew iako więc *Bonarettom* ábo *Baronettom* we Francyi y Anglij, pomienione Rycerſtwo odprawiało ſtraż ſamego Monarchy Oſoby. Potym złączył ſię ten Order zdrugim od Gołębia nazwanym, y od tegoż Krola fundowanym, nayduie ſię ieſzcze dotąd w Andaluzyi, y na niektorych mieyſcach Kaſtylij.

Wykupienia Więźniow w Arragonij 1218. Redemptionis Captivorum álbo *Wykupienia Więźniow* Kawalerowie, od Jakuba I. Krola Arragońſkiego, poſtanowieni Roku 1218. z pewney rewelacyi, ktorą miał Swięty Raymund Dominikan Spowiednik Krolewſki. Potym tenże Order zamieniony ieſt w Zakon Duchowny.

Ruty y S. Jędrzeia w Szkocyi 924. Rutæ álbo *S. Jędrzeia od Ruty* Order w Szockim Kroleſtwie ſławny, zażywał łańcuchu złotego, niby ze dwoch gałęźi źiela *Ruty* złożonego, u ktorego wiśiał wizerunk *S. Jędrzeia.* Jnſtytucyą onego przypiſuią Hiſtorycy Hugonowi Krolowi Szockiemu Roku 924. niektorży zaś połączaią tenże ſam z drugim kwitnącym tamże Orderem pod tytułem *S. Jędrzeia od Oſetu.*

S. Sal-

S Salwatora Kawalerowie w Arragonij Roku 1118. od Alfonsa Krola Hiszpańskiego w Mieśćie *Montreal* erygowani przećiwko Maurom, ktorych to Kawalerow mężność śiła pomogła do wypędzenia z Państwa Nieprzyiaćioł, y dla tego znacznemi prowentami od Krola nadani byli: mowi *Paillot z Fawina* że pomienione Miasto *Montreal* naprzod było dane Templaryuszom Rycerzom, ále gdy tamtych skasowano, dostało się tym to Kawalerom. Nośili na pierśiach Krzyż czerwony, nakształt kotwicy kończący się, u troistego Łańcucha złotego zawieszony; Głową Orderu był Krol Arragoński, *iuż ustał.* *S. Salvatora w Arragonij 1118.*

Salwatora Kawalerowie we Szwecyi Instytuowani byli od Eryka XIII. w Mieśćie *Upsal* Roku 1561. pod czas solenney Koronacyi lub też iako niektorzy twierdzą, na cześć y honor wesela swego z Infantką Polską Katarzyną, zażywali Łańcucha ktory reprezentował głowy Anielskie skrzydlaste, á od niego wisiał Obraz Salwatora. *Już ći nie są więcey.* *Salvatora we Szwecyi 561.*

SS. Sangvinis Salvatoris álbo *Przenaydroższey Krwi Zbawićiela Pana* Order, postanowił Wincenty Gonzaga Xiąże Mantuański Roku 1608. Tytuł onego ztąd ma początek, iż kilka kropel Krwi Nayświętszey od Longina niegdy zebraney, wespoł z gąbką w Mieśćie Mantuańskim konserwuią, podług starodawney tra- *S. Krwi Zbawićiela Pana w Mantuey 1608.*

 dycyi.

dycyi. Jnſtytucya ta ſtała ſię pod czas weſela Xiążęcego Syna Franćiſzka, z Małgorzatą Xiężną Sabaudzką. Napis Orderu był w te ſłowa: *Precz od tego ſmutek, kto to odbiera.* Przepas Rycerſki álbo Łańcuch reprezentował figury złote podługowate, na ktorych białemi literami wyrażone były ſłowa: *Panie ſprobowałeś*; na drugich zaś mieyſcach podle wyrobione były naczynia złotnicze na płomieniach położone, ktorych zażywaią do probowania złota, u tegoż Łańcucha wiśiał metal złoty z okrągła podługowaty, na ktorym wydawali ſię dwa Anioły trzymaiący Monſtrancyą z trzema kroplami Krwie Zbawićielowey, y z wyżey pomienionemi ſłowy. Po upadłcy niedawno linij Xiążąt Mantuańſkich, *rozumiem że y ten Order upadł.*

Łuſki Rybiey w Kaſtylij 1318. Scama álbo Sqvamma to ieſt *Łuſki Rybiey* Order za panowania Jana II. Krola Kaſtylijſkiego ſławny, zażywał Krzyża niby z łuſki Ryb morſkich wyrobionego. Inſtytucyą Jego kładą być Roku 1318. Ten zaś Krzyż noſzono na płaſzczach; przyimowano Kawalerow z podobnemi ceremoniami iako Kalatraweńſkich, obligowani byli Wiarę y Państwo zaſzczycać przećiwko Poganom. Na koniec y ten Order w upływaiącego czaſu nurtach y *ſam zatonął.*

Tarczy Zło- Scuti Aurei álbo *Tarczy Złotey* we Francyi Kawaleryi

leryi Autorem był Ludwik II. Xiąże Borboński 1363. powroćiwszy z Anglij ; na Tarczy wydawał się Przepas perłami hawtowany z tym słowem : *Allen.* iakoby rzekł *Allons, idźmy, iuż upadł.* *tey we Francyi 1363.*

S. Sepulchri *Bożego Grobu* Rycerze podług niektorych początek wiodą od Heleny Cesarzowey Roku 326. podług innych od S. Jakuba Apostoła, czyli też pewniey od Konstantyna Wielkiego , inni mowią od Gotfryda Bulloniusza Brata Gotfrydowego. Roku 1110. żyiącego. Patryarcha Jerozolimski był ich głową, potym gdy się rozmnożyli, przyszli do Włoch, obiąwszy subsystencyą w Mieśćie *Peruza.* Jnnocenty XI. Papież złączył ich z Rhodyiskiemi 1484. lecz po lat Dwunastu Alexander VI. wźiął na się naywyższe Mistrzowstwo , y Gwardyanowi Bernardyńskiemu Reguły S. Franćiszka (ktory ma moc w Infule solennizować , y iest Kustoszem Grobu Bożego) pozwolił konferować prerogatywę Orderu, tym , ktorzy pobożnie owe Swięte mieysca wizytuią. Znakiem Rycerstwa iest Kazyż Rosochaty, w każdym końcie małe krzyżyki maiący , wszystkie koloru czerwonego: Z tych Kawalerow byli niektorzy zacni Polacy Grob Swięty obecnie odwiedzaiący. Jako to *Mikołay Xiąże Radźiwił Woiewoda Wileński. Krzysztof na Wiśznicach Sapieha Podczaszy Litewski. Jan Sołtan* *Bożego Grobu Rycerze w Palestynie 326.*

 Pod-

Grobu Bożego w Anglij 1114. S. Sepulchri *Bożego Grobu* Order w Anglij, wzniecił Henryk II. Roku 1114. przed przyięciem obligowani byli Kawalerowie dwuletni Nowicyat odprawić w Jerozolimie u Grobu Bożego, y ten Order wespoł z Wiarą prawowierną w tym Krolestwie *wywietrzał.*

Strączku Janowca Ziela we Francyi 1234. Siliquarum Genistæ álbo *Straczku Janowca Ziela* Order, ktory Francuzowie nazywaią: *de la Cosse de Geneste*, postanowiony był od S. Ludwika Krola Francuskiego, pod czas Wesela swego z Małgorzatą *de Provincia* Roku 1234. zażywał Łańcucha złotego pomienione ziele reprezentuiącego, liliami przeplatanego, z Krzyżem w podobne lilie kończącym się, y z inskrypcyą: *Podwyższa pokornych.* Trwał ten Order áż do czasow Karola VI. *á nie więcey.*

Szczerośći w Niemczech 1690. Sinceritatis álbo *Szczerośći* w Niemczech Order, uznaie za Fundatorow Roku 1690. Jana Jerzego Saskiego, y Fryderyka III. Brandeburskiego Elektorow, gdy się do *Torgau* ziechali dla uspokoienia pewnych dyfferencyi, obay tedy na pokazanie szczerey rekoncyliacyi, postanowili pomieniony Order, znakiem Jego iest metal złoty, maiący na sobie Krzyż błękitny, na ktorego iedney stronie wyrażone są Imiona, przerzeczonych Xiążąt z napisem: *Szczera przyiaźń.* Z drugiey dwie ręce śćiskaiące się wsparte na mieczach,

mieczach, y na dwoch gałęźiach palmowych, przy takowych słowach: *Ziednoczeni na zawsze.* W tymże Orderze iest Nayiaśnieyszy *AUGUST II. Krol Polski.*

Solitudinis álbo *Osobnośći* Order Damom służącу, rozdawać zwykła Nayiaśnieysza Krystyna Everhardyna z Domu Brandeburskiego *de Bareyt* Krolowa Polska, konferowane były trzy listki źielone ze złota zrobione, źiela *Solitaria* álbo *Osobność* nazwanego, na łańcuszku złotym, we śrzodku zaś wydawała się litera P. znacząca mieysce rezydencyi *Preytz* rzeczoncy. Otrzymała ten Order J. W. Jmość Pani Ogińska *Woiewodźina Trocka*, iednakże *więcey iuż nie iest.* Po nie odżałowanym zeyśćiu z tego Swiata Fundatorki, dnia 5. Września Roku 1727. *Osobnośći w Saxonij* 1709.

Spicæ álbo *Kłosu* Order instytuował Franćiszek Xiąże Brytanniey 1450. Łańcuch Kawalerski reprezentował kłosy węzłami (iak zowią) miłośći związane, y niby koronę iaką *Cerery* wyrażaiące, od ktorego na dwoch Łańcuchach mnieyszych wiśiał wyrobiny *Gronostay*, czyli też podług drugich *Popielica.* Zwierzątko stoiące na pagorku źielonym, przy napiśie: *Do żyćia kresu.* Po skończoney Familij Xiąząt Brytanniey, *y ten Order wźiął swoy koniec.* *Kłosu w Brytannij* 1480.

S. Spiritus *S. Ducha* Order, postanowiony 1352. od Ludwika Krola Sycyliyskiego. *iuż go nie masz.* *S. Ducha w Sycylij* 1352.

Czytać się o nim możeß od tytułem Orderu *Gołębia.*

S. Ducha Gory Pessulańskiey 1190.

S. Spiritus *S. Ducha* od Gory Pessulańskiey Order Rycerski 1190. fundowany przez Gwidona Gwilhelma Syna Pana na Gorze Pessulańskiey gdźie też Kawalerowie maią swoię rezydencyą. Tak zaś byli sławni, iż Jnnocenty III. Roku 1199. zprowadźił ich do Rzymu dla dyrekcyi wspaniałego Szpitalu S. Ducha. Te potym dwoie mieysca (ktorym nayzacznieysza Szlachta z dewocyi usługowała) przez długi czas dysputowali, między sobą o honor Naywyższego Mistrzowstwa, ále takową dysputę Papież tym sposobem uspokoił; ażeby oboia rezydencya tymże tytułem szczyćiła się, wielce iuż iest nachylony ten Order temi czasy, o ktorego redintegracyą wielcy ludźie staraią się.

S. Ducha ábo wstęgi błękitney we Francyi 1578.

S. Spiritus *S. Ducha* álbo *Wstęgi Błękitney* znamienity Order we Francyi Sto Kawalerow teraz zawieraiący, od *Henryka III.* Polskiego y Francuskiego Krola (*ktory* też do niego przyłączył Order S. Michała) Jnstytuowany iest Roku 1578. w dźień Nowego Lata. Naywyższe Mistrzostwo chodźi przy Koronie Francuskiey. Przypuszczeni bywaią do tegoż Orderu Duchowni, ktorzy się *Kommendatorami* nazywaią, y noszą Krzyż na szyi na wstędze błękitney szerokiey. Swieccy zaś Kawalerowie takiż sam na podobney

wstę-

wſtędze od ramienia prawego pod lewe zawieſzaią, przytym maią gwiazdę nakſztałt Krzyża czerwonego, promieniami ſrebrnemi otoczonego, na lewym boku. Na Krzyżu zaś białym ſzmelcem pokrytym, u wſtęgi wiſzącym, ktorego końce gałeczki, á kąty lilie ozdabiaią, wydaie ſię Gołąbek lecący na doł, z drugiey ſtrony tegoż krzyża na znak złączonego Orderu wizerunk S. Michała ieſt wyobrażony, pod czas inauguracyi Kawalerow, w Swięta ſolennieyſze noſzą ſię te znaki na Łańchu złotym wſpaniałym, złożonym z lilij złotych, z płomieni, z Armatur, y z liter początkowych Jmienia Krolow Francuſkich; rozdawany bywa pomieniony Order podług upodobania Monarchy, przećież przez elekcyą Braći, oſobliwie pod czas Zielonych Swiątek zgromadzonych. Racya, dla ktorey fundowano to Rycerſtwo, nie inna była, tylko oſobliwy fawor Ducha Swiętego Henrykowi III. oświadczony. W dźień bowiem Nayświętſzego Poćieſzyćiela urodźił ſię, w tenże obrany był Krolem Polſkim, y potym Koronowany na Kroleſtwo Francuſkie; z Polſkich Panow y Monarchow do tego Orderu przypuſzczeni byli niektorzy, iako to *Jan III. Krol Polſki, z Krolewicami Synami, Alexandrem, y Konſtantynem, Wielki Rodźic teraznieyſzey Krolowey Francuſkiey, y Michał Hrabia Tarło Woiewodźic Smoleńſki,*

leńſki, w Woyſku tamecznym nie dawno Generał.

Gwiazdy u Wenetow. Stellæ álbo *Gwiazdy* Order trwa dotąd w Rzeczypoſpolitey Weneckiey.

Gwiazdy w Sycyliey. Stellæ albo *Gwiazdy* w Meſſynie inſtytuowany Order, y na mieyſcu Kawaleryi Miśiąca w Nowiu wznowiony, ſławny ieſt dotąd w Sycylij. Więcey o nim naydźieſz pod tytułem Mieśiąca y Gwiazdy.

Gwiazdy Order we Fraucyi r. 1352. Stellæ álbo *Gwiazdy* Order poſtanowił Jan Krol Francuſki Roku 1352. na pamiątkę Gwiazdy przewodniczey SS. Trzech Krolow; Kawalerowie zwali ſię Braćią *Pánny MARYI*, y S. *Audemiuſza*, od mieyſca nie daleko Paryża, ktore im było nadane; nośili więc gwiazdę u Łańcucha złotego wiſzącą, álbo na inſzym mieyſcu iaśniejącą, z inſkrypcyą: *Nieba Krolom pokazuia drogę*. Za wznowieniem Orderu S. Michała, *ten upadł*.

S. Stefana w Węgrzech *S. Stefana* Kawalerowie w Węgrzech, kreowani bywaią od każdegoKrola w dźień Koronacyi po ſkończaney Mſzy ſolenney, na pamiątkę pierwſzego Chrześćianina Krola Węgierſkiego, tym Jmieniem nazwanego, y między Swiętych policzonego.

S. Stefana Papieża 1561. w Hetruryi. *S. Stefana Papieża* Kawalerow (w ktorego Swięto pod *Marcyanowem* ſławną odnioſł wiktoryą) inſtytuował Roku 1561. *Coſmus Mediceus* Wielki Xiąże Floreńſki, otrzymawſzy zaraz potwierdzenie od

Piuſa

Piuſa IV. Papieża. Obligowani ſą bronić Wiary Chrześćiańſkiey, wſpomagać ubogich, y więźniow wykupować. Krzyż noſzą u boku nakſztałt Maltańſkiego, tylko czerwono ſzmelcowany na Łańcuźku złotym. Z Polakow otrzymał ten Order. *Chryzoſtom Załuſki Staroſta Lubelſki.*

Stolæ vel Amphriſiæ *Stuły* lub *Amphryzyey* Rycerze w Arragoniey, we Włoſzech y Niemczech, zwyczay noſzenia tego znaku wźięli od ſamych ieſzcze Rzymian. To pewna że Alfons V. wielu Kawalerow tym Orderem uczćił, Roku 1416. mianowićie Zygmunt Ceſarz będąc we Włoſzech. Mowią że w ten czas naſtał, kiedy *Smoka* w Węgrzech, *de Bande* w Hiſzpaniey, Kawalerye ziawiły ſię. Ten zaś (o ktorym mowa) nayduie ſię u Authorow, pod Jmieniem *Amfryzyey.* *Stuły lub Amfryzyey w Arragonij Włoſzech y Niemczech.*

Tabulæ Rotundæ álbo *Stołu Okrągłego* Order około Roku 1200. (świadczą Hiſtorycy) że kwitnął w Angliey, kładą go być fundowanego od *Arta* álbo *Artura* Krola Angielſkiego. Inni zaś mienią koło Roku 516. Nośili Kawalerowie na Tarczach Orła lecącego. *Cambdenus* daleko świeżſzym być twierdźi, y początek jego od gonitw álbo Turnieiow, tudźież innych igrzyſk Rycerſkich prowadźi. *Już więcey nie ieſt:* *Stołu okrągłego w Angliey 516.*

Templaryuſzow na Wſchodnich y Zachodnich Pańſtwach 1118.

Templaryuſzow Rycerſtwo Roku 1118. Inſtytuowane z tąd, iż Kawalerowie bliſko Kośćioła Jerozolimſkiego od Krola lokowani byli. Fundacyą Jego przypiſuią Baldwinowi. Intencya zaś była opatrzenie beſpieczeńſtwa drog peregrynantom na mieyſca Swięte. Lecz przez Generalne *Concilium* Wiedeńſkie, na koniec ten Order dla ſuſpicyi Herezyi, y ćiężkich wyſtępkow ieſt ſkaſſowany Roku 1311.

Krzyżacki w Niemczech y Pruſiech 1184.

Theutonicus álbo *Niemiecki* Order pod Jmieniem *Krzyżakow* w Polſzcze wiadomy, wznieceni swoie powinien bogatym Obywatelom Miaſt *Bremen* y *Lubeku*, ktorzy odwiedzaiąc Swięte mieyſca w Paleſtynie, tamże go fundowali Roku 1184. Potwierdźił tę Inſtytucyą potym Celeſtyn III. Papież. Fryderyk zaś II. Ceſarz powroćiwſzy z tamtąd do Niemiec, wielu z tych Kawalerow, na ten czas zwanych Rycerzami *S. Maryey* z ſobą przyprowadźił. Na koniec będąc wypędzeni z Syryi w rożne ſtrony udali ſię, Konrad Xiąże Mazowiecki około Roku 1228. przećiwko Pruſakom Poganom z porady Chryſtyna Biſkupa, tychże Kawalerow ſprowadźił, ktorzy wielkie potym wiedli Woyny z Polakami, poki aż oſtatni ich Miſtrz z Domu Brandeburſkiego, Zygmunta I. Krola Polſkiego pokrewny odmieniwſzy Wiarę, Pruſſy Polakom

nie

nie poddał, zatrzymawszy sobie część tę, ktora y teraz w Jego Familij zostaie pod pewnemi kondycyami, to iest że po zeszłey liniey iego, maią się wracać Prussy do Polskiey; na tey tedy wydźieloney sobie częśći pomieniony Mistrz kreowany iest Xiążęćiem. Ma tenże Order wiele fundacyi w Niemczech, y swego Wielkiego Mistrza, ktorym nie dawnemi czasy był Franćiszek Ludwik Xiąże Neyburski, teraznieyszy Arcybiskup y Elektor Moguntski. Xiąże Pruski tenże tytuł sobie przywłaszcza, y Krzyże rozdaie, ále cale niesłusznie, ponieważ ten Order iuż odmienił formę w Prusiech, za znak był Krzyż czarny ućięty, ábo rosochaty. Na tym Krzyżu czarnym drugi wydawał się na końcach stryfiasty, á niektorzy trzymaią iż kończył się w lilie. Przydaie *Paillot* że te na końcach lilie Francuskie, są z nadania S. Ludwika Krola Francuskiego, Krzyż zaś ten iest prosty, y czarny na polu srebrnym, maiąc we śrzodku Tarczę złotą na ktorey wydaie się kleynot Pruski Czarnego Orła, iako się zwykł wyrażać w Herbach naywyższych Mistrzow.

S. Thomassa Kawalerowie instytuowani w *Ankonie* przez pobożne Osoby, dla podźwignienia w niedostatku upadłych 1236. Roku. Tych Alfons X. A- *S. Thomassa we Włoszech 1236.*

ſtrolog nazwany Roku 1284. zwabił do Kaſtylij, Złączyli ſię tam byli potym z Maltańſkiemi, lecz z tey koniunkcyey nie kontenći, znowu ſwoy Order po częśći odnowili, *nie długo iednak trwali.*

S. Thomaſſa w Ptolomaydźie 1190. *S. Thomaſſa* Rycerzow Order (od Jmienia S. Thomaſza Kantuaryiſkiego Biſkupa y Patrona tak nazwany) przez Rycharda Krola Angielſkiego, w Mieśćie *Ptolomaidźie* dla ſamych Anglikow był fundowany około Roku 1190. *iuż zginał.*

S. Thomaſſa w Polſcze 1579. *S. Thomaſſa Kompania* wymyślona w Polſzcze pod Stefanem Batorym przez Poſłow Ziemſkich Heretykow na walny Seym obranych, nośiła ona na ſzyi wiſzące złote metalle z Twarzą S. Thomaſza. W tenże prawie ſam czas przez ſtany Rzeczypoſpolitey Katolickie zgromiona, muśiała te znaki zrzućić, na kontrapunkt wprowadzono zaraz do Polſkiey Bractwo S. Anny. Swiadczy o tym *Dymitr Sulikowſki* w Kommentarzach *na karćie* 130.

Łańcuſzni Kawalerowie. Torquati álbo *Łańcuſzni* Kawalerowie zowią ſię ći, ktorym Monarchowie Łańcuchy z Twarzą ſwoią konferuią, mianowićie Kunſztow wolnych Jnwentorom, Szlachćie w nadgrodę umieiętnośći Ryceſkiey, y pokazaney biegłośći na gonitwach, ludźiom zacnym, Hyſtorykom, Doktorom y Poſłom Potentatow, tudźież

in-

innym zasłużonym Osobom. Wiele nośi wykonterfektowane Krolow Twarzy na pierśiach, *boday wszyscy mieli ie w sercu.*

Truxelleńscy Kawalerowie pod Alfonsem S. Ferdynanda Bratem kwitnęli w Hiszpaniey. Alfons IX. Roku 1195. wielkie im świadczył dobrodźieystwa, są potym przyłączeni do Alkantareńskich. Domyślaią się niektorzy, że ćiż sami wźięli początek od Kawalerow *Gory Wesela*, z Syryi wypędzonych, gdyż iednakowe znaki nośili, to iest gwiazdę srebrną o pięćiu promieniach na płaszczu czerwonym. *Już zginęli.* *Truxelleńscy w Hiszpaniey 1195.*

Tussini to iest *Tussyńscy* Kawalerowie w Czechach y w Austryi pod regułą S. Bazylego, instytuowani byli przećiwko Turkom Węgry naieżdżaiącym. Otrzymali ten Order Ferdynand y Karol Arcy-Xiążęta, tudźież 200. innych Roku 1562. Nośili Krzyż źielony na płaszczu czerwonym. *Już ustali.* *Tussyńscy w Austryey y Czechach, 1562.*

S. Vasculi Beatissimæ MARIÆ de Lilijs, to iest *S. Miseczki MARYI Panny od Lilij* Order, po odebranym Mieśćie *Aitiqvery*, na pamiątkę Wiktoryey nad Maurami otrzymaney Roku 1410. Ferdynand Krolewic Kastylij fundował. Zażywany był Łańcuch podwoyny, reprezentuiący Gryffow, trzymaiących naczynia liliami napełnione. Przeniosł się ten Order *Miseczki Panny Maryey od lilij, w Hiszpaniey 1416.*

z Kastylij do Arragoniey, gdy na oboie Krolestwa nastąpił Ferdynand. *Już go więcey nie masz.*

S. Wacława w Czechach S. Venceslai *S. Wacława* w Czechach, powiedaią był Order, ktorym Krolowie Czescy pod czas Koronacyi swoiey, zdobić raczyli Kawalerow. Ale iak to Krolestwo obróciło się w Dziedzictwo Austryackie, *więcey nie praktykuie się.*

SS. Ursa y Galla w Helwecyey 1212. *SS. Ursa y Galla* Order przypisuią Historycy Fryderykowi II. Roku 1212. ktory go w Bazylice S. Galla fundował; na cześć S. Ursa z pułku Thebańskiego Rycerza, w Mieście *Solodurum* Męczeńską koroną uwieńczonego. Przepas, to iest Łańcuch złoty był, od ktorego wisiała figura czarnego *Niedźwiedźia* na źieloney źiemi stoiącego. Gdy zaś przednich Panow tamtego Kraiu tym to Cesarz przyozdobił Orderem, dana potym moc konferowania onego Opatowi. Doroczną Uroczystość w dźień S. Galla odprawowano. Przydano za czasem inszy wieniec niby z liśći dębowych uwity, ktory dawnieyszy Łańcuch otaczał. Na ostatek *ten Order ustał.*

Weysenfeldski w Saxoniey. W*eysenfeldski* Order Xiążęta Sascy tegoż Jmienia zwykli rozdawać. Ma za znak Krzyż czerwono-szmelcowany przezroczystey roboty, we czterech kątach Orłami złotemi ozdobiony, we śrzodku zaś

da-

daią ſię widźieć litery Jmienia Xiążęcego.

Wirtemberſki Order od Xiążąt tey Familiey konferowany bywa, ktorego znamie ieſt Krzyż złoty biało ſzmelcowany, maiąc we śrzodku literę W. nośi ſię na ſzyi na wſtędze czerwoney, tym ieſt udarowany Brat Krolewicowey Jeymośći Polſkiey Konſtantynowey *Weſſel.* Niektorzy go także nazywaią Orderem *Konfidencyi.* *Wirtemberſki albo konfidencyi w Niemczech.*

Nayduie ſię innych wiele mnieyſzey Importancyi Orderow, y Kawalerſkich zgromadzeniow, mianowićie we Włoſzech y Niemczech, gdźie rozdawane bywaią kotwice, Krzyże, metalle, y tym podobne znamiona od rożnych Potentatow, ále że mi ſą mało co wiadome, od opiſania ich rękę y pioro wſtrzymuie. Zeby zaś o precedencyą pomienionych Orderow nie było ſporki, dla uniknienia wſzelkiey cenſury, zdało ſię ich krotko wyliczyć porządkiem Abiecadła. Niech iuż tedy będźie zadoſyć Czytelnikowi na tey ſzczupłey deſkrypcyi, dla tym lepſzey ćiekawośći Jego informuiącey, áby widźiał, że żadnego nie maſz Narodu dobrze wypolityczałego, żadnego Kroleſtwa, żadney wolney Rzeczypoſpolitey, gdźieby Kawalerſkie álbo Heroiczne Ordery, y ich dyſtyngwuiące znaki, iako bodce do zacnych czy-

now.

now, y znamienite dobrze zasłużonych nadgrody nie naydowały się, y osobliwey na każdym mieyscu nie miały estymacyi. Na koniec dostatecznieyszą o tym wszystkim każdy mieć może wiadomość od tych Authorow, ktorzy tę materyą obszerniey, y ozdobniey z umysłu traktowali.

O MIECZU, CZAPCE y ROZY, *ktore Naywyżśi Kośćioła Bożego Paſterze benedykować zwykli, y o KORONACH ZŁOTYCH, ktore od Watykańſkiey Kapituły Cudownym Obrazom konſerowane bywaią.*

RZymſkich Papieżow to zawſze było ſtaranie, áżeby Krolow, Xiążąt y Panow Czrześćiańſkich *do Woyny za Honor Boga woiować nas Uczacego, y śił do tryumfu dodawaiacego*, álbo za Prawowierną Wiarę y obronę Kośćioła Chryſtuſowego walczących, przy daniu Błogoſławieńſtwa barźiey ánimowali, y do *Obozow PANA Zaſtępow*, pod tym znakiem Zwyćięſtwo obiecuiącym wyprawiali. Gdy zaś we wnętrzny umyſł powierzchownym ſpoſobem objawić chćieli, zwyczay mieli corocznie *Miecz obośieczny*, z przydaną *Xiażęca Czapka* z Ceremoniami Swiętemi poświęcać, y takowe prezenta, iako *Miecz DUCHA BOZEGO y Szyſzak zdrowia* iednemu z Potentatow Wielkiego Imienia, około Kośćioła zaſzczytu zaſłużonemu, álbo zaſługuiącemu ſię przez ſwoich Ablegatow przeſyłać, álbo też (iako ieden, y to rzadki przy-

Illuſtr: Joſephus Załuſki Referéd: Regni in Analectis.

 kład

kład domowy znayduię o Władysławie IV. na ten czas Krolewicu á potym Krolu Polskim) w ręce przy poprzedzaiących modlitwach zwykłych, y błogosławieństwie konferować. Co się tknie takowey konsekracyey czasu, ten naznaczony być iaśnie pokazuie się, w Wigilią Bożego Narodzenia, dnia 24. Grudnia z starodawney pewney Xięgi ceremonij Kościelnych od *Beyerlinga* Authora cytowaney, w ktorey on nayduiące się tam słowa wypisuie. *Papież Rzymski w Wigilia BOZEGO Narodzenia poświęca Miecz z Czapką Xiażęcą, posyłaiac to w prezencie ktoremukolwiek z Panow Chrześciańskich, przeciwko Nieprzyiaciołom Wiary woiuiącemu, álbo woiować żabieraiącemu się, iako znak Zwyćięstwa y pobudki.* Otrzymali ten honor od S. Stolicy niektorzy Krolowie y Krolewicowie Polscy, to iest *Zygmunt I. Zygmunt August, Stefan Batory, Władysław IV. Michał I. Jan III.* tudźież *Fryderyk August* Krolewic *Polski y Xiaże Saski.*

Roże święci Papież w Niedźielę trzećią Adwentową y w czwartą Postu Wielkiego.

Rożami zaś poświęconemi udarowane były *Anna Stefanowa, Konstancya Zygmuntowa, Eleonora Michałowa, Marya Każimira Janowa, Krolow Małżonki, y Krolowe Polskie*, nie mniey *Elżbieta Xiężna Radźiwiłłowa, Ewa Sapiehy Woiewody Wileńskiego Hetmana* W. W. X. L. *Zona*, za windykowąną przez niemnieyszą iey żarliwość, okrutną śmierć *Błogosławione-*

wionego Męczennika Jozafata Arcybiſkupa Połockiego. Czaſem też temiż *Rożami* Obrazy Cudowne Bogarodźicy Panny Papieże obſyłaią, ktore także *Kapituła Watykańſka* z fundacyi Kardynała *Alexandra Sforcyi* złotemi *Koronami* z Rzymu przyſłanemi ma we zwyczaiu koronować: Jako to podobny oświadczyła Fawor Wizerunkom Cudownym *w Polſcze* Jaſnogorſkiemu álbo *Częſtochowſkiemu*, *Sokalſkiemu*, *Podkamieńſkiemu*, *w Litwie Trockiemu*, *Kodeńſkiemu*, *y Żyrowickiemu*, *&c.* *Zwyczay Koronowania Cudownego Obrazu N. P.*

do Zoila.

Poki tey nie przeczytaß Xięgi Czytelniku
Wſtrzymay o niey rozſadek, nie daway przytyku,
Potym wolnoć czy dobrze, czyli też źle ſądźić
Gdym to zrobił co mogłem, toć ſię nie zdam błądźić.

SPECYFIKACYA ROZDZIAŁOW Całey Xięgi.

Rozdźiał 11.
Kawalerow żyiacych y zeszłych w Polszcze y za Granicą wyraża.

Rozdźiał 12.
Porządek Krolow Polskich, Senatorow, y Urzędnikow Koronnych y W. X. L. wyliczaiący.

Przydatek.
Sławnieysze w Chrześćiańśtwie Kawalerskie Ordery, teraz y przedtym kwitnące krotko opisuiący.

O

Mieczu, Czapce, Roży, od Papieżow benedykowanych y o Koronach od Watykańskiey Kapituły Cudownym Obrazom posyłanych.

Authorowie w tey Xiędze cytowani.

Aetius
Alexander ab Alexandro
Almoldus
Anonymus de Ordinibus
Anselmus
Ausonius
Becmannus
Bielski
Bonanni
Boussiers
Burchen
Byc
Calendarium Saxonicum
Cambdemus
Cavallier
Charisius
Chruśćiński
Chwałkowski
Cicero
Claudianus

Conſtitutiones Regni
Cromerus
Cuſpianianus
Danctus
Dion
Favinus
Franxius
Gryphius
Gvagninus
Hartknoch
Hebricomtius
Heyſs
Heliot
Herburt
Hermannus
Homerus
Honorius à S. Maria
Jgnulphus
Ines
Joannes Salisburgenſis
Jo in ville.
Jus Pruſſiœ
Juſtiniani
Kadłubek - - Kochanowſki
Kołucki
Lazius – – Livius
Loyſcau – – Lymnæus
Martialis – – Mennens
Mezerius – – Michieli
Morerius – –
Neugebaver – – Okolſki
Otto – – – Friſingenſis
Paillottus – – Paproccius
Paſtorius
Paulus Diaconus
Petrus Bleſenſis
Plinius - - Pomponius Letus
Pretorius
S. Scriptura
Sanſovinus
Sarbievius - - Schonebeck
Schurtzfleichius
Spelmannus - - Spenerus
Sulikovius
Tacitus - - Tenzelius
Tillius – – Tritchemius
Vallemont - - - Vapovius
Vilſon
Virgilius
Zalaſzewſki & alij.

RE,

REGESTR

Orderow rożnych w tey Xiędze nayduiących się.

C. C.

REGESTR

Gwia-

R E G E S T R

Łań-

Poń-

ZZ

REGESTR

Z. Z.

Omyłki tak popraw

Karta

1.	Naypotężnieyſzemu	*czytay*	y Naypotężnieyſzemu
3	Dwoy wiekiem - -	*czytay* -	Czworgiem wiekow
4	Wlotow — —	*czytay* -	w lot ow
6	Miękkczey - -	*czytay* -	Miękczey
8	ſzczęśliwie - -	*czytay* -	ſzczęśliwe
12.	Przełożene - - -	*czytay* —	przełożone
19	obſerwawały ——	*czytay* -	obſerwowały
24	Dworow — —	*czytay* -	Dworach
25	Panſt - - - -	*czytay* -	Pańſtw
25	ſpobem - -	*czytay* -	ſpoſobem
30	Campiena - - -	*czytay* -	Campiona
34	Baronetts - - -	*czytay* ·	Baronets
36	Napiſolo - - -	*czytay* -	Napiſało

38

38	Krolował	*czytay*	Krolowa
45	Napiſanych	*czytay*	Napiſach
50	zdanego	*czytay*	żadnego
50	obowiąwzywali	*czytay*	Obowięzywały
64	y żeby	*czytay*	ażeby
69	Monarchią	*czytay*	Marchią
98	Wymawiał	*przyday*	Zwawie
105	Litewſkie	*przyday*	Ruſkie
168	owſem	*czytay*	Owſzem
115	Czynił	*czytay*	Uczynił
116	Jednę	*czytay*	iedne
117	przyodźiewaią ſię	*czytay*	przyodźicią ſię
117	podobnym	*czytay*	z podobnym
117	Złobka	*czytay*	od Złobku
122	z rąk iego	*przyday*	ktory z rąk iego
122	Przeſzkodę	*czytay*	przeſzkodą
128	Mryi	*czytay*	Marycy
128	dawnych	*czytay*	danych
128	były	*przyday*	Tenże
130	Panow	*przyday*	Senatorow
135	Panowie	*czytay*	Polſcy
139	Cudzoźiemſcy	*czytay*	Cudzoźiemcy
140	Berłowładna ręka	*czytay*	Berłowładną ręką
142	Moſky	*czytay*	Moſkwy
147	Noſzączym	*czytay*	noſzącym
168	Juliana	*czytay*	S. Juliana

169	poświerdnili - - -	*czytay* - -	potwierdźili
168	Roku - - 725. -	*czytay* -	1725.
171	Kornacyi - - - -	*czytay* -	Koronacyi
175	Kawalerami - - - -	*czytay* -	Kawaleryami
175	de S. Argata - - -	*czytay* -	de l' Argata
176	Brytanij - - -	*czytay* -	Brytannij
176	Seſzy - -	*czytay* -	Seſſy
176	Wierność -	*czytay* -	Wierności
177	Kalaſtraweńſkich - - -	*czytay* -	Kalatraweńſkich
177	Palłoł - -	*czytay* -	Paillot
180	był o cyrkuł - - -	*czytay* -	było cyrkuł.

Karta

Ad marginem	180. 1528. - -	*czytay* -	1400.
Ad marginem	180 400. - -	*czytay* -	1528.
	180. Roku 1339.	*czytay* -	1332.
	182. Maleaſſa -	*czytay* -	Muleaſſa
Ad marginem	182. 1335. - -	*czytay* -	1535.
	184. z Sioſtry -	*czytay* -	z Sioſtr.
	184. pewinne -	*czytay* -	powinne
	184. Jnſtytycya -	*czytay* -	Jnſtytucya
Ad marginem	184. 199. - -	*czytay* -	499.
	185 ſymbolizuiącemi	*czytay* -	ſymbolizuiących
	185 z Kuratow -	*czytay* -	z kwiatow
	189 ſwieży - -	*czytay*	Wieży
	189 Łańcuh - -	*czytay*	Łańcuch
	189 Albiey - -	*czytay*	Alliey
Ad marginem	190. 1624 - -	*czytay* -	1634
	192 ocalały - -	*przyday*	w popiołach
	196 z Panow - -	*przyday*	Polſkich

199 przećiwko - *czytay* - y przećiwko
199 Machometom - *czytay* Machometanom
200 Hebspurski - *czytay* - Habsburski
Ad marginem 202 - 190 - - *czytay* 1190
Ad marginem 202 - 444. - - *czytay* 1444.
203 - Witembersćy *czytay* Wirtembersćy
Ad marginem 204 - 137 - - *czytay* 1137
205 - Aceon - - *czytay* Accon
206 - z Obrażeniem *czytay* z wyobrażeniem
207 - Tego - - *czytay* - Jego
Ad marginem 207 - 1528 - - *czytay* 1587
208 Zażywaią - - *czytay* zażywali
208 - Grzegorza VIII. *czytay* XIII.
208 - Sabaudskigo - *czytay* Sabaudskiego
Ad marginem 210 - - 14113. - - *czytay* 1413.
210 - - Łanuch - - *czytay* Łańcuch
Ad marginem 210. - 1993 - - *czytay* 1693.
211 - Miśiąca - - *czytay* Mieśiąca
212 - poczytano - - *przyday* iest.
212 - Ilą - - - *czytay* Lilią
Ad marginem 213 - 1614. - - *czytay* 1414
217 - Miśiąca - - *czytay* Mieśiąca
Ad marginem 223 - 561 - - - *czytay* 1561
225 - Kazyz - - - *czytay* Krzyż
228 - możep od - - *czytay* może pod
Tamże nayzacznieysza *czytay* nayzacnieysza.
229 - złączonego orderu *czytay* złączonych Or-
Ad marginem 235 - 1416 - - - *czytay* 1410. (derow
237 - Informuiącey - *czytay* Informacyi